

ВОЛОДИМИР
МАТВІЄНКО

СПОГАДИ
БАНКІРА:
ВІД ВІЙНИ
ДО ВІЙНИ

КИЇВ • НАУКОВА ДУМКА • 2024

Матвієнко Володимир Павлович. Спогади банкіра: від війни до війни. Київ: Наукова думка, 2024. — 232 с.

ISBN 978-966-00-1928-7

Спогади Героя України Володимира Матвієнка охоплюють великий період: Голодомор, арешт батька, Друга світова війна і російсько-українська війна. Це не лише життєвий шлях автора, це ще історія нашої держави, її боротьби за незалежність. Найбільшу увагу Володимир Матвієнко приділяє становленню незалежної України і особливо економічним проблемам: національній валюті та українській банківській системі. Найболючіша тема книги — роззброєння української армії, а отже, руйнування обороноздатності України. На підставі звітів Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в Збройних силах України та підризу обороноздатності держави у період з 2004 по 2017 роки автор розкриває злочини українських владних структур у цей період. Як наслідок — окупація рашистами АР Крим, Донецької та Луганської областей, а у 2022 році — російсько-українська війна. Проте патріот рідної держави Володимир Матвієнко свято вірить у силу, мужність та волелюбність українського народу, українських воїнів, у силу їх патріотизму. Тому і завершує книгу такими рядками зі свого вірша:

*Україно-мати, долю бережи, —
Щоб не впали хлопці на твоїй межі.
Мамо-Україно, ми ж не цвіт-полин,
За твою свободу станем — як один!*

Для усіх, кого цікавить історія Української держави, її злети та падіння і знову злети, тому що таку державу, на думку автора, неможливо побороти.

*Слава Україні!
Героям слава!*

© В.П. Матвієнко, 2024
© НВП «Видавництво “Наукова думка”
НАН України», дизайн, 2024

ISBN 978-966-00-1928-7

СПОГАДИ ПРО РАДЯНЩИНУ

*Мрію туманами осені.
Літо минуло давно.
Спогади, спогади, спогади —
Ніби черлене вино.
Мрію туманами осені.
Давнє наснилось в красі.
Спогади, спогади, спогади —
Наче лелеки в росі.
Мрію туманами осені.
Давнє наснилось в красі.*

Я пишаюсь тим, що народився у древлянському краї, який відомий історичними особистостями. Звідси бере початок історія Київської Русі-України. Ключниця Малуша від київського князя Святослава Ігоровича народила сина Володимира, який став хрестителем Київської Русі, видатним будівничим історії великої держави, територія якої простиралась від Волги до Дунаю та від Чорного до Білого морів. Про це дуже влучно нагадав президенту РФ Путіну президент Туреччини Ердоган, коли той виправдовував анексію Криму буцімто його приналежністю Росії.

Древлянський син Сергій Павлович Корольов домігся першим у світі здійснити практичні кроки щодо дослідження космосу. Завдяки йому Радянський Союз першим пілотував людину у космос.

Сьогодні Росія все це замовчує.

Моя життєва доля теж пов'язана зі сталінським режимом. Батько Павло Олексійович Матвієнко був будівельником. Минуло вже 100 років, як він пішов добровольцем в Українську народну армію (УНР), де служив під командуванням Петлюри.

У 1937 році йому про це нагадали, засудивши на 10 років до магаданських таборів, звідки він не повернувся. Його забрали вночі за 2 місяці до дня мого народження, так що батька я не бачив. До цих пір пам'ятаю гірку образу, коли один із старших за мене хлопців назвав мене «байстрю-

Батьки Володимира Павловича — Павло Олексійович та Лукія Левківна

ком», а в школі вчитель історії Гришнюк нагадав мені звідки моє коріння.

Ось як згадує про тяжкі роки заслання до Сибіру один із в'язнів Іван Кривцов.

Багато засуджених прокладали залізницю біля Байкалу. Коли не вистачало шпал, замість них клали замерзлі трупи в'язнів.

Далі ешелони з в'язнями відправляли у Владивосток. Як безоплатну робочу силу їх везли пароплавом на Колиму, а згодом далі, в Магадан на копальню «Розвідник». У бригаді Павла Матвієнка було 50 чоловіків. Щодня кожен каторжанин мав намити 50 г золота.

В'язні в бараках взимку дуже мерзли, волосся примерзало до дошки. Щоб якось вижити, повертаючись з роботи, вони піднімалися на сопки і приносили в барак по колоді, щоб протопити пічку.

Від батька з Сибіру ми отримали декілька листів, сповнених ніжної батьківської любові. Їх все життя трепетно зберігала моя мама, і я вирішив вперше опублікувати їх. Вони описують жакливу картину сибірського заслання. В них щира

У цій хаті народився та виріс Володимир Матвієнко

та відверта розповідь від першої особи, без прикрас, про шлях, який батькові довелося пройти.

12 серпня 1938 р.

Добрий день, моя дорога дружина.

Перш за все хочу тобі повідомити, що я жив і здоров, і бажаю тобі всього найкращого в твоєму житті. Низькій поклон моїй дорогій доці Євці, бажаю тобі всього найкращого у твоєму молодому житті и ще прошу, моя дорога доця, як можна тільки учись, не оставляй школи. И ще поклон передай своїй дорогій мамі, бажаю вам всього найкращого у вашому житті, и ще прошу, моя дорога дру-

Пряжка від ременя бійця УНР — єдине, що залишилося на спогад про батька

жина, як ти проживаєш, живи і, як тобі буде краще, плануй сама, тому що я тобі порадити зараз не зможу.

Листи я писав, один з Києва, інший вже з Владивостока, зараз нахожусь на сінокосі, косив сіно. Зі мною немає з близьких нікого, всі з Сибіру. Ті всі виїхали першим етапом, а я аж третім попав, тому що болів цингою. Логвинович покинув у Житомирі, де він зараз знаходиться. Напиши мені, дорога дружина, чи маєш корову? Скучно, що немає ніякої відомості від своїх рідних.

Строк заключення мого 10 років. Тоскувати про мене нічого, живіть самі.

До побачення.

Жду відповіді.

Адреса Дальневосточний край
Бухта Нагаява П/о Берелох
К.У.Х Совхоз Сусуман
Матвієнку Павлу

01 січня 1939 р.

Добрий день, моя дорога сім'я. Перш за все хочу повідомити вас, що я поки жив і здоров, бажаю вам всього найкращого у вашому житті. Я дуже зрадив, як отримав від вас листа, а то я думав, що ви вже мене не хочете й знати. В мене вся думка була, моя дорога дружина, що тебе вже немає у живих, тому що як я їхав у Житомир, то мені говорив міліціонер, що ти у лікарні, і мені дуже тяжко було переносити, поки не отримав листа, мене думка вбивала, як моя доця сама там, хто ж її пожаліє так, як батько та мати. І ще прошу, доця, гарно вчись, хоча тобі зараз важко це зробити. Пиши, моя дорога доця, частіше листи, я думаю щоденно, важко зараз отримати конверт, тому пишіть частіше, і як буде у вас змога, то надішліть і мені конверт з маркою, а то я не маю де взяти.

Ви пишете, чи одіти і неголодні, то хочу сказати, що поки одіти і взути всі у казенні піжами, фуфайки, валянки, шапки і вся постіль так же само. Не був зовсім голодний, ну звісно трапляється різне. Потому напишіть, скільки ви получили листів від мене, чи отримали телеграму?

І ще шлю своєму дорогому сину Володі свій батьківський привіт, бажаю йому щастя и здоров'я в його молодому віці, а Лукян писав ще коли. Поздоровляю вас із новим роком, із новим щастям, прошу передати мій привіт моїй мамі и брату Мойсею, прошу передай дорогим свояку и куму Лукяну и кумі Серафими з дітками больними. Всім всього найкращого у житті. І ще привіт передай Терешку з дружиною, привіт рідним.

Пишіть частіше, бо я маю право писати тільки одного листа у місяць. Присилайте карточки, получив я рубль у письмі, більше не кладіть, а то може пропасти.

03 травня 1939 р.

Добрий день, моя дорога дружина Луцка. Хочу тобі повідомити, що я поки жив і здоров, бажаю тобі всього найкращого у твоїй житні. Своїм дорогим діткам — доці та синочку, бажаю вам щастя и здоров'я у вашому молодому житті. Моя дорога доця, десть тобі нема ніколи часу, що ти не пишеш мені листів. Ти не знаєш, моя дорога доця, як я чекаю листи, ти добре знаєш, що мати сама не напише, а я часто не можу писати через те, що нам дозволено лише один лист на місяць, і то не можна вислати через те, що нема конверту, марки — нічого, і тому не можливо написати своїм. Можна писати частіше.

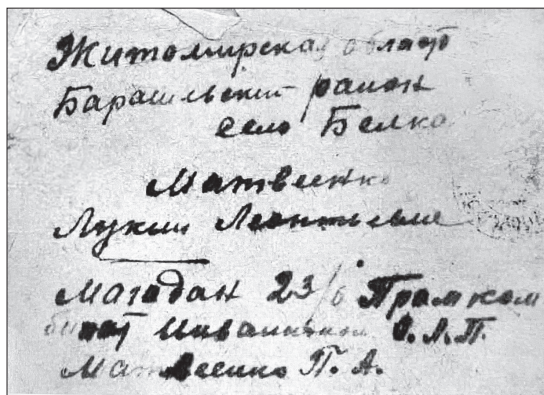
Нового в нас немає нічого, одна біда тільки, що нема здоров'я, як вам звісно, робити. А як не будеш робити, то і не будеш їсти. Пиши, моя дорога Луцка, як у вас зима була, як весна, коли ви пішли у поле, бо в нас поки ще зима, морози, но все ж таки вдень тепліше.

И ще передай поклін моїй матері и брату Мойсею, Мелашці з дітками. Бажаю їм всього найкращого, ще прошу передай поклін моєму дорогому свояку Лукяну и Серафіні з дітками, бажаю їм всього найкращого в їхньому житті, прошу передати поклон всім рідним и сусідам, брату Василю Михайличу, Петру сусіду, Пилипу, Івану, Данилу, Одарці з дітками.

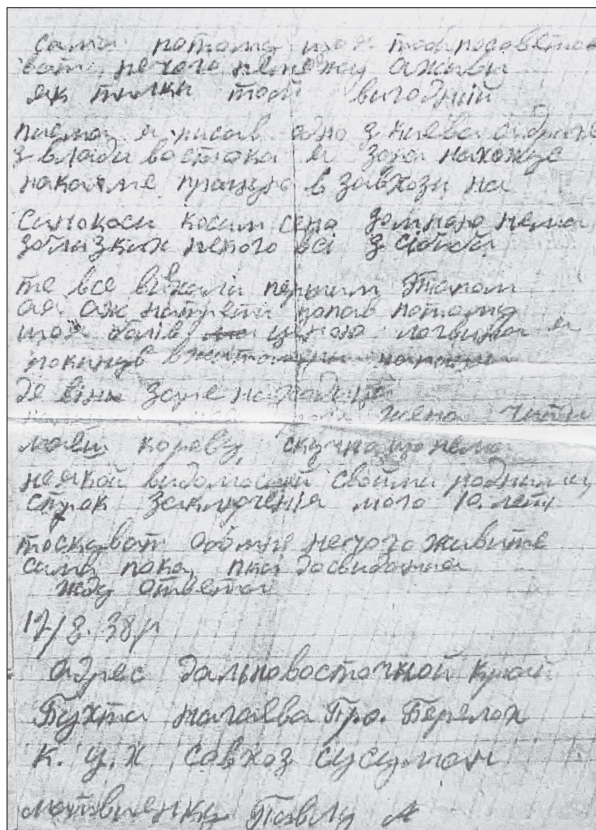
Прощу, пишіть частіше письма. Поки більше нічого писати.

До побачення, бажаю життя і здоров'я.

Павло

Конверт від
листа Павла
Олексійовича
та його лист

Байкал. Кандальний тракт. Цією дорогою пройшли тисячі і тисячі каторжан, серед яких був і Павло Олексійович

Ці дороги моєму серцю листи від батька є живим свідченням жорстокості радянської системи, яка безжально нищила долі мільйонів українців та їхніх сімей.

У 1960 році за рішенням Житомирського обласного суду Павло Олексійович Матвієнко був реабілітований (посмертно).

Після більшовицького жовтневого перевороту 1917 року всі селяни одержали землю порівну на кожного «їдока» в сім'ї. Тоді звідки ж взялися багаті «куркулі» і біднота? Мабуть в першу чергу завдяки працелюбству, завзятості, заощадливості, з одного боку, та ледащівості, байдужості, з іншого, і відбулося розшарування селянства.

Перша хвиля репресованих. Влада проти колишніх воїнів УНР (більшовики називали їх петлюрівцями). Спеціальна постанова передбачала виселити з України понад 165 тисяч селянських родин¹.

¹ Лукашенко В.В. Репресії більшовицько-комуністичної системи на Коростенщині (1918—1958 роки). Коростень, 2017.

Голодомор-геноцид 1932—1933 років. Сатанинське нутро комуністів та їхнього ватажка тирана-параноїка Сталіна (кавказький напівеврей, карлик-сухорук, ростом 1 м 55 см з лівою висохлою рукою) вимагало нових жертв серед безневинних людей радянської імперії.

У 1937—1938 роках було розстріляно понад 680 тисяч жителів та понад 1,5 мільйона осіб ув'язнено на 3—25 років. На Коростенщині розстріляно 1362 жителів і понад 400 осіб ув'язнено на 3—25 років. Серед розстріляних: українці — 771 особа, поляки — 303, німці — 155, євреї — 85, росіяни — 16 осіб. Серед засуджених: українці — 739 осіб, поляки — 99, німці — 54, євреї — 34, росіяни — 23 особи. В районі знищено 90 % культових споруд, серед яких церква в селі Білка, збудована ще у 1775 році.

У Білці було репресовано 27 осіб, з них розстріляно 12 (46,2 %).

Матвієнко Павло Олексійович, 1898 р. н., українець, село Білка, бригадир колгоспу. Заарештований 04.09.1937 р. Обвинувачувався як колишній петлюрівець та в антирадянській агітації. За постановою трійки при УНКВС по Житомирській області від 23.11.1937 р. ув'язнений на 10 років до виправно-трудових таборів. Реабілітований у 1960 році.

Коли до села прийшли фашисти, розпочалася мобілізація молоді до Німеччини. Мою сестру Єву вивезли до Німеччини у віці 16 років. Я залишився у 5 років з мамою Лукією Левківною та бабусею Ганною.

У селі з'явилися поліцаї. Поліцаєм був і наш сусід дядько Василь. Одного разу він каже: «Луцу, ти мусиш першою віддати свою доньку до Німеччини, бо радянська влада заслала твого чоловіка до Сибіру». На що мама йому відповіла: «То не радянська влада заслала його до Сибіру, а така сволота, як ти». Я до цих пір дивуюсь маминої сміливості. На щастя сестра повернулася додому.

Аналіз структури таборів у Німеччині за національною приналежністю полонених показує, що із 2 млн 800 тисяч осіб було 2 млн 300 тис. українців. Решта 0,5 млн осіб — з інших окупованих територій, у тому числі й Росії. Чия це «братська рука» так цілеспрямовано висилала до Німеччини українців? Про це мають висловити свою думку історики.

Становлення радянщини мало руйнівні та трагічні наслідки. Більшовики, зруйнувавши економіку царської Росії, не змогли побудувати на її уламках нову економіку. Західні держави відмовляли в наданні кредитів. Ленін, запровадивши НЕП (нову економічну політику), намагався відновити товарне виробництво, але у зв'язку з його смертю та приходом до влади Сталіна ситуація ще погіршилась.

Не маючи доступу до міжнародних кредитів, Сталін запровадив план безкоштовної насильницької мобілізації трудових ресурсів на будівництво заводів, фабрик тощо. Мільйони людей опинилися в тюрмах та за «баланду» працювали на так званий соціалізм.

Люди були безправні, особливо селяни, які становили більшу частку населення. Вони працювали на колгоспних полях за трудовні, по яких майже нічого не платили. Умови життя сільського населення погіршувалися через надмірні податки, які необхідно було сплачувати за кожну одиницю свійської тварини, кожну яблуню, кожне куряче яйце. Тодішній міністр фінансів Зверєв «здирав» останнє з сільської людини.

Сьогодні дехто незадоволений своїм матеріальним становищем. Цим людям треба співчувати та підіймати рівень життя населення. Але коли мова йде про десятки років сталінської тиранії, то сьогоднішнє життя можна зрозуміти, особливо в умовах анексії Криму з боку Росії та війни на Донбасі, яку теж веде РФ. Пограбовані заводи, фабрики, зруйнована соціальна сфера, заміновані поля, дороги, підірвані мости. За оцінками іноземних спеціалістів, лише для розмінування території Донбасу потрібно 15—20 років. Донбас став полігоном для випробовування нової російської зброї.

Історичні події перегукуються. У 1932—1933 роках Сталін організував геноцид українського народу, створивши штучний голод. У селян відбирали все зерно до останньої жменьки. При спробі втекти із сіл до найближчого міста їх розстрілювали загони НКВС. Цю трагедію визнала більшість цивілізованих країн світу, у тому числі США, але не Росія.

Москва спрямувала геноцид для знищення українського народу.

Далі ще одна біда. Так звана Велика Вітчизняна війна 1941—1945 років поклала до могили майже 9 мільйонів українців. А диктатор Путін стверджує: «Мы могли победить в войне и без Украины».

Ще Ленін писав, що Росія без України ніщо. І перебіг Великої Вітчизняної це підтвердив. У роки війни було створено 10 фронтів, із них 5 — українських, 3 — білоруських, 2 — російських. Із 15 маршалів етнічними українцями були 8. Берлін брали українці.

Перед самою війною провідні машинобудівні заводи були вивезені з України на Урал. Там вони залишилися й після війни.

Основне багатосерійне виробництво легендарних українських танків Т-34, розроблених Харківським конструкторським бюро, було розгорнуто у 1942—1945 роках на потужних машинобудівних заводах Уралу та Сибіру, де тривало й у повоєнні роки.

Декілька слів про початок війни. «Київ бомбили, нам об'явили, что началась война» — такі слова у московській пісні, яка ознаменувала ту епоху. А чому це бомбили Київ, а не Москву, яка так і залишилася майже не враженою до кінця війни? Допускаю думку про те, що Сталін добре знав, скільки українців він задушив голодом, скільки знищив у концтаборах, скільки вивіз до Сибіру. Виходячи з цього, він сумнівався, що українці захищатимуть СРСР. Тому у нього визрів план створення ненависті українців до німців. Над Києвом з'являються літаки з хрестами, які вщент руйнують Київ. А чи це дійсно були німецькі літаки? Невже комуністичне «логово» було у Києві?

Аналогічну картину в сучасних умовах москалі подають по телебаченню на центральних каналах РФ. Як відомо, у фільмах радянського кінематографа нам показували, як німці в Білорусії загнали у хлів мирних жителів і спалили їх живо. Тепер про ту саму Хатинь кремлівське телебачення розповідає, що то були не німці, а українські бандерівці. А яку ще брехню вигадують москалі? Може то було НКВС Росії? Брехня на брехні, образа за образою. Так і хочеться нагадати героїчні слова українців: «Слава нації! Смерть воро-

гам!» Брехунам! Жодному слову апологетів путінського режиму не можна вірити.

Ще більш масштабним в Україні був голодомор 1947 року. Я поки ще живий свідок цієї трагедії. 01 березня 1947 року мама заходить у хату і каже: «Дітки, мушу сказати, що у нас більше немає ніяких харчів — ані крупи, ані борошна, ані сала, ані олії. Залишилися тільки клубні картоплі для посадки весною». Ми розуміли, що таке голод. До нового врожаю треба було чекати майже півроку.

Надворі весна, а в душі страх. Я розумів, що це реальність. Адже більшість селян були в такому становищі. За оцінками деяких українських істориків, голод 1947 року був масштабніший, ніж голод 1932—1933 років.

Настав березень 1947 року. Вдома жодних продуктів. Щойно розтанув сніг, люди кинулися на земельні ділянки, де минулого року росла картопля, щоб знайти хоча б якісь залишки від неї. З них робили так звані «галети», в яких хоч трошки був крохмаль.

Пізніше з'явилися щавель, лобода та кропива. З цих трав варили борщ, заправлений молоком, бо мати зберегла корову. Інші селяни порізали своїх корів на м'ясо.

Велику допомогу нам надавала тьотя Сіма, рідна мамина сестра, чоловік якої дядько Лук'ян працював на свинарнику і щось трохи мав від свиней, але мізер, бо за жменьку прихованого комбікорму саджали у тюрму.

З настанням весни стала проростати цибуля. І ці два компоненти — цибуля і молоко — були найкращими делікатесами. Любов до цибулі у мене залишилася на все життя. Спробуйте це їстівне блюдо!

На полях підіймалися жита, наливався колос. І якось ми, хлопчики — сусід Микола та я, пасли корів і вирішили зварити кашу з молодого зерна жита з молоком. Розвели багаття, поставили котелок на вогонь, стала закипати каша, як раптом з жита винирнула двометрова постать ланового, такого собі контролера за недопущенням розкрадання соціалістичної власності. Микола голими руками хапає гарячий котелок і кидає в копанку з водою. Так було ліквідовано речові докази, а отже і факт злочину.

Зі скільними друзями
(Володя Матвієнко у другому
ряду праворуч)

Цей же лановий вдру-
ге ганявся за нами на горо-
ховому полі. Декілька кіло-
метрів він бігав за нами по
полю, але ми втекли.

Жодного колоска, який
залишився після косіння, не
можна було підняти з поля.
За це теж загрожувала тюр-
ма.

Я збирав колоски, щоб
не пропадало зерно, а отже,
і хліб. Щоправда, мені вда-
валося не попадати на очі
лановому, бо я добре бігав.

У мами я був єдиним по-
мічником по господарству. У
віці 13 років я вже косив тра-

ву, заготовлював сіно корові на зиму, рубав дрова та вико-
нував іншу чоловічу роботу. Бог дав мені силу від прадіда си-
лача Кіндрата.

Мої шкільні роки проходили у складних умовах, особли-
во у зимовий період. Ані взуття, ані одежі не було. Бігав я
до школи босим аж до першого снігу, а потім взував постол-
и, російською лапті. Це взуття, зроблене з кори в'язу або
липи зі шнурками. Ноги обмотувались онучами. Пізніше ста-
ли з'являтися сталінські черевики, які були зроблені зі сви-
нячої шкіри та змащувалися дьогтем, щоб не промокали. Аж
у восьмому класі мені купили фуфайку рудого кольору. Це
вже було спасіння від холоду. Таку верхню одежу мали у ті
часи майже всі люди. Рижий колір мене пригнічував, але ін-
шої одежі у мене не було.

Пам'ятаю, як вчитель Віктор Адамович нас, майже з де-
сяток хлопчиків — учнів 4-го класу, закрив у класі, щоб ми
вчили таблицю множення, а сам пішов додому. Була холод-
на осінь. Босі ноги аж посиніли. Таблицю множення я добре
запам'ятав. Це, мабуть, було добрим мотивом полюбити ма-
тематику, яку я знав на відмінно. Із 52 учнів-однокласників я
входив у п'ятірку тих, хто на відмінно знали математику. Зви-

чайно, важливу роль зіграв вчитель, кандидат фізико-математичних наук Харченко Іван Костянтинович.

З літератури, мови та фізики у мене теж було «відмінно». Не вдалося здолати лише хімію. Не сподобався мені вчитель, якійсь він був нудний та дуже прискіпливий.

У той час у школі проходилися заняття «Готов до санітарної оборони». Проводив ці заняття мій двоюрідний брат Дмитро Логвинівч Матвієнко, який всі практичні прийоми показував на мені. Можливо через нього мені захотілось бути медиком. Після семи класів

я склав вступні іспити до Київського медучилища, але мені сказали, що я не пройшов за конкурсом. У школі я добре писав диктанти і тому був упевнений, що не міг написати з помилками. На вимогу показати мою роботу мені відмовили.

Коли я навчався у 9 класі, до школи прийшло запрошення до Ленінградської медичної академії. На навчання мене рекомендували школа та сільська рада, але при розгляді в районному центрі в м. Бараші, що на Житомирщині, мою кандидатуру відхилили. Виявилось, батько мого однокласника Шафаренка написав донос до соціальних органів НКВС, що я є сином «ворога народу». Тому мою кандидатуру відхилили. Сам же донощик пізніше був засуджений на 10 років за крадіжку у закладі торгівлі.

Так я зрозумів, що до медицини мені дорога закрита.

Вибір майбутньої спеціальності здійснювався дуже просто. Узявши довідник для вступників у ВНЗ, я відшукав вищий навчальний заклад, термін навчання в якому був найкоротшим. Таким виявився Київський фінансово-економічний

Випускник Білківської середньої школи Володимир Матвієнко (1955 р.)

Щаслива юність — Володя Матвієнко (третій ліворуч) серед однокласників

інститут, де студенти здобували спеціальність за 4 роки, більший термін матеріальне становище моєї колгоспної сім'ї не витримало би.

Я набрав необхідну кількість балів, які були прохідними, і мене зарахували. Не можу передати словами мою радість, коли я побачив своє прізвище у списку зарахованих до інституту.

Але на мене чекали нові проблеми. За навчання треба було сплатити за рік 400 крб, яких ані мама, ані сестра не мали. Виручив випадок.

На стадіоні «Динамо» проводилися заняття з фізкультури. Всі студенти зняли з себе верхню одягу та поклали її на лави футбольних трибун. Коли я повернувся по свої речі, то не було мого піджаку, який за тих часів був дорогим. Мені довелося ходити в одній сорочці та простому светрі. На допомогу прийшла Людмила Фоміна — наш профгрупорг. З її ініціативи мені надали грошову допомогу 200 крб. І я розрахувався з інститутом за перший семестр навчання. З нового року треба було знову платити, та виручив Микита Сергієвич Хрущов.

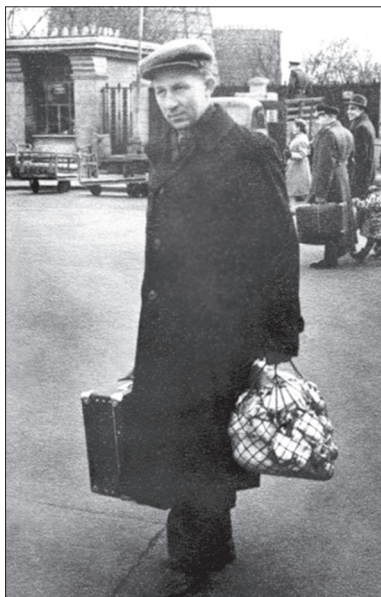
Після нового року, а вже йшов 1956 рік, відбувся 3'їзд КПРС, на якому поряд із критикою діяльності Сталіна були скасовані кабальні податки на селі та оплата навчання у вищих навчальних закладах. Мені більше не погрожували відрахуванням з інституту за несплату за навчання.

Хочу зазначити ще одну деталь. На першому курсі нам читали предмет «Основи марксизму-ленінізму». Викладач Беляєв на семінарі запропонував студентам висловити свої думки. Я висловив думку, що після завоювання більшовиками влади та в процесі будівництва соціалізму диктатура пролетаріату ніби віджила, оскільки і робочий клас, і селяни є двома дружніми будівниками соціалізму. Коли я це сказав, то Беляєв аж підскочив на стільці, перервав мене і крикнув, що я «ревізіоніст» та «ворог народу». Але після розкриття культу особистості Сталіна мої однокласники-студенти дивились на мене з повагою.

Відбір спеціалізації в інституті відбувався за таким принципом: найбільш успішних студентів зараховували до банківської спеціалізації. Із 7 груп на фінансово-економічному факультеті 2 групи були банківські, я був в одній з них.

Виробничу практику я і ще двоє студентів проходили у м. Маріуполь Донецької області (тоді це місто називалося Жданів). Практика проходила у відділенні Промбанку СРСР.

По закінченню піврічної практики тодішній керуючий місцевим відділенням банку Кленцер Стефан Іванович запросив мене на роботу до відділення банку.

Студент Володимир Матвієнко
їде додому

Володимир Матвієнко (1960 р.)

Щойно я отримав диплом та поїхав додому у село Білка Житомирської області, прийшла телеграма з банку такого змісту: «Володя, приїжджай, некому работать. Кленцер». Так я достроково приступив до роботи на посаді кредитного інспектора.

Роботи було невпрогорт. Щойно Уряд СРСР прийняв постанову щодо розвитку житлового будівництва. Виділялись величезні кошти на будівництво, розвивались спеціалізовані проєктні інститути, зростала будівельна індустрія. Ділянку роботи відділення, пов'язану з фінансуванням зростаючих обсягів будівельних робіт, додали мені. Згодом надали помічника — Пивоварову Фаїну Лук'янівну. Нам доводилося дуже багато й оперативно працювати.

Мене вражало добре, просто батьківське ставлення до мене керуючого Стефана Івановича, хоча я так і не відчув піклування батька за певних причин, викладених на початку книги.

Моє робоче місце було біля вікна, і я часто відкривав квартиру. Щоразу, бачивши це, керуючий ставав на стілець і закривав її. Лише згодом я зрозумів, що він це робив, щоб я не застудився, а то хто ж буде працювати.

Та не тільки у цьому була його людяність. Перед закінченням моєї практики Стефан Іванович запросив до себе в кабінет і каже: «Володя, приїжджай до нас на роботу. А як женишся, я тобі дам квартиру». Але мій шановний керуючий і не здогадувався, що я так швидко одружуся. Коли через 8 місяців я зайшов до кабінету керуючого і сказав: «Стефане Івановичу, я одружився», він, не відводячи очей від яко-

Єва — сестра Володимира Матвієнка

Подружжя Галина та Володимир Матвієнки (1960 рік) з мамою
Лукією Левківною у рідному селі Білка

гось друкованого паперу, відповів: «Я знаю». А через 20 днів за рішенням Жданівської міської ради народних депутатів я отримав у новому будинку окрему однокімнатну квартиру з усіма зручностями. Та ще й з видом на Азовське море. Я до цього часу пам'ятаю і ціную велику людяність і увагу, які проявив до мене Стефан Іванович.

У колективі відділення банку була спокійна дружня обстановка, хіба що головний бухгалтер Татарнікова чомусь недооцінювала Стефана Івановича як керівника банку. Старший інженер Микола Сигізмундович був експертом щодо інженерних проєктів. У його групі працювала інженер Сорокіна. З позицій сьогодення мене вражає дружня робота колективу, в якому працювали люди різних національностей: росіяни, українці, греки, євреї. Така картина була в цілому по Донбасу.

За всіх позитивів турбувало одне — низька заробітна плата 80 крб. на місяць, з яких вираховували податки до бюджету, податки на холостяків плюс оплата житла. За цих обставин я не зміг навіть піти у відпустку, бо вираховувалась вона наперед за два місяці.

Та недовго моє життя мало фінансові труднощі. Мене запросили читати лекції на бухгалтерських курсах. Я викладав «Фінансування й кредитування будівництва і промисловості», а згодом й «Статистику», яку добре знав. Викладацька діяльність поповнила мій щомісячний сімейний бюджет на 90 крб чистими.

Директор курсів Жихарев умів оцінити професіоналізм викладачів.

Пізніше мене запросили на викладацьку роботу до Металургійного інституту. Я читав лекції з політичної економії.

Через 3 роки з початку роботи у банку мене перевели до Донецької обласної контори Будбанку СРСР на посаду ревізора. Коли керуюча обласної контори Будбанку СРСР Д. Перстньова мені сказала: «Пропрацюєте рік і я вам запропоную іншу самостійну роботу», я це добре запам'ятав. Через рік я нагадав керуючій банку її слова. Вона відповіла: «Добре. Ідьте зараз в Артемівськ і проведіть там ревізію». Після цього мені була запропонована посада керуючого Артемівським відділенням Будбанку СРСР.

Кленцер С.І. Керуючий Жданівським відділенням Будбанку СРСР з 1945 по 1962 р. Перстньова Д.Г. Керуюча Донецькою обласною конторою Будбанку СРСР з 1955 по 1980 р.

У 1967 році, після 4-х років роботи в Артемівську, Українська республіканська контора Будбанку СРСР призначила мене заступником керуючого Донецької обласної контори Будбанку СРСР. На цій посаді я працював 5 років.

До речі, жодного разу я не мав проблем з отриманням квартири за місцем нової роботи. У ті часи керівні посади вчасно забезпечувалися житлом.

В Артемівську, а згодом у Донецьку я обирався депутатом до місцевих рад народних депутатів. З 2008 року я почесний громадянин міста Артемівськ. У 2016 році місту повернули його історичну назву, яка сьогодні відома всім українцям — Бахмут.

За сумісництвом я читав лекції з фінансово-економічних дисциплін у Донецькому державному університеті. У цей період без відриву від виробництва я навчався в аспірантурі Київського фінансово-економічного інституту, де згодом захистив кандидатську дисертацію та отримав вчений ступінь кандидата економічних наук.

Для мене Донбас був великою трудовою школою. Тут успішно розвивалися вугільна промисловість, металургія, хімічна промисловість, машинобудування, енергетика, сільське господарство та інші провідні галузі економіки. Донбас був розвинутою та культурною територією України, аж поки ординець Путін не замахнувся на захват цієї території.

У Донбасі не було безробітних, люди забезпечувалися житлом, мали садові ділянки. Благодатна земля Донбасу була окрасою України. Та втрутившись у життя України, РФ створила умови братерської неповаги, надумана «мовна проблема» прищепила частині населення сепаратистські настрої. Росія захопила великі території, розграбувала провідні підприємства, а російські найманці ведуть жорстку братовбивчу війну. Щодня окупанти переслідують як українських солдат, так і мирних жителів. Дивує, як люди, маючи добре життя, піддалися окупантам з РФ. Донбас, який колись був мудрим і добрим для всіх проживаючих там націй, став могильником усього живого, що є на цій землі. Не вірте, люди, ідолам з Кремля. Зверніться в помислах до Бога.

Цікавий факт щодо призначення мене у 1972 році на посаду керуючого Дніпропетровською обласною конторою Будбанку СРСР.

Повертаючись якимось із засідання планово-бюджетної комісії Донецької міської ради, я зустрів на порозі будівлі обласного банку керівника відділу кадрів, який каже: «Ось Вам квиток до Дніпропетровська. Ви повинні у понеділок бути у Дніпропетровському обкомі партії».

З'явився я вчасно, спочатку до завідувача фінансового відділу, а потім мене представили першому секретарю обкому партії Олексію Федосійовичу Ватченку, який на той час був членом Політбюро ЦК КПУ. Він мене зустрів такими словами: «Так що, будемо працювати чи писати дисертацію?» Я відповів, що дисертацію я вже написав, треба тільки захиститися. Він відповів: «Правильно. Я підписую рекомендацію у Політбюро ЦК КП України і бажаю успіхів».

Так за рішенням ЦК КПУ Будбанк СРСР видав наказ про призначення мене керуючим Дніпропетровською обласною конторою Будбанку СРСР.

Розповім, що передувало цьому призначенню. Ватченко Олексій Федосійович та Дегтярьов Володимир Іванович, який очолював Донецький обком партії та був кандидатом у члени Політбюро ЦК КПУ, летіли в одному літаку з Москви. Мені потім про їхню зустріч розповіли партійці. Ватченко звертається до Дегтярьова зі словами: «Ти створив у Донецьку економічний університет, то може допоможеш нам підібрати спеціаліста на посаду керуючого Будбанком». Дегтярьов, не кваплячись, відповів, що у них така сама проблема: «У нас в обласному банку у керуючій Перстньової заступник Гутляец, який і сам нічого не вирішує, і Перстньовій не дає. Ми на перспективу готуємо Матвієнка». На цьому Ватченко його перериває і каже: «Дай мені цього хлопця». Так мою кандидатуру схвалило партійне керівництво України.

У радянські часи кадри на керівні посади підбирали партійні органи. Особливу увагу вони приділяли резерву кадрів. Я відпрацював у Дніпропетровській області 7 років. Вихідцями з цієї області були Брежнєв, Щербицький, Ватченко. Останній у 1976 році очолив Президію Верховної ради УРСР. Апарат Дніпропетровського обкому партії був вимогливим. Мені довелось безпосередньо співпрацювати із завідувачем відділу будівництва Борисовським Володимиром Захаровичем. Згодом я був обраний депутатом Дніпропетровської міської ради народних депутатів та очолив планово-бюджетну комісію.

Економіка Дніпропетровської області була представлена підприємствами чорної металургії, машинобудування, хімічної промисловості, об'єктами енергетики, іншими виробничими потужностями та розвинутим аграрним сектором. Гігантом металургійного комплексу був завод «Криворіжсталь» з найбільшою в Європі домною № 9. Нікопольський південно-трубний завод був унікальним підприємством з виготовлення труб різного діаметра для всіх галузей народного господарства — від величезних труб для газопроводів до мікротрубочок для використання у медицині.

Керівники області були суворі та принципові, але мені вдалося вписатися в той ритм господарювання, в якому Промбудбанк займав чинне місце. Високий рівень вихідців — керівників союзних і республіканських органів покладав осо-

бливу відповідальність на всі обласні структури, у тому числі й на інвестиційний банк.

Робота у Дніпропетровську збагатила мій досвід ведення банківської справи, мені вдалося завоювати авторитет як серед клієнтів банку, так і керівництва області. Співпраця з Міністерством чорної металургії сприяла поглибленню економічного аналізу підприємств металургії, забезпеченню безперебійного фінансування та кредитування новобудов і реконструйованих підприємств: Криворіжсталі, Нікопольських південно-трубного та феромарганцевого заводів, гірничих підприємств з видобування марганцю, виробництва аміаку в Дніпродзержинську, металургійних заводів у Дніпропетровську, Дніпродзержинську, вугільних шахт у Павлограді, трубного заводу в Дніпропетровську та багато інших. В області працювали потужні будівельні організації: Дніпротяжбуд, Дніпрожитлобуд, великі монтажні трести. Вражав розвиток соціально-культурної сфери.

Добрі згадки про місто пов'язані ще й з тим, що тут народився мій син Павло, а дочка Ірина вчилась у Дніпропетровському державному університеті. У цьому закладі я викладав фінансові дисципліни. Тут мені було присвоєно звання доцента. Так, поєднуючи роль банкіра і доцента, я підвищував свій професійний рівень. Мене часто запрошували на професійні наради до Москви. Я був одним із кращих банкірів у банківській системі СРСР.

У 1979 році з Києва надійшла пропозиція обійняти посаду заступника керуючого Українською республіканською контролю Будбанку СРСР. А через три з половиною роки мене призначили керуючим Українською республіканською контролю Будбанку СРСР.

Розповім деталі про своє призначення, які мені стали відомі. Другий секретар ЦК КПУ Титаренко Олексій Антонович телефонує першому секретарю Дніпропетровського обкому КПУ Качаловському Євгену Вікторовичу та каже: «Що Ви можете сказати про Матвієнка, який у вас працював?». Євген Вікторович відповідає: «Цього парня ми взяли з Донецька. Він прийшов і своєю шахтарською лопатою вигріб всіляке лайно. Взяв у руки будівельників, вони ще й досі його побуються. У будівництві у нас порядок». Титаренко все зрозу-

мів. Ще раз наголошую, що партійні органи приділяли багато уваги вивченню кадрів за їхніми діловими якостями.

Посада керуючого інвестиційним банком вимагала значних знань, уміння формувати колектив, тримати необхідну виробничу дисципліну. Банк повинен бути законослухняним. Ось як про мене писав тодішній Голова Правління Промбудбанку СРСР Зотов Михайло Семенович: «Среди руководителей республиканских контор выделялся Владимир Павлович Матвиенко, управляющий Украинской республиканской конторой Стройбанка, а потом Промстройбанка СССР. Мы выдвинули его на эту самостоятельную, большую должность в 1982 году без особых колебаний. В свои 44 года это был образованный экономист, ученый. Он глубоко разбирался в проблемах финансирования, денежного обращения, кредитования, расчетов, прекрасно знал состояние экономики Украины, окончил Киевский финансово-экономический институт и аспирантуру при нем, защитил кандидатскую диссертацию. Прошел путь от кредитного инспектора в Ждановском отделении Промбанка СССР до заместителя управляющего Украинской республиканской конторой Стройбанка. В ту пору, пожалуй, никто так глубоко не знал проблем инвестиционного комплекса Украины, как Владимир Павлович.

При необходимости под руководством Владимира Павловича готовились аналитические записки в правительство Украины, в которых очень объективно отражались как положительные явления в экономике республики, так и просчеты, недостатки в ее развитии, отражались проблемы, которые необходимо было решать руководителям Украины в промышленности, здравоохранении, культуре.

К мнению Владимира Павловича прислушивались, на основе записок принимались важные решения. Когда в республиканской конторе подводились итоги работы или обсуждались принципиальные проблемы капитального строительства, то на такие заседания обязательно приходили ответственные работники ЦК Компартии Украины, правительства республики. Часто присутствовали на этих совещаниях и первые лица — председатель Совета Министров Украины, его заместители. Именно здесь они могли получить исчерпывающую информацию о положении дел в капи-

тальном строительстве, узнать, какие проблемы в нем нужно решать в первую очередь.

Я часто бывал на Украине, в Киеве, обсуждал наболевшие вопросы взаимодействия с руководством республики. Немало поездил по Украине, где строилось много объектов всесоюзного значения.

На месте легче было решать возникающие проблемы их финансирования, обеспечения техникой и материалами. В Днепропетровске мы провели совещание банковских работников и строителей, где рассмотрели опыт и вопросы их взаимодействия. В работе совещания, в его подготовке принял активное участие и Владимир Павлович. Сумел он также укомплектовать конторку знающими, высококвалифицированными работниками.

Профессионализм, деловые качества, они ценятся во все времена. Даже в такие смутно-страшноватые, как наши. Пригодился Владимир Павлович и нынешней, независимой Украине — после распада СССР он в 1991 году возглавил правление Национального банка Украины, а с 1992 года — Проминвестбанк, который сейчас входит в 1000 самых крупных банков мира. Банкир, профессор, академик, он не отрекается от совместного прошлого, в своей книге «Проминвестбанк: стратегия возрождения» он пишет:

«Проминвестбанк продолжает славные традиции своих предшественников — украинских филиалов Промбанка, Стройбанка и Промстройбанка СССР, с участием которых 70 лет создавался индустриальный потенциал Украины, закладывались основы Победы в Великой Отечественной войне, осуществлялось послевоенное восстановление. Этот опыт — бесценное достояние, которое мы в Проминвестбанке стараемся приумножить. В 2001 году наш банк выдал свыше 14,4 миллиарда гривен в виде кредитов. 96 % из них направлено в производственную сферу. Возрождение промышленного потенциала — наша цель».

Мне очень хотелось бы, чтобы к словам бывшего советского банкира, ныне возглавляющего крупнейший коммерческий акционерный банк Украины, прислушались и руководители России»².

² Зотов М.С. Я — банкир: От Сталина до Путина. Москва, 2004. С. 242—244.

Хмельницький Г.А. Керуючий Українською республіканською конторою Будбанку СРСР з 1959 по 1982 р. Зотов М.С. Голова Будбанку СРСР з 1973 по 1979 р.

Незалежна Україна успадкувала від СРСР велику індустріальну міць. Будувались потужні енергетичні комплекси, атомні електростанції, вдосконалювались вугільна, хімічна та газова промисловості, машинобудування, стрімкого розвитку зазнали землеробство, житлове та комунальне господарство. Україна мала величезний військовий потенціал. Великі досягнення здійснили наука та культура.

Україна була визнана у світовому співтоваристві. З 1945 по 1991 рік вона брала участь в роботі ООН як УРСР, а з моменту проголошення незалежності — як Україна.

Україна 350 років була рабинею москальських загарбників. За цей період з України були викачані нафта, газ та інша стратегічна сировина.

Україна не могла далі залишатись у москальському ярмі. З розпадом СРСР настав період української незалежності. Виникла потреба переходу від командної радянської системи господарювання до ринкових відносин.

БАТЬКО УКРАЇНСЬКОЇ ГРИВНИ

У першому документі, який започаткував незалежність нашої держави, — Декларації про державний суверенітет України йдеться про власну грошову одиницю: «Українська РСР самостійно створює банкову (включаючи зовнішньоекономічний банк), цінову, фінансову, митну, податкову системи, формує державний бюджет, а при необхідності впроваджує свою грошову одиницю»¹.

Ще в умовах існування СРСР Верховна Рада Української РСР 06 червня 1991 року призначає мене Головою Національного банку України. Про те, як проходило засідання, свідчить стенограма.

ЗАСІДАННЯ ШІСТДЕСЯТ ШОСТЕ

Сесійний зал Верховної Ради Української РСР.

6 червня 1991 року. 10 година.

Головує Голова Верховної Ради Української РСР

КРАВЧУК Л.М.

Шановні народні депутати! Нам потрібно призначити голову правління Національного банку України. Це питання обговорювалося в комісіях, були висловлені різні пропозиції та різні думки. Обговорювались в основному три кандидатури: Буряк, Матвієнко і Гетьман.

Я вношу на ваш розгляд кандидатуру Матвієнка Володимира Павловича. Він зараз працює головою правління Укра-

¹ Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1990, № 31. С. 429.

їнського державного комерційного промислово-будівельного банку в місті Києві. Вважаю за потрібне зазначити, що за цей час йому вдалося чимало зробити, але я хочу, щоб ви самі послухали кандидата і, якщо виникне потреба, звернулися із запитаннями.

Прошу.

МАТВІЄНКО В.П., голова правління Українського державного комерційного промислово-будівельного банку. Шановні депутати, шановний Голово! Перш ніж приступити до викладення програмних положень діяльності Національного банку, хотів би декілька слів сказати про себе.

Я народився в 1938 році у селі Білка Коростенського району Житомирської області. За національністю українець.

ГОЛОВА. Володимире Павловичу, я ледве стримував народних депутатів навіть тоді, коли ми жінку тут затверджували, двічі мусив нагадати про чемність. Проте це справа безперспективна, тому ви говоріть і не звертайте уваги на шум.

МАТВІЄНКО В.П. У 1955 році я вступив до Київського фінансово-економічного інституту, який закінчив в 1959 році, і був направлений на роботу в місто Маріуполь Донецької області. Там працював чотири роки інспектором банку, потім був призначений в Артемівськ на посаду керуючого відділенням Будівельного банку, 5 років працював заступником керуючого Донецькою обласною конторою Будівельного банку, 7 років — керуючим Дніпропетровською обласною конторою банку. З 1979 року працюю в Києві заступником керуючого Республіканським будівельним банком, з 1980 року — голова правління Промислово-будівельного банку.

Шановні депутати! В умовах переходу до ринкової економіки найважливішими важелями стають банки на чолі з Національним банком України, який діє згідно з Законом Української РСР про банки і банківську діяльність. Незважаючи на те, що минув уже майже рік від дня прийняття Декларації про суверенітет України, економічної незалежності республіка практично не має.

Насамперед це пов'язано з тим, що основні бюджетні і кредитні ресурси зосереджено в союзному центрі. До останнього часу Національний банк республіки виконував роль уповноваженого Держбанку СРСР.

Зупинюсь на головних проблемах. Перше. Із 130 мільярдів карбованців вільних коштів, що знаходяться на рахунках підприємств і населення, за станом на 1 квітня цього року союзний центр вилучив 63 мільярди карбованців на покриття загальносоюзного внутрішнього боргу. І тільки решта коштів використовується банком республіки для кредитування народного господарства. Слід звернути увагу, що ці кошти Держбанк СРСР продає банкам за вісім процентів річних.

Потрібно, щоб господарем усіх пільгових коштів була республіка в особі Національного банку. Але в цьому питанні бракує як нормативних актів, так і практичних дій. Треба прискорити процес акціонування підприємств, і тоді ми вирішимо питання, як примусити працювати «вільні» гроші.

Не маючи права власності на кредитні ресурси, республіка не може виробити власної кредитної політики, яка конче потрібна в умовах розладу економіки і створення нових економічних відносин. Зараз ми маємо велику різноманітність комерційних банків, для яких головним показником діяльності є прибуток. Ось чому всі банки турбуються про те, як взяти з клієнта підвищений процент, щоб сплатити за природні ресурси і мати необхідний рівень рентабельності. Але це приводить до подорожчання собівартості продукції, зростання цін, а головним чином сприяє розвитку найбільш прогресивних напрямів технічного прогресу в базових галузях господарства, землеробстві, переробній промисловості, будівництві, виробництві товарів народного споживання тощо.

На мою думку, треба виробити нову кредитну політику, яка сприяла б через кредит розвитку економіки України. Відсутність економічних нормативів з боку Національного банку призводить до того, що новостворені комерційні банки, крім Промдержбанку, Агропромбанку, Соцбанку, практично не дають довгострокові кредити на розширення виробництва і технічне вдосконалення основних виробничих фондів.

Така тенденція використання кредитних ресурсів в умовах різкого скорочення бюджетного фінансування може призвести до занепаду виробничих потужностей, спаду виробництва продукції. Директори підприємств добре знають, в якому фінансовому становищі вони перебувають, і тому тут треба виробити відповідну політику.

Я вважаю за необхідне також розглянути питання про концентрування фонду кредитування Національного банку з найбільш важливих напрямів науково-технічного розвитку і сприяння розвитку галузей народного господарства.

Декларація про економічний суверенітет передбачає введення власної грошової одиниці. Щоб захистити споживчий ринок, нам, дійсно, бракує національних грошей, бо ніякі купони або «мічені» гроші це не зроблять. І тому доцільно мати рішення Верховної Ради чи Президії про строки, порядок виготовлення і введення в обіг власних національних грошей. Ця акція потребує, звичайно, вільноконвертованої валюти, а також здійснення інших заходів, пов'язаних з функціонуванням митниці.

Крім того, необхідно детально оцінити наші золоті запаси і можливість приступити до видобутку золота найближчим часом. Пропозиції з цього питання є. Потрібно встановити монополію республіки на золотородовища, а також прийняти рішення про передачу з центру золотого запасу, частка якого припадає на Україну.

Заготівля благородних металів також повинна входити до заходів зі створення золотого фонду республіки. Вважаю за необхідне звернути увагу на ту обставину, що союзний центр може чинити опір. І тому без юридичного вирішення цього питання на самому високому рівні ми не можемо мати добрих надій.

У період створення власної грошової системи треба укласти економічний договір з Держбанком СРСР щодо порядку використання загальносоюзної грошової одиниці.

Невідкладним є питання створення статутного фонду національного банку, який повинен бути створений за рахунок бюджетних коштів. Щоправда, була пропозиція Міністерства фінансів республіки створити статутний фонд за рахунок Промисловобудівельного банку, Агропромбанку, Соцбанку і Ощадбанку, Це питання складне, і можливо знайдуться якісь відповідні рішення.

Сам статут Національного банку повинен дещо деталізувати діяльність банку, оскільки на Закон про банки Української РСР дуже вплинув союзний Закон про банки і банківську діяльність, який чітко скопіював зарубіжну практику в

умовах розвинутого капіталізму і повних товарно-грошових відносин; ми ж маємо розвалену економіку, яку потрібно рятувати.

Тому я припускаю як вироблення кредитної політики, так і можливість удосконалення банківської реформи. Маються на увазі перегляд доцільності деяких діючих банківських структур і перереєстрація всіх комерційних банків.

Потребує великої напруги передача напрацьованого в союзних банківських структурах статутного капіталу республіки, що замовчується, але за нашими оцінками, це дуже велика сума. Банки, які працюють на комерційній основі, свого часу заробили цей статутний фонд, і вони повинні забрати його із союзного центру.

Республіка повинна також знати про свою вільноконвертовану валюту і свої борги. Всі валютні кошти республіки повинні бути зосереджені в Національному банку. Вважаю також, що на даному етапі у нас немає підстав негайно приступити до створення зовнішньоекономічного банку. Цю роль може виконати Національний банк, а також великі комерційні банківські структури.

В умовах прямих економічних зв'язків підприємств і банків нашої республіки з підприємствами і банками інших республік Союзу та зарубіжних країн особливої уваги потребують сучасні засоби зв'язку і обчислювальної техніки.

Сьогодні пробіг платіжних документів сягає кілька тижнів, а з-за кордону — кілька місяців. Тому необхідно здійснити проєкт комп'ютеризації установ банку, а також виходу на супутниковий зв'язок. Ця робота вже проводиться Промбудбанком, всі його установи працюють на сучасних комп'ютерах, об'єднаних локальними сітками із виходом через електронну пошту на комп'ютерний центр у Києві.

Мною недавно підписаний контракт з представниками військово-промислового комплексу про створення супутникового зв'язку. Цей проєкт буде завершено в травні наступного року, що дасть змогу передавати банківські операції за дві секунди на територію СРСР і західних країн. Повна комп'ютеризація банків і супутниковий зв'язок дадуть мільярдну економію і виведуть Україну в банківській справі на рівень цивілізованих держав світу.

На основі повної комп'ютеризації банків і клієнтів стає можливим як створення, так і функціонування фондових бірж. Якщо у нас не буде створено комп'ютерної системи, то ми практично не зможемо працювати з біржами.

Важливою передумовою результативності банківської діяльності та її впливу на ринкову економіку є підготовка кадрів, створення банківських шкіл, шкіл бізнесу, маркетингу тощо.

Вже сьогодні потрібно створювати представництво Національного банку як у союзних республіках, так і в зарубіжних країнах. До речі, на території України працює багато банків з різних республік. Але нині жодного українського банку в інших республіках не має. Я вже не кажу за кордоном.

І останнє. Робота Національного банку можлива, якщо не буде втручання в його роботу інших органів управління і місцевої влади. З метою забезпечення стабільності в роботі правління Національного банку необхідно, щоб його Голова затверджувався на гарантований строк роботи, як це робиться в зарубіжних країнах. Особливо важливо, щоб цей термін не збігався з приходом нового складу парламенту. Скажімо, півтора строку роботи двох парламентів.

Тільки за цих умов можливе нормальне функціонування Національного банку.

Необхідно також вирішити питання оплати праці провідних спеціалістів Національного банку, оскільки їх заробітна плата зараз нижча, ніж в комерційних банках.

Такі основні напрями створення Національного банку України, детальний план його діяльності буде розроблено в окремих програмах.

Дякую за увагу.

ГОЛОВА. Запитання — десять хвилин. Перший мікрофон.

ЧЕРЕП В.І., голова Комісії Верховної Ради Української РСР з питань будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства (Білопольський виборчий округ, Сумська область). Володимир Павлович! Строители и промышленники знают вас давно. Вы умели даже во времена диктата проявлять гибкость в банковской системе и работать как полагается.

Сегодня, а я уверен, что вас утвердят в должности Председателя банка, хотел бы задать вам один вопрос. Когда мы с вами принимали закон, то записали, что наш Национальный банк будет в какой-то степени проводить и контролировать кредитно-банковскую политику в республике. То есть от вас будет очень много зависеть — рождение новых банков, их деятельность, функционирование, запрет и так далее. Вы сегодня обещаете, что будете проявлять такую же гибкую позицию и не будете проявлять диктат при рождении новых банков всех направлений?

МАТВІЄНКО В.П. Я дивуюсь, що слово «диктат» асоціюється з дисципліною, яка повинна бути у будь-якій державі. Якщо сьогодні дивитись, як створюються і працюють у нас комерційні банки (я маю на увазі не ці три структури, а ті маленькі банки, хай вони вибачають), то видно, що сьогодні йде не банківська робота, сьогодні йде спекуляція грошима. Тому що ці банки жодного карбованця не вклали у відтворення основних виробничих фондів. Тому Національний банк повинен створити нормативи, і я, скажімо, можу говорити так: якщо кожний з цих банків не буде направляти кредити на відтворення основних виробничих фондів, то таких банків, мабуть, нам не треба.

ГОЛОВА. Другий мікрофон.

ШВАЙКА М.А., заступник голови Комісії Верховної Ради Української РСР з питань економічної реформи і управління народним господарством (Золочівський виборчий округ, Львівська область). Шановний Володимире Павловичу! Чи могли б ви нам подати чітку картину — що робиться в банківській справі? Вчора товариш Коваленко сказав нам, що ніби ніщо і не пропало, наші кредитні ресурси є. В той же час ми знаємо, що одним розчерком пера з початку року від нас забрано 83 мільярди карбованців. Ті гроші, що на ощадних книжках, — їх нема вже, їх забрано. І тепер республіка мусить розраховуватися зі своїми громадянами. Я хотів би почути від вас, куди ці гроші поділись, на яких підставах, скажімо, Президія чи Верховна Рада давала згоду на це. Дякую.

МАТВІЄНКО В.П. Це питання поки ще ніхто не вирішував. Ці гроші, ці кредитні ресурси знаходяться в союзному цен-

трі і там усі борги. Звичайно, треба брати кредитні ресурси в руки республіки, але треба одночасно брати і борги. На це треба йти. Бо якась відправна нульова точка потрібна. І якщо будемо тільки пояснювати, що там усі борги, ми ніколи не вийдемо саме з цих боргів.

ГОЛОВА. Третій мікрофон.

СТЕПЕНКО В.І. Шановний Володимире Павловичу! Я буду голосувати за вас — знаю вас як людину ділову, принципову, чесну. У мене є до вас таке запитання. Через декілька днів наш Прем'єр виступить із програмою виходу з економічної кризи.

Враховуючи сьогоднішні реалії життя, я сказав би — життіння нового Союзу, чи вважаєте ви можливим вихід України з цього становища без своєї грошової одиниці? Ви говорили про це у своїй програмі. Якщо так, то коли потрібно її вводити? Дякую за увагу.

ГОЛОВА. Де золото Полуботка хоче знати.

МАТВІЄНКО В.П. Я відповім вам. Я не мав змоги обговорити це питання з Вітольдом Павловичем, тому мені, мабуть, треба погодитися з цим. Хоча, скажімо, ми прийняли рішення, що Національний банк підзвітний Верховній Раді, але треба мати на увазі, що робота буде з Радою Міністрів, Прем'єр-міністром велика. Для цього треба, щоб Національний банк розробив концепцію нової кредитної політики і її треба прийняти. Тоді у нас створяться якісь передумови, коли не треба буде по кожному випадку Прем'єру чи Верховній Раді говорити банку: «Робіть це». Банку не можна диктувати і не треба диктувати. Треба виробити політику, і хай він працює та відповідає.

Що стосується золота Полуботка, я, мабуть, стільки знаю, скільки і ви про це знаєте. Я думаю, що надіятися на це — справа безперспективна, але в нас є інші можливості — золоті родовища. І справа в тому, що сьогодні ми практично не приступали до організації його видобутку. В нас є підприємства, є організації, які сьогодні можуть цим зайнятися і можуть спочатку залучити якісь кредитні ресурси банку, але треба приступати до видобутку свого власного золота.

ГОЛОВА. Перший мікрофон.

СИМОНЕНКО В.К. Уважаемый Владимир Павлович! Я глубоко убежден, что финансовое благополучие любой территории — это участие в акционерной деятельности тех или иных предприятий самих исполкомов. Мы создали вместе с ЧМП Коммерческий морской банк и выступили учредителями.

К нам поступило несколько документов, которые говорят о том, что исполкомы различных уровней не могут выступать учредителями банка. Почему?

МАТВІЄНКО В. Л. Какая здесь подоснова? Здесь вопрос — источник денег, это деньги бюджетные. Бюджет не может формировать устав и капитал банка.

ГОЛОВА. Другий мікрофон.

СИМОНЕНКО В.К. Мы подходим к этому вопросу (кстати говоря, как и многие банковские работники) в одной плоскости. Но, во-первых, у нас есть небюджетный счет. Во-вторых, у нас есть валютный счет. И в конце концов мы перейдем к муниципальной собственности. И, например, то же самое здание, которое стоит пять миллионов рублей, — моя собственность, почему я не могу в качестве акционера выступать?

МАТВІЄНКО В.П. Акционером может выступить ваше предприятие, которое подотчетно вам, а не исполкому. На заседаниях комиссии это обсуждали очень долго. То же самое могут потребовать и общественные организации, различные банки и так далее. Поэтому поставили всех в одинаковые условия.

ГОЛОВА. Володимир Павлович сказав, що коли розробимо відповідну кредитну політику, тоді там можна буде все поставити на місце. А зараз треба діяти відповідно з тим законом, що є. Другий мікрофон.

ДЕПУТАТ (не представився). Вопрос правильно был поставлен. Исполкомы должны, конечно, этим делом пользоваться. Мой вопрос такого порядка. Меня, как и многих других депутатов, беспокоит ситуация, что внешнеэкономическая задолженность нашего государства катастрофически растет. Впереди ожидаются опять громаднейшие кредиты. Я хотел бы услышать от вас — Национальный банк республики

сможет уберечь хотя бы не нас, но наших внуков и правнуков от того долга, который нам пытаются подбросить?

МАТВІЄНКО В.П. Я выскажу свое мнение. Без Верховного Совета мы ничего сделать не сможем как банки. Значит, сегодня надо определиться. Если Президент Горбачев возьмет весь этот кредит, потом его поделят на все республики, то мы никогда не выйдем из долгов. Сегодня надо сказать свое «я» в том смысле, что суверенная республика Украина эту долю долга берет или не берет.

Если не берет, то отправную точку нужно считать с нуля. Брать те долги, которые были, а не залезать в новые. Иначе выхода не будет. (Оплески).

ГОЛОВА. Третій мікрофон.

ПОРОВСЬКИЙ М.І. Шановний пане Матвієнко! Неодноразово вже в цьому залі звучали пропозиції про необхідність негайного утворення державного сховища цінностей України, «держхрану» України. Бо інакше те золото, на яке ми розраховуємо під забезпечення нової валюти України, виїде за межі республіки. За вашими розрахунками — в який строк можна створити «держхран» і коли він, власне, буде створений у разі обрання вас на цю посаду?

МАТВІЄНКО В.П. Це питання юридичне, і треба, мабуть, вступити у дипломатичні відносини з Москвою. Це перше. А друге — де зберігати це золото? Тут уже, мабуть, технічний бік справи його вирішення, який потребує декількох місяців. Взагалі питання правильне, і якщо ми говоримо про Національний банк, то це складова такої програми.

ГОЛОВА. Володимире Павловичу, час ваш вийшов, дякую. Прошу сідати. Будемо обговорювати? Ставлю на голосування. Хто за те, щоб призначити Матвієнка Володимира Павловича Головою правління Національного банку України, прошу проголосувати.

«За» — 351. Рішення прийнято. Я хочу привітати вас з призначенням, і займіть, будь ласка, своє місце там, серед колег по Кабінету².

² Стенограма 66-го засідання Верховної Ради Української РСР. Київ, 6 червня 1991 року (з особистого архіву автора).

Звертаю увагу, що на момент призначення мене Головою Національного банку України ще був СРСР, який існував до кінця 1991 року. Неймовірно, але в цих умовах мені довелося створювати нову незалежну банківську систему України. Лише у грудні 1991 року незалежність України була підтверджена Всеукраїнським референдумом.

Згідно із Законом «Про банки і банківську діяльність», ухваленим Верховною Радою України 20 березня 1991 року, Українська республіканська контора Держбанку СРСР перетворювалася на Національний банк України зі статусом центрального емісійного банку держави.

Незважаючи на рішення Верховної Ради України про призначення мене Головою Національного банку України, правління Держбанку СРСР, на чолі якого був Володимир Геращенко, не видало наказ про звільнення з посади тодішнього керуючого Української республіканської контори Держбанку СРСР Василя Буряка. Така ситуація тривала понад два місяці.

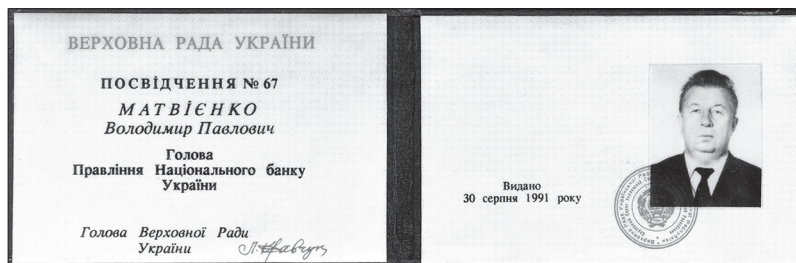
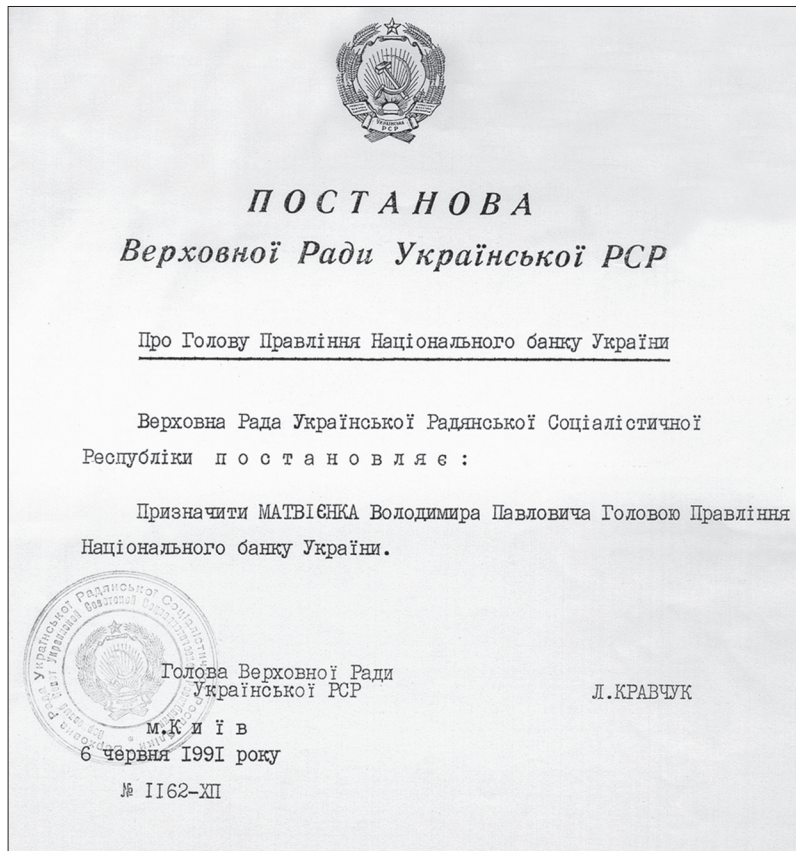
Проте весь цей час я використав для роботи. Разом з народними депутатами Володимиром Пилипчуком та Михайлом Швайкою мені вдалося відвідати низку провідних банків Європи: Німеччини, Франції, Австрії, Великобританії, Швейцарії. Керівники цих банків доброзичливо та з повагою ставилися до рішення України про вихід із Радянського Союзу.

Мені вдалося втілити свою ідею щодо спрямування коштів від реалізації продукції українських експортерів не на рахунки Зовнішекономбанку СРСР, а на рахунки Національного банку України. Про цю операцію Голова Держбанку СРСР Геращенко на засіданні правління банку заявив, що Володимир Матвієнко розвалив Радянський Союз.

У Швейцарії були досягнуті домовленості щодо закупівлі устаткування з метою створення в Україні фабрики з друку національної грошової одиниці — гривні, яка у теперішній час є найкращою фабрикою серед аналогічних підприємств у світі. Поліграфічна якість українських банкнот у свій час була визнана найкращою.

Дуже важливою була моя зустріч у Відні з Федеральним канцлером Австрії Франком Враніцкім, яка у подальшому

Виступ В.П. Матвієнка. Постанова Верховної Ради УРСР.
Посвідчення №67

Національний банк України

сприяла укріпленню та розширенню торгівельних відносин України та Австрії.

У період мого зарубіжного відрядження відбулась зустріч з мільярдером Джорджем Соросом. Ця зустріч була підготовлена професором із Швейцарії Богданом Гаврилишиним.

Упродовж 4-х годин ми обговорювали з Дж. Соросом досвід Сполучених Штатів щодо введення американської грошової одиниці — долара. У США був встановлений перехідний період для введення власних грошей. У цей період функціонували так звані тимчасові гроші — купони багаторазового використання з відповідним поліграфічним захистом. Вони застосовувалися протягом двох років, а потім був введений в обіг долар США.

У тому ж 1991 році я зустрівся з мільярдером Дональдом Трампом (майбутнім Президентом США). Він прийняв мою пропозицію щодо приїзду до Києва та встановлення кредитних відносин з Національним банком України.

У серпні 1991 року я вже зайняв кабінет Голови НБУ.

У цей період відбувалися бурхливі події щодо зміни влади в СРСР та призупинення наміру України до незалежності.

В аеропорт Бориспіль прибули військові літаки з російськими десантниками. Планувався захват керівників українських владних структур. Та цей план провалився.

19 серпня Росія намагалась відізнати до Москви всі залишки коштів з рахунків державних підприємств УРСР. З Москви сипались телеграми, ніби з «рога достатку», щодо негайного виконання грошових переказів. Ті, що суперечили інтересам України, я не виконував. Назбиралася купа розпорядчих документів. Пам'ятаю, як від мене вимагав негайного переказу коштів клієнтів Агробанку «Україна» тодішній голова банку Вадим Гетьман. Таких вимог я мав від декілька сотень українських підприємств. Жодної суми грошей Національний банк України в цей період не відправив до Москви.

У цей день, 19 серпня, в Києві було безлюдно. Місто було вимерло. Ані перехожих, ані міліціонерів. Верховна Рада України не працювала, не прийшов жоден депутат. Кажуть, що деякі з них відсиджувалися у погребках. На своїх робочих місцях були тільки Голова Верховної Ради УРСР Леонід Кравчук та Голова Національного банку України Володимир Матвієнко. Я зателефонував Леоніду Макаровичу та домовився про зустріч з ним. Показав купу телеграм з Москви і запитав: «Що будемо робити?». Він відповів: «Будемо виконувати рішення Верховної Ради».

Не виконавши ганебної роботи з придушення наміру України про її незалежність, російські контрреволюціонери поспіхом повернулися до Москви. Після них залишився список посадових осіб України, яких планувалося стратити. На 4-х сторінках з прізвищами на першому місці був Кравчук Л.М., а на четвертому — Матвієнко В.П.

Так 19 серпня 1991 року закінчилося поразкою горобратів «руських». Попереду був референдум про незалежність України.

Національний банк активно працював над запровадженням Україною власної валюти. Від народних депутатів надходило багато пропозицій щодо назви валюти, аж до назви «український долар». Зупинилися на назві «гривня», яка має історичне коріння: від часів Київської Русі-України до Української Народної Республіки (УНР).

Найбільш суперечливим було питання вибору фабрики для друку банкнот. Голова постійної Комісії Верховної Ради з питань економічної реформи і управління народним господарством В. Пилипчук, народний депутат М. Швайка та інші наполягали на друку українських банкнот у Канаді. Пропонувалася приватна фірма «Канадіен Банкнот Компані». Я був проти цієї пропозиції, оскільки вказане підприємство мало низькій рівень потужності, а його менеджмент був представлений лише трьома особами. Крім того, везти через океан велику масу грошей було небезпечно³.

Найреальнішою була пропозиція щодо друку банкнот у Лондоні у британській фірмі «Де Ла Рюджорі», яка мала на той час 150-річний досвід друкування банківських банкнот.

Але тиск з боку депутатів Верховної Ради на користь друкарні у Канаді продовжувався. Тоді я звернувся до Голови Верховної Ради Леоніда Кравчука та Голови СБУ Євгена Марчука з проханням розглянути це спірне питання. Рішення щодо друкування гривні приймалося у вузькому колі: Голова Верховної Ради Л.М. Кравчук, Голова СБУ Є.В. Марчук, Голова НБУ В.П. Матвієнко. Я представив зразки банкнот канадської та британської фірм, а також ескізи гривневих купюр, виготовлені художником Василем Лопатою. Було ухвалено рішення щодо друкування банкнот високих достоїнств у Лондоні, а дрібних купюр — у Канаді. Проте «канадське лобі» з депутатського корпусу мені цього не пробачило.

Завдання про друкування банкнот було виконане. Але я не мав жодної підтримки від Івана Плюща, якого після обрання Леоніда Кравчука Президентом України (5 грудня 1991 року) було обрано Головою Верховної Ради України. Він не терпів жодних зауважень на свою адресу, був злопам'ятним. Його найкращими друзями були Вадим Гетьман та Віктор Ющенко.

Пам'ятаю випадок, коли мені терміново потрібно було переговорити з Іваном Степановичем з важливих питань діяльності Нацбанку. Записавшись на прийом, я чекав у його

³ З історією створення та впровадження в обіг української гривні можна ознайомитись на сторінках книги автора «Терен життя». Київ: Наукова думка, 2020.

приймальній з 18 години після чергового засідання Верховної Ради. Дочекався — а ось і Іван Степанович іде з кабінету, а поруч двоє молоденьких дівчаток — як виявилось, зарубіжні журналістки.

Я звернувся до Івана Степановича щодо прийому мене з термінових питань виготовлення купонів багаторазового використання та виконання завдання щодо друкування банкнот української гривні, але отримав відповідь: «Почекайте, я переговорю з журналістами, а потім прийму вас». І я чекав дві години. Таку неповагу спостерігав вперше. Я не просився на посаду Голови Нацбанку і не мріяв про неї. Але Іван Степанович двічі телефонував мені, переконуючи, що вибір моєї кандидатури на посаду Голови НБУ зробив сам Леонід Макарович Кравчук.

О 21-й годині я попав до Івана Степановича. Я був, звичайно, в поганому настрої та висловив свою думку про нього як людину, яка не знає, що головне в його роботі не всебічна велич, а відповідальне ставлення до державницької посади. Відбулася словесна суперечка. Жодного питання я з ним не вирішив.

У цей період потрібні були валютні кошти для сплати авансу за лондонське замовлення на друкування банкнот в сумі 25 млн доларів США. Після такої розмови з Іваном Степановичем я, звичайно, гроші не отримав. Навпаки, отримав вороже ставлення до себе і зрозумів, що треба розраховувати на власні сили. Та не помилився. Я звернувся до міністра енергетики Віталія Сkläрова з проханням надати позику в сумі 15 млн доларів США для сплати авансу на друкування гривні. Отримав у відповідь: «Ти що, здурів? Як це я дам такі гроші?». Коли я розповів йому про своє складне становище, розмова стала іншою. Сkläров мене запитав: «А що ти мені даси в заставу?» Заставу я знайшов. Про цей факт я ще ніколи публічно не згадував.

Потім я поїхав до Одеси, де зустрівся з керівництвом Чорноморського пароплавства та отримав без застави ще 10 млн доларів США кредиту. Таким чином, аванс був сплачений та українські банкноти почали друкуватися у встановлені терміни. Отримані позики були вчасно повернуті і Міністерству енергетики, і Чорноморському пароплавству.

Українські купони — підписані до друку

У той період Прем'єр-міністром був Вітольд Фокін. Але він жодного долару на сплату авансу не надав. З позицій сьогодення він займав проросійську позицію — бачив Україну у складі оновленого Радянського Союзу. Тому національну валюту він не вважав за атрибут української незалежності.

Банкнота вартістю 5 гривень (1992 р.)

Із 10 січня 1992 року розпочався процес уведення в обіг купонів багаторазового використання, які мали необхідний поліграфічний захист. Грошовий обіг був забезпечений необхідними платіжними засобами. Купони друкувались у європейських країнах, переважно у Франції. Їх доставка на літаках до аеропорту Бориспіль була чітко організована. Національний банк з цим завданням успішно справився.

Із завершенням друку банкнот Україна готувалася до проведення грошової реформи. Після мого звільнення з посади Голови Національного банку України я створив Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк (Промінвестбанк), який зайняв провідне місце у банківській системі України.

Після мене на посаду Голови Національного банку України був призначений Вадим Гетьман. Він був людиною зарозумілою. Ще за часів свого перебування на посаді керівника банку «Україна» допустив «кредитну яму», за що банк був оштрафований НБУ на суму 32 млн руб. В. Гетьман образився та заявив, що він мені цього не пробачить. І перше, з чого він розпочав свою діяльність на посаді керівника НБУ, була заміна банкнот з моїм підписом на нові з підписом Гетьмана. За це

держава отримала штраф у розмірі 5 млн доларів США, а підпис Матвієнка залишився тільки на купюрах малих достоїнств.

Згодом ця ситуація дала змогу деяким засобам масової інформації розповсюджувати історію про те, що батьком української гривні нібито був Гетьман. Це твердження нещодавно (у квітні 2021 року) розповсюдила ведуча телепередачі «ТСН» Алла Мазур. Сенс її промови зводився до того, що слідчі України до цього часу не розкрили вбивство «батька української гривні Вадима Гетьмана».

Вадим Гетьман, звільнений з посади Голови НБУ за наполяганням Президента України Леоніда Даниловича Кучми, займався розпродажем військового майна і, за чутками, був матеріально незадоволений з цих операцій, унаслідок чого з ним розправилися.

А справжній батько гривні — це Герой України Володимир Матвієнко, який живий і здоровий. Історія становлення банківської системи України викладена мною у монографії «Терен життя» (Київ, «Наукова думка», 2020, 277 с.). До речі, я надіслав цю книгу у подарунок всім обласним, міським і районним бібліотекам та вищим навчальним закладам.

З проголошенням незалежності постало питання реформування загальнодержавної власності, тобто перехід до приватної форми власності. Це питання обговорювалось ще у 1991 році в залі Верховної Ради на черговому її засіданні. Мені надали слово і я, виступаючи з трибуни Верховної Ради, запропонував здійснити реформування державної власності шляхом її викупу новими власниками за гроші. У разі потреби Національний банк спроможний надавати на такі цілі довгострокові банківські кредити. Банк мав у ті часи достатній обсяг кредитних ресурсів. Але моя пропозиція не зацікавила депутатів.

В основу роздержавлення був покладений більшовицький принцип розподілу вартості засобів виробництва на основі приватизаційних папірців, які були скуплені ділками тіньової економіки, а держава втратила основні виробничі фонди та відповідні фінансові ресурси.

«Паперова» приватизація через так звані ваучери призвела до розбазарювання загальнонародної власності, відсторонення робітників від управління виробництвом та різкого зниження його ефективності. Платіжна криза, яка створилася в державі, стала загрозою стабільності та суверенності України.

Найвища державна нагорода — звання Герой України та орден Держави (2004 р.)

Орден князя Ярослава
Мудрого IV ступеня
(2002 р.)

Орден князя Ярослава
Мудрого V ступеня
(1997 р.)

Орден "За заслуги"
III ступеня (1996 р.)

Орден Дружби народів
(1986 р.)

Почесна грамота
Президії Верховної Ради УРСР
(1988 р.)

Почесна грамота
та пам'ятний знак
Верховної Ради України
(2003 р.)

Почесна відзнака
Національного
банку України
(2001 р.)

Почесна відзнака
Міністерства палива
та енергетики України
(2004 р.)

Почесна відзнака
Академії інженерних
наук України (2002 р.)

Почесна відзнака
Міністерства внутрішніх
справ України (2002 р.)

Орден “За визначні
досягнення” III ступеня
(2001 р.)

Орден лауреата
Міжнародної премії
“Слов’яни” (1997 р.)

Орден “За заслуги”
III ступеня
(1996 р.)

Медаль “Гетьман
Конашевич-Сагайдачний”
(2005 р.)

Почесна відзнака “Велика зірка України” (орден та знак) (2006 р.)

Знак Пошани
“За віру, вірність Державі”
(2004 р.)

Знак Пошани
“За сумлінну службу”
II ступеня (2003 р.)

Почесна орденська відзнака
"Суспільне визнання"
I ступеня (2004 р.)

Почесна орденська відзнака
"Суспільне визнання"
II ступеня (2003 р.)

Почесна орденська відзнака
"Суспільне визнання"
III ступеня (2002 р.)

Орден Пошани Міжнародної
кадрової академії (2000 р.)

Орден "За розбудову України"
імені Михайла Грушевського
(2000 р.)

Золота медаль "10 років
Незалежності України"
(2001 р.)

Орден "Слава
та вірність Вітчизні"
II ступеня (2000 р.)

Орден "Слава
та вірність Вітчизні"
III ступеня (1999 р.)

Відзнака Міністерства
освіти України
“Відмінник освіти України”
(2000 р.)

Почесна відзнака
Національної спілки
письменників України
(2017 р.)

Цінний подарунок Кримської астрофізичної обсерваторії
(із металевим вкrapленням частинки Тунгуського метеорита)

Офіційне свідоцтво
про присвоєння малій планеті
6622 ім'я МАТВІЄНКО
(1999 р.)

Довідка Кримської
астрофізичної обсерваторії
про малу планету 6622
МАТВІЄНКО (1999 р.)

Диплом та стелла володаря премії “Прометей Престиж” IV загальнонаціональної програми “Людина року 99” у номінації “Фінансист року”

“Кришталевий Слон” — нагорода Переможця Всеукраїнської акції “Золота Фортуна” — 1998 у номінації “Банкір року” (1998 р.)

“Срібна статуя з золотим мечем” — найвища нагорода Всеукраїнської V ювілейної акції “Золота Фортуна” (1999 р.)

Орден "Святий князь
Володимир" II ступеня
(2006 р.)

Орден "Святий князь
Володимир" II ступеня
(золота копія) (2006 р.)

Орден "Святий князь
Володимир" III ступеня
(1999 р.)

Орден "Святий князь
Володимир" IV ступеня
(1999 р.)

Орден Архістратига
Михаїла (2002 р.)

Орден Святого Юрія
Переможця (2006 р.)

Орден "Різдво Христове"
(2000 р.)

Орден "Данило Галицький"
(2004 р.)

Орден Преподобного
Нестора Літописця
I ступеня (2004 р.)

Орден Святого
Рівноапостольного
князя Володимира Великого
II ступеня (2000 р.)

Орден "За церковні заслуги"
(2002 р.)

Орден "За патріотизм"
I ступеня (2001 р.)

Диплом академіка Академії економічних наук України
(2005 р.)

Диплом Почесного члена Української академії архітектури (2003 р.)

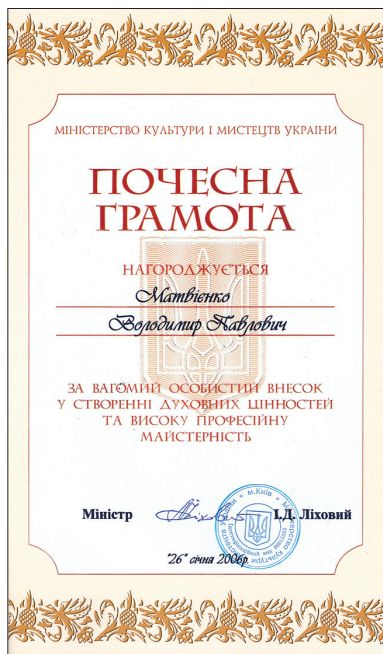
Нагрудний знак та свідоцтво про присвоєння почесного звання
“Заслужений діяч мистецтв України” (1996 р.)

Нагрудний знак та свідоцтво про вручення почесної відзнаки
Міністерства культури і мистецтв України “За досягнення
в розвитку культури і мистецтв” (2004 р.)

Почесна нагорода Комітету Верховної Ради України з питань культури і духовності та Українського видавничого консорціуму (2007 р.)

Почесна грамота Міністерства культури і мистецтв України (2006 р.)

Дипломи лауреата музичних фестивалів та конкурсів
(у 1997–2007 рр. творчість В.П. Матвієнка відзначена
50 дипломами)

Почесна нагорода Папи Римського Іоанна Павла II

ПОСВІДЧЕННЯ № 02/46

**МАТВІЄНКО
Володимир Павлович**

*за заслуги в розвитку соціального
прогресу, збагачення загальнолюдських
цінностей та професійні досягнення*

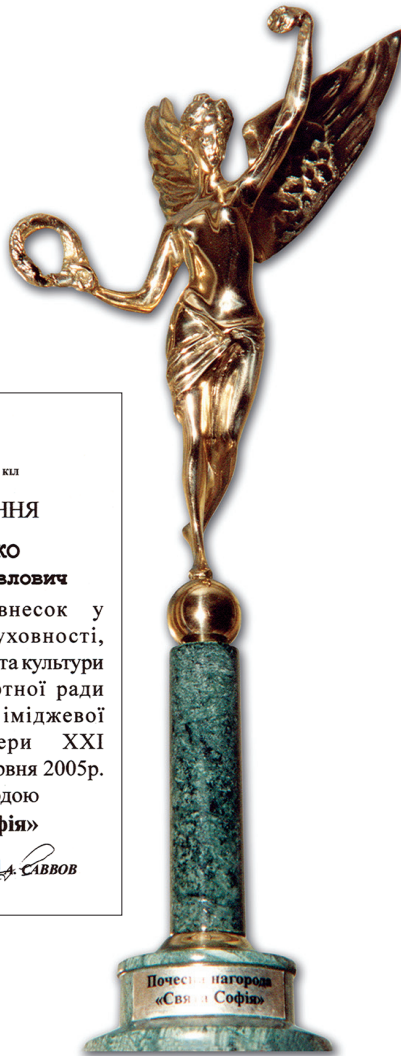
рішенням Ради експертів Міжнародної
іміджевої програми "Лідери XXI століття"
від 06.02.2007 р. Визнаний лауреатом
Всеукраїнського рейтингу "Особистість
року 2006" в номінації "Лідери
промисловості та бізнесу"

Голова
Ради експертів

A. I. САВВОВ

Почесна нагорода лауреата Всеукраїнського рейтингу
"Особистість року 2006" в номінації "Лідери промисловості
та бізнесу" (2006 р.)

Почесна нагорода “Свята Софія” Асамблеї ділових кіл
за особистий внесок у відродження духовності, національної науки
та культури (2005 р.)

International Corporation of Social Partnership
Europe Business Assembly

CERTIFICATE #178

Laureate
of the International
SOCRAT'S AWARD

***Volodymyr
Matvienko***

For the personal contribution
to the intellectual development
of the modern society

EBA Director General
John W. A. Netting

EBA Head of
Expert Committee
Enrico Osvaldo

Oxford, England
2006

Міжнародна нагорода імені Сократа за особистий внесок
в інтелектуальний розвиток сучасного суспільства (2006 р.)

International Corporation of Social Partnership
Europe Business Assembly

CERTIFICATE #010

Laureate
of the International Award
“Best Manager of the Year”

Volodymyr Matvienko
Chairman of the Board
**JSC INDUSTRIAL &
INVESTMENT BANK**
“PROMINVESTBANK”

EBA Director General
John W. A. Netting

EBA Head of
Expert Committee
Enrico Oswald

Oxford, UK 2006

Міжнародна нагорода “Кращий менеджер року” (2006 р.)

The International Corporation
of Social Partnership
«Europe Business Assembly»

CERTIFICATE #230

Laureate
of the International Award
“GOLDEN MERCURY”
Volodymyr P. Matviyenko

For the personal contribution
to the improvement of the economics
of Ukraine and the development
of the integrational process

Deputy Director General
for Europe

Claudius Porath

Oxford, England
2003

“Золотий Меркурій” — міжнародна нагорода за особистий внесок
в оздоровлення економіки України та розвиток інтеграційних
процесів (2003 р.)

Срібна медаль
Міжнародного
Біографічного Центру
(Кембридж, 2005 р.)

Почесна нагорода Міжнародного
Біографічного Центру "Діамант Да Вінчі"
(Кембридж, 2005 р.)

Міжнародний орден
“За заслуги”
(Кембридж, 2002 р.)

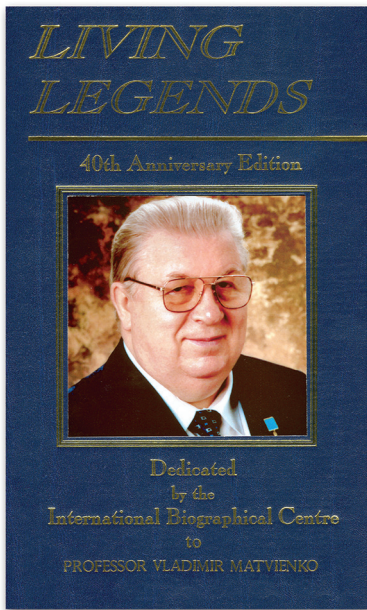
Медаль “За заслуги
у XX сторіччі”
(Кембридж, 1998 р.)

Медаль “2000 видатних
інтелектуалів XXI сторіччя”
(Кембридж, 2001 р.)

Медаль “Людина року
1998—1999”
(Кембридж, 1999 р.)

Ім'я Володимира Матвієнка занесено до престижних міжнародних видань:

«Міжнародний довідник відомих інтелектуалів» (1998 р.)

«Міжнародний біографічний довідник» (1998 р.)

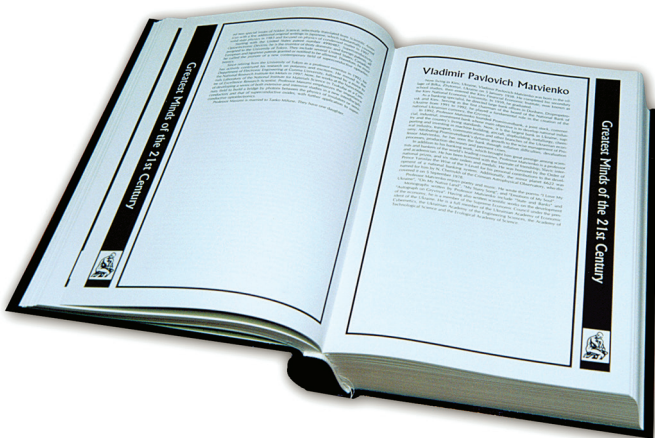
«500 найвидатніших діячів нового тисячоліття» (1999 р.)

«2000 видатних інтелектуалів XXI сторіччя» (2002 р.)

«Володарі Міжнародного ордену "За заслуги"» (2003 р.)

«Живі легенди» (2004 р.)

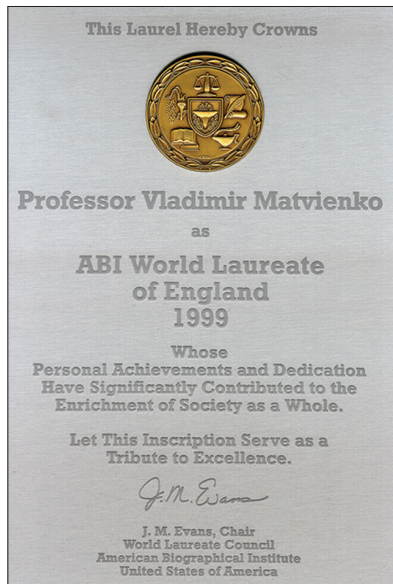
Американського Біографічного Інституту
«Найвидатніші мислителі XXI сторіччя» (2002 р.)

Видання «Найвидатніші мислителі XXI століття»
Американського Біографічного Інституту

Президентський знак слави
Американського Біографічного
інституту (2002 р.)

Диплом лауреата Міжнародної
премії Американського
Біографічного Інституту (1999 р.)

Дипломатичний орден
(2001 р.)

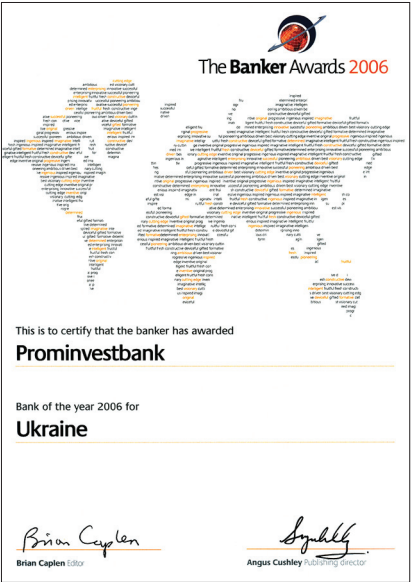
Людина року 2006
(2006 р.)

Всесвітньо відомим журналом "The Banker" за результатами незалежної комплексної оцінки показників роботи Промінвестбанку присвоєно звання "Банк року в Україні" (2003 р.)

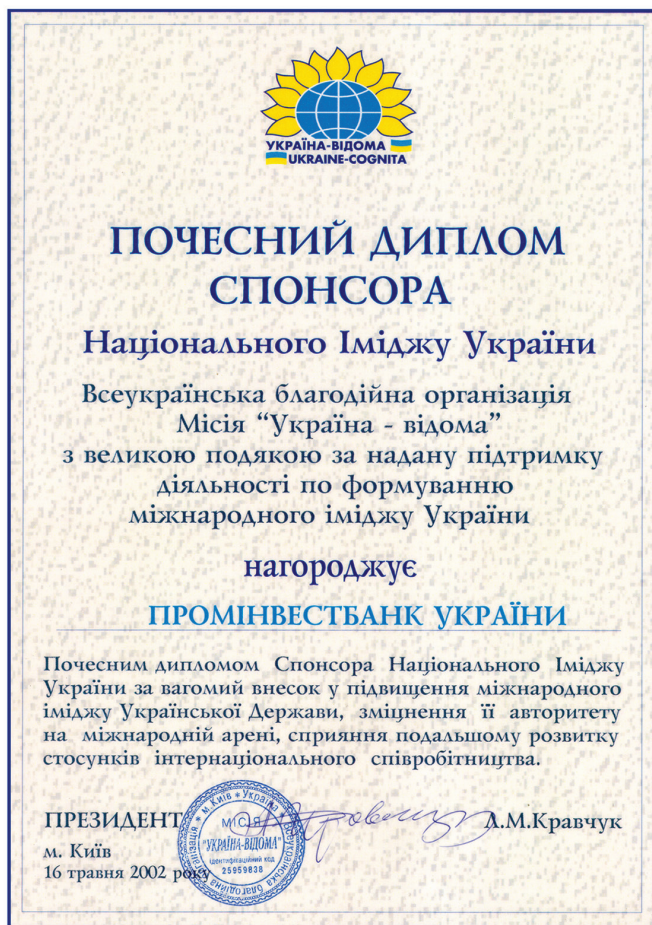
Журнал “The Banker”
другий рік поспіль визнав
Промінвестбанк “Банком року
в Україні”, що є авторитетною
оцінкою високої якості його
діяльності і надійності
(2004 р.)

Журнал “The Banker” утретє
визнав Промінвестбанк
“Банком року в Україні”
за високу якість банківських
послуг, надійність
та бездоганну репутацію
(2006 р.)

“Краще підприємство Європи” – відзнака Асамблеї ділових кіл України в рамках міжнародної іміджевої програми «Лідери XXI століття» (2006 р.)

Почесний диплом Спонсора Національного
Іміджу України за вагомий внесок
у підвищення міжнародного іміджу України
(2002 р.)

Єдиним шляхом розв'язання цієї проблеми у той період була загальна потреба проведення грошової реформи⁴.

Знецінення рубля та натуралізація господарських зв'язків призвели до розладнання грошового обігу.

У 1996 році перед введенням в обіг нових зразків українських грошей була проведена так звана грошова реформа, яку В. Ющенко назвав «найкращою реформою у світі». Насправді це була грабіжницька реформа. Гроші, накопичені громадянами та підприємствами у статутних фондах, по суті всі «згоріли до тла». Економіка й населення почали новий етап розвитку з нуля.

До 16 вересня 1996 року в готівковому обігу на території України паралельно функціонували гривні та українські карбованці, останні поступово вилучалися з обігу. В основних положеннях Концепції проведення грошової реформи в Україні наголошувалось на її безконфіскаційному характері. Так стверджували автори реформи Віктор Ющенко та Віктор Пинзеник. Проте насправді обмін грошей проводився за курсом 1 : 100 000, тобто 100 000 карбованців (старих грошей) на 1 гривню.

В результаті такого реформування населенню та господарським структурам було завдано значних збитків. По суті в акціонерних товариствах і у населення «згоріли» величезні кошти. Такого грабунку історія ще не знала. Навіть Сталін після руйнівної війни 1941—1945 рр. провів грошову реформу з обміном у співвідношенні 1 : 10, тобто за 10 старих рублів надавали 1 новий рубль. А грошові кошти населення на рахунках в установах Ощадбанку обмінювалися на пільгових умовах.

Станом на 25 серпня 1996 року грошова маса становила 366 трлн крб, а товарних запасів налічувалося на 157 трлн карбованців. Напевно «реформатори» прагнули наблизитися до ціни долара США, проте для того не існувало економічних передумов.

Українські горе-економісти доклали зусиль й щодо «забезпечення» товарного обігу грошима. Відомо, що гроші повинні обслуговувати товарну масу у повному обсязі, тобто загальна товарна маса має бути забезпечена відповід-

⁴ Матвієнко В.П. Терен життя. Київ: Наукова думка, 2020. С. 92.

ною сумою грошей з урахуванням кількості їх оборотів за рік. Якщо гроші зробили, скажімо, два обороти, то для обслуговування маси товарів їх потрібно в два рази менше, і навпаки. У період керівництва Національним банком України Ющенком маса українських товарів забезпечувалася грошима лише на 30—40 відсотків, тоді як в Японії, США, Великобританії таке забезпечення становило понад 100 відсотків.

Я розглядаю таку ситуацію в Україні як штучно створену, що призвела до зростання бартерних операцій, тобто обміну товару на товар. Наприклад, 1 кг цвяхів обмінювався на 1 кг цукру. За таких операцій не існує еквівалентного обміну. Бо тільки гроші, виконуючи функцію міри вартості, порівнюють вартість одного товару з іншим. Нееквівалентний обмін призвів до втрат одних товаровиробників і збагачення інших. Наживались різного роду ділки, а втрачала держава і в кінцевому рахунку населення.

Чи має пояснення ця ситуація? Відповідаю: «Ні». Це — або економічна безграмотність, або підривні економічні дії, за які ніхто не взяв на себе відповідальність.

Нові управлінські державні органи скасували контроль за цінами, чим виявили чергову безграмотність у реформуванні економіки. Почали шалено зростати ціни, погіршилось матеріальне становище людей. Заробітна плата не відповідала зростанню цін. Населення біднішало й біднішало. Рівень прибутковості товаровиробників в 100, 200, 300 відсотків став нормою. Ще Маркс писав, що коли капіталіст має прибуток у 300 відсотків, то у світі не існує такого злочину, на який би не пішов власник такого капіталу.

Чи можна з цим явищем впоратись? Так. Не треба встановлювати ціни на кожний вид товару. Треба контролювати норму прибутковості цього товару. Наприклад, 25 відсотків. У разі необґрунтованого підвищення цієї норми виробник втрачає право на виробництво цього товару. Така практика вже діє у Китаї. А чому у нас блокується розум? Чому продовжується бізнесове свавілля? Чи є у нас Уряд?

Це — знущання над державою й людьми. І нікому ні до чого не має діла. Як у Шевченка: «село неначе погоріло, неначе люди подуріли». Це зло, на яке «треба обух сталить».

ЕВОЛЮЦІЯ ПАДІННЯ

Я вірю в те, що Україна буде великою державою. Якщо ми справжні патріоти України, то повинні знищити корупцію й побудувати цивілізовану державу.

Економічні закони, які ухвалювала Верховна Рада, у своїй основі не сприяли розвитку економіки, а волюнтаристські дії чиновників були малограмотними. Вседозволеність і безкарність загальмували тенденцію еволюційного розвитку суспільства. Почався процес падіння економіки та життєвого рівня населення.

Особливо гостро постало питання продажу землі. Селянин повинен не купувати землю, а отримати її безкоштовно. А вже потім за потреби продати її. Роздати землю слід за спадковим принципом.

У нас важко прожити — це факт. Повернемося до товарно-фінансових питань. Є Національний банк. Взагалі банківська система має бути головним інвестором у розвиток економіки. Проте в Україні це не так. Облікова ставка Нацбанку десятки років поспіль перевищувала норму рефінансування, встановлену центробанками різних країн світу.

Нацбанком керували випадкові люди. Сотні мільярдів прибутку йшло до малоефективного Кабміну замість того, щоб спрямовуватися на стратегічні програми розвитку фермерства. Що робив уряд? Він мав розвивати виробництво. І за рахунок нових технологій отримувати прибутки. А податкова система! Хіба це податкова? Це ж хабарники. Нам слід уже давно перейти тільки на економічні методи регуляції, відмовившись від застарілих, поліцейсько-диктаторських.

Ще одна проблема, яку створила не лише держава, а й наші бізнесмени — тіньовий сектор. Це, зокрема, й згубна

практика платити зарплату в конвертах. Тому висококласний спеціаліст у результаті мав отримувати півтори тисячі гривень пенсії... Сумно, але факт: у нас є держава, але немає державників.

Як нам бути з олігархією? Я, звичайно, не вважаю, що слід рубати голови. Від репресивної тоталітарної практики варто переходити до демократизації суспільства. Той, хто вкрав гроші авантюрним шляхом, нехай поверне їх державі й буде вільним, а той, хто їх чесно заробив, нехай ними розпоряджається, але частину віддасть державі у вигляді податків.

Скажіть, як багатіють на Заході? Все просто: дуже талановиті люди створюють нові технології, завдяки яким здійснюється економія живої праці, заробляють надприбутки й багатіє держава.

Як почувається олігархат в українських умовах? Величезні багатства накопичуються внаслідок наджорстокої експлуатації найманих українських працівників. Олігархи жорстоко визискують підприємства, недоплачують людям і накопичують гроші. Хіба це досягнення? Це варварське збагачення. Тому моя ключова теза незмінна: кожен злочин має повернути гроші державі. Якщо цього не станеться, слід показово посадити кілька десятків багатіїв або скористатися китайським досвідом: викрили факт розкрадання, хоч і на міністерському рівні, а далі розстріл.

Порошенко багато зробив для захисту незалежності. Його ідеологія була спрямована на абсолютизацію самостійності через культурні проєкти, а не на економічні відносини. Що його знищило? Є така відома народна мудрість: «жадібність фраєра згубила». Президент бачив, як населення цинічно грабують цінами на енергоносії, але на це не впливав. У нас достатньо свого газу, і варто було робити системні стратегічні інвестиції на його видобування. Але він не втрутився. Вочевидь така ситуація була для нього вигідною.

Раніше я писав, що Гройсман роботою свого уряду систематично пиляв гілку, на якій сидів. Статтю я закінчив фразою про те, що падіння все-таки відбудеться. Мій прогноз справдився: всі ми стали свідками падіння Гройсмана та йому подібних.

Справді сильним керівником був Леонід Кучма. За його президентства зростання валового продукту становило 12 %. Але все, що робилося потім, — це страх Божий.

Як перший голова НБУ я фактично створив банківську систему, ввів грошову систему.

Щодо Кучми. За його правління створили податкову міліцію. Ви чули колись про це? Тільки за Сталіна фінансовий інспектор ходив у мундирі військового...

Все, що я пишу, викладено в підручниках про грошовий обіг. Хтось з науковців Інституту економіки Академії наук України їх вивчав? Застосовував на практиці?..

У цьому контексті згадаю «рухівців». Я з ними чимало спілкувався. Вони зробили колосальну справу, щоб український народ визнали і він здобув незалежність. А для подальшого поступу в них не вистачило ані інструментів, ані спеціалістів.

На зорі незалежності необхідно було будувати державу на законах об'єктивного розвитку економіки й суспільства. Ніхто цього не зробив. Через брак фахівців з економіки ми забуксували. На політичних лозунгах далеко не заїдеш...

Особливо великої шкоди завдав Національний банк України за керівництва ним В. Юценка, коли штучно був створений грошовий «голод». Товарна маса забезпечувалась грошима менш ніж наполовину.

Новий грабіж стартував. Ти мені самовар, а я тобі пляшку горілки. Ти мені лопату, а я тобі молотком по голові. Одні нагребли собі грошей — і з'явилися нові мільярдери. Хто це зробив? Якщо такі рекомендації нам надали з-за кордону, то це був спланований злочин проти української держави, це була диверсія. Якщо це були спеціалісти Нацбанку, то даруйте, вони не були фахівцями...

У сенсі передових технологій Україна була однією з найрозвинутіших країн СРСР.

Народ — і про це свідчить історія — треба любити. Можна окремих людей ненавидіти. Але народ треба любити. Душу свою і серце віддавати народові.

Слід констатувати, що національна свідомість в Україні зростає швидше за економічні процеси.

Після проголошення незалежності у 1991 році перед Україною гостро постало питання вибору шляху подальшого розвитку економіки. За оцінками іноземних аналітиків Україна у порівнянні з іншими постсоціалістичними країнами мала найкращі стартові умови для формування ринкових відносин. Виступаючи на Всесвітньому економічному форумі у Швейцарії, Л. Кравчук, на той час Голова Верховної Ради України, повідомив, що наша країна займає перше місце в Європі за видобутком руди, виплавою сталі, чавуну, виробництвом цукру, тракторів, мінеральних добрив, друге — за видобутком вугілля та газу, третє — за виробництвом електроенергії, цементу, металорізальних верстатів¹. Отже, держава мала потужний потенціал, яким потрібно було розумно розпорядитися, вибравши оптимальну модель економічних реформ.

Перехід від соціалізму до ринкових відносин у другій половині XX століття в основному відбувався за двома моделями, які базувались на монетаристській теорії М. Фрідмена та інноваційній теорії українського економіста М. Туган-Барановського. Першу модель радикального, або «прискореного» розвитку впроваджували в життя Міжнародний валютний фонд та Світовий банк у латиноамериканських і постсоціалістичних країнах за єдиною для всіх програмою «шокової терапії», незважаючи на різні стартові умови та особливості кожної країни². Друга модель передбачала концепцію поступової, еволюційної трансформації суспільства і базувалась на інноваціях та інвестиціях у пріоритетні галузі. За цією моделлю здійснювалися реформи в Китайській Народній Республіці.

Україні нав'язали першу модель ринкових перетворень. Недооцінювання ролі держави, властиве монетаристським підходам, яке було в Україні на початку трансформаційних процесів, завдало непоправної шкоди соціально-економічному розвитку країни, внаслідок чого вона була відкинута на

¹ Беляєв О.О., Бебело А.С., Комяков О.М. Держава і перехідна економіка: механізм взаємодії. Київ: КНЕУ, 2003. С. 12.

² Беляєв О.О., Бебело А.С., Комяков О.М. Держава і перехідна економіка: механізм взаємодії. Київ: КНЕУ, 2003. С. 15.

30—50 років назад³. Китай же за роки реформ мав приріст ВВП на рівні 8—12 відсотків за рік, а протягом усього періоду — зростання добробуту населення. За роки реформ у Китаї створено понад 300 млн робочих місць високої кваліфікації, а Україна втратила близько 10 млн робочих місць кваліфікованої праці. Китай створив п'ятнадцять нових наукоємних промислових галузей, а Україна втратила вісім. Ось така іронія долі — інші народи використовують наші наукові надбання для свого процвітання, а ми плетемося у хвості, тому що не можемо розумно розпорядитися своїм інтелектом та потужним ресурсним потенціалом.

За даними Світового банку у 1991 році номінальний ВВП України становив 77,4 млрд доларів США. Для порівняння — більше за Ізраїль (67,8 млрд доларів США), Ірландію (49,8 млрд доларів США), Сінгапур (45,5 млрд доларів США), Чехію (29,9 млрд доларів США). У 2020 році номінальний ВВП України становив 4194,1 млрд грн, або 155,6 млрд доларів США. Це дуже низькі темпи росту. Так, ВВП Ізраїлю у 2020 році становив 407,1 млрд доларів США, Ірландії — 425,9, Сінгапуру — 340,0, Чехії — 245,3 млрд доларів США.

За іншим методом розрахунку ВВП — за паритетом купівельної спроможності (ПКС), який враховує рівень цін на послуги й товари в кожній країні, українська економіка за роки незалежності зросла у 2,2 раза. Це небагато. Наприклад, ВВП за ПКС Китаю за аналогічний період збільшився у 18,6 раза, Польщі — у 5,9, США — у 3,5 раза.

ВВП на душу населення — це один із найважливіших економічних показників. Він відображає обсяг споживання на одну особу й тісно корелює з рівнем добробуту в країні. Чим вище ВВП на душу населення, тим вище рівень життя в країні.

У 1991 році ВВП України на душу населення становив 1489 доларів США. Максимального значення — 4030,3 доларів США цей показник досяг у 2013 році, проте у кризових для нашої країни 2014—2015 роках він впав до 2115,4 доларів США та почав поступово зростати, у 2019 році становив 3659,8 доларів США (табл. 1).

³ Павловський М.А. Стійкість економічної системи — необхідна умова зростання добробуту. *Універсум*. 2001. № 1—2 (87—88).

ТАБЛИЦЯ 1

ВВП на душу населення в Україні у 2002—2022 рр.

Рік	Номінальний ВВП за рік	Номінальний ВВП на душу населення		Чисельність населення*, тис. осіб
	млн грн	у національній валюті, грн	в іноземній валюті, дол. США	
2002	225 810	4 681,9	911,9	48 230
2003	267 344	5 592,9	1 087,8	47 801
2004	345 113	7 273,5	1 416,6	47 448
2005	441 452	9 374,3	1 894,5	47 091
2006	544 153	11 634,3	2 391,3	46 771
2007	720 731	15 499,1	3 197,9	46 501
2008	948 056	20 502,8	4 066,5	46 240
2009	913 345	19 836,3	2 639,4	46 044
2010	1 082 569	23 603,6	3 078,4	45 865
2011	1 316 600	28 813,9	3 704,8	45 693
2012	1 408 889	30 912,5	4 004,8	45 577
2013	1 454 931	31 988,7	4 187,7	45 483
2014	1 566 728	35 834,0	3 104,7	43 722
2015	1 979 458	46 210,2	2 124,7	42 836
2016	2 383 182	55 853,5	2 187,7	42 668
2017	2 982 920	70 224,3	2 638,3	42 477
2018	3 558 706	84 192,0	3 096,6	42 269
2019	3 974 564	94 589,8	3 661,5	42 019
2020	4 194 102	100 432,5	3 751,7	41 760
2021	5 459 574	131 907,2	4 827,8	41 389
2022	6 537 825	126 152,3	4 576,0	41 149

* Чисельність населення наведено у середньому за рік.

Джерело: Світовий банк, Державна служба статистики України.

За даними МВФ у 2018 році за показником ВВП на душу населення Україна займала лише 128 місце у світі⁴. До того ж треба зважати на те, що ВВП на душу населення може зростати завдяки скороченню чисельності населення країни.

За даними Світового банку Україна має найбільші темпи депопуляції в Європі. За роки незалежності населення нашої країни скоротилося з 52 млн осіб у 1991 році до 41,8 млн осіб у 2020 році, тобто на 10,2 млн осіб. Основна причина депопуляції — істотне скорочення народжуваності. Найвище число народжених українців було у 1991 році — 630 тис. малюків. Найгірша народжуваність за останні 30 років була зафіксована в 2020 році — 293 457 немовлят. Виходячи з даних народжуваності і смертності в Україні спостерігається депопуляція: за 10 років населення скоротилося на 2 257 309 осіб.

Після 2014 року депопуляція населення в Україні посилилася і невпинно зростає, а з початком вторгнення РФ у 2022 році втрата населення стала дуже помітною та майже критичною. За оптимістичними підрахунками в Україні на початок російсько-української війни було від 35 до 38 млн громадян, а за песимістичними — близько 30 млн. Якщо врахувати загиблих під час війни та біженців, то за різними прогнозами на початок 2024 року в Україні залишилось від 29 до 20 млн людей.

Крім того, попри війну і економічні проблеми середня тривалість життя в Україні збільшується, як і у світі загалом. А на фоні зменшення народжуваності це призводить до загального старіння населення.

Ще частина населення мобілізована і теж не бере участі в економічному житті країни. Крім того, чоловіки, що зараз на фронті, розлучені зі своїми сім'ями і не народжують дітей, тобто не беруть участі у відтворенні населення.

Сьогодні громадян України віком до одного року в країні менше, ніж мешканців будь-якого іншого віку до 72 років включно — таке спостерігається вперше, принаймні, в новітній історії. Крім того, в Україні можна відзначити й урба-

⁴ World Economic Outlook Database, April 2019, International Monetary Fund, 2019.

нізаційну тенденцію — частка міського населення поступово збільшується.

Якщо проаналізувати динаміку індексу ВВП України за роки незалежності, де базою порівняння є 1990 рік, то можна побачити, що економіка України за тридцять років так і не вийшла на рівень 1991 року.

За оцінками вчених економіка України характеризується неефективною структурою з високою ресурсо- й енергоємністю виробництва, надмірним екстенсивним розвитком сировинних галузей, низьким рівнем інноваційності, відставанням розвитку інфраструктури, відірваністю фінансового сектору від реальної економіки, неефективним функціонуванням секторів, що забезпечують соціальний розвиток⁵.

До структурних диспропорцій української економіки, що мали системний характер і визначальний вплив на формування подальших тенденцій її розвитку, передусім належить глибока деформація структури суспільного капіталу й умов його відтворення.

Так, в структурі номінального ВВП України за ознакою кінцевого використання переважають споживчі витрати. Частка цього напрямку коливається від 76,5 % у 2005 році до 93,5 % у 2020 році. За останні 10 років найвища частка валового нагромадження була у 2011 та 2016 роках (21,5 %), а найнижча — у 2020 році (7,5 %). Значне скорочення валового нагромадження означає суттєве згортання інвестиційних процесів, низькі темпи як економічного, так і соціального прогресу українського суспільства.

Слід зазначити, що у країнах, які здійснили модернізацію та структурну перебудову власної економіки, спостерігався високий рівень нагромадження основного капіталу. Так, у повоєнній Європі до 1970-х років норма нагромадження становила не менше 25 %; в Японії — 30 %; у СРСР у період індустріалізації — 33—35 %; у Китаї — майже 40 %, завдя-

⁵ Структурні перетворення в Україні: передумови модернізації економіки. Аналітична доповідь / А.П. Павлюк, Д.С. Покришка, Я.В. Белінська [та ін.]; за ред. Я.А. Жаліла. Київ: НІСД, 2012. С. 3.

ки цьому забезпечувалися високі середньорічні темпи зростання (близько 9 %)⁶.

Про структурні диспропорції української економіки свідчить й падіння частки переробної промисловості та зростання частки сільського господарства у ВВП. В Україні значно нижча частка переробної промисловості і вища частка сільського господарства. За підсумками 2020 року вони становили 10,1 % та 9,3 % відповідно.

Частка будівництва у ВВП української економіки в 2018 році сягнула лише 2,3 %, а за результатами 2020 року становила 2,9 %. Це вкрай низький показник. Наприклад, у Китаї та Польщі за результатами 2018 року частка будівництва у ВВП була втричі більшою та досягла майже 7 %. А в середньому по 28 країнах ЄС цей показник становив близько 5 %.

Варто проаналізувати ще один важливий показник — структуру українського експорту товарів. У 2019 році частка первинного сектору економіки — добувної промисловості і сільського господарства — зросла до рекордних 33 %. Особливо стрімкою була ця зміна у 2018—2019 роках. У сусідніх країнах (Польща, Словаччина, Туреччина) ця частка становила 3—5 %, тобто ці країни переробляли власну сировину самостійно⁷.

Промисловість була панівною галуззю економіки радянської України. Багато видів товарів, які використовувались в народному господарстві колишнього СРСР, зосереджувалося на українських промислових підприємствах. За окремими видами товарів Україна була монополістом (наприклад, у 1989 році у структурі промислової продукції СРСР Україна виробляла майже 100 % титанового концентрату, листового прокату, біметалічних труб, генераторів для тепловозів, комбайнів для збирання продукції сільського господарства (курудзи, буряків), установок для виготовлення асфальтобе-

⁶ Кучуков Р. Государственный сектор как локомотив модернизации. *Економист*. 2010. № 9. С. 6.

⁷ Власюк В. Тривожні канікули. Чи уникнемо ідеального шторму. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/columns/2020/05/6/660195/>

тонних сумішей)⁸. Це свідчить про високу технологічну прогресивність українського виробництва на той час.

За роки незалежності Україна пройшла шлях стрімкої деіндустріалізації. Тільки за останнє десятиліття частка промисловості у ВВП знизилася майже вдвічі. Якщо проаналізувати дані Державної служби статистики щодо показників випуску окремих продуктів (прокат чорних металів, електроенергія, цемент, тканини, взуття, ковбасні вироби, цукор, олія), то отримуємо невтішний висновок: з 1991 року в Україні зросло лише виробництво олії — з 1,0 до 5,8 млн тонн. Виробництво іншої продукції впало від 40 до 90 %.

Ступінь зношення основних засобів у 2014 році становив 83,5 %, у 2020 році (без урахування тимчасово окупованих територій АР Крим, м. Севастополя і частини територій у Донецькій та Луганській областях) — 58,5 %. Найскладнішою є ситуація зі станом основних засобів у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування, де ступінь зношення у 2020 році становив 86,4 %; охорони здоров'я та надання соціальної допомоги — 52,7 %; освіти — 47,3 %. Ступінь зношення основних засобів промисловості становив 63,9 %, у тому числі підприємств переробної промисловості — 63,0 %; добувної промисловості і розроблення кар'єрів — 47,3 %; постачання електроенергії, газу — 69,9 %; водопостачання, каналізації та поводження з відходами — 52,7 %. Зношення основних засобів у сфері інформації та телекомунікації досягло 56,6 %; у сфері професійної, наукової та технічної діяльності — 54,1 %, у будівництві — 49,5 %⁹.

Якою може бути якість виробленої продукції на такому зношеному устаткуванні, тим паче яка її конкурентоспроможність на світових ринках? Критичний стан основних засобів суттєво гальмує відтворювальний процес національної економіки.

⁸ Кір'ян Т., Шаповал М. Соціально-економічний розвиток України в роки незалежності. *Вісник економічної науки України*. 2014. № 1. С. 42.

⁹ Статистичний щорічник України за 2020 рік. Державна служба статистики України. Київ, 2021. С. 227.

Існує нагальна потреба запровадження заходів економічної політики щодо регулювання розподілу прибутків підприємств як у напрямі збільшення інвестування власних коштів підприємств, так і у напрямі перерозподілу інвестиційних ресурсів до сфер пріоритетного розвитку. Надмірна концентрація доходів у фінансовому секторі економіки «знекровлює» реальний сектор, обмежуючи можливості розширеного відтворення у сфері виробництва.

Участь держави в інвестиційному процесі варіювалася в окремі періоди часу. Найбільше коштів з Державного бюджету України у створення основ економічного зростання спрямовувалось у 2003—2008 роках. Впродовж цього періоду частка капітальних інвестицій, що фінансувалися за рахунок коштів центральних фінансових фондів, становила 6—7 %, а у 2004 році —11,2 %. Найнижча інвестиційна активність державних інститутів мала місце у 2014 році, коли в Україні загострилися геополітичні ризики та мала місце обмеженість бюджетних фінансових ресурсів¹⁰. Проте, починаючи з 2016 року, інвестиційна активність Уряду поступово відновилося і у 2019 році обсяг державних капітальних інвестицій досяг 29,5 млрд грн.

У 2022—2024 роках головним негативним чинником впливу на національну економіку стала війна, яку 24 лютого 2022 року розпочала РФ проти України. Так, згідно з даними Київської школи економіки (KSE), загальна сума прямих збитків, завданих інфраструктурі України внаслідок вторгнення РФ, сягнула майже 170 млрд доларів США, що є наслідком подальших руйнувань через ракетні атаки та бойові дії. Найбільших втрат зазнали житловий фонд, транспортна інфраструктура та енергетика¹¹.

Найбільша частка у загальному обсязі прямих збитків завдана житловим будівлям (60,0 млрд доларів США) та транспортній інфраструктурі (38,5 млрд доларів США).

¹⁰ Голян В.А., Лучечко Ю.М. Капітальні вкладення в економіку України: стимулювання залучення інвестиційних потоків. *Економіка та держава*. 2019. № 1. С. 18.

¹¹ Дані Київської школи економіки (KSE). Лютий 2024. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://kse.ua/wp-content/uploads/2025/02/KSE_Damages_Report-November-2024-UA.pdf

Вщент зруйнований Маріуполь — до війни 530 тис. населення.
Радіо Свобода

Все, що залишилося від квітучого Бахмута — до війни 73 тис.
населення. 93-тя ОМБр Холодний Яр

Найбільших руйнувань зазнав житловий фонд великих міст на Сході. Зокрема, це Маріуполь, Харків, Чернігів, Сіверськодонецьк, Рубіжне, Бахмут, Мар'їнка, Лисичанськ, По-

пасна, Ізюм та Волноваха. Кількість пошкоджених житлових будівель (як багатоповерхових, так і індивідуальних будинків) збільшується через продовження активних бойових дій на територіях Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської областей та тимчасової окупації частини території України, а також на всій іншій території країни через регулярні ракетні атаки.

Загальна кількість зруйнованих або пошкоджених об'єктів житлового фонду становить близько 236 тис. будівель, з них 209 тис. — приватних (індивідуальних) будинків; 27 тис. — багатоквартирних будинків; 0,6 тис. — гуртожитків.

Загальна площа пошкоджених або зруйнованих об'єктів обстрілами становить близько 90 млн кв м³, або 9% від загальної площі житлового фонду України (або 6,5%, якщо враховувати рівень пошкоджень). За результатами детальних пооб'єктних технічних оглядів будинків це співвідношення може змінюватись. Площа будинків, що опинились в зоні затоплення, становила ще 4,8 млн кв. м. Загалом це залишило без житла або з пошкодженим житлом близько 1,4 млн домогосподарств (близько 3,4 млн осіб).

Прямі збитки від руйнувань об'єктів охорони здоров'я становлять 4,3 млрд доларів США. Загалом від початку війни пошкоджено або зруйновано щонайменше 1554 заклади охорони здоров'я. Розрахунок збитків включає оцінку пошкоджень об'єктів охорони здоров'я, до яких відносяться лікарні, поліклініки, стоматології, консультативно-діагностичні центри, амбулаторії, центри крові, медичні кабінети, лабораторії, медичні склади, бюро судмедекспертиз тощо.

Дані про руйнування відповідних закладів охорони здоров'я отримані від Мінрозвитку. Для розрахунку втрат використовується інформація стосовно балансової вартості кожного з типів об'єктів, а також дані з відкритих джерел щодо ступеня пошкодження об'єктів.

Пошкодження об'єктів сфери охорони здоров'я становлять 2,5% від загальної вартості втрат України. За типами об'єктів охорони здоров'я найбільше внаслідок війни зруйновано чи пошкоджено лікарень (515), та амбулаторій (465), при цьому лікарняні заклади становлять 70% вартості всіх пошкоджень галузі. Майже половина прямих збитків

Зруйнована рашистською ракетою дитяча лікарня Охмадит — найбільша дитяча лікарня в Україні.Укрінформ

галузі охорони здоров'я зосереджена в трьох областях — Донецькій, Миколаївській та Харківській.

Унаслідок бойових дій було пошкоджено або зруйновано близько 4 тис. освітніх закладів. До закладів належать заклади дошкільної освіти (дитячі садочки), середньої (школи), позашкільної, передвищої (коледжі і технікуми), вищої (інститути, університети, академії), спеціальної, спеціалізованої, професійно-технічної освіти, а також заклади освіти дорослих, у тому числі післядипломної освіти. Основні втрати у сфері освіти стосуються закладів середньої та дошкільної освіти.

Від початку війни пошкоджено чи зруйновано щонайменше 3921 об'єкт культури, 399 релігійних споруд, 343 об'єкти спорту, 164 — туризму. Сфера культури зазнала найбільших втрат за всю історію незалежної України. Для кожної країни культура є основою самовизначення кожного громадянина. Руйнування об'єктів культурної сфери, таких як музеї, історичні будівлі, пам'ятники та мистецькі витвори видатних людей, є дуже болючим ударом для українців, оскільки з руйнуванням кожного об'єкту культури втрачається і частина історії України та українського народу. Се-

Прицільним артилерійським ударом рашисти зруйнували Святогірський скит Свято-Успенської лаври. RISV.UA

ред найбільючіших втрат цієї війни — Свято-Успенська Святогірська лавра, яка внесена до реєстру пам'яток UNESCO, музей Григорія Сковороди, автора всесвітньо відомих філософських та художніх творів, колекція скіфського золота, яка

була знайдена археологами у 50-х роках минулого століття. Окрім цього значних руйнувань зазнали інші важливі культурні та релігійні об'єкти, серед яких Миколаївський міський палац культури «Корабельний», Маріупольський драматичний театр, Харківський національний академічний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка, Музей старожитностей у Чернігові, Харківський будинок «Слово» та багато інших.

Об'єкти інфраструктури стали однією з ключових сфер, які зазнали найбільших атак з боку агресора. Зокрема, у перші тижні війни російські війська здійснювали масовані обстріли авіаційної інфраструктури, передусім аеродромів не лише військового, а й цивільного і військово-цивільного (подвійного) призначення. Згодом цілями активних атак стали об'єкти залізничної інфраструктури, зокрема електричні підстанції.

З початком бойових дій, російські війська почали активні ракетні обстріли всіх ключових аеродромів України, намагаючись позбавити її можливості забезпечувати протиповітряну оборону. Як наслідок, з 35 аеродромів було пошкоджено 19, зокрема 12 цивільних і 7 аеродромів подвійного призначення (без урахування військових аеродромів). Частина аеродромів зазнала повторних обстрілів.

24 лютого 2022 року у результаті повітряної атаки російських військ на аеропорт Гостомель під Києвом був спалений один із найбільших та найпотужніших літаків у світі українського виробництва АН-225 «Мрія». Його відновлення коштуватиме більше ніж 3 млрд доларів США і потребуватиме тривалого часу.

Українська металургія страждає від російської окупації вже не перший рік. Агресія Росії ще у 2014–2015 роках призвела до втрати на окупованих територіях Донецької та Луганської областей таких металургійних підприємств як Алчевський металургійний комбінат, Єнакіївський металургійний завод, Донецьксталь, Харцизький трубний завод.

У 2022 році руйнація «Азовсталі» та «Маріупольського металургійного комбінату» завдала болючого удару по всій українській промисловості, оскільки металургійна галузь була найбільшим експортним сектором економіки України.

У травні 2022 року власник SCM Рінат Ахметов заявив у коментарі італійському телеканалу RAI: «Після масштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року такі заводи як «Азовсталь», «ММК імені Ілліча», Авдіївський коксохімічний завод, Луганська ТЕЦ, десятки інших об'єктів промислової інфраструктури та «зеленої» енергетики були частково чи повністю знищені, або законсервовані. Капіталізація цих активів перевищувала 20 млрд доларів США». Зокрема, за його словами, довоєнна капіталізація двох маріупольських металургійних заводів — «Азовсталь» та «ММК імені Ілліча» становила близько 10 млрд доларів США. «Крім того, там було сировини та готової продукції на суму 1 млрд доларів США. Ми обов'язково пред'явимо претензії РФ з вимогою відшкодувати всі збитки, завдані російською воєнною агресією», — зазначив Рінат Ахметов¹².

В інвестиційній компанії Eavex Capital у відносних цифрах оцінюють падіння виробництва сталі в Україні майже вчетверо за підсумками 2022 року порівняно з 2021 роком. За даними ОП «Укрметалургпром» за 2022 рік на українських підприємствах вироблено 6,3 млн тонн сталі — всього 30 % від показника 2021 року¹³.

У 2021 році чорні метали були найпотужнішою статтею у структурі української зовнішньої торгівлі — 13,95 млрд доларів США (+81,4 % порівняно з 2020 роком). Тоді на чорні метали припало 20,5 % загального обсягу експортних надходжень. У 2022 році надходження від експорту чорних металів скоротилися до 4,53 млрд доларів США (–67,5 % порівняно з 2021 роком), а частка у структурі експорту з 20,5 % знизилася до 10,26 %.

¹² Ахметов оцінив збитки від вторгнення Росії у \$20 млрд UAprom.info. 18.05.2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://uaprom.info/news/184309-ahmetov-ociniv-zbitki-vid-vtorgnenniya-rosiyi-20-mlrd.html>

¹³ Бабенко М. Не лише «Азовсталь». Скільки металургійних заводів втратила Україна під час війни. Фокус. 31.03.2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://focus.ua/uk/economics/547509-netolko-azovstal-skolko-metallurgicheskikh-zavodov-poteryala-ukrainavo-vremya-voyny>

Втрати України від війни, розв'язаної Росією, зростають щодня. До економічних втрат додаються втрати людського капіталу, природних ресурсів, нереалізовані можливості та багато іншого.

Станом на 10 серпня 2022 року на окупованій території України в руках російських загарбників опинилися величезні поклади ресурсів, які використовують у різних галузях: від виробництва деталей для літаків до смартфонів. Їхня вартість — десятки трильйонів доларів. Такі дані наводить видання The Washington Post із посиланням на канадську фірму з оцінки геополітичних ризиків SecDev. За оцінкою іноземних дослідників РФ взяла під контроль українські території з покладами енергоресурсів, металів та мінералів, які разом оцінюють принаймні у 12,4 трлн доларів США. І це лише половина доларової вартості 2209 родовищ, які розглянула канадська фірма¹⁴.

Окрім 63 % вугільних покладів України Росія захопила 11 % покладів нафти, 20 % — газу, 42 % — металів і 33 % — рідкісноземельних та інших важливих мінералів, серед яких літій. Країна-агресор взяла під контроль низку родовищ: 41 вугільне, 27 газових, 14 пропанових, 9 нафтових, 6 залізрудних, 2 титанової руди, 2 цирконієвої руди і по одному родовищу стронцію, літію, урану і золота.

Приблизно 30 млрд тонн українського вугілля, яке нині контролює Росія, SecDev оцінює у 11,9 трлн доларів США. Росія також захопила значні поклади вапняку, який використовують для виробництва сталі. Через війну виробництво сталі впало на 60—70 %, тому низькоякісного вапняку із заходу країни вистачає. Але повернення до нормальних обсягів виробництва вимагатиме імпорту.

Сектор виробництва та передачі електроенергії страждає найбільше від російської агресії. Протягом жовтня 2022 року — лютого 2023 року РФ здійснювала цілеспрямовані

¹⁴ Кіщак В. Росія окупувала території України, на яких природних ресурсів мінімум на 12,4 трлн доларів США. Forbes Україна. 11.08.2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://forbes.ua/news/rosiya-okupuvala-teritorii-ukraini-na-yakikh-prirodnikh-resursiv-minimum-na-124-trln-infografika-11082022-7630>

та масштабні атаки на такі об'єкти. Після цього продовжувалися регулярні та прицільні обстріли енергетичної інфраструктури у прифронтових регіонах. Оцінка загальної суми збитків для цих об'єктів становить понад 12 млрд. доларів США. Від початку повномасштабного вторгнення було уражено всі підконтрольні Україні теплові електростанції (ТЕС), гідроелектростанції (ГЕС), а також 20 теплоелектроцентралей (ТЕЦ).

Значна сума збитків припадає на великі об'єкти генерації електроенергії. Внаслідок одного із масованих обстрілів під час опалювально- зимового періоду 2022-2023 років було пошкоджено 9 блоків теплових електростанцій, а щонайменше один із них було повністю зруйновано внаслідок прямого влучення ракети. На початку червня 2023 року росіяни підірвали та повністю зруйнували Каховську ГЕС.

Масовані атаки РФ з березня 2024 року спричинили критичні пошкодження генерації. Усі ТЕС на підконтрольних територіях, що входять до групи оператора електростанцій ДТЕК, зазнали ударів, зокрема виведені з ладу енергоблоки Бурштинської та Ладизинської ТЕС (понад 4 ГВт). Значні руйнування отримали об'єкти в Харківській області: майже повністю знищені Зміївська ТЕС («Центренерго») та Харківська ТЕЦ-5. Також фактично втрачено Трипільську ТЕС у Київській області.

На окупованих Російською Федерацією після 24 лютого 2022 року територіях розташовані кілька ТЕС (Вуглегірська, Запорізька, Курахівська та Луганська), а Слов'янська ТЕС близька до лінії фронту, через що регулярно зазнають обстрілів з боку агресора.

Російські військові створили небезпеку для ядерних об'єктів на території України — постійно обстрілюють атомні електростанції, руйнують сховища ядерних відходів тощо. У березні 2022 року Чорнобильська АЕС протягом декількох днів була повністю знеструмлена через дії російських військових. Це створювало загрозу виходу радіоактивних речовин у довкілля через зупинку роботи системи охолодження сховища ядерних відходів. 4 березня 2022 року були обстріляні будівлі та блоки найбільшої в Європі Запорізької АЕС. У результаті обстрілу пошкоджено перший енергоблок.

16 квітня три російські ракети могли поцілити в ядерний реактор Південноукраїнської АЕС. 25 квітня 2022 року були зафіксовані дві російські крилаті ракети, що пролетіли у критичній близькості до ядерних об'єктів Хмельницької АЕС.

26 квітня 2022 року дві крилаті ракети пролетіли на малій висоті над площадкою Запорізької АЕС. 10 серпня станція була під'єднана лише до однієї із чотирьох ліній електропередачі: інші були пошкоджені обстрілами. Наступного дня Україна відновила резервну лінію живлення. Рівень ризику — надвисокий. Якщо буде пошкоджено працюючий реактор, може статись або витік радіації, або тепловий вибух, або ядерний вибух на ядерному реакторі. Такого ще ніколи не було і це буде жахливіше за Чорнобиль та Фукусіму. Радіоактивна хмара може забруднити Молдову, Румунію, Болгарію, Туреччину, Крим та Чорне море.

У зв'язку із побоюваннями ядерної катастрофи, які викликало посилення обстрілів території найбільшої в Європі Запорізької атомної електростанції, 1 вересня 2022 року на Запорізьку АЕС в окупований Росією Енергодар прибула місія МАГАТЕ.

У ніч на 6 червня 2023 року Росія підірвала греблю Каховської ГЕС: станцію знищено майже повністю. У МЗС України назвали цей злочин РФ найбільшою техногенною катастрофою в Європі за останні десятиліття. Внаслідок вибуху було зруйновано 16 затворів ГЕС, її будівлю, вставку земляної греблі між будівлею ГЕС та шлюзом, а також адміністративний корпус. Станція не підлягає відновленню. Швидкість падіння рівня води в Каховському водосховищі на початку трагедії становила 16 см за годину. Вода швидко почала затоплювати міста і села нижче водосховища, найбільше постраждав лівий берег Дніпра, окупований росіянами. Судячи з чисельних відеоматеріалів, загарбники навіть не намагалися рятувати чи просто допомагати цивільному населенню, тому важко уявити, якими будуть реальні наслідки трагедії. Однак довготривалі наслідки спричиненої росіянами трагедії будуть ще більшими.

Справа в тому, що Дніпро є головним джерелом питної води для 70 % населення України. Завдяки великій кількості водогонів та каналів забезпечується централізова-

Підірвана гребля Каховської ГЕС. Укрінформ

не водопостачання багатьох великих міст. Індустріальний Кривий Ріг, який на 70 % живиться з Каховського водосховища, у перші дні трагедії був вимушений скоротити на третину споживання води. Не найкраща ситуація і в Миколаєві, який майже з самого початку війни не має нормального водозабезпечення, бо в квітні 2022 року окупанти розбомбили водогін, за допомогою якого місто отримувало воду з Дніпра.

Знищення ГЕС позбавляє водопостачання і окупований росіянами Крим, адже поблизу Нової Каховки починається Північнокримський канал, який мав би забезпечувати значну частину водних потреб півострова.

Наповнюваність ставків-охолоджувачів Запорізької атомної електростанції теж залежить від рівня води у Дніпрі. Тож новий злочин росіян посилює загрозу ядерної катастрофи на станції, яка залишається окупованою військами РФ, попередили після підриву ГЕС в компанії Укргідроенерго та в ГУР Міноборони України.

Якщо в резервуарі, який використовується для охолодження реакторів ЗАЕС, рівень води впаде нижче 12,7 метра,

то її не вдасться продовжувати туди закачувати, попередив гендиректор МАГАТЕ Рафаель Гроссі¹⁵.

Через російське вторгнення та тимчасову окупацію частини території Україна не має змоги провести повноцінну посівну кампанію, а відтак очікувано зменшився врожай. Це вже вплинуло на світову продовольчу систему, адже Україна — провідний світовий експортер зернових культур. Для багатьох країн світу Україна є основним постачальником зерна. Тому знайти альтернативу буде або вкрай складно, або неможливо взагалі.

Традиційно найбільшими покупцями українського зерна у 2021 році були країни Азії, Африки та Європи. Лідером з імпорту українського зерна став Китай. За чотири роки, починаючи з 2018 року, ця країна збільшила закупівлі зерна з України майже у 5 разів — до 2552 млн доларів США. Найбільшими імпортерами українського збіжжя є також Єгипет, Туреччина, Індонезія, Іспанія, Нідерланди, Іран, Пакистан.

В ООН визнають — війна Росії проти України може призвести до голоду та глобальної катастрофи на світових продовольчих ринках. Генеральний секретар ООН Антоніу Гутеріш заявив, що бойові дії в Україні «порушують ланцюжки поставок та викликають стрімке зростання цін».

Поки українські аграрії сіяли на свій страх та ризик, а переробники намагалися забезпечити продовольчу безпеку країни, російські окупанти вивозили зерно з України. РФ вкотре намагається спричинити в Україні голод. Зокрема окупанти пограбували Новоолексіївський елеватор і вивезли зерно до Криму. У Херсонській області окупанти дозволяли сіяти зерно та соняшник тільки за умови, якщо українці погодяться безкоштовно віддавати 70 % майбутнього врожаю. У Бердянську з морського порту п'ять кораблів-зерновозів з декількома десятками тонн збіжжя були відігнані російськими буксирами у невідомому напрямку.

¹⁵ Катастрофічна шкода на покоління. NV06.07.2023. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/ukraine/events/kahovska-ges-pidriv-prizvede-do-katastrofichnih-naslidkiv-de-ne-bude-vodi-novini-ukrajini-50329891.html>

РФ вивозить(грабує) українське зерно. Суспільне

Станом на 3 травня 2022 року російські окупанти викрали з чотирьох тимчасово окупованих регіонів України сумарно 400 тисяч тонн зернових культур — третину від обсягів, що зберігалися на цих територіях¹⁶. Російські військові вивезли до Криму також великі обсяги викрадених овочів — буряків, картоплі, капусти. У червні 2022 року у Миколаєві російські війська знищили другий за величиною в Україні зерновий термінал.

За даними розвідки Міноборони України станом на початок травня 2022 року значна частина викрадених з України зернових перебувала на суховантажах під російським прапором в акваторії Середземного моря. «Найімовірніша країна призначення вантажу — Сирія. Звідти контрабандою зерно можуть постачати до інших країн Близького Сходу», — зазначили в українській розвідці¹⁷.

¹⁶ Російські окупанти вивезли 400 тис. т зерна з окупованих регіонів України. Censor.net 03.05.2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://censor.net/ua/n3338724>

¹⁷ Українська розвідка: Росія продовжує масово вивозити зерно до Криму. Крим. Реалії. 10.05.2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ua.krymr.com/a/news-ukrainska-rozvidka-zerno-krym/31843048.html>

22 липня 2022 року Україна, Туреччина, Росія та ООН підписали Стамбульську угоду для вивезення зерна з українських портів. Майже за місяць, що минув з моменту розблокування експорту зернових з портів «Великої Одеси» (Одеса, Чорноморськ та Південний), було вивезено перший мільйон тонн зерна та агропродукції. Про важливість морського коридору свідчить той факт, що практично стільки ж агропродукції сумарно було експортовано автотранспортом за період з початку повномасштабної агресії РФ. Загалом за оцінками KSE розблокування портів принесло економіці України 5,5 млрд доларів США у 2022 році. Водночас для експорту минулорічного та цього річного врожаю Україні потрібно збільшити перевалку щонайменше втричі (до 3 млн т на місяць).

Через вторгнення РФ Україна різко скоротила площі посівів озимої пшениці 2023 року до приблизно 3,8 млн га з понад 6 млн га у 2022 році. Урожай пшениці в Україні скоротився до 20,2 млн т у 2022 році з 32,2 млн т у 2021 році, а загальне виробництво зерна — приблизно до 54 млн т з рекордних 86 млн у 2021 році.

У 1932—1933 роках Росія теж вивозила зерно з України, що призвело до Голодомору з мільйонами померлих. Тоді світ не вплинув на сталінську Росію і продовжив торгувати з СРСР. Сьогодні у світі, зв'язаному глобальною економікою, жодній державі не вдасться відсидітися у тіні. Необхідно зайняти чітку позицію — ти допомагаєш Україні у боротьбі за незалежність чи ти на боці країни-терориста. Наслідки війни в Україні вже вплинули на економіки багатьох країн світу. Проте російська війна проти України створює не лише економічні та гуманітарні загрози. Від перемоги України в цій війні залежить глобальна безпека світу.

Атаки РФ на порти посилились у 2023—2024 роках, після завершення роботи узгодженого з РФ зернового коридору. Лише протягом липня-жовтня 2024 року ворог здійснив майже 60 атак на порти Одеської області. Було знищено або пошкоджено майже 300 об'єктів інфраструктури, 177 транспортних засобів та 22 цивільних суден. В уряді вважають, що це свідомо терористична тактика, спрямована на знищення експортного потенціалу України.

Порт Ізмаїл після атаки ворожих безпілотників. Серпень 2023 р.

Помірні руйнування портів пов'язані з двома чинниками. По-перше, порт досить складний та розподілений в просторі об'єкт, який складається з багатьох великих частин. Тож повністю зруйнувати такий об'єкт кількома точними ракетними ударами неможливо. По-друге, агресор захоплював або використовував свої та дружні вантажні кораблі з метою вивезти запаси зерна, чорних металів тощо, для цього йому потрібні були працюючі порти. Наприклад, група «Метінвест» повідомляла про плани окупантів вивезти з заводів Маріуполя 200 тис. тонн продукції вартістю 170 млн доларів США. В свою чергу, щодо зерна повідомлялось про крадіжку 400—500 тис. тонн (вартість, яких становить сотні мільйонів доларів) з чотирьох окупованих південних областей, що становить більше третини місцевих запасів, і це тривало й в 2024 році.

Важливо докласти зусиль для отримання компенсації всіх втрат. У тому числі за рахунок заморожених активів Росії. Тож попереду велика робота юристів і дипломатів за підтримки міжнародних партнерів.

Воєнні репарації — це виплати однією державою іншій (або іноді в сучасній практиці окремим особам) наприкінці

конфлікту, призначені для компенсації збитків і шкоди, завданих під час війни. Такі виплати, які також колись називали воєнними контрибуціями (warindemnities), мають довгу історію і були основним чи навіть єдиним механізмом компенсації після збройного конфлікту аж до XX століття.

Наприклад, у 201 році до н. е. Карфагену довелося прийняти важкі умови миру з Римом: він віддав римлянам Іспанію і всі свої острівні володіння в Середземному морі, передав їм майже весь флот, зобов'язався виплатити протягом п'ятдесяти років величезну контрибуцію і не вести воєн без згоди римського сенату. Таким чином, Рим став гегемоном Західного Середземномор'я, а Карфаген втратив значення великої держави.

У XIX столітті Франкфуртський договір 1871 року наклав на Францію воєнну контрибуцію у розмірі п'яти мільярдів золотих франків наприкінці французько-пруської війни, а Греція повинна була виплатити Туреччині чотири мільйони фунтів воєнних репарацій наприкінці греко-турецької війни 1897 року¹⁸.

Найбільш сумнозвісними, звичайно, були воєнні репарації, накладені на Німеччину за Версальським договором наприкінці Першої світової війни, разом із «клаузулою про вину за війну», яка вважалася одним з чинників піднесення Третього Рейху, а борг Німеччини, що виник у результаті цих репарацій, був нарешті повністю виплачений у 2010 році, через 92 роки після закінчення Першої світової війни.

Союзні держави наклали на Німеччину великі репараційні зобов'язання після Другої світової війни. Примітно, що у ході переговорів і планів щодо режиму репарацій після Другої світової війни почало з'являтися використання репарацій для компенсації страждань людей під час війни. Як результат, схема відшкодування включала великі міждержавні репарації, що виплачувались Німеччиною та іншими державами Осі численним державам, і різноманітні угоди та механізми виплати Німеччиною безпосередньо постраждалим та їхнім родинам за шкоду, включаючи примусову працю, винищення та інші звірства.

¹⁸ Бланк Л. Воєнні репарації для України: ключові питання. Just Security. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.justsecurity.org/81343/war-reparations-for-ukraine-key-issues-ua/>

НЕВІГЛАСИ ТА КОЛАБОРАЦІОНІСТИ

Йшов бурхливий 1991 рік. Московська влада намагалась зберегти Радянський Союз. Україна, що пережила тяжке московське «братство», у більшості була налаштована на створення самостійної незалежної держави. Активно діяла політична організація «Рух», Народний рух України, формуючи свідомість населення на вихід із СРСР. У суспільстві масово запахло українством. Грудневий референдум 1991 року засвідчив єдність населення. Акт проголошення незалежності України підтримали усі 27 адміністративних регіонів України: 24 області, Автономна Республіка Крим, м. Київ та м. Севастополь. До бюлетеня було внесено питання: «Чи підтверджуєте Ви Акт проголошення незалежності України?» Ствердно на нього відповіли 28 млн 804 тис. українців (90,32 %).

Велика заслуга у такому майже одностайному рішенні належить рухівцям, проте Рух не зумів висунути на провідні керівні посади у незалежній Україні кваліфікованих спеціалістів. Надаючи перевагу «своїм», вони не змогли розробити стратегію та методи її втілення у життя за умов роздержавлення власності й запровадження ринкових відносин.

Як Голова Національного банку, виступаючи з трибуни Верховної Ради, я пропонував реалізовувати державні підприємства на кредитній основі. НБУ мав достатньо коштів, щоб надавати довготермінові кредити комерсантами, які мали бажання та змогу вести бізнесову справу. В такому випадку наша держава не тільки не втратила б фінансові ресурси, а й збільшила б їх. Проте Комісія Верховної Ради з питань економічної реформи і управління народним господарством (го-

лова В. Пилипчук) не сприйняла цю пропозицію, а Верховна Рада навіть не збиралась її розглядати.

Замість цього були запропоновані так звані ваучери, тобто розписки на права частки власності у тих чи інших підприємствах, але ніхто за такими папірцями не сплачував дивідендів і вони втратили грошову цінність. У той же час їх за копійки купали ділки. Масовість цього процесу породила явище «дикого капіталізму». Великі «зграї» нових ділків з'являлися як гриби в добру грибну пору.

Часто в руки таких ділків попадали навіть великі стратегічні підприємства. Вся країна бачила, з якою радістю Прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко сприйняла продаж «Криворіжсталі» індуській фірмі. Від цього стан справ на підприємстві погіршився, а металургійна могутність України знизилась. Таких прикладів можна навести тисячі. Скрізь підвищився ступінь експлуатації найманої праці, проте матеріальне становище найманих робітників знижувалося.

Дотепер продовжується розпродаж державних підприємств, у тому числі провідних енергетичних комплексів. Навіть на атомні електростанції наклали руки горе-мільярдери. Зростає ціна споживання електроенергії.

Згадуючи минуле, наведу один приклад того, як формувались олігархічні клани. До мене як Голови Промінвестбанку звернувся молодий чоловік Рінат Ахметов. Як клієнт банку він попросив кредит у сумі 100 тисяч доларів США на покупку комп'ютерів, які купував за кордоном, а в Україні перепродавав за значно вищими цінами. Кредит він сплатив вчасно. Я йому тоді сказав: «Рінат, якщо твої справи будуть й надалі такими успішними, то станеш доларовим мільярдером». Мої пророчі слова підтвердились. І коли потім я розповів про це дружині, вона відповіла мені: «Даремно ти так сказав. Ти ж знаєш, що твої слова справджуються». За допомогою влади Рінат Ахметов таки став мільярдером. Але свою сутність найбагатшої людини він виявив під час «руського маршу» на Донбасі, коли місцеві сепаратисти захопили владу за допомогою російської військової десантури. Вісім років проливається кров українських військових у війні з російськими загарбниками. Проте Р. Ахметов не тільки не став на захист України, а й значно збагатився. Така сутність загарбниць-

кого капіталу. Він і подібні йому мільярдери могли віддати частину награваного ними капіталу на зміцнення обороноздатності держави. Але як це могло статися, коли Президент України Петро Порошенко, теж мільярдер, продовжував тоді свій бізнес у російському Липецьку на кондитерській фабриці з виробництва цукерок «Рошен», сплачуючи податки до бюджету РФ?

До портрету П. Порошенка можу додати, що в період помаранчевої (ющенківської) революції він був активним пропагандистом кандидата на пост Президента України Віктора Ющенка. Одного робочого дня, приблизно о 19-й годині, коли в Промінвестбанку продовжувалось засідання Правління банку, раптом до кабінету забігає весь у помаранчевому вбранні Петро Порошенко. На той час він очолював бізнесову структуру на Рибальському острові, яка мала назву «Ленінська кузня». Зробивши декілька кроків, він проголосив: «Гоніть 6 мільйонів гривень, а не то натовп рознесе ваш банк!». Так працювала виборча агітація за кандидата на пост Президента України В. Ющенка. Звичайно, гроші ми сплатили, зібравши їх з членів Правління банку.

Більшість олігархів були клієнтами банку, який я очолював. Тому я їх добре знаю. Біда у тому, що вони, по суті, стали керувати цінами. У державі не було цінової політики і контролю за цінами. Дехто каже, що ціни не можна контролювати. Дійсно, не можна контролювати, як ярлик приклеюють до ціни, але наукове формування ціни має бути реальним, таким, щоб у ньому було закладено суспільно необхідні затрати й реальна вартість затрат. У нас же утвердилось правило — завдяки завищеним цінам прибуток становить 50, 100, 200 й 300 відсотків. Нічим не виправдане завищення цін в Україні процвітало, а зарплати були мізерними. Це призвело до того, що мало хто міг щось купувати, адже вартість живої сили й прибуток влада не унормувала мабуть через те, що при владі були і нечесні, і нерозумні.

Колись, іще за радянських часів, я побував у Китаї, й один тямущий китаєць повів мене на ринок, де звернув мою увагу на ярлички на кожному товарі: там окрім ціни було червоним позначено й розмір прибутку. Тож не треба бігати й контролювати цінніки! З погляду суспільних інтересів при-

буток, наприклад у машинобудуванні, не має перевищувати 25—30 %. А якщо він більше, то збільшення має йти в прибуток державі, а не в приватну кишеню. Хіба ж наші олігархи А, чи Б, чи П схожі з Біллом Гейтсом? Чи вони придумали нові моделі, технології, супертехніку? Та ні, ці багатії фактично нічого не створили, хіба що, користуючись монополією, підвищили ціни на одне та інше. Отже, об'єктивної бази для олігархізації не було, а новоспечені мільярдери — це переважно хапуги, бо, повторюю, вони ані самі нічого не створили, ані Україну не зробили багатшою. І хіба це не найважливіший чинник підриву нашої економіки.

Третя сумна складова процесу олігархізації — спотворення фінансової банківської політики. Створення Національного банку було вчасним і цілком нормальним, а от поява комерційних банків у великій кількості була невиправданою і шкідливою. Наприклад, банк... ковбаси, банк... сиру, банк... будматеріалів — хто міг і якимось хотів щось робити, примудрявся через своїх людей і владні структури створювати «банчонки». Саме вони розпорошили кредитні ресурси, отож ніякого кредитування не відбувалося. Однак найголовніше, що банківська система не підтримувала економіку.

У податковій структурі була своя поліція, яка, як яструб чи коршак, так нападала на підприємців, що бізнес від страху не міг розвиватися. Часто відбувалося таке: наприклад, «поперед паротяга» іде поліцейський і показує наручники банкіру чи бізнесмену. А ще вони вимагали платити податки наперед. Я вже не кажу про хабарі. Найстрашнішу систему створив Азаров. По суті, це була справжня аракчєєвська система, яка стала непосильним ярмом для більших і менших бізнесменів. Як наслідок вони зникали, переходили в пролетаріат або їхали з країни. Скажімо, маленька фірма, в якій працювало двоє-троє осіб, могла прогодувати 10 осіб, але такі фірми зникали.

Пригадався випадок з іншого світу, який я спостерігав в Америці: професор прочитав лекцію, отримав гонорар і тут же записує його в книжечку, щоб податкова знала, хоча йому про це ніхто не нагадував і не просив. Натомість у нас влада діяла так, щоб більше урвати. Невипадково колишній президент Янукович посів перше місце у світі у царині коруп-

ції та крадійства, згідно з публікацією в західній пресі. Корупція — тут навіть занадто неточне слово, а треба — у царині злочинства і бандитизму.

Олігархи є загрозою існування незалежної України, оскільки свої гроші вони зберігають у зарубіжних банках і таким чином кредитують чужу економіку.

Історії відомий факт зникнення державності розвиненої країни Візантії, яку захопили варвари. Візантійська влада недооцінила поведінку олігархів, які мали надвеликі кошти, награвані в результаті жорсткої експлуатації робочої сили, проте зберігали їх у зарубіжних країнах, виснажуючи таким чином власну економіку. І сталося непоправне. Візантію захопили північні держави. І коли нові господарі зібрали візантійських олігархів, вони їх запитали: «Чому ви, маючи такий капітал, не спрямували його на зміцнення своєї держави?» Відповідь була приблизно такою: «То ми ж для тебе, шановний, зберігали ці гроші». Тоді пролунав наказ: «Ввести охорону», а за ним — ще наказ: «Всім олігархам відрубати голови й викинути собакам».

Щось подібне спостерігається й в Україні. Такі самі олігархи знекровили українську економіку, такий самий північний сусід захопив частину території держави. Іде війна.

Як писав Енгельс, «варвари вдихнули дух помираючій Європі». Московських варварів ми вже дочекалися. І що далі? Україна в небезпеці. Потрібна політична воля, щоб повернути награвані кошти в Україну. Без цього «загибель ескадри неминуча».

Друге явище, яке мов іржа з'їдає залізо, — це колабораціоністи, що «гризуть» державу. В Україні їх розвелася сила силенна: політики, депутати Верховної Ради, високопосадовці в силових та інших державних структурах. Вони і приховано, і відкрито ведуть підривну роботу проти України.

А боротьба з ними організована слабо. Через так звану демократію вони відкрито шельмують Україну в засобах масової інформації. Людина може багато чого вибачити, але зрада держави, в якій ти живеш, — це найбільше зло, і карати за це потрібно жорстко.

Зрадники сприяли захопленню РФ Автономної Республіки Крим, а потім — Донецької та Луганської областей. Із Чор-

номорського флоту України під прапором України залишився тільки корабель «Черкаси». Решта перейшла на бік РФ. Як грім серед білого дня з'являлись сепаратисти в Криму та в Донбасі.

*Це — не грім
і не ехо
минулих подій.
Це — кацапи війну
принесли повесні.*

Найбільшими зрадниками є зеківець з Донецька Янукович, Захарченко, Ключев, Азаров, Олійник, Килинкарів, Бондаренко, Колесніченко, Корнілов, Куликов, Марків, Царьов та сотні і тисячі великих та малих за посадою колабораціоністів.

*Хай пам'ятають зрадники-іуди,
Що довели країну до війни.
Вони стріляють Україні в груди,
Вони на нашій ниві — бур'яни.*

*Вони — нікчеми, злодії, приблуди
і небезпечні носії біди.
Країна зраду вибачать не буде
і не зупинить взятої ходи.*

*Ганьба запродавцям, ганьба іудам,
Людська зневага їм вічно буде!
Стає на захист козацька лава!
Вкраїні слава! Героям слава!*

*З любов'ю в серці, заступив собою,
Герої, щільно стиснувши ряди,
Щитом ставали першими до бою
Країну рятувати від біди.*

*Цьому немає роду-переводу,
Про них пісні лунають навкруги,
Їх вічна слава в пам'яті народу,
Про це повинні знати вороги¹.*

¹ Матвієнко В.П. Творить Україну. Київ: Наукова думка, 2017. С. 56.

В СБУ один із генералів виявився російським шпигуном. А хіба не зрадники ті, хто відмовлявся робити замовлення на літаки Харківського авіаційного заводу, а купували їх в іноземних виробників, що призводило до знищення вітчизняного авіабудування. Зростало безробіття, слабшала військова наука.

В. Ющенко багато в чому продовжував курс Л. Кравчука, позиціонував себе як «історичний президент». Саме історична політика стала чи не найголовнішим доменом діяльності В. Ющенка².

Сходження до влади й перші роки президентства В. Ющенка супроводжувалися переважно компліментарними публікаціями, в яких їх герой поставав еталоном українця, триумфатором у боротьбі українства й антиукраїнства³.

В. Ющенко всією поведінкою допомагав культивувати образ питомого українця: українність та українська ментальність — основа характеру, змісту і стилю його життя. Він повсюдно й повсякчасно апелював до таких першовитоків як отча земля, батьки, генетична пам'ять, родовід, історія рідного краю — Сумщини⁴.

Будучи національним романтиком, В. Ющенко відкрито не демонстрував агресивного ставлення до Росії. На відміну від П. Порошенка він не дозволяв собі дошкульних фраз («прощай, немытая Россия», «улетай наш ласковий мишка» тощо)⁵.

У період виборчої кампанії В. Ющенко нагадував виборцям, що він є «найбільш східним політиком». Він захищав права людей на російську мову: «Коли 14—15 мільйонів українців кажуть, що їхня рідна мова — російська, як має відповідати нормальна влада? Зробити, щоб вам було комфортно. Ми ніколи не зробимо того, щоб вчити українську мову за рахунок російської»⁶. Він також стверджував, що «Росія — найважливіший напрямок у забезпеченні стратегічних інтересів України»⁷.

² Литвин В.М. Президенти. Політичне лідерство: світові реалії, українська практика. Київ: Гамазин, 2019. С. 246.

³ Там само. С. 247.

⁴ Там само. С. 248.

⁵ Там само. С. 250.

⁶ Там само. С. 249.

⁷ Там само. С. 250.

У ті часи Ліна Костенко в зв'язку з присвоєнням їй звання Героя України висловила так: «Політичної біжунерії не ношу»⁸.

На початку 1990-х років В. Стельмах і В. Ющенко разом працювали в Національному банку України, а у 2000 р. Володимир Стельмах змінив Віктора Андрійовича на посаді Голови НБУ. Фактично В. Стельмах на собі витягнув усю поточну роботу в Національному банку.

Кабінет В. Ющенка був захаращений паперами й артефактами. У роботі з документами він, схоже, дотримувався принципу: вони повинні вилежатися. Вони й вилежувалися стосами до того, що нижній їхній шар мав жовтувато-вигорілий колір від часу і сонця. Про його необов'язковість, непунктуальність і забудькуватість годі й говорити⁹. Відомий факт приниження Президента Казахстану з боку В. Ющенка 15-годинним його очікуванням¹⁰.

Відставка В. Ющенка була організована на засіданні Верховної Ради 26 квітня 2001 р. так, що цьому не зміг протистояти її Голова І. Плющ¹¹, який опікувався В. Ющенком.

Мине небагато часу і В. Ющенко почне нагороджувати своїх непримиримих опонентів, гарно ладитиме з тим же В. Януковичем¹². У 2006 році він погодився з пропозицією парламентської коаліції новообраної Верховної Ради щодо кандидатури В. Януковича на посаду прем'єр-міністра. В. Ющенко пояснював своє рішення не стільки народним депутатам, скільки виправдовувався перед суспільством за допуск «бандитів» до виконавчої влади¹³.

У доборі кадрів В. Ющенко діяв за принципами належності до «помаранчевого кола» — кумів, сватів, родичів, близьких знайомих цієї рідні та перевірених соратників — «любих друзів»¹⁴.

⁸ Там само. С. 268.

⁹ Там само. С. 288.

¹⁰ Там само. С. 289.

¹¹ Там само. С. 291.

¹² Там само. С. 295—296.

¹³ Там само. С. 296.

¹⁴ Там само. С. 297.

Протягом періоду діяльності В. Ющенка як Голови НБУ відсутність у нього глибоких теоретичних знань в банківській справі і сприйняття чужих зарубіжних порад завдали значної шкоди розвитку української економіки. Незабезпеченість грошовою масою товарного обміну зумовила бартерні операції, порушила еквівалентний обмін. Товарна маса забезпечувалася грошима лише на 30—40 %, тоді як в Японії, США та Великобританії цей показник перевищував 100 %.

Дефіцит грошей для нормального забезпечення реалізації товарів призвів до натуралізації господарських відносин. По суті, гроші втратили найважливішу функцію міри вартості, за якої вони забезпечують вираження і вимірювання вартості товарів, надаючи їм форму ціни. І тоді виробники почали обмінювати товар на товар. Скажімо, промислові товари обмінювалися на харчову продукцію та інше. За такого обміну втрачали виробники товару. Ця штучно створена ситуація завдала великої шкоди фінансовому забезпеченню держави та стала плацдармом для створення нових олігархічних груп.

Грошова реформа в Україні у 1996 році була грабіжницькою реформою. Гроші, накопичені громадянами, та кошти у статутних фондах підприємств «згоріли дотла». Економіка й населення почали новий етап розвитку з нуля. Я публічно виступав проти таких дій. Проте Віктор Пинзеник та Віктор Ющенко провели свою дискримінаційну лінію¹⁵. Вони здійснили грабіжницьку грошову реформу, яку не дозволив собі навіть Й. Сталін після тяжкої війни з Німеччиною. В оцінках В. Ющенка помилявся і перший Президент України Л. Кравчук.

Ще більше свідчень можна навести і у зв'язках В. Ющенка з донецьким уркою В. Януковичем, який здав Україну московським загарбникам. Таємний союз В. Януковича, В. Ющенка і В. Стельмаха знищив внутрішніх інвесторів економіки. Посібники «руського миру» планомірно нищили найпотужніші українські банки, спочатку агробанк «Україна», потім Укрсоцбанк і нарешті — Промінвестбанк.

У 2008 році урядовець Ключев організовував у Донецькій і Луганській областях антирекламу Промінвестбанку про budúче банкрутство банку, незважаючи на те, що Промінвест-

¹⁵ Матвієнко В.П. Терен життя. Київ: Наукова думка, 2020. С. 51.

банк, єдиний з усіх банків, був визнаний міжнародними фінансовими колами найкращим банком України.

На мою думку, в цій афері брали участь Голова Правління Нацбанку В. Стельмах та його заступник А. Шаповалов. Ці «добродії» порушили Закон «Про банки і банківську діяльність» і не надали у порядку рефінансування кредит у необхідній сумі, зробивши таким чином Промінвестбанк неплатоспроможним.

Напередодні цих подій Стельмах запропонував мені продати банк, «а то може бути таке». Згодом з'ясувалось, «таке» означає, що на банк націлювся А. Ключев — український високопосадовець, який згодом продав Промінвестбанк російському Внешекономбанку. Моє звернення до Президента В. Ющенка залишилось без уваги, що свідчить про його зацікавленість у ліквідації провідного банку української промисловості. Рейдери зробили свою чорну справу. Невігла си і колабораціоністи знищили і продовжують нищити українську економіку.

Світогляд виборців призводить до глобальних помилок у виборних органах державної влади. Потрібні суворіші закони щодо відповідальності за зраду держави, крадіжки суспільного майна, викривлення минулого держави Київська Русь-Україна.

Відчуття меншовартості ми бачили навіть на президентському рівні. Можна сказати, що «його патріотизм — празнична одежина, а мій (тобто народу) — то труд важкий, болячка невдержима».

Українська влада, сповідуючи таку філософію, створила механізм виробництва і розподілу продукту праці, що без чужаків ми не здатні самостійно господарювати і мати рідну мову. В державі є державна мова. Кожен має право вивчати інші мови, навіть китайську, а використовувати мову як предмет розбрату — це політичний злочин, який реалізувався в Криму та Донбасі, а зараз окупаційна влада РФ намагається реалізувати в усій Україні.

У 2022 році окремі території України були окуповані РФ, триває неоголошена російсько-українська війна. Частина населення бере безпосередню участь у військових діях на боці Російської Федерації — країни агресора, ще якась частина працює у так званих «урядових» та інших «управлінських»

структурах в окупованому Криму і частинах Донецької, Луганської, Херсонської та Запорізької областей.

Розмови про колаборантів точилися ще впродовж 2019—2022 рр., бо всі розуміли, що дуже багато колаборантів знаходяться у владних структурах. І врешті-решт під час повномасштабної російської агресії вони проявили себе як кремлівські кроти. Сьогодні в першу чергу треба говорити про відповідальність тих, хто вже де-факто порушив закон, і суспільна думка вже точно розуміє, що це — колаборант.

Найвідомішим колаборантом є Віктор Медведчук. Його публічні заклики, спрямовані на співробітництво з державою-агресором, заклики, щоб Україна вела переговори з терористами, заклики виведення Росії із політичної відповідальності за агресію проти України, які неодноразово висловлювали представники Опозиційного блоку Медведчука, все це — прямі ознаки колаборації з агресором. Колабораціонізм — це зокрема організація масових заходів політичного характеру, пікетування, демонстрації в рамках співробітництва з державою-агресором з метою сприяння та надання їй допомоги у здійсненні агресивних дій проти України.

Громадяни України, які свідомо перейшли на бік ворога від початку повномасштабного вторгнення:

- президент АТ «Мотор Січ» В'ячеслав Богуслаєв — незаконно постачав товари військового призначення для російської штурмової авіації. Отриману від «Мотор Січі» продукцію рашисти використовували для ремонту гелікоптерів Мі-8АМТШ-ВН «Сапсан», КА-52 «Алігатор» та Мі-28Н «Нічний мисливець». У жовтні 2022 року СБУ опублікувала аудіозаписи телефонних розмов Богуслаєва, що підтверджують його співпрацю з РФ. Він був не проти, щоб Росія розбомбила частину «Мотор Січі», та домовлявся про постачання Росії двигунів. У Богуслаєва знайшли російський паспорт, отриманий ще 2000 року, і навіть індивідуальний податковий номер для сплати податків країні-агресору.

- Ілля Кива — екснардеп від Опозиційного блоку та власник довідки з психлікарні. Він влаштовував антиукраїнські перформанси, аморально повадився в стінах Верховної Ради, публічно закликав знищити Володимира Зеленського й нанести ядерний удар по Львову. ДБР звинуватило його в державній зраді й посяганні на територіальну цілісність України, а також оголосило в міжнародний розшук.

- Галина Данильченко — місцева депутатка від Опозиційного блоку, яка зараз є «мером» Мелітополя. 12 березня 2022 року вона звернулася до містян із закликом «якомога швидше почати жити по-новому» та схилила депутатів до співпраці з окупантом. Обласна прокуратура вже оголосила їй підозру в колабораційній діяльності.

- Володимир Сальдо — сучасний гауляйтер Херсонської області. Він колишній народний депутат VII скликання від Партії регіонів та мер Херсона з 2002 по 2012 рік. Брав участь у проросійських мітингах та засіданнях окупаційного органу «Комітет порятунку». Йому заочно оголосили підозру в державній зраді.

На жаль, деякі українці навмисно зрадили інтереси нашої держави та співпрацюють з окупантами. До того ж Росія роками створювала в Україні агентурну мережу та таємно завозила до нас диверсантів. Все це значно спрощує підривну діяльність ворога і сприяє зростанню терору проти українців, які опинилися в окупації.

Важливо допомагати державі боротися з колаборантами, адже це наближає нашу перемогу. Зусилля громадян та публікація доказів у злочинах проти України відіграють велику роль у нашій боротьбі. Тил має злагоджено працювати заради того, щоб на фронті наші бійці здобували більше перемог. Також треба підтримувати українців в окупації, які змушені зараз відчувати себе чужими вдома. Кожен клаптик української землі буде повернуто під контроль України, а злочинці відповідатимуть перед законом. Ми сильні — перемога за нами!

*Повстань, Україно, щоб слава воскресла!
Щоб сивий могутній Дніпро
Нас всіх об'єднав, наче сніп перевесло,
В родину одну на добро.
Нас всіх об'єднав, наче сніп перевесло,
Всю Київську Русь на добро!¹⁶*

¹⁶ Матвієнко В.П. Творить Україну. Київ: Наукова думка, 2017. С. 16.

САМОРОЗЗБРОЄННЯ

У 1990 році Українська РСР проголосила Декларацію про державний суверенітет України. В Декларації Україна передбачала стати нейтральною державою та не брати участі у військових блоках і в ядерному озброєнні.

Виходячи з цього, 5 грудня 1994 року між Україною, Російською Федерацією, Великою Британією та Сполученими Штатами Америки було підписано Будапештський меморандум, згідно з яким Україна здійснила ядерне роззброєння, а держави-учасниці — США, Велика Британія та Росія мали поважати незалежність, суверенітет та існуючі кордони України, утримуватися від будь-яких проявів агресії щодо України, в тому числі і від економічного тиску. Через два десятиліття він буде порушений Російською Федерацією, яка здійснила збройну агресію проти України у 2014 році.

Щодо суті Будапештського меморандуму слід зазначити, що з правової точки зору він не є договором. Згідно з сучасним тлумачним словником української мови меморандум означає дипломатичний документ, в якому викладаються погляди уряду з певного питання, або доповідна записка, пояснювальна письмова довідка, документ, де викладається певна позиція. У той же час взаємне зобов'язання, письмова або усна угода про права та обов'язки між державами, установами, підприємствами і окремими особами оформлюються договором.

Тож меморандум та договір не є тотожними правовими документами. Договір передбачає відповідальність сторін, а меморандум, навпаки, не містить відповідальності, а лише передбачає погляди сторін. За меморандумом неможливо пред'явити претензії, бо сторони не несуть матеріальної від-

повідальності. Тож як можна було здати ядерну зброю на сотні мільярдів доларів США за «доповідною запискою»?

Будапештський меморандум має скоріше політичний характер, аніж правовий. Від цього Україна втратила як політичні важелі, так і економічні. Про це свідчать факти, наведені в книзі Леоніда Кравчука «Перший про Владу».

На той час в Україні знаходилося 176 міжконтинентальних балістичних ракет у складі 43-ї ракетної армії. А це 130 рідкопаливних СС-19 (по шість боеголовок кожна) і 46 твердопаливних СС-24 (по десять боеголовок кожна) у шахтних пускових установках.

На виробництво цього ядерного арсеналу зброї було вкладено 176 млрд доларів США. Такою мала бути компенсація Україні, яка на той час представляла третю в світі ядерну державу після США і Росії. Проте політичний тиск на Україну з боку США і Росії та відсутність міжнародного правового договору щодо компенсації Україні вартості роззброєння лишили Україну можливості тримати на необхідному рівні безпеку держави.

Замість цього Україна домоглася лише 700 млн доларів від США та безкоштовно російських твелів для українських атомних станцій. Водночас США виділили 30 млрд доларів Мексиці. І коли керівництво незалежної України порівняло суму коштів, отриманих Україною за ядерне роззброєння, тобто ракет, направлених на Америку, то відповідь була несумісною навіть з дипломатичним стилем: «Так Мексика ж частина нашої економіки. Без Мексики завтра зупиниться половина американських заводів, а якщо не стане України, то ми цього навіть не відчуємо»¹. Так заявляла американська сторона.

Що стосується Росії, то вона не тільки не стала гарантом меморандуму, а й віроломно захопила більше 5 відсотків української території — спочатку Крим, а потім Донецьку та Луганську області, де з 2014 року проливається кров українців, кримських татар та інших народів. Ось такі вони — російські гарантії миру й безпеки у XXI столітті.

¹ Кравчук Л. Перший про Владу. Київ, 2018. С. 142.

Агресивні дії РФ розпочалися восени 2003 року з побудови дамби в Керченській протоці від Таманського півострова до українського острова Тузла. Москва, як завжди, мотивувала свої дії буцімто ініціативою регіональної влади, тобто Краснодарського краю. Проте Президент України Леонід Кучма, проявивши принциповий характер аж до ультиматуму, спромігся зупинити російську авантюру. Якби українська влада зуміла оцінити цю ситуацію та зробити певні висновки, то, можливо, захоплення Криму в 2014 році не відбулося. Тодішній Уряд України на чолі з Яценюком не спробував заборонити висадку російського десанту в Криму. В результаті відбулося захоплення урядових структур, блокування українських військових частин. Частина військового генералітету зрадила Україні. Москалі розпочали нав'язувати «руський мир», від якого тепер стогне народ Криму — і українці, і татари, і росіяни, і інші народності.

Як і в часи сталінізму, так і тепер завойовані москалями українські території заселяються сербами. Це спостерігалось і в Криму, і на Донбасі ще за часів Сталіна. Путін давно вбив клин у слов'янське братерство.

Поряд з міжнародним меморандумом українська влада щорічно розпродувала звичайний збройний потенціал: танки, літаки, ракетну техніку та ін. Дехто з тих, хто знищував обороноздатність країни, видавали себе за «пушистих» і піднялись на вищі щаблі влади. Ні совісті, ні честі, ні страху. Такі перевертні вільно почувають себе в Україні. Людині можна багато чого вибачити, але тільки не зраду держави. Зрадник не має права на життя.

Слід зазначити, що Збройні Сили України зразка 1991 року вважалися однією з кращих армій у світі. Наприклад, військова авіація України за кількісним показником поступалася лише авіації США, Росії та Китаю, а за якісним (враховуючи наявність 19 Ту-160, 23 Ту-95МС, 43 Ту-22МЗ, 22 Ту-22М2 й 33 Ту-22КД з ядерними крилатими ракетами Х-55 і Х-22) — лише США. У результаті розпаду СРСР Україна стала спадкоємицею третього у світі ядерного арсеналу, який був рівним французькому, англійському та китайському разом узятим.

Однак несистемне скорочення війська в Україні, зокрема військових частин, особового складу, наявного озброєння та військової техніки, що часом відбувалося без обґрунтованої потреби, призвело до значного зниження боєздатності Збройних сил України (ЗСУ) та суттєвої втрати обороноздатності держави. Так, на початку 2014 року боєздатність української армії обмежувалася лише вісьмома батальйонами, трьома авіаційними ескадрильями і вісьмома кораблями загальною чисельністю близько 5 тис. військовослужбовців².

Однією з основних причин значного зниження рівня обороноздатності України стало безсистемне скорочення ЗСУ, яке відбувалося із одночасним скороченням наявного озброєння нижче потреби для забезпечення необхідного рівня обороноздатності держави з урахуванням реальних і потенційних загроз у воєнній сфері.

Постановою Верховної Ради України від 07.06.2018 № 2455-VIII утворено Тимчасову слідчу комісію Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в Збройних Силах України та підризу обороноздатності держави у період з 2004 по 2017 роки (далі — Тимчасова слідча комісія).

Згідно зі Звітом Тимчасової слідчої комісії на кінець 1991 року на території України після розвалу СРСР залишилось стратегічне угруповання військ (сил) у складі трьох військових округів (Прикарпатського, Київського та Одеського), а також Чорноморський флот.

На території України дислокувались 3 загальновійськові та 2 танкові армії, армійський корпус, чотири повітряні армії, окрема армія протиповітряної оборони (9 бригад ППО), 43-тя ракетна армія стратегічних ядерних сил СРСР, Чорноморський флот з корабельним складом понад 850 суден (бойових кораблів, катерів та суден забезпечення, у тому числі унікальні судна «Академік Сергій Корольов» і флагман кос-

² Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в Збройних Силах України та підризу обороноздатності держави у період з 2004 по 2017 роки. Ч. 1. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrmilitary.com/2019/06/rozkradannya-zvit-1.html>

мічного флоту «Космонавт Юрій Гагарін»), два вузли системи попередження про ракетний напад, інші військові формування. Загальна чисельність особового складу становила понад 800 тис.; понад 9 тис. одиниць танків, понад 11 тис. одиниць броньованих машин піхоти та десанту, близько 3 тис. літальних апаратів, з яких 1090 бойових літаків (винищувачі Су-27, Міг-29; бомбардувальники Су-24М, штурмовики Су-25; стратегічні важкі бомбардувальники 25 од. Ту-95 МС і 19 од. Ту-160, а також близько 200 од. інших бомбардувальників, зокрема бомбардувальники Ту-22 різних модифікацій; розвідувальні Су-24МР, військово-транспортні літаки, тощо), 900 гелікоптерів (ударні Мі-24, багатоцільові Мі-8, з яких 330 бойові), понад 850 кораблів та суден забезпечення³.

Збройним Силам України залишилась також величезна кількість найсучаснішого на той час озброєння та військової техніки, зокрема: командирські броньовані машини (рухомі пункти розвідки та управління підрозділами тактичної ланки, пересувні командно-спостережні пункти), розвідувальні броньовані машини, самохідні артилерійські установки різних модифікацій, гармати, реактивні системи залпового вогню, тактичні ракетні комплекси, радіолокаційні станції, системи протиповітряної оборони, інженерна техніка, автомобільна техніка, спеціальна техніка тилового забезпечення, різні види стрілецької зброї, важке піхотне озброєння (кулемети, автоматичні гранатомети, протитанкові гранатомети, протитанкові ракетні комплекси, реактивні вогнемети, тощо), міномети, переносні системи ППО, сотні тисяч тонн боєприпасів (артилерійські та стрілецькі, бомби авіаційні, гранати, боєголовки і вибухові компоненти керованих (некерованих) ракет та снарядів, міни наземні та фугаси, міни морські, торпеди, бомби глибинні, речовини вибухові та порохи, підрильники, вибухові компоненти та інше приладдя для боєприпасів), інші види озброєнь.

Крім цього, на базах зберігання та відповідних складах непорушних запасів зберігалася величезна кількість товарно-матеріальних цінностей за всією номенклатурою військового майна, яке закладалося на 10-мільйону армію.

³ Там само.

Робочі розрізають крилату ракету Х-22 на військовій базі смт. Озерне Житомирської обл. 6 листопада 2002 р.

У 1991 році Україна була ядерною державою, отримавши третій після США та Російської Федерації ядерний арсенал. Його основу становили шість дивізій 43-ї ракетної армії колишнього СРСР, що були розташовані на території України. На початок 1994 року на озброєнні 43-ї ракетної армії було 176 ракетних комплексів типу «ОС» («Окремий старт»), що мали на озброєнні 130 ракет класу РС-18 «Стілет» (SS-19) та 46 ракет класу РС-22 «Скальпель» (SS-24). Перші несли по 6 ядерних боеголовок (загалом 780), а SS-24 — по 10 (460). Разом 1240 боеголовок із стратегічними зарядами, всього на озброєнні перебувало 1272 ядерних боеголовок.

Україна мала також щонайменше 2883 одиниці тактичної ядерної зброї. Українським ракетникам залишилися в спадок від СРСР оперативно-тактичні комплекси Р-300 з дальністю ураження до 300 км і тактичні комплекси «Точка» і «Точка-У» з дальністю стрільби 70—120 км. Вони могли нести тактичні ядерні заряди малої та середньої потужності.

На озброєнні Військово-Повітряних Сил перебувало понад 240 стратегічних бомбардувальників, зокрема 44 оди-

ниці унікальних стратегічних важких бомбардувальників (25 одиниць Ту-95МС і 19 одиниць Ту-160), які могли нести ядерну зброю. Наприклад, Ту-160 — це надзвуковий стратегічний бомбардувальник — носій крилатих ядерних ракет, в тому числі до 12 штук Х-55 з 200-кілограмовими ядерними зарядами і дальністю ураження цілі до 3 тисяч кілометрів. З огляду на бойовий радіус в 6000 це була дуже потужна одиниця озброєння ЗСУ.

Загальна вартість військового майна станом на 1991 рік за оцінками деяких експертів орієнтовно становила 89 млрд доларів США, що є надзвичайно обережною оцінкою, адже за наявною інформацією попередніх слідчих комісій щодо обсягів продажу зброї з України лише до кінця 1994 року Україною було експортовано зброї та військової техніки на суму 32,4 млрд доларів США. З огляду на кількість зброї та військової техніки, яка була втрачена (у тому числі стратегічна авіація, стратегічні та тактичні носії наступальних озброєнь, Чорноморський флот, оборонно-промислові підприємства, тощо) та/або експортована протягом 1995—2014 рр., вартість зазначеного вище військового майна за цінами 1991 року щонайменше становила понад 200 млрд доларів США. Така оцінка є досить обережною з огляду на стан війська у 1991 році, який з урахуванням мобілізаційних резервів цілком можна було б порівняти із кращими арміями світу.

На початок 1992 року значна кількість генералів та офіцерів, які керували військовими округами, арміями та з'єднаннями, залишались прибічниками відновлення СРСР та вірили у повернення Радянського Союзу або намагались повернутись до своєї батьківщини в інші республіки СРСР. Українські патріоти проходили службу на територіях інших республік колишнього СРСР і повертались до України аж до середини 90-х років.

Міністерство оборони та Генеральний штаб ЗС СРСР перейшли у підпорядкування РФ і негайно приступили до виведення (вивезення) з територій пострадянських республік нової техніки та матеріально-технічних засобів колишніх Збройних Сил СРСР. Не оминули ці події і Україну.

Так, відомими є приклади неконтрольованого та незаконного переміщення військової техніки і майна ЗСУ до РФ:

1) без згоди Верховної Ради України до визначення порядку вивезення ядерної зброї для її знищення, а також до визначення умов та розміру компенсацій за передані ядерні матеріали вивезення з території України до РФ у травні 1992 року 2883 тактичних ядерних зарядів (тобто вивезення на підставах, законність яких Тимчасова слідча комісія не встановила);

2) Чорноморський флот колишнього СРСР, зокрема: пошуково-рятувальний корабель «Ямал» (водотоннажність 7230 т) у 1992 році вийшов в рейд до Балтійського флоту (РФ), однак у порт приписки не повернувся і не був врахований під час розподілу корабельного складу, як і інші судна ЧФ; така ж ситуація мала місце і з великим підводним човном БС-555; аналогічно 4 гелікоптера Мі-8МТ та 4 гелікоптера Мі-14ПЛ були перегнані в Анапу і при розподілі не враховувалися; близько 40 одиниць літаків палубної авіації Як-38, які у 1991 році зняли з озброєння, було розукомплектовано, завантажено на баржі, які зникли у невідомому напрямку; 17 одиниць повнопривідних плаваючих автомобілів-транспортів були передислоковані до Москви та інших підрозділів РФ; знято з непорушних запасів 5 одиниць автомобільної техніки радіолокаційної боротьби для переміщення її до Новоросійська і під час розподілу флоту не враховувалися; факти вивезення до Новоросійська майна ЧФ, яке зберігалось на складах та базах (апаратура радіотехнічного розпізнавання, апаратура засекречування зв'язку, номенклатура майна тилових служб, тощо); реалізація та відпуск командуючим ЧФ пального в загальній кількості 35 тис. т в рахунок бартерних операцій з будівництва житла у Новоросійську (РФ); також відомі випадки незаконного відчуження командуючим ЧФ основних фондів флоту, у тому числі земельних ділянок, особливо у берегових смугах АР Крим;

3) незаконне переміщення на територію РФ 6 одиниць Су-24 (надзвукові тактичні фронтові бомбардувальники із змінною геометрією крила), що мало місце 13 лютого 1992 року під час проведення планових тренувальних польотів (за отриманою інформацією офіцери, які скоїли цей злочин і зрадили військовій присязі, успішно проходили службу в РФ та не були притягнуті до відповідальності, при цьому РФ ви-

крадені літаки не повернула, що може пояснюватися лише відсутністю законних вимог вищого військово-політичного керівництва України про повернення військового майна, видачу злочинців для притягнення їх до відповідальності);

4) без згоди Верховної Ради України та всупереч прийнятим Законам узгоджене вищим керівництвом військового відомства переміщення до РФ щонайменше 50 % військової техніки та майна, літаків, гелікоптерів тощо колишньої 98-ї повітрянодесантної дивізії ЗС СРСР, яка дислокувалась у м. Болград Одеської області, було завантажено і вивезено (двадцять сім повноцінних залізничних ешелонів) в м. Іваново (РФ). Крім цього, 50 % авіаційної техніки, на яку було завантажено військову техніку та майно, Україна втратила, а також втратила боєздатність дивізії, яка у 2003 році взагалі була розформована, залишивши південно-західний регіон без боєздатних частин; при цьому за інформацією у 2014 році 98-ма гвардійська повітрянодесантна дивізія ЗС РФ брала участь під час військових вторгнень на територію України з використанням техніки, яку свого часу Україна передала до РФ; були й інші випадки переміщення до РФ військової техніки та майна.

Згідно з матеріалами Тимчасових слідчих комісій, які розслідували факти незаконної торгівлі зброєю і військовим майном, зокрема утворених постановами Верховної Ради України від 18.02.1997 № 78/97-ВР, від 15.12.1998 № 315-XIV, від 11.07.2002 № 87-IV, були також встановлені факти, які можуть свідчити про прийняття вищим військово-політичним керівництвом України рішень, вчинення дій, зокрема укладення у зазначений період договорів з РФ, умов яких суперечили національним інтересам України, а факт укладення та виконання укладених договорів, що суперечили Законам України, призвели до завдання Україні збитків в особливих великих розмірах. Так:

1) прийняття рішень, зміст яких може свідчити про передачу на умовах, які не відповідали національним інтересам України, до РФ тактичних та стратегічних ядерних зарядів, міжконтинентальних балістичних ракет РС-18;

2) укладення угоди між Урядом України та Урядом РФ про співробітництво в галузі кораблебудування та судноре-

монтажу від 15.01.1993, за умовами якої Українська Сторона зобов'язується здійснити на кошти РФ добудову на суднобудівних і судноремонтних підприємствах визначених угодою кораблів, суден і плавучих технічних засобів, після чого передати їх без отримання жодних компенсацій вартості до складу ВМФ РФ;

3) прийняття рішень та вчинення дій щодо відчуження експедиційних та науково-дослідних суден для забезпечення взаємодії наземних пунктів управління польотами з екіпажами космічних кораблів і станцій, а також з функціями автономного управління космічними апаратами, зокрема корабля «Космонавт Юрій Гагарін» та корабля «Академік Сергій Корольов» тощо.

14 січня 1994 на зустрічі в Москві президенти України, США та Росії підписали Тристоронню заяву, якою констатовалося, що Україна стала на шлях ядерного роззброєння. 16 листопада 1994 року Україна приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року⁴. Цими діями було затверджено, що Україна є власником всієї ядерної зброї, яку отримала у спадок від СРСР та має наміри повністю її позбутися, використовуючи надалі атомну енергію винятково у мирних цілях.

У середині червня 1992 року Верховна Рада України ратифікувала Договір про звичайні збройні сили в Європі, яким визначалися максимальні рівні озброєння і військової техніки для України, а відповідно підлягали скороченню кількість танків на 5300 одиниць, бойових броньованих машин — на 2400 одиниць, бойових літаків — на 477 одиниць.

5 січня 1996 року в Первомайську Миколаївської області у присутності міністрів оборони трьох країн — США, РФ та України була підірвана перша з 176 шахтних пускових установок стратегічних ракет. До 1 червня 1996 року всі ядерні заряди (бойові частини) були вивезені до Російської Федерації.

⁴ Гарантії безпеки держав, які не володіють ядерною зброєю. Юридична енциклопедія: у 6 т. Ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1998—2004.

Чисельність Збройних Сил України поступово скорочувалася за рахунок розформування військових частин (до 455 000 осіб у 1993 році, тобто було скорочено понад 300 000 тис. осіб; а на кінець 1995 року — до 400 000 осіб; таке скорочення вимагало додаткових фінансових ресурсів на виплати вихідної допомоги, забезпечення житлом, але відповідало прийнятій Концепції оборони та будівництва ЗСУ, яка визначала, що чисельність військ має становити 0,8—0,9 відсотків від чисельності населення).

Слід зазначити, що чисельність ЗСУ необґрунтовано скорочувалася протягом наступних років — включно до 2014 року. Так, у 2010 році визначена українським законодавством чисельність ЗСУ становила вже 200 000 осіб, у тому числі 159 000 військовослужбовців; у 2011 році — 192 000 осіб, у тому числі 144 000 військовослужбовців; у 2012 році — 184 000 осіб, у тому числі 139 000 військовослужбовців. При цьому у період з 2013 по 2014 роки чисельність ЗСУ визначалася не Верховною Радою України, а директивами начальника Генерального штабу України, який визначив чисельність Збройних Сил України на рівні 125 482 військовослужбовців, тобто відбувалося скорочення бойового складу Збройних Сил України всупереч вимог Конституції та Законів України і понад встановлену Верховною Радою України граничну чисельність війська⁵.

Починаючи з 1992 року, в Україні набуває неконтрольованого стану процес торгівлі зброєю, адже до цієї діяльності були причетні усі, хто в буквальному сенсі виявив таке бажання. Торгувати зброєю, військовою та спеціальною технікою почали навіть громадські організації, які відповідно до українського законодавства та своїх статутів не мали права торгувати не лише зброєю, а й олівцями.

Фактично державні організації, які займалися торгівлею озброєнням, здійснювали не більше 20 % від операцій з по-

⁵ Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в Збройних Силах України та підризу обороноздатності держави у період з 2004 по 2017 роки. Ч. 1. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrmilitary.com/2019/06/rozkradannya-zvit-1.html>

ставок з України товарів військового призначення на міжнародні ринки. Решта операцій з поставок озброєння та військової техніки здійснювалося тінювими структурами, які часто діяли «під прикриттям» українських спецслужб.

На 1996 рік загальна кількість таких суб'єктів становила 114 різних фірм та компаній, а обсяг продажу зброї був проведений на загальну суму понад 30 млрд доларів США, з яких, як зазначалося вище, не більше 20 % відбувалося відповідно до укладених договорів, отже, можна лише уявити розмір розкрадання військового майна.

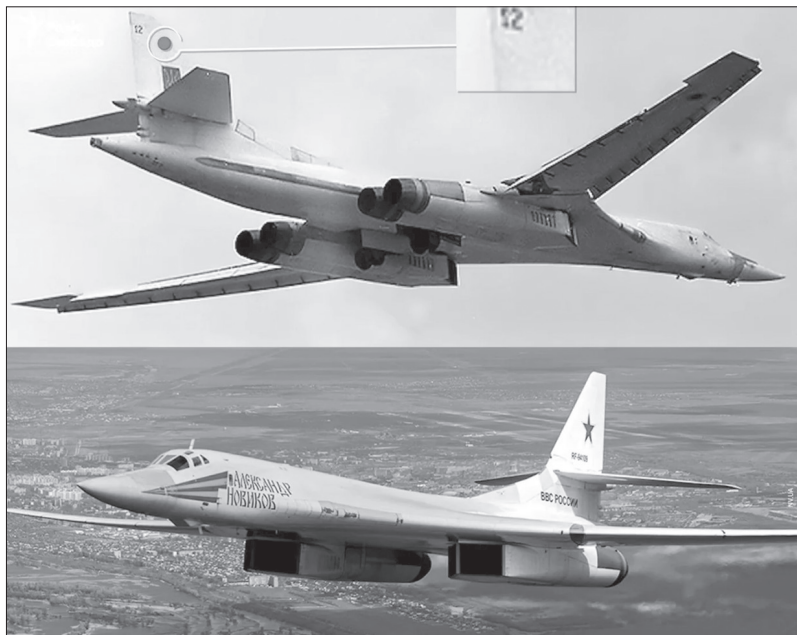
У звіті слідчої комісії Верховної Ради України, що проводила розслідування у 1998 році, наводяться приклади і встановлені факти незаконної торгівлі зброї, чим завдавалося збитків державі в особливо великих розмірах.

У період з 1997 по 2005 рік було укладено низку договорів з РФ, умови яких суперечили законам України, національним інтересам держави та завдали Україні значних збитків. Наприклад:

1) укладення договору з питань поділу ЧФ, зокрема з базової Угоди між Україною та Російською Федерацією про параметри поділу Чорноморського флоту від 28.05.1997 р. Україна віддала на користь РФ 32 % кращої частини флоту від незаконно визначеної їй частки у розмірі 50 %, залишивши собі 18 % корабельного складу та 50 % озброєнь і військової техніки ЧФ (обставини здійснення розподілу флоту на користь РФ, інша інформація з питань поділу флоту, а також інформація, яка свідчить про факти розкрадання військового майна флоту, наведені у додатках 1, 2 до цього Звіту);

2) щодо передачі за Угодою між Урядом РФ і КМУ від 08.10.1999 р. до РФ важких бомбардувальників Ту-160 (8 од.), Ту-95МС (3 од.), крилатих ракет повітряного базування великої дальності (Х-55 (575 од.)) та обладнання до них (двигуни, запчастини, обладнання для обслуговування, що було вміщено в 126 залізничних вагонах) в рахунок платежів по заборгованості НАК «Нафтогаз України» перед ВАТ «Газпром» на суму 275 млн доларів США, яка близько не була зіставна з вартістю переданого майна.

Переговори щодо передання РФ стратегічних ракетноносців тривали з 1993 року. Зважаючи на відсутність результа-

Український літак Ту-160 з номером “12”, який зараз перебуває у бойовому складі армії РФ під назвою “Олександр Новіков”

ту, український уряд звернувся у 1997 році до США з проханням фінансувати ліквідацію літаків у рамках «Програми спільного зменшення загрози». Утилізація потребувала величезних грошей: на кожен Ту-160 — близько 200 тис. доларів США, на Ту-95МС — 167 тис. доларів США. Лише після того, як перші вісім літаків пустили «під ніж», 8 жовтня 1999 року в Ялті було підписано міждержавну угоду з РФ про передання ракетноносців у рахунок погашення газових боргів України. Більшу частину могутніх «стратегів» (11 Ту-160 і 23 Ту-95МС, а також 483 крилаті ракети Х-55 до них) довелося утилізувати через брак коштів на їх утримання. Процес було завершено в травні 2001 року⁶.

⁶ Алексеев В. Історія «оптимізації» військової авіації України. Ukrainian Military Pages. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://>

Слід зазначити, що з переданих РФ бомбардувальників Ту-160 і Ту-95 рашисти сьогодні скидають на Україну ракети.

Тимчасова слідча комісія Верховної Ради України встановила, що лише на підставі даних про розподіл Чорноморського флоту Україна отримала 20 одиниць сучасних стратегічних бомбардувальників Ту-22М3 (19 одиниць були передані РФ), які з невідомих мотивів зняті з озброєння ЗСУ (продані та/або утилізовані), хоча такі дії не вимагалися за укладеними міжнародно-правовими договорами щодо скорочення стратегічних наступальних озброєнь, зокрема за Договором про скорочення і обмеження стратегічних наступальних озброєнь від 31 липня 1991 року та Лісабонського протоколу 23 травня 1992 року.

У період з 2002 по 2006 роки на аеродромах Повітряних Сил ЗСУ у Миколаєві, Полтаві, Прилуках та Білій Церкві було ліквідовано 60 літаків типу Ту-22, а на аеродромі смт. Озерне Житомирської області було ліквідовано 401 одиницю авіаційних крилатих ракет типу Х-22. Ліквідація решти авіаційних крилатих ракет типу Х-22 завершилася у березні 2006 року⁷.

Втрата вищим військово-політичним керівництвом України управління колишнім Чорноморським флотом СРСР зумовила фактичну втрату українського флоту, а розміщення на території незалежної України іноземного військового формування, яке стало основою для проведення підривної діяльності проти України, призвело до тимчасової окупації Російською Федерацією Автономної Республіки Крим, а також збройної агресії на територіях Донецької та Луганських областей.

Умови перебування ЧФ РФ не можна порівнювати з жодними іншими прикладами базування військових контингентів. У світовій практиці не існує прикладів, за яких іноземні військові контингенти мають свої театри, музеї, широку мережу дошкільних навчальних закладів, шкіл, інститутів, спортивних об'єктів, санаторіїв, баз відпочинку та дозвілля, шпи-

www.ukrmilitary.com/2017/03/history-of-ukrainian-air-force.html

⁷ Як знищувались стратегічні ядерні сили України. Ukrainian Military Pages. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrmilitary.com/2016/12/strategic-nuclear-forces-of-ukraine.html>

талів, закладів охорони здоров'я, об'єктів систем зв'язку, радіотехнічної служби, тилу, об'єктів забезпечення ракетно-артилерійським та мінно-торпедним озброєнням, судноремонтних заводів та науково-дослідних установ, гідротехнічні споруди, полігони, аеродроми та багато чого іншого (РФ отримала 4591 будівель і споруд, а також земельних ділянок загальною площею 18 232,62 Га). І це всього за 97,75 млн доларів США у рік.

Аналіз подій 2005—2009 рр., а також положень Воєнної доктрини України, інших документів у сфері національної безпеки і оборони засвідчив, що у керівних документах був закріплений висновок про відсутність реальних загроз національній безпеці України у воєнній сфері. Це не відповідало реальній воєнно-політичній (воєнно-стратегічній) ситуації, яка склалася в Україні та навколо неї, особливо після подій в Грузії у 2008 році, а також на території АР Крим, зокрема після конфлікту на о. Тузла у 2003 році. Незавершеність демаркації кордону з РФ та інші обставини свідчили про наявність реальних загроз національній безпеці України у воєнній сфері.

Відомим є факт продажу у 1998 році іноземним покупцям за 20 млн доларів США авіаносного крейсера «Варяг», вартість будівництва якого на Чорноморському суднобудівному заводі в Миколаєві у цінах 90-х років становила понад 2 млрд доларів США (ступінь готовності корабля оцінювалась у 89 % без врахування вартості проектно-конструкторських робіт). Імовірно є безоплатна передача покупцям його проектно-конструкторської документації, що надало змогу Китаю самостійно будувати важкі авіаносні крейсери⁸. Наразі проданий за безцінь крейсер є флагманом ВМС Китайської народної армії, має назву «Ляонін». За цим проектом Китай побудував та увів до складу своїх ВМС ще один такий корабель і продовжує далі будувати кораблі такого класу за ймовірно незаконно переданою документацією.

У листопаді 2024 року українські журналісти програми «Схеми» (проект «Радіо Свободи») оприлюднили інформа-

⁸ Китай завершив випробування свого єдиного авіаносця, купленого в 1998 році в Україні. *Дзеркало тижня*. 2 січня 2014.

цію, що російська армія використовує у війні проти України щонайменше 6 українських стратегічних бомбардувальників Ту-160, які Київ передав Москві у межах угоди між урядами двох держав у 1999 році в обмін на погашення заборгованості за спожитий російський газ.

Журналісти знайшли ці літаки за допомогою аналізу серійних номерів літаків в угоді тих часів, яку розшукали в архіві, та даних з міжнародних авіареєстрів. Також вони порівняли серійні номери бортів з номерами бомбардувальників, які використовує РФ, що зафіксувало ГУР МО.

Серед переданих тодішньою українською владою Україні журналісти також виявили три бомбардувальники Ту-95МС, а також розшукали в архіві угоду між тодішнім урядом України на чолі з Валерієм Пустовойтенком та урядом РФ за керівництва Володимира Путіна, підписану в Ялті 1999 року. Згідно з нею, Київ передав Москві вісім важких бомбардувальників Ту-160 і три Ту-95МС, а також 575 крилатих ракет Х-55, які, як з'ясувалося під час вивчення переліку їхніх серійних номерів, армія РФ запускала по мирним городам України, починаючи з 2022 року.

За умовами угоди 1999 року Росія компенсувала Україні борг за російський газ на суму 275 мільйонів доларів. Це — визначена вартість переданого озброєння. Проте його передача відбулась без погодження з Верховною радою. Крім того, вартість літаків і ракет була заниженою у десять разів — про це зазначено у висновках Тимчасової слідчої комісії Верховної ради для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в ЗСУ та підриву обороноздатності держави у період з 2004 по 2017 роки.

Під виглядом реформування війська в Україні довгий час скорочували систему тилового забезпечення, військової освіти (за короткий термін кількість вищих військових навчальних закладів і військових навчальних підрозділів вищих навчальних закладів була зменшена удвічі — з 60 до 31). В результаті інших заходів питома вага бойових з'єднань і військових частин була доведена лише до 47 %, тоді як штаби, органи управління, військові частини і підрозділи логістики, військові навчальні заклади, адміністративні установи та організації становили до 53 %.

Починаючи з 2005 року масово знищувались об'єкти інфраструктури, що мали стратегічне значення для оборони України, зокрема:

1) потужний військовий аеродром у м. Стрий, що на Львівщині. Він унікальний тим, що приймав літаки всіх існуючих типів до Ан-225 «Мрія» включно (станом на 2018 рік повністю демонтовано та зруйновано мережу руліжних доріжок, захаращено місця стоянок літаків, криті арочні залізобетонні укриття, а також інфраструктуру аеродромного, бойового, інженерно-технічного, матеріально-технічного забезпечення);

2) потужний військовий аеродром у Чорткові, що на Тернопільщині. У 2005 році міністр оборони вирішив, що такий об'єкт не потрібний ЗСУ, відповідно прийняв рішення розформувати частину А-3-92, а це за наявною інформацією призвело до фактичного знищення об'єкта — була демонтована злітна смуга, літаки, які могли досі експлуатуватись (Су-24, Су-25), були порізані на метал, залишки обладнання розграбовано.

У звіті Тимчасової слідчої комісії зазначено, що у 2015 році було продано через посередників 15 танків Т-72А 1977—1979 рр. випуску орієнтовно за 4,5 млн доларів США, при цьому Міністерством оборони ці танки згідно укладеного контракту реалізовано на внутрішній ринок за 570 тис. доларів США, тобто на 15 реалізованих танках держава недоотримала близько 4 млн доларів США⁹.

У 2006 році до переліків надлишкового майна включено 1000 танків Т-72 різних модифікацій для їх подальшої реалізації, а перед цим такий танк був знятий з озброєння ЗСУ, оскільки в Україні нібито були відсутні будь-які ремонтні підприємства, що могли обслуговувати такий танк. На сьогодні танк Т-72 знову взятий на озброєння ЗСУ (значну частину, яку не встигли реалізувати, повернуто до бойового складу), і

⁹ Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в Збройних Силах України та підризу обороноздатності держави у період з 2004 по 2017 роки. Ч. 2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrmilitary.com/2019/06/rozkradannya-zvit-2.html>

з 2014 року такий танк прекрасно обслуговується та модернізується на підприємствах ДК «Укроборонпром».

Інший приклад — навчально-бойовий літак МіГ-29 1986 року випуску з двома авіаційними двигунами РД-33 був проданий через посередників за 2,8 млн доларів США, а Міністерством оборони цей літак реалізовано за ціною близько 312 тис. доларів США, що у 9 разів менше ціни його наступного продажу посередниками на зовнішні ринки¹⁰. Таким чином, держава в особі Міністерства оборони, здійснюючи продаж тисяч різних найменувань військового майна за залишковими цінами, фактично отримувала за таке майно десяту частину від його реальної вартості, а посередники — надприбутки.

У табл. 2 наведено інформацію щодо опосередкованої вартості окремих зразків озброєння та військової техніки на міжнародному ринку озброєнь у період з 1998 по 2017 роки та інформацію про залишкову вартість надлишкового військового майна, яке могло бути реалізоване у зазначений період.

ТАБЛИЦЯ 2

Інформація щодо вартості окремих зразків озброєння та військової техніки на міжнародному ринку озброєнь у період 1998—2017 рр.

Найменування	Середня залишкова вартість українського військового майна, дол. США	Опосередкована вартість військового майна на міжнародному ринку озброєнь, дол. США
Бронетанкове озброєння та техніка		
T-55	10 788	209 000
T-62	12 942	175 400
T-72	59 038	46 000
T-80	74 231	2 314 000

¹⁰ Там само.

Закінчення табл. 2

Найменування	Середня залишкова вартість українського військового майна, дол. США	Опосередкована вартість військового майна на міжнародному ринку озброєнь, дол. США
БМП-1	10 635	464 000
БТР-80	9288	200 000
БТР-70	8538	200 000
БТР-60	5923	186 000
Зенітно-ракетні системи (комплекси, установки)		
С-300ПМУ (дивізіон)	6 923 077	150 000 000
Бук М1 (дивізіон)	2 453 846	12 000 000
ЗУ-23-2	8392	112 500
ЗКР 9М38М1 (ракета для Бук М1)	81 154	208 300
Літальні апарати		
Мі-8	62 115	3 300 000
Мі-24	110 385	8 300 000
МіГ-29	423 077	1 4500 000
Ан-32	119 808	3 780 000
Іл-78	645 000	14 900 000
Су-25	103 077	5 500 000
Самохідні артилерійські установки		
2С19 МСТА-С	236 956	3 300 000

Джерело: Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в Збройних Силах України та підриву обороноздатності держави у період з 2004 по 2017 роки. Ч. 2. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrmilitary.com/2019/06/rozkradannya-zvit-2.html>

З приходом до влади В. Януковича (14 лютого 2010 року був обраний Президентом України) розпочався найтрагічніший та найскладніший етап функціонування Збройних Сил України: ігнорування керівництвом держави основних положень і засад забезпечення національної безпеки держави, вчинення свідомих дій, спрямованих на руйнування та деморалізацію війська, свідоме зниження його боєздатності, як і загалом обороноздатності держави.

Унаслідок свідомих дій вищого військово-політичного керівництва держави боєздатність ЗСУ була катастрофічно знижена, при цьому державні підприємства, землі на балансі Міністерства оборони, а також інше військове майно, зокрема озброєння та військова техніка, стало предметом зловживань, втрат та розкрадань. Янукович і контрольований ним Уряд на чолі з Азаровим всупереч вимог Конституції України розпочали свою діяльність щодо заходів, спрямованих на шкоду економічним, політичним та військовим інтересам України, у тому числі у воєнній сфері.

Одним з ключових перших рішень на шкоду Україні було питання про продовження перебування Чорноморського флоту(ЧФ) РФ на 25 років, при цьому члени коаліції депутатських фракцій Верховної Ради України ратифікували укладену Януковичем угоду, що остаточно закріпило присутність ЗС РФ на території України. На той час РФ не відмовилась від територіальних претензій, систематично порушувала умови перебування ЧФ, а командування ЧФ, окремі посадові особи РФ активно продовжували здійснювати проросійську політику на території АР Крим.

21 квітня 2010 року у Харкові президентом України В. Януковичем та президентом Росії Д. Медведевим було укладено Угоду між Україною і Російською Федерацією з питань перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України. Згідно з положеннями укладеної угоди термін перебування Чорноморського флоту Російської Федерації у Севастополі подовжено з 2017 до 2042 року з автоматичним продовженням на 5 років, якщо будь-яка сторона не висловить заперечення, та встановлена орендна платня.

Укладену угоду було ратифіковано Верховною Радою України 27 квітня 2010 року.

Злодії-президенти Медведєв (Російська Федерація) та Янукович (Україна) підписали злодійську угоду. ВВС

Підписання у 2010 році Харківських угод стало несподіванкою для українського суспільства. Всього за два місяця після інавгурації В. Януковича повністю змінились зовнішньополітичні пріоритети держави. Від євроатлантичної інтеграції країна стала повертатись до «дружби» з Росією. Перебування ЧФ в Криму було перепоною на шляху України до НАТО. Подовження цього перебування на 25 років робило євроатлантичне завдання нездійсненною мрією.

Упродовж усього терміну перебування ЧФ РФ на українській території орендна плата не змінювалась: РФ так само списувала 97 млн доларів США в рахунок держборгу України за поставлені енергоносії, що не відповідало економічним інтересам України. Орендна плата за інфраструктуру, яку використовував ЧФ за договором 1997 року, мала б становити щонайменше у десять разів вище (згідно з розрахунками представників України у 1996—1997 рр. оренда мала б становити 2 435,8 млн доларів США в рік). Єдине нове у цій угоді — знижка на газ, яка розраховувалася за міфічними формулами і могла досягати до 100 доларів США за тисячу кубометрів.

Росія денонсувала цю угоду в односторонньому порядку рішенням Держдуми від 31 березня 2014 року з метою уникнення відповідальності за захоплення частини української території — АР Крим. Однак Україна не визнала цієї денонсації і продовжує вважати угоду чинною, оскільки вона фіксує порушення Росією своїх юридичних зобов'язань на фоні тимчасової окупації Кримського півострова. У 2021 році Міністерство закордонних справ України заявило, що денонсувати Харківські угоди недоцільно, оскільки порушення їх Росією надає Україні додаткові аргументи в міжнародних судах для притягнення РФ до відповідальності та компенсації збитків за окупацію Криму¹¹.

8 червня 2012 року Указом Президента України введено в дію рішення РНБО «Про нову редакцію Стратегії національної безпеки України» (№ 389/2012 від 08.06.2012), якою в черговий раз було акцентовано увагу на дотриманні Україною політики позаблоковості; також було вказано ключове завдання — формування невеликих за чисельністю, ефективних, професійних ЗСУ, спроможних виконувати завдання оборони держави в умовах проведення позаблокової політики.

Таким чином була сформована державна політика, спрямована всупереч науковому обґрунтуванню та загрозам національної безпеки на скорочення особового складу, озброєнь та військової техніки. При цьому положення про формування ефективних та професійних ЗСУ було декларативним з огляду на фактичні дії вищого військово-політичного керівництва держави.

За ініціативи Януковича на керівні посади у вищих державних органах, зокрема в органах забезпечення національної безпеки і оборони, навмисно призначалися проросійські налаштовані особи, які не виконували вимоги чинного законодавства України щодо захисту суверенітету і територіальної цілісності держави, її оборони й безпеки. Вони свідо-

¹¹ У МЗС пояснили, чому денонсація Харківських угод є недоцільною. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3221360-u-mzs-poasnili-comu-denonsacia-harkivskih-ugod-e-nedocilnou.html>

мо вчиняли дії, спрямовані на шкоду обороноздатності держави. Міністерство оборони України очолили громадяни Російської Федерації, дії яких були спрямовані на руйнування структури армії й свідомого підриву обороноздатності країни. У підрозділах управління Збройних Сил України активно розвивалась агентурна мережа Російської Федерації; був порушений режим доступу до відомостей, пов'язаних з обороноздатністю країни й багатьма її складовими, які становили державну таємницю з грифом «цілком таємно» і «таємно».

Була розгорнута кампанія зі скорочення великої кількості найбільш боєздатних військових частин, зокрема частин сухопутних військ, розвідувальних частин, частин зв'язку, інженерного забезпечення, ремонтно-відновлювальних, а також масове скорочення авіаційних військових частин, розформування зенітно-ракетних дивізіонів, озброєних ракетними комплексами С-300; командуванню Військово-морськими силами були передані військові частини Повітряних Сил ЗСУ, що на початок 2014 року фактично позбавило Україну належно організованої протиповітряної оборони.

За часів Януковича на потреби оборони були передбачені видатки менше 1 % від ВВП, що не дозволило навіть утримувати військо, наслідком чого стало зниження його боєготовності й боєздатності; практично зупинилось виконання заходів щодо технічного переоснащення відповідними сучасними зразками озброєння й військової техніки, ремонту наявного озброєння, підготовки особового складу тощо. Разом з цим продовжувалася масова реалізація надлишкового майна за значно заниженими цінами, при цьому все найкраще розпродавалось, а несправна та морально застаріла техніка залишалася у складі ЗСУ як кількісна характеристика оснащення війська, що цілком не задовольняло ані реальну потребу, ані якісне оснащення ЗСУ.

Катастрофічний стан справ, насамперед у ЗСУ, інших військових формуваннях та правоохоронних органах не дозволив Україні своєчасно попередити, а також в найкоротші строки нейтралізувати сплановану військову агресію РФ проти України, яка розпочалася 20 лютого 2014 року із захоплення збройними силами РФ частини території України — Кримського півострова.

Державним бюро розслідувань (ДБР) встановлено, що у 2012 році директивою начальника Генштабу ЗСУ В. Зама-ни управління системою ППО на території АР Крим було пе-редано від командування Повітряних сил до командування Військово-морських сил, що дислокувалося у Криму та в по-дальшому зрадило присязі й перейшло на бік ворога. Крім того, були зупинені програми з модернізації та відновлення зенітно-ракетних комплексів С-125 і С-200В, а також скоро-чено одну із двох бригад із ЗРК С-300В на озброєнні. Як ре-зультат, у лютому 2014 року 10 російських літаків ІЛ-76 втор-глися на територію Криму та безперешкодно здійснили ви-садку десантних груп¹².

ДБР також встановило, що у 2013—2014 рр. начальник Генштабу ЗСУ В. Замана отримував інформацію від розвідки про підготовку РФ до наступальних операцій, а саме:

- на початку лютого 2014 року військові частини ЗС РФ, що знаходились поблизу кордону з Україною, під приводом необхідності боротьби з тероризмом напередодні Олімпій-ських ігор у м. Сочі були приведені у підвищений стан бойо-вої готовності. ЗС РФ здійснювали активний контроль пові-тряного простору, повітряну розвідку, до цих заходів долуча-лися сили та засоби Чорноморського флоту РФ;

- з підрозділів 810-ї окремої бригади морської піхоти Чорноморського флоту РФ було створено бойову тактичну групу, особовий склад якої переведено на казармовий стан із отриманням зброї та боєприпасів;

- літаки-розвідники ЗС РФ неодноразово порушували повітряний простір України над півостровом Крим;

- Чорноморський флот РФ суттєво збільшив матеріально-технічні потреби, що властиво підготовці до проведення на-ступальних операцій;

- РФ активізувала заходи щодо просування своїх інтер-есів через проросійські організації в АР Крим та м. Севасто-полі, а Чорноморський флот РФ активно готувався до реагу-вання на можливу ескалацію напруженості в Криму;

¹² Як Україна втратила Крим. Офіційний вебсайт Державного бюро розслідувань. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dbr.gov.ua/news/yak_ukraina_vtratila_krim

— проросійськими силами в АР Крим та м. Севастополь, а також представниками РФ здійснювалася активна пропаганда щодо створення основи для виходу АР Крим та м. Севастополь зі складу України у випадку загострення ситуації в державі.

Незважаючи на численні повідомлення розвідки, що свідчили про підготовку наступальної операції з боку РФ, Міністерство оборони України та Генеральний штаб Збройних Сил України не вжили жодних заходів для приведення ЗСУ до вищих ступенів боєготовності, організації територіальної оборони та широкомасштабних військових навчань в Криму. Генштаб ЗСУ не здійснив належне стратегічне планування ЗСУ, інших військових формувань, правоохоронних органів, Держприкордонслужби і Держспецв'язку для оборони держави, не забезпечив організацію і впровадження належної територіальної оборони України.

Незаконна окупація АР Крим і м. Севастополь стала лише першим кроком РФ, спрямованим на підриз незалежності і суверенітету України. Керівництво Кремля завжди було твердо переконане, що без контролю над Україною Росія ніколи не стане державою-світовим лідером, а демократична і заможна Україна загрожуватиме збереженню нинішньої авторитарної влади в РФ. Саме тому наступним етапом російської агресії стала спроба дестабілізувати ситуацію у східних та південних регіонах України з метою утворення на цій території квазідержави «Новоросія». Ці плани були оприлюднені російським президентом В. Путіним у ході телевізійної програми «Діалог з росіянами» на Першому каналі 17 квітня 2014 року. Повній реалізації цих планів вдалося перешкодити, але російські регулярні війська і керовані РФ незаконні збройні формування окупували окремі райони Донецької та Луганської областей України.

Здійснивши у 2014 році збройну агресію проти України, Росія порушила фундаментальні принципи та норми міжнародного права, зокрема ті, що містяться у: Статуті ООН 1945 року; Заключному акті НБСЄ (Гельсінському Заключному акті) 1975 року; Декларації про принципи міжнародного права, що стосуються дружніх відносин між державами відповідно до Статуту ООН 1970 року; Резолюції ГА ООН «Ви-

значення агресії» 1974 року; Декларації про неприпустимість втручання у внутрішні справи держав, про захист їх незалежності та суверенітету 1965 року; Декларації про неприпустимість інтервенції та втручання у внутрішні справи держав 1981 року; Декларації про посилення ефективності принципу утримання від погрози силою чи застосування сили у міжнародних відносинах 1987 року.

Росія також порушила низку двосторонніх та багатосторонніх договорів і угод, зокрема: Будапештський меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 року; Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і РФ 1997 року; Договір між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон від 2003 року; Договір між Україною та РФ про співробітництво у використанні Азовського моря і Керченської протоки 2003 року; Угоду між Україною та РФ про статус і умови перебування Чорноморського флоту РФ на території України 1999 року¹³.

Окупація і подальша спроба анексії Росією Автономної Республіки Крим та міста Севастополь, а також протиправні дії РФ на Донбасі цілковито підпадають під визначення агресії відповідно до статті 3 додатка до резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Визначення агресії». Такі дії є важким злочином проти міжнародного миру, який тягне за собою міжнародно-правову відповідальність РФ як держави та міжнародну кримінальну відповідальність її вищого керівництва.

2016 рік став першим роком реалізації оборонної реформи в Україні, якою було передбачено кардинальні перетворення у Збройних Силах. Слід зазначити, що жодна країна світу не має досвіду здійснення реформування армії в умовах ведення бойових дій. Міністерство оборони України розробило Державну цільову оборонну програму розвитку озброєння та військової техніки на період до 2020 року¹⁴

¹³ Там само.

¹⁴ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової оборонної програми розвитку озброєння та військової техніки на період до 2020 року» № 284-6 від 30 березня 2016 р.

як єдиний середньостроковий документ планування розвитку озброєння та військової техніки військових формувань, утворених відповідно до законодавства України. Програмою було передбачено переоснащення Збройних Сил, Національної гвардії та Державної прикордонної служби новітніми та модернізованими комплексами і системами озброєння, військової та спеціальної техніки в обсягах, які забезпечать ефективне виконання покладених на них завдань у сфері оборони держави. Основні зусилля зосереджені на забезпеченні Збройних Сил озброєнням, яке впливає на боєздатність військових частин і підрозділів, поліпшенні стану високотехнологічних зразків озброєння та військової техніки Збройних Сил для проведення антитерористичної операції на Сході України.

Протягом 2014—2018 рр. Міністерство оборони України повернуло до бойового складу і потреб Збройних Сил України військове майно, яке у попередні періоди було включене до переліків майна, що підлягає реалізації, а саме 18 862 одиниці озброєнь та військової техніки, зокрема:

- автомобільної служби — 1332 одиниці техніки;
- бронетанкової служби — 2567 одиниць;
- ракетно-артилерійської служби — 10 143 одиниці;
- військово-морських сил України — 15 одиниць;
- військово-повітряних сил (літаки, гелікоптери) — 131 одиниця;
- авіаційне озброєння — 77 найменувань;
- авіаційно-технічної служби — 75 одиниць;
- зенітно-ракетної та радіотехнічної служби — 223 одиниці;
- інженерно-аеродромної служби — 4 одиниці;
- електрогазової служби — 85 одиниць;
- продовольчої служби — 2041 одиниця;
- ракетно-хімічних бойових зарядів — 452 одиниці;
- служби зв'язку — 56 одиниць;
- служби військового сполучення — 11 одиниць;
- медичної служби — 196 одиниць;
- служби паливно-мастильних матеріалів — 132 одиниці;

27 січня 2007 р. у Полтаві знищили останній з 60-ти бомбардувальників ТУ-22М3 у рамках угоди «Про ліквідацію стратегічної ядерної зброї та зброї масового ураження», яку підписав Леонід Кравчук. Republic.com.ua

- служби радіоелектронної боротьби — 4 одиниці;
- інженерної служби — 1395 одиниць¹⁵.

Таким чином, 18 862 одиниць озброєнь та військової техніки, які до 2014 року були зараховані до категорії надлишкового майна, що планувалося до реалізації, виявились потрібними ЗСУ і повністю придатними для виконання завдань за призначенням. Це свідчить, що таке майно неправомірно та необґрунтовано було зараховано до переліків військового майна, яке планувалося реалізувати, адже під час особливого періоду таке майно знадобилося і повернуто до Збройних Сил України.

¹⁵ Звіт Тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування відомостей щодо фактів розкрадання в Збройних Силах України та підриву обороноздатності держави у період з 2004 по 2017 роки. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrmilitary.com/2019/06/rozkradannya-zvit-2.html>

У 2016—2018 роках прийнято на озброєння, допущено до експлуатації та поставлено у війська значну кількість сучасного озброєння і військової техніки. Вживалися заходи щодо освоєння виробництва ракет, артилерійських боеприпасів (мін), набоїв для стрілецької зброї, автоматичних гармат і гранатометів на національних підприємствах оборонного комплексу.

Запрацювала нова система закупівлі озброєння та військової техніки, інших матеріальних засобів, зокрема за імпортом у іноземних партнерів. Запроваджено трирічний цикл планування закупівлі і модернізації в рамках державного оборонного замовлення.

Головні результати виконання державного оборонного замовлення стосовно закупівлі основних зразків нового та модернізованого озброєння і військової техніки у 2014—2018 рр. наведено у табл. 3.

З метою скорочення термінів оснащення Збройних Сил новим сучасним озброєнням та військовою технікою для забезпечення їхніх нагальних потреб, у тому числі пов'язаних з проведенням заходів антитерористичної операції, надана можливість здійснювати закупівлю за рахунок кредитів під державні гарантії. Відповідно до затверджених кошторисних призначень Міністерства оборони на 2018 р. для відновлення озброєння і військової техніки було виділено фінансування у сумі 4,2 млрд грн.

Відновлення озброєння та військової техніки, доукомплектування ними військових частин дало змогу у 2018 році на 5 % збільшити середній рівень справності основних зразків озброєння та військової техніки, а також виконати завдання щодо нарощення бойової спроможності військових частин ЗСУ (табл. 4).

Одним із провідних в Україні розробників складових частин комплексів авіаційного та протитанкового озброєння було ДП «Державне Київське конструкторське бюро «Луч» (входить до складу ДК «Укроборонпром»). Підприємству як генеральному розробнику надано ексклюзивне право на проведення робіт в Україні з продовження технічного ресурсу, ремонту, модернізації та технічного обслуговування комплексів контролю та діагностики «Трубіж», «Інгул», «Гурт» і АКИПС.

ТАБЛИЦЯ 3

Стан закупівлі основних зразків нового і модернізованого озброєння та військової техніки за державним оборонним замовленням у 2014—2018 рр.

Типи озброєння та військової техніки, усього, од.	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Модернізовані літаки та гелікоптери	8	20	14	22	30
Малі броньовані артилерійські катери	—	—	—	4	2
Бронетанкове озброєння та техніка	21	31	43	56	101
Артилерійські системи (самохідні гаубиці, міномети, автоматичні гармати до бронетанкового озброєння)	18	67	522	63	113
Протитанкове озброєння	10	30	3	23	200
Стрілецька зброя, у тому числі гранатомети	508	640	150	—	2158
Засоби протиракетного захисту авіації	52	20	84	—	25
Броньовані автомобілі	15	90	35	18	36
Автомобільна техніка	48	526	394	381	685
Радіолокаційні станції (спряження РЛС із ЗРК)	6	8	14	12	31
Наземні радіотехнічні засоби розвідки	40	50	60	20	—
Засоби ураження	89	932	612	350	1902
Засоби зв'язку	—	—	236	129	840
Навігаційні прилади	134	337	310	500	456
Засоби захисту інформації	8	87	306	192	1139
Засоби радіоелектронної боротьби	10	10	23	22	38
Засоби хімічного захисту	—	—	1500	500	618
Безпілотні авіаційні комплекси	—	—	—	35	75

Джерело: Біла книга — 2018. Збройні Сили України. Інформаційний бюлетень Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України. Київ, 2019. С. 53.

ТАБЛИЦЯ 4

**Стан відновлення озброєння та військової техніки
Збройних Сил України у 2014–2018 рр. на підприємствах
оборонно-промислового комплексу**

Типи озброєння та військової техніки, усього, од.	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Літаки	12	11	39	40	23
Гелікоптери	4	19	20	13	9
Безпілотні літальні апарати	—	—	—	—	2
Зенітні ракетні комплекси	3	4	7	46	20
Техніка радіотехнічних військ, АЕТ	2	16	7	8	43
Ракетно-артилерійське озброєння	181	234	205	186	120
Бронетанкове озброєння і техніка	118	652	487	384	309
Автомобільна техніка	160	381	231	285	238
Техніка радіоелектронної боротьби	—	—	12	15	7
Техніка ВМС	—	2	7	7	11
Інженерна техніка	11	55	30	24	52
Техніка паливно-мастильних мате- ріалів	334	150	15	37	60
Техніка продовольчої служби	—	14	—	38	43
Засоби радіаційного, хімічного та біологічного захисту	—	—	14	15	12
Засоби зв'язку та криптографічного захисту інформації	—	360	20	31	30

Джерело: Біла книга — 2018. Збройні Сили України. Інформаційний бюлетень Міністерства оборони та Генерального штабу Збройних Сил України. Київ, 2019. С. 55.

У 2018 році на озброєння підрозділів ракетних військ та артилерії Сухопутних військ ЗСУ прийнято розроблений ДККБ «Луч» ракетний комплекс «Вільха», а у 2019 році відбулися контрольні випробування модернізованої версії ра-

Український тактичний ракетний комплекс «Вільха».
Репетиція військового параду до дня Незалежності у Києві. 2018 р.

кетного комплексу «Вільха-М», що мав підвищену точність і більший радіус дії, зокрема ракети, здатні точно вражати цілі на відстані близько 130 км. «Вільха» та «Вільха-М» — це високоточні 300-мм реактивні боеприпаси, які нині є основою могутності системи вогневого враження українських артилеристів і стримувальним чинником у вогневому протистоянні з противником.

Протягом 2015—2020 років приватним підприємством оборонно-промислового комплексу ТОВ «Українська бронетехніка» до Збройних Сил та Національної гвардії України поставлено понад 200 спеціалізованих броньованих автомобілів «Варта» і понад 70 броневих автомобілів «Новатор». Також поставлено понад 300 мінометів УПІК-82, близько 100 одиниць 60-мм мінометів МП-60 і мінометні міни. Розробка першого зразка — 82-мм міномета УПІК-82 тривала три роки і завершилася державними випробуваннями та прийняттям на озброєння ЗС України. Також освоєно виробництво відомих на світовому ринку зенітних установок ЗУ-23-2, які використовуються і в Україні, і в світі¹⁶.

¹⁶ «Українська бронетехніка» розповіла скільки озброєння поставила до війська і що продає за кордон. Сайт Ukrainian Military Pages. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrmilitary.com/2021/01/ukrbr.html>

ЗЛОЧИН РЕЗИДЕНТА

Історії людства відомі римська, царська та радянська імперії. Кожній з них характерні свій устрій, методи управління та характер суспільних відносин. З позицій сьогодення, коли людство досягло високого рівня науково-технічного прогресу та розвитку демократизації суспільства, відомі імперські порядки буцімто відійшли у минуле. Та деякі країни і в наш час мріють по-імперськи.

Особливий імперський характер притаманний Російській Федерації, якою керує путінський режим. Ця ідеологічна машина щоденно на весь світ пропагує зверхність своєї держави, нічим не виправдані переваги «руських» над іншими народами і націями, відверто і нагло загрожує всьому світу своєю мілітаристською політикою.

За твердженням російського письменника Ф. Достоєвського, там, де стала московська нога, — є московська земля. Проте на географічних картах і атласах XV—XVIII ст. не було країни Росія, а територія московської держави іменувалася не інакше як Московія.

Карл Маркс у праці «Викриття дипломатичної історії XVIII століття», досліджуючи історію походження Московії та аналізуючи зовнішню політику російського царизму, зазначає: «Московська історія пришита до історії Русі білими нитками... Колискою Московії було криваве болото монгольського рабства, а не сувора слава епохи норманів. А сучасна Росія є не що інше, як перетворена Московія...». Далі Маркс продовжує: «Розгорнуті перед нами старовинні карти Русі... із усією точністю свідчать про безперервний процес розширення її території у IX—XI ст.»¹.

¹ Смешко І. Несподівана Київська Русь. День. 23.09.2016. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya/nespodivana-kyivska-rus>

І дійсно, характерною рисою Московії було і є захоплення чужих територій. З огляду на відсталість держави порівняно з сусідніми народами московські царі не бачили іншого способу збагачення крім захоплення чужих територій, керуючись принципом «що взято — то свято». За 234 роки, починаючи з 1228 р., Московія спричинила 160 воен. З XIII по XX ст. її територія збільшилася з 216 тис. км² до 17,1 млн км².

Московія загарбала: у 1556 р. — татарську орду, у 1581—1645 рр. — Сибір, у 1709 р. — Україну, у 1721 р. — Прибалтику і Фінляндію, у 1739р. — Східне Чорномор'є, у 1783 р. — Крим, у 1792 р. — Західне Чорномор'є, у 1772—1792 рр. — частину Польщі, у 1813 р. — Грузію, у 1815 р. — іншу частину Польщі та Бессарабію, у 1854 р. — Амурщину, у 1865 р. — Туркестан, у 1881 р. — міста Хіву і Бухару.

Більшовицька Московія продовжувала війни: у 1917—1919 рр. — з Україною, у 1921 р. — з Польщею, Казахстаном і Грузією, у 1922 р. — з Туркменістаном і Таджикистаном, у 1929 р. — з Китаєм, у 1936 р. — з Японією, у 1939 р. — з Фінляндією, Польщею, Румунією, у 1941—1945 рр. — з Німеччиною. За ініціативи Володимира Путіна РФ привласнила перемогу радянського народу у Другій світовій війні. Путін заявив: «Мы могли победить и без Украины», образивши цим народ України.

Людські втрати Радянського Союзу у Другій світовій війні становлять 27 млн осіб, з них третина — українці, а з 2 млн 800 тис. угнаних у Німеччину молодих людей 2 млн 300 тис. українців, решта — росіяни, білоруси, молдаване, представники багатьох інших національностей з окупованих територій. Було зруйновано майже 700 українських міст і 28 тис. сіл, 550 промислових підприємств вивезено на Урал, де вони й залишилися, вилучено незліченну кількість історичних цінностей. В роки Другої світової війни Україна зазнала матеріальних втрат у розмірі понад 45 % від збитку усього СРСР.

Українські вчені-конструктори розробили танки Т-34, ракетну установку «Катюша», яка зіграла вирішальну роль у Сталінградській битві. Із 15 маршалів Червоної Армії 8 були етнічними українцями. У 1944 р. кожен третій військовослужбовець Червоної армії був вихідцем з території України. У піхотних частинах і з'єднаннях 1-го—4-го Українських фронтів

українці становили 60—80 %. Саме вони переважно брали участь у визволенні від нацистів країн Східної Європи².

Крім Червоної армії вихідці з України воювали в арміях Польщі (120 тис. осіб), США (80 тис. осіб), Канади (45 тис. осіб), Франції (5 тис. осіб). Сотні тисяч українців боролися проти нацистів у лавах партизанів.

Українці зробили надзвичайно вагомий внесок у перемогу над нацизмом. Заперечувати це безглуздо. Світовим визнанням їхнього внеску є включення України до складу держав — засновниць ООН. Поряд з іншими народами — учасницями антигітлерівської коаліції український народ по праву є однією з націй-переможниць.

Ще одним доказом несправедливого присвоєння Росією перемоги у війні 1941—1945 рр. є Другий фронт за участю армій і військової техніки США, Великобританії та Франції. Без Другого фронту військова хвиля могла відкотитися назад, тим більше, що Німеччина вже була близька до створення зброї масового знищення.

Дивує святкування в РФ на державному рівні 75-річчя і 76-річчя Перемоги без участі України і деяких інших держав, які пережили військову окупацію. За вказівкою Путіна з параду було прибрано штандарти 10 військових фронтів, з яких половина — це українські fronti. На таке приниження український народ не заслуговує. Аморфність нинішнього керівництва РФ очевидна. Образливі випадки Росії в бік України лунають на політичних шоу, зокрема Соловйова, і ґрунтуються на нахабній брехні.

Так, Соловйов заявив, що він, як єврей, «всім своїм нутром ненавидить Україну», а ізраїльтянин Яків Кедмі пішов ще далі та назвав Україну «падалюю». Як можуть ці євреї так говорити, якщо 2673 українців приховували євреїв від гітлерівців, ризикуючи своїм життям! Україна є четвертою країною в світі з порятунку євреїв від гітлерівських переслідувань. Ображаючи народ України, Соловйов тим самим сіє

² Перебийніс Є. Чи має Росія право привласнювати собі перемогу в Другій світовій війні? Радіо Свобода. 08.05.2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://radiosvoboda.org/a/30600343.html>

ворожнечу між Україною і Росією, оскільки є проповідником російської ідеології. Водночас він заявляв, що «росіяни, білоруси та українці — це один народ».

Якщо виходити з путінської логіки завойовника, то ми знаходимося на межі Третьої світової війни, але вже із застосуванням ядерного арсеналу. РФ закріпила у своїй Конституції перевагу російських законів над міжнародними. Таким чином узаконюється право Росії поширювати свої загарбницькі методи на будь-які території незалежних держав. Стверджується право на світовій розбій.

На зустрічі з московськими школярами Путін запитує: «Де закінчуються кордони Росії?» Хлопчик намагається дати відповідь за підручником. Але Путін його перебиває і каже: «Росія не має кордонів». Це свідчить про те, що путінська Росія бачить себе в ролі світового гегемона. З огляду на сьогоднішні дії РФ світовий простір і народи, які проживають в ньому, перебувають під загрозою поневолення.

РФ продемонструвала свою непорядність, підписавши у 1994 р. Будапештський без'ядерний меморандум, згідно з яким вона мала гарантувати Україні безпеку. Замість цього Росія окупувала Автономну Республіку Крим, місто Севастополь, частини Донецької та Луганської областей.

У «звіриних» лапах Путіна знаходиться Сирія, Білорусь, окуповані частини території Грузії та Молдови. Путін небезпечний для всього світу. Його ідеологічна «машина» несе зло і ненависть.

За образним виразом Дж. Байдена керівник РФ є вбивця, мета якого — відновлення СРСР та створення імперії шляхом застосування зброї. Від політики РФ страждають мільйони знедолених людей, на сотні мільярдів доларів знищені заводи, соціальна та енергетична інфраструктура.

Виникає питання, яку роль відіграє ООН? Вже час створити міжнародний трибунал для притягнення до відповідальності як завойовників чужих територій, так і тих, хто пропагує загарбницькі війни.

Нині Європа втратила пильність. Вона забула про підступність росіян. По суті ми захищаємо всю Європу, проливаючи кров наших хлопців і дівчат, а європейські політичні діячі розповідають нам казки. Особливо промовистою у цьо-

му сенсі є російсько-німецька газова змова... Канцлер Меркель потрапила в залежність від Путіна, підтримуючи будівництво газопроводу «Північний потік-2», замість того, щоб використовувати український газопровід. Таким чином Німеччина дала Путіну політичний ключ, за допомогою якого РФ зможе впливати на Європу.

За інформацією німецького видання Bild, у травні 2021 року Меркель особисто блокувала постачання Україні через НАТО американських снайперських гвинтівок Barrett M82 і литовських комплексів протидії дронам EDM4S-UA. Джерело видання відзначило, що Нідерланди стали на бік Німеччини за вказівкою з Берліна, бо уряд Меркель не хотів створювати враження, ніби він єдиний, хто виступає проти цих поставок. У серпні 2021 року президент України Володимир Зеленський просив Меркель припинити блокаду поставки зброї, однак німецька канцлерка відзначила, що це неможливо³.

Можна припустити, що німецька політика непостачання зброї має коріння у трагічних подіях XX сторіччя (згадаємо, хто був агресором та ініціатором Першої та Другої світових війн), і Берлін таким чином намагається уникнути звинувачень в участі у будь-яких сучасних світових воєнних конфліктах. Але фактично результат такої політики протилежний: Німеччина стає учасником конфлікту, причому на боці агресора, до певної міри повторюючи події 1939 року, коли саме домовленість Берліна та Москви «про ненапад» стала кроком до трагедії світового масштабу.

Раніше федеральний президент Німеччини Франк-Вальтер Штайнмаєр запропонував таку собі «формулу», за якою вибори на окупованих територіях Донецької та Луганської областей мають відбутися на момент присутності там російських військ. Небезпека криється в тому, що Україні фактично запропонували на конституційному рівні встановити конфедеративний устрій. Навіть не федеративний! Таким чином Україна отримає умовний суверенітет та території, які контролювати не зможе. Тобто буде українська державна симво-

³ Меркель блокувала продаж зброї Україні. Ukrainian Military Pages. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.ukrmilitary.com/2021/12/bild_14.html

ліка, але російські армійські корпуси стануть так званою народною міліцією, а економіку цих територій інтегрують у РФ.

Разом із тим на території окупованого Донбасу вже близько 700 тисяч людей мають російські паспорти, тобто є носіями російського громадянства. Це дасть росіянам право в будь-який момент вдертися на нашу землю. Але цього разу вони будуть захищати вже не носіїв російської мови, а своїх громадян. Отже, РФ отримає змогу контролювати як зовнішню, так і внутрішню політику України. Формула Штайнмайєра є калькою Абхазького сценарію, який Росія вже успішно відпрацювала. Тому у разі виконання умов такої формули частина наших територій опиниться або під протекторатом, або під окупацією РФ. У цьому у є небезпека ініціативи Штайнмайєра.

Президент Німеччини Штайнмаєр висловився й за добудову газопроводу «Північний потік-2». Він заявив, що «енергетичні відносини є майже останнім місточком між Росією та Європою, що лишився після суттєвого погіршення взаємин між ФРН і РФ протягом останніх років»⁴.

На початку 2022 року, на тлі посилення загрози військового вторгнення до України з боку РФ, командувач німецьких ВМС віце-адмірал Шенбах під час свого відрядження до Індії публічно закликав світ поважати Путіна, висловив упевненість у незворотності анексії Криму та виступив проти вступу України і Грузії до НАТО.

З огляду на висловлювання Шенбаха, а також відмову Німеччини у передачі Україні оборонної зброї міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба заявив, що це не відповідає рівню відносин між двома країнами⁵. За наполяганням міністерки оборони Шенбах написав заяву про відставку.

⁴ Українського посла обурило заява німецького президента. Укрінформ. 07.02.2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3186038-ukrainskij-posol-zakidaє-prezidentu-frn-perekrucuvanna-istorii.html>

⁵ Куницький О. МЗС України розкритикувало командувача ВМС ФРН за слова про безперспективність повернення Криму. DW. 22.01.2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/mzs-ukrainy-rozkrytykuvalo-komanduvacha-vms-frn-za-slova-pro-bezperspektyvnist-povernennia-krymu/a-60524068>

Недалекоглядною є й політика Угорщини, яка видає українським громадянам угорські паспорти, втручаючись у внутрішні справи України так само, як і Росія на Донбасі.

На мою думку, в Європі вирують глобалізаційні процеси. Сьогодні вона рухається технократичним шляхом і загрузла в бажанні комфорту й простих рішень. Вона стала нечутливою і товстошкірою. Україна вже багато років веде виснажливу війну і захищає Європу від російського вторгнення. Негласно Україна для Путіна — лише прелюдія до грюкання військового оркестру. Він має намір керувати всією Європою.

Йому вдалося вивести Великобританію з Європейського Союзу, розвинути сепаратизм в Іспанії. «Жовті жилети» в Парижі виявили слабкість французького режиму і підбурювання з боку Росії. На питання журналістки на вулиці Парижа один з протестантів відповів російською. Таких російських «протестувальників» повно і в Америці, і в інших країнах.

Підривна діяльність росіян не має кордонів. Вона бере початок з радянського Комітету державної безпеки (КДБ). За часів СРСР у всіх країнах світу було близько 300 тис. радянських шпигунів, які вірогідно залишилися там дотепер. На їх утримання витрачаються величезні кошти в умовах злиденного існування пересічних росіян.

Подією планетарного масштабу в 2020 р. стала боротьба з інфекційним захворюванням «coronavirus», створеним штучно в лабораторіях деяких держав. У засобах масової інформації робиться акцент на китайське походження вірусу, хоча не виключена участь інших країн. Але безумовним фактом є те, що вірус у XXI ст. спрямований проти людства, а головною мотивацією його розповсюдження є перенаселення планети Земля. Це — жахливий мотив!

Пандемія коронавірусу виявила, наскільки людство стало егоїстичним. Сильні і багаті держави замкнулися у своїх кордонах, а країни зі слабкими економіками чекають на «подавання» від сильних. Проте у реаліях сьогодення світової спільноти хвороба спільна й смерть спільна.

Замість злодійських дій потрібно зосередити увагу на розробці нових джерел енергії, здатних задовольнити запити людства. Перші такі орієнтири є. У Німеччині та в Україні розробляється технологія отримання енергії з води. Якщо

вдасться перетворити воду з морів та океанів на енергію, то зникне загроза зростання дефіциту енергетичних ресурсів. Тому необхідно зосередити наукові розробки у напрямі порятунку людства в цілому. Слід приділяти більше уваги вченим, особливо вірусологам, та контролю за ними з боку громадськості.

У сучасному світі особливої уваги спільноти потребує духовність людини. У людей має бути віра. Одні не вірять в Бога, інші про нього згадують лише тоді, коли йдуть до храму, ставлять свічку і вважають, що далі можуть робити все, що заманеться. Путін теж відвідує храм і ставить свічку, а потім віддає накази вбивати людей. В Україні подібним чином «спілкувався» з Богом президент-втікач Віктор Янукович. Цей донецький зек, який перебуває на службі у Путіна, — злодій і крадій, обікрав Україну.

Так, унаслідок свідомих дій вищого військово-політичного керівництва держави боєздатність Збройних Сил України катастрофічно знижувалася, а державні підприємства, землі на балансі Міністерства оборони, інше військове майно, зокрема озброєння та військова техніка, стали предметом зловживань, витрат та розкрадання.

З розвитком технічного прогресу людство, здавалося б, мало бути лояльнішим і гуманнішим. Але навпаки: зростання матеріальних благ зумовило гонку озброєнь, що знищує і людей, і природу. Так, Російська Федерація власну мілітаристську поведінку виправдовує «російськими інтересами», засобом реалізації яких є війна.

На початку війни на Сході України В. Путін заявляв: «Це наш російський народ, і ми не дозволимо, щоб там розпоряджалась Україна», «ми вперед виставимо мирне населення, а за ним стануть наші війська». Такою ж була стратегія та практика гітлерівських окупантів.

Протягом 7 років війни на Донбасі Путін стверджував: «Нас там нет». А звідки ж у шахтарів з'явилися танки, артилерійські установки та ін.? На російсько-українському кордоні зосереджено понад 100 тис. військовослужбовців РФ і сотні видів важкого озброєння.

Путіну не можна вірити. Вся політика РФ побудована на брехні: в політиці, в історії, в економіці, навіть у побуті. Агре-

сивність РФ ґрунтується на власному ядерному потенціалі та інших видах озброєння. Україна стала без'ядерною державою, а весь ядерний арсенал за участю США був переданий РФ. Отже, до створення російської держави-агресора певні зусилля доклали й США. Миролюбність і доброту країни в сучасному світі вважають слабкістю.

Довіру розтопано. Україну принижено. А це — найстрашніше як для окремого індивідуума, так і для держави. Народне прислів'я: «Не вір тому, хто м'яко стелить» стало важким уроком для розумного і талановитого українського народу.

Вищий законодавчий орган РФ — Держдума надала право Путіну застосовувати силу до тих чи інших країн під приводом захисту російськомовних громадян. Якщо слідувати такій логіці, то росіяни є в кожній країні. Так що, треба скрізь вводити російські війська?

А хто вони, російськомовні в Україні? Наведу кілька прикладів. Після закінчення Другої світової війни мій двоюрідний брат — українець Василь Козаренко одружився з росіянкою Машею. В них народилося троє дітей. Маша каже: «У нас в Росії національність пишуть по матері».

Іще один приклад: рідна сестра моєї дружини — українка Людмила народила двох дітей, її чоловік Микола Корнійков каже: «У нас в Росії національність дітей записують по батьку». Нині в їхніх сім'ях живе сімнадцять осіб, і всі вони росіяни. То кого ж буде захищати Путін?

Як терпить російський народ оскаженіле свавілля своєї влади, її керівництва, особливо В. Путіна, в якого руки в крові по лікоть? Війна колись закінчиться, а що робитимуть організатори війни на Сході України? У деяких росіян пробуджується свідомість, особливо у молоді, яку посилають на фронт, а потім трупи тих, хто загинув, спалюють у пересувних газових печах, навіть не сповіщаючи рідних про їхнє поховання... Росія прокидається від сну, але батьки вже не повернуть синів і дочок з війни.

Прагнення відтворити колишній Радянський Союз спонукає на суцільну брехню російську пропагандистську машину на чолі з В. Соловйовим, М. Сімоньян та ін. Так, понад 70 років російська кінохроніка показувала радянським громадянам і всьому світові факт спалення в сараї гітлерівцями мир-

них жителів білоруського села Хатинь. Як тільки Путін захопив Крим і розв'язав війну на Донбасі, російські горлопани заявили, що білоруських селян нібито спалили українські бандерівці, тобто українські патріоти.

По-перше, білоруси ніколи не були ворожими до України, по-друге, пропаганда РФ замовчує, що російські генерали Власов з армією 1 млн осіб і Краснов з армією 800 тис. осіб перейшли на бік Гітлера. Сьогодні «власовський рух» у Росії зростає, але «власовці» виступають вже проти Путіна.

У російських губерніях поширюється невдоволення владою. РФ — багата держава, проте народ цього не відчуває. Росія хизується будівництвом газопроводів, на які з бюджету витрачаються сотні мільярдів рублів, але понад третини російського населення не користується газом, обігріваючись дровами, а звідки вони? «Из леса, вестимо, отец, слышишь, рубит, а я отвожу». До речі, нещодавно Держдума РФ заборонила рубати ліс на дрова, залишивши людям змогу користуватися різним хмизом.

У Радянському Союзі основним постачальником газу в Росію була Україна. В інтерв'ю BBC Україна доктор технічних наук, професор Роман Яремійчук, один із провідних українських фахівців у галузі видобутку нафти і газу, розповів, як у 50—60-х роках XX ст. газ до Росії постачався з українських родовищ: «Зараз це лунає досить фантастично, але були часи, коли українські газопроводи працювали саме у напрямку із Заходу на Схід, і саме Україна постачала свій газ до Росії, зокрема і до Москви та Ленінграду...»⁶. Викачавши весь український газ, росіяни стали шкодити Україні. Фінансування геологорозвідувальних робіт та освоєння нових родовищ, капітальний ремонт наявних свердловин — все це фактично було зупинено. А величезна кількість українських фахівців із буріння та видобутку, починаючи з кінця 60-х до початку 90-х років XX ст., направлялися у Сибір. Так, у 70-х роках XX ст. з Івано-Франківська до Західного Сибіру що-

⁶ Як Україна до Росії газ постачала. BBC Україна. 10.04.2012. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://bbc.com/ukrainian/business/2012/04/120410_yaremychuk_gas_int_az

денно вилітали 18 рейсів. Уявляєте? А в кожному літаку по 100—120 фахівців⁷.

Останнім часом Росія заявляє, що Київ — «мать городов русских». Проте «русские» з'явилися не так давно, а за історичними відомостями немає ніякої тисячолітньої їх історії. Московія крапа і краде: привласнила собі Київську Русь, навіть український борщ московити називають «російським борщем». Коли розвивалася Київська Русь, то Московії ще не було.

Під час візиту до Франції Володимир Путін на прийомі у Президента Франції Емманюеля Макрона заявив, що «російська княгиня Анна стала дружиною короля Франції». Після цих слів Макрон посміхнувся. Коли дочка київського князя Ярослава Мудрого Анна виходила заміж, то на місці Москви ще росли берези.

Московія з'явилася після того, як Київський князь Юрій Довгорукий побудував московський форт як укріплене поселення, так званий форпост Київської Русі від набігів північних народів. На святкуванні цієї події мовою спілкування між гостями була давньоукраїнська мова, що підтверджує літописець.

Правляча верхівка сучасної РФ складається з людей монгольського походження: президент Путін, міністр оборони, мер Москви. Як тут не згадати вислів Леніна: «І не кажи, хто ти, а скажи, хто твої друзі».

На політичному шоу у Володимира Соловйова 18 листопада 2021 року член клубу режисер Шахназаров заявив, що Росія завжди була імперією, а її перша імперія, це орда, тобто є татаро-монгольська імперія. Вона й знищила Київську Русь-Україну. Сучасні «ординці» Путін, Шойгу, Собянін продовжують політику Чингізханів та Батіїв. Для них В. Соловйов домовився до того, що «Киев — мать городов русских, а не украинских».

Проте поняття «русский» — надумане слово. В історії значиться Московія, а Київська Русь бере свою назву від річки Рось, отже, народ, відповідно, росичі, русичі, але не росіяни.

⁷ Там само.

Московити — така їхня природна назва. Тим більше, що московські бояри слугували ординцям.

Москва крала й краде давньоукраїнські назви. Навіть свій парламент назвали українським словом «Дума», московський «суп» вже став «борщем», а М. Гоголь став «імперським» письменником» .

Уся нецензурна лайка звучить по-московському, точніше мовою ординців.

*І скрізь гаї шумливі та поля зелені
Захопили степ донецький гітлерівський Путін
та нацисти-сатаністи Соловйов,Симоньян
і Скабєєвої загін.*

*Варвари-монголи вбивати завжди готові,
А імперія їх зла першою для них була.*

Німець скаже: «Ви моголи».

«Моголи! моголи!»

Золотого Тамерлана

Онучата голі.

Німець скаже: «Ви татари».

«Татари! татари!»

Славних прадідів великих

Правнуки погані!

Загравання нинішнього керівництва РФ з азіатами рано чи пізно призведе до спустошення її території, на що недвозначно вказує російський кінорежисер Микита Михалков у авторській телепередачі «Бесогон». Майже весь Сибір у руках китайців, яким землю передано в оренду за мізерно низькими цінами. Застосування ними інтенсивних агрохімічних методів обробки ґрунту веде до безпліддя землі. Китай займає провідне місце у світі з експорту деревини.Тому китайці масово вирубують і палять тайгу.

Однак є й природні чинники погіршення ситуації в Сибіру. Внаслідок підвищення температури на Землі проблемним стає використання вічної мерзлоти. Аварія в російському Норильську показала, що через кліматичні зміни порушення стійкості важких конструкцій на складному ґрунті, яким є вічна мерзлота, лише в одному населеному пункті призвело до фінансових втрат понад 12 млрд рублів. А якщо врахува-

ти, що понад 80 % території РФ становить вічна мерзлота, то стає очевидною неможливість видобутку корисних копалин на цих територіях.

За даними деяких російських вчених у разі потепління на один градус вічна мерзлота може розморозитися через 6 років. Вважаю, що ця обставина теж є одним із мотивів захоплення чужих територій в інших географічних зонах.

Якщо повернутися до історії, з якою так добре обізнаний «історик» Путін, то Україна має право на землі від Чорного до Білого морів і від Волги до Дунаю, бо це були землі Київської Руси-України.

Росія сто років тому вже втратила свою державність, а тепер, якщо народ РФ не зупинить В. Путіна, вона втратить свою територію.

Бункери не врятували Гітлера, вони не врятують і Путіна. Це повинні добре розуміти в РФ, США та Європі. Колись давно Україна не пропустила татаро-монголів у Європу. Нині треба об'єднати зусилля зі світом, щоб не допустити туди російську орду, бо інакше існування людства буде під великою загрозою.

Україна пройшла тернистий шлях здобуття Самостійності, пережила трагічні події Чорнобильської катастрофи, з часів якої минуло 35 років. У Чорнобилі сталася не аварія, а як видно з плином часу, спрямована проти України акція. Ця московська диверсія під ширмою небезпечного експерименту була задумана московськими партократами й так званими вченими за потурання українських керівників галузі й партійної номенклатури без жодних гарантій безпеки. Тобто автоматика, яка мала б закрити ядерний блок у разі невдачі того ідіотського експерименту, не спрацювала, щоб уникнути перегріву. Своєрідна кришка, яка повинна була у такому випадку накрити блок і не допустити викидів в атмосферу, не спрацювала, як це сталося в Японії на Фукусімі. В Україні ж тонни смертоносної речовини вилетіли в атмосферу, зіпсувавши на багато років ґрунти, води й повітря.

Навчити молодь захищати своє — дуже важливе завдання в умовах сьогодення. Скажімо, коли випробовували наші нові ракети середньої дальності над Чорним морем, Путін ляпнув, що кине ядерну бомбу на Україну — злякався, бід-

ний! Бо в нього ракети С-300, які летять на 300 км, є й такі, що на 400 м, а українці, мовляв, «раптом» дозволили собі створити і випробувати ракету, яка летить на 2000 км. Відстань достатня...

Звичайно, і серед окремих людей, і в кожній країні, на жаль, були й будуть вороги. Але наш народ роботящий і дуже талановитий: нещодавно жінка-українка змогла створити бронемашину, яка працює краще за схожу путінсько-російську. Слід пам'ятати, що лідерами у космічній сфері були вихідці з України: мій земляк Сергій Корольов із Житомира, який створив ракету і вперше вивів людину в космос, Юрій Кондратюк (Шаргей), який ще на початку ХХ ст. розробив космічну трасу до Місяця, і нею через роки скористалися американці, бо саме за його траєкторією їм вдалося досягти поверхні супутника Землі, Трохим Люлька, який створив космічний двигун, та багато інших наших земляків.

А найстрашніші та наймасовіші випадки епідемії чуми, холери — їх зупинили свого часу українські лікарі.

Крим. Ми не змогли у 2014 р. захистити його. Системно розкрадалася військова техніка. Путіну тільки й потрібно було, щоб ми вв'язалися у конфлікт з РФ, а потім він вважав, що захопить всю Україну.

Годинник маємо зв'язати з часом доби, а вчитися — на історичних прикладах. Українці — звитяжна нація. Згадаймо про двадцять дві тисячі українських повстанців, які десятки років боролися за незалежність України від Московії, за національне і соціальне самовизначення українського народу.

Якщо ми справжні українці, то повинні знищити корупцію й побудувати нову цивілізовану державу, таку сильну, щоб повернути не лише Крим і Донбас, а й ті п'ять-шість етнографічних областей, які відхопили в нас колишні царські губернії Росії, а також Кубань.

Коли мене запитують, що є найстрашнішим для країни, я, не вагаючись, відповідаю — яничарство. Скільки в нас розвелось яничарів! Стільки в Османській імперії не було. Показовими в сенсі яничарства є кримські події. Я прочитав книжку Леоніда Кравчука «Перший про владу», де він пише, що СБУ та Міністерство оборони очолювали етнічні росіяни — гро-

мадяни Росії. Уявляєте, як важко було боротися патріотам із системою, інфікованою ворожими спецслужбами?

Музей «Сила патріотизму», який я створив, відвідали вже понад 7 тис. осіб, і серед них були діти з Бахмута. Я їх запитую: «А ви розумієте українську мову?», і вони мені всі хором відповіли: «Так». Не «да». А саме «так». Це чудовий показник.

У липні 2021 р. Путін опублікував статтю «Про історичну єдність росіян та українців», яка викликала жваву дискусію в Україні. У цій статті він наводить «аргументи» на користь однієї зі своїх найулюбленіших тез про те, що «два народи єдині», а їхній «дружбі» історично намагається завадити Захід.

Путін стверджував, буцімто і росіяни, і українці, і білоруси є спадкоємцями Давньої Русі, яка була найбільшою державою Європи. Це — стара нахабна маніпуляція, яка поширювалася ще за часів радянської окупації України. Путіну варто було б знати, що в тогочасній історіографії термін «Русь» та «руська земля» вживався стосовно територій, які входять до складу сучасної України. Для сучасної РФ тоді була інша назва — Московія. До речі, цікаво, що в літописах північно-слов'янських міст, зокрема Ростова, Суздалі, Рязані, є описи подорожей «в Русь», тобто до земель сучасної України. Відсутність терміну «Київська Русь» у величезному путінському опусі теж показова: для його концепції «одного народу» безпечніше говорити про «Древню Русь», аніж про «Київську».

Ще однією цинічною брехнею є путінське оповідання про назву України. Буцімто вона походить від слова «окраїна», якого насправді немає в українській мові, зате є слово «країна», яке й означає, власне, країну. Слово «Україна» вперше з'явилося в літописі від 1187 р. Це відбулося ще до монголо-татарської навали, що, власне, підриває путінські оповідання про «спільну колиску» з російським народом. Слід зауважити, що походження назви Україна від слова «околиця» колись намагалися обстоювати й радянські автори псевдоісторичних статей. Це було можливим, бо мало хто зі вчених мав змогу читати літописи, прочитання яких ставить усі крапки над «і».

Так, у літописному повідомленні від 1187 р. йшлося, що за Переяславським князем Володимиром Глібовичем «тужила вся Україна». Переяславщина була одним із князівств

власне Русі (до якої на той час належали Київське, Чернігівське, Переяславське й Новгород-Сіверське князівства). Значна частина Переяславського князівства була віддалена від кордонів Русі навіть більш, ніж сам Київ. Тому слово «Україна» не могло означати околиці князівства.

У літописі про князя Ростислава Берладника згадується, що у 1189 р. він приїхав «в Україну Галицьку» (князь в'їхав у князівство володіти ним як одним цілим, а не якимись його околицями). У Галицько-Волинському літописі 1213 р. є запис: «Данило ж повернувся додому і їхав з братом і прияв Берестій, і Угровеськ і Верещин, Столпе, Комов і всю Україну». Тобто знову йдеться не про околиці, а про все князівство Забужжя з центром в Угровеську (нині городище у с. Новоугрузьке Любомльського району на Волині)⁸.

А у контексті церкви Путін має знати про те, що українці намагалися створити власну церкву, доказом цього є Галицька митрополія, заснована у 1302 р. і скасована у 1347 р. під тиском московського князя Симеона Гордого. Історія цієї митрополії наочно показує, що «єднання» українців і росіян у церкві відбувалося так само, як територіальне «єднання» — через нахабну силу та узурпацію з боку тодішньої Московії⁹.

Ще одна теза Путіна — про єдність за мовою теж не витримує критики. За такою самою «логікою» можна стверджувати, що італійці, французи, англійці і німці «були одним народом», бо до XVIII ст. всі вони користувалися латинською мовою.

Путін вкрай погано знає історію України. Однак, як виявляється, історію своєї країни йому теж треба довчити. Якщо «всі говорили однією мовою», то чому російський цар Петро I у 1720 р. затвердив указ, яким наказав видавати книги в Чернігові та Києві лише російською мовою? Якщо «го-

⁸ Палій О. Аналіз чергових брехонь Путіна про Україну. Укрінформ. 13.07.2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3279743-analiz-cergovih-brehon-putina-pro-ukrainu.html>

⁹ Маркова Н., Сліпченко С., Перевошиков К. Про історичну єдність брехні та Володимира Путіна. Вокс Україна. 16.07.2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://voxukraine.org/pro-istorychnu-yednist-brehni-ta-volodymyra-putina/>

вори́ли однією мовою», то навіщо Петро Валуєв, міністр внутрішніх справ Російської Імперії, у 1863 р. видав циркуляр, яким заборонялося майже все друкарство українською мовою, за винятком «изящной литературы»? Отже, не однією мовою все таки розмовляли

Путін пише, що південні землі Росії називали «Новоросією». Хто назвав? Катерина II, яка знищила справжню державу на цих землях — Запорізьку Січ? Ніякої Новоросії не було. Новоросією називали вкрадені в українців землі, які за рішенням імператорського уряду роздали поміщикам. Але назва та була чужа, не природна, не протрималася й 10 років.

Державна колонізація Південної України відбувалася за рахунок іммігрантів. Вона розпочалася з кінця XVII ст., але міцні правові підвалини політики царату щодо іноземних переселенців були закладені у 60-х роках XVIII ст. У 1762 р. уряд Катерини II видає маніфест, в якому викликав іноземців для поселення в Російській імперії. До утворених раніше поселень іноземців, які знаходились на землях військових округів Новосербії, Слов'яносербії і Бузького козацького війська, приєднується низка поселень, заснованих сербами, болгарами, молдованами, греками, угорцями, німцями, албанцями та іншими¹⁰.

Усі вигадки Путіна щодо причин розколу в колись «єдиному» народі є історичною ілюзією та мрією імперського шовініста. Ця «мрія» змушує Путіна принижувати представників національного відродження звинуваченнями у корисливому переслідуванні «своїх інтересів», грубо спрощувати мовні та етнічні процеси, знімати з Радянського Союзу та сучасної РФ відповідальність за етнічні маніпуляції та переслідування за національною ознакою.

Сучасну Україну Путін називає «цілком і повністю дітищем радянської епохи», згадуючи, що вихідці з України Брежнєв та Хрущов очолювали країну та партію, і заявляє, що більшовики допомогли розвитку української культури та ідентичності в рамках «коренізації». Знов брудна маніпуляція. У 1921 р. спроби національної еліти побудувати незалежну українську

¹⁰ Новоросія. Стаття у Вікіпедії. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Новоросія>

державу закінчилися поразкою. Більшу частину українських територій захопили війська більшовиків. З метою зміцнення своєї влади Москва вирішила запровадити в Україні ліберальну політику так званої українізації. Проте українізація здійснювалася аж ніяк не з наміром відродження української культури, її завданням було утвердження на території України комуністичних ідей.

Ми добре пам'ятаємо, чим усе закінчилося: Голодомором 1933 року, репресіями проти діячів культури, які забезпечили національне відродження, репресіями простих українців. До речі, у розлогій статті Путіна не знайшлося жодної згадки про Голодомор — свідоме вбивство Москвою близько десяти мільйонів українців, переважно дітей. Проте насправді Голодомор — це і є квінтесенція всього російського «братства» з Україною.

Зараз в російській історіографії є тенденція — стверджувати, що українці розвалили Радянський Союз, тому що були на верхніх щаблях... Це неправда. Там були вихідці з України, але вони не відігравали ключову роль. Це твердження з розряду «ми б виграли війну без українців», але з протилежним знаком.

Путін розповідає читачам про те, як корисно було б відновити єдність народів. Ця «єдність» свідчить про деградацію історичної науки в Росії, про прагнення Путіна нав'язати своє бачення минулого. Крім уяви Путіна цієї єдності не було, немає і не буде.

Погляди Путіна — суміш невігластва, фобій й агресії. Завдання його псевдоісторичної розповіді про події XIX — початку XXI ст. полягає в тому, щоб заявити права нинішньої Росії, а по суті — особисто Путіна та його найближчого оточення на минуле і сьогодення України.

У жовтні 2021 року в російських медіа з'явилась ще одна шовіністська антиукраїнська стаття. На цей раз авторства заступника голови Ради безпеки РФ Дмитра Медведева. У тексті він заявляє про «безглуздість контактів з чинним українським керівництвом». Стаття рясно всяна образами на адресу України. Більша частина тексту присвячена звинуваченням української влади в націоналізмі, «непостійності» та нібито порушенні (невідомо яких) домовленостей. Також

текст містить вже старі тези про «втрату суб'єктності» та «зовнішнє управління».

Агресивний опус Медведєва став доповненням путінського тексту й у більш грубому тоні повторює його тези про «один народ», «зовнішнє управління» та «націоналістів-бандерівців». Очевидно, що без вказівки Кремля цей текст не був би опублікований, що згодом фактично підтвердив Дмитро Пєсков. Він відверто заявив, що Путін підтримує основні тези статті й говорив про них у тій чи іншій формі.

Російський політик і економіст Григорій Явлінський відреагував на появу статті Медведєва, заявивши наступне: «Опублікована Путіним в липні стаття про Україну була дописана вчора Медведєвим. І якщо хтось досі сумнівався в намірах, то тепер все стало очевидно: Росія рухається до війни»¹¹.

Помилка Путіна та його поплічників — постійна розмова про вічний антагонізм Заходу до Росії. Але немає нічого вічного у нашому світі. У рішучі моменти історії Захід і Росія були разом. Наполеона перемогли Британія, Пруссія і Росія, Гітлера — Британія, США і Радянський Союз. І зараз Захід не проявляє прагнення насильно відірвати Україну від Росії. Це — особиста болюча фобія Путіна. Росія сама протиставила себе Заходу, а Україна, захищаючись від російської агресії, вимушена тягнутися до Європейського Союзу та НАТО.

Стилістика, яку використовують Путін і Медведєв, дискредитує саме російську владу. Факт написання статті, яка не має логічного змісту та є сумішшю злоби, образ і пропаганди, — це прекрасна ілюстрація того, наскільки дрібним є нинішній політичний та інтелектуальний масштаб Кремля. Дивно читати провокативні тези про українських «нациків» авторства найближчого поплічника путінського режиму. Режиму, який грошима російського народу утримує відвертих нацистів на Донбасі. Режиму, який продовжує вбивати українців, окупував території України, Грузії, Молдови, проводить агресивні дії в усьому світі, підтримує диктаторів і тиранів.

¹¹ Явлинский Г. Статья Медведєва об Украине. Россия движется к войне. 12.10.2021. [Электронный ресурс]. Режим доступа: <https://glavcom.ua/ru/think/statya-medvedeva-ob-ukraine-rossiya-dvizhetsya-k-voyne-790465.html>

Зрештою агресія Путіна проти України повернеться російському народу бумерангом. Утримання окупованих територій вже лягло важким тягарем на бюджет РФ.

Великою помилкою «резидента Путіна» є те, що він переважно розмірковує про державну неспроможність сусідніх країн, рахує чужі гроші та ВВП, переймається проблемами національної ідентичності народів за межами РФ, але забуває про Росію та російський народ.

Тим часом населення Росії продовжує бідніти, незважаючи на те, що офіційна статистика декларує вихід економіки країни з кризи. За реальної межі бідності в Росії знаходиться майже 50 % населення. Офіційний рівень бідності становить 12,8 %, або 18,8 млн осіб — стільки за даними Росстату перебували за межею державного прожиткового мінімуму на кінець третього кварталу 2020 року. За рік армія жебраків поповнилася ще на 1,2 млн осіб. При цьому розрив між фактичними доходами і доходами, необхідними для підтримки прийнятної якості життя, збільшується. Згідно зі щорічними опитуваннями росіян соціологами «Левада-Центр» у 2018 р. оцінка необхідного мінімуму перевищувала доходи на 22 %, у 2019 р. — на 25 %, а у 2021 р. — на 32 %. Це — максимум, починаючи з кризи 2008 року¹².

У РФ спрацьовує принцип «багаті багатіють, а бідні бідніють»: за рівнем майнової нерівності Росія давно обійшла Європу і США та досягла показників латиноамериканських країн. Згідно з даними проведеного у 2018 р. міжнародного дослідження у сучасній Росії 1 % найбагатших громадян володіє 43 % всього майна домогосподарств, тоді як у 1995 р. цей показник був удвічі меншим¹³.

Сучасні ворожі стосунки між Україною та РФ є наслідком імперських амбіцій Москви і злочинного ставлення Путі-

¹² За реальной чертой бедности в России оказалось почти 50 % населения. 26.03.2021. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://finanz.ru/novosti/lichnyye-finansy/za-realnoy-chertoy-bednosti-v-rossii-okazalos-pochti-50percent-naseleniya-1030249605>

¹³ Доклад о неравенстве в мире. Основные положения. 2018. World Inequality Lab. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://wir2018.wid.world/files/download/wir2018-summary-russian.pdf>

на до України протягом тривалого часу. Понад 2 тис. км кордону з Росією є неабияким політичним викликом для України. А мати там ще й скупчення ворожих військ — просто загрозливо.

Статті Путіна та Медведєва стали початком тиску на Захід і Україну, який продовжився у вигляді скупчення військ на кордоні з Україною наприкінці 2021 року. Вже вдруге у 2021 році Кремль збирав біля української території своїх військовослужбовців і техніку. І якщо у квітні, коли у прикордонні знаходилося близько 113 тис. російських солдатів, Москва пояснювала їх присутність навчаннями, то у подальшому причина концентрації військ не мала пояснення.

За даними американської газети Wall Street Journal станом на середину листопада 2021 року понад 115 тис. військових РФ перебували поблизу її державного кордону з Україною. Пізніше ці цифри підтвердив Дмитро Кулеба, голова українського МЗС.

Саме американські та європейські медіа в жовтні 2021 року почали повідомляти про нове скупчення російських військ, хоча офіційний Київ спершу це навіть заперечував. Але не помічати загрози стало неможливим, коли з'явилися знімки, зроблені за допомогою супутникових технологій. Вони показували російську бронетехніку в кількох сотнях кілометрів від території України.

Ескалація напруження почалася у досить непростий час: неприємна епідеміологічна ситуація, високі ціни на енергоресурси, міграційна криза на кордоні між Польщею та Білоруссю, відмова Газпрому щодо перемовин про продовження транзиту газу через Україну після 2024 року.

Джон Хербст, колишній американський посол у Києві та директор Євразійського центру при Атлантичній раді у Вашингтоні, зазначав: «Зібраних сил достатньо, щоб досягнути серйозних результатів, якщо Москва вирішить нападати. Але дизайн нинішньої операції може вказувати на залякування України, аби вона погодилася на поступки в мініському процесі, а Захід припинив їй допомагати»¹⁴.

¹⁴ Операція Барбаросія. Чого хоче Путін і для чого розгорнув театр передбойових дій на кордоні з Україною. НВ. 04.12.2021. [Елек-

США поділилися з Україною розвідувальними даними про нарощування російського військового угруповання та провели консультації з європейськими союзниками для подальшого реагування на загрози з боку Кремля. Представники Москви повторювали мантру про те, що РФ може робити зі своєю армією на власній території все, що заманеться. А оскільки нинішнє скупчення сил не має вигляду навчань, як це було навесні, то й про міжнародних спостерігачів не йдеться.

«Головне завдання Росії — це через погрозу вторгнення змусити Захід піти на переговори щодо поступок в українському питанні, — підкреслював Андрій Загороднюк, екс-міністр оборони України. — Росія бачить наш розвиток виключно під її контролем, для них наша євроатлантична інтеграція — це червоні лінії»¹⁵.

Стівен Пайфер, експосол США в Україні та професор Стенфордського університету, зазначав: «Росіяни не почнуть військову операцію проти України, тому що її потенційна ціна занадто висока — політична ізоляція, важкі санкції, посилення оборонних зусиль НАТО, а також трупи російських солдатів, що не буде популярним у РФ. Разом із тим Путін має відмінну від моєї логіку, тому ми не маємо виключати імовірності, що він все ж таки вирішить напасти»¹⁶.

До етапу ескалації Україна підійшла у кращих умовах, ніж навесні 2014 року. Так, країна мала нещодавно підписану Хартію про стратегічне партнерство із США, до того ж Вашингтон 29 листопада 2021 року повторив, що підтримує вступ України до НАТО. Йдеться і про постачання із Заходу нової порції матеріально-технічної допомоги для Збройних Сил України. «У нас є плани і програми, які дозволяють в найкоротші терміни наростити боєздатність армії, — заявив Валерій Залужний, головнокомандувач Збройних Сил України. — Я маю на увазі і в чисельному, і в якісному спів-

тронний ресурс]. Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/ukraine/politics/rosiya-zibrala-100-tis-soldatuv-bilya-kordoniv-ukrajini-de-i-chi-gotova-vona-nastupati-novini-ukrajini-50199298.html>

¹⁵ Там само.

¹⁶ Там само.

відношенні. Це забезпечить виконання завдань відбиття широкомасштабної агресії».

Театр передбойових дій на кордоні дещо більший, ніж він був на початку року. Техніка та особовий склад росіян розташовуються не лише у безпосередній близькості до української території, а й на певній відстані, щоб у разі активних дій об'єднатися.

На початку лютого 2022 року 115 тис. російських військовослужбовців розмістилися на землях Білгородської, Воронезької, Ростовської та Смоленської областей РФ, а також в окупованому Криму. Найбільше угруповання — приблизно 35,5 тис. осіб дислокувалося в Ростовській області. Це армійська група Південного військового округу, який активно взаємодіяв з окупованими територіями Донбасу. Уздовж українського кордону було розгорнуто 8-му гвардійську армію РФ, що є резервною підтримкою для військових формувань на окупованому Донбасі, а також 110-ту дивізію й 20-ту армію, що прибула з Нижнього Новгорода, облаштувавши свою штаб-квартиру у Воронежі. 4-та Кантемирівська дивізія прибула в місто Єльня у Смоленській області, а до Криму з Північного Кавказу Міноборони РФ перекинуло 7-му десантну дивізію. Ще й Білорусь перемістила 6-ту гвардійську механізовану бригаду до кордону з Україною.

Військову техніку армії РФ було сконцентровано на трьох полігонах — Погоново у Воронезькій області, Єльня у Смоленській області та Опук у Криму. За даними Головного управління розвідки Міністерства оборони України це батальйон танків Т-80У, 1,6 тис. одиниць артилерії, 330 літаків, 240 гелікоптерів, а в Чорному морі — 75 суден та 6 субмарин¹⁷.

Росія підтягнула до кордону важкі вогнеметні системи Сонцепік. «Це реактивна система залпового вогню, яка стріляє не осколковими снарядами, як Град або Ураган, а снарядом, що спричиняє масову пожежу на землі», — пояснює Руслан Левієв, засновник російської незалежної аналітичної групи Conflict Intelligence Team, яка вивчає райони військо-

¹⁷ Верстюк І., Бердинських К. Путін біля воріт. НВ. 2021. № 45. 2 грудня 2021. С. 17.

вих конфліктів на основі відкритих даних. Схожі системи Росія активно використовувала в Сирії, адже вони більше підходять для відкритого та масштабного протистояння.

«Російські військові теоретики часто пишуть про важливість таргетування як технічних можливостей, так і бойового духу супротивника, плануючи дезорганізувати солдатів та послабити їхню спроможність воювати», — пояснює Ребека Коффлер, колишній офіцер Агенції військової розвідки США.

Українська армія станом на сьогодні має свої переваги: підготовлену систему протиповітряної оборони, ефективні системи радіозв'язку Harris, безпілотники Bayraktar, протитанкове озброєння — керовані ракети Стугна та Корсар від КБ «Луч», ракетні комплекси Javelin.

Провокування Заходу через українське питання є типовим гібридним методом Кремля. По-перше, РФ намагалася якнайскоріше сертифікувати газогін Північний потік-2, що веде у Німеччину в обхід України. По-друге, Росія має низку геополітичних інтересів у багатьох регіонах світу, де їй протистоїть Захід: Франція — в Африці, Туреччина — на Близькому Сході та Кавказі, США — у Південній Америці, Євросоюз — на Балканах.

24 лютого 2022 року РФ вчинила відверту агресію проти України. Звіти міжнародних організацій демонструють незліченні докази російських воєнних злочинів і злочинів проти людяності разом із тривожними ознаками потенційного геноциду, що також вимагає подальшого розслідування. Розслідування таких злочинів Міжнародним кримінальним судом та іншими органами є важливими для притягнення осіб до кримінальної відповідальності за вчинення ними таких злочинів та участь у них. Така відповідальність має вирішальне значення для уникнення і запобігання безкарності за тяжкі звірства. Однак крім індивідуальної кримінальної відповідальності не менш важливо підкреслити відповідальність Росії як держави і встановити механізми передачі та розподілення величезних грошових сум, необхідних для відбудови України, а також компенсації Україні та окремим українцям за жорстокі напади, тяжкі втрати людей і великі руйнування, завдані російською війною.

Воєнні злочини під час війни РФ проти України відбувалися від самого початку війни 24 лютого 2022 року. За повідомленням Офісу Генерального прокурора України станом на 24 липня 2022 року було зареєстровано 24 977 злочинів агресії та воєнних злочинів і 11 878 злочинів проти національної безпеки.

Дослідники в галузі міжнародного права Дженніфер Трахан, Джульет Макінтайр, Дуглас Гілфойл і Тамсин Філіпа Пейдж заявили, що вторгнення в Україну порушує статут ООН і є злочином агресії відповідно до міжнародного кримінального права; злочини агресії переслідуються відповідно до універсальної юрисдикції.

Російські окупанти вбивають, калічать і катують мирних мешканців, ґвалтують жінок і дівчат. Засвідчені численні випадки руйнувань житлової інфраструктури, вбивств мирних жителів і мародерства з боку російських військових на захопленій українській території. На сайті російського державного агентства «РИА Новости» з'явилася стаття із закликами вчиняти геноцид українців. Ще раніше на початку війни на цьому сайті з'явилася інша шовіністична антиукраїнська стаття. Депутат російської Держдуми Олексій Журавльов заявив, що для «денацифікації» необхідно знищити два мільйони українців. Депутат Держдуми РФ від «Єдиної Росії» Олег Матвейчев наполягав на необхідності ліквідації таких понять як «Україна» і «українці».

15 березня 2022 року Сенат США одноголосно ухвалив резолюцію, яка вимагає розслідування щодо президента Росії Путіна як воєнного злочинця.

Як в Україні, так і за її межами, в країнах, які є нашими партнерами і підтримують нас, розуміють, що президент Путін — головний воєнний злочинець XXI ст. Чи можемо ми розпочати процес його притягнення до відповідальності в Україні? На жаль, поки що ні. Він має так званий функціональний імунітет, а отже українські правоохоронці не можуть повідомити про підозру президентові іншої країни. Тому зрозуміло, що в українських судах ми не спроможні нічого зробити, поки Путін є президентом РФ. Проте це можливо у Міжнародному кримінальному суді, якщо його прокурор вирішить, що Путін є винуватим.

З приходом до влади в РФ В. Путіна світ увійшов у сферу впливу «сатаністів». Сам момент передачі влади в РФ був недемократичним. Борис Єльцин добровільно відсторонився від посади Президента РФ з пророчими словами «я ухожу» і тут же показав світові нового керівника російської влади, який ззовні нікого не здивував і не виявив якихось людських рис російського мужика. З маленькими бігаючими очима він нагадував скоріше щура з непередбачуваною поведінкою. Характерною рисою нового керівника стала «маска» «нишпорки» КДБ.

Цей російський карлик у перші дні свого панування так заговорив, що стало зрозуміло — у нього немає нічого людського, вся його майбутня політика буде побудована на брехні та ностальгії за минулим. Він і дотепер вважає найбільшою втратою розвал Радянського Союзу. Тому поставив за мету відновлення СРСР за рахунок колишніх радянських республік. А всі здобутки у Другій світовій війні приписав «великому руському народу». Вже на третій день свого панування заявив, що «мы, русские, могли выиграть войну без Украины».

Цей горе-історик мабуть не навчався в школі, бо відомі факти, що третину людських втрат у Другій світовій війні зазнала Україна. Молодь, яку відправили до Німеччини, переважно була з України. Із 2 млн 800 тис. осіб українці становили 2 млн 300 тис., решта — представники інших національностей Радянського Союзу.

Патологічна ненависть Путіна та його пропагандистської команди до України і українців зумовлена відчуттям власної меншовартості. Тому, намагаючись знищити все українське, він вважає, що стане сильнішим і розумнішим. Історична заздрість РФ до народу України, постійне визнання російськими фашистами, тобто рашистами, своєї неповноцінності шляхом знищення талановитих українців зумовлює нелюдську політику Путіна та його оточення.

Нелюдський деспотизм і його терористичний механізм ставлять за мету знищення всього українського — культури, науки, талановитих та працелюбних людей. РФ намагається отримати не тільки перевагу, а й привласнити українські території, надра та науковий потенціал.

Путін нічим не відрізняється від Гітлера і Сталіна, знищуючи мільйони людських життів. Відомі доручення Сталіна, які він давав Берії щодо вивезення до Сибіру всіх українців. Берія не зміг повністю виконати це доручення «вождя» тільки тому, що не вистачило залізничних товарних вагонів.

Більшовизм і сталінізм не лише зробили переворот у Росії, а й знищили понад 100 млн осіб. Будувати концентраційні табори стало привілейованим заняттям Леніна, Сталіна, Гітлера, Путіна. Проте особистий садизм Путіна не знає меж.

Люди часто запитують, звідки з'явилося на світ це страхиття. Відповідаю — воно було завжди. Історія насильства північного сусіда України завжди відрізнялася своєю жорстокістю. Татаро-монгольське іго підняло свою буйну голову з появою в Московії його представників. За своєю сутністю Путін ніколи не належав до «русского мужика». Хоча фактично такого мужика ніколи і не було.

Після завершення Юрієм Долгоруким будівництва московського форту почала розвиватися Московія, яка в недалекому минулому присвоїла собі назву «Русь». Ніякої Росії не було і немає. Була та є Московія. А назва Київська Русь походить від назви річки Рось; народ, що там проживав, називали спочатку росичі, а потім — русичі, а державу — Київська Русь-Україна.

Намагаючись розгромити Україну, сучасні ординці хочуть знищити й її історію — Київську Русь. Здійснюють цей терор нинішні татари-монголи Путін, Шойгу, Собянін та інші. Маючи ядерну зброю, вони готові знищувати все живе на Землі.

Під гнітом монгольських розбійників 250 років перебував Китай, аж доки там не було винайдено порох.

Ми же, українці, добровільно відмовились від ядерної зброї заради миру на Землі. І цим «оголили» власну безпеку. Гарант цього «дійства» РФ не тільки не стала гарантом, а й систематично обстрілює територію України, грабуючи та знищуючи її потенціал.

Варварська брехливість РФ та її горлопанів із засобів масової інформації створила обстановку недовіри між народами, сприяла всездозволеності тероризму з боку Росії. Вона не тільки є спонсором тероризму, а й є справжньою

країною-терористкою. Дивує, як Організація Об'єднаних Націй (ООН) не лише терпить цю терористку, а ще й тримає її в Раді безпеки ООН. Це не відповідає жодним принципам створення цієї міжнародної організації. Росія не має права бути у складі Ради безпеки ООН. Вона взагалі не є легітимним членом ООН, оскільки з розпадом СРСР не була спадкоємницею Радянського Союзу, тому повинна бути виключена з ООН. Але й сама ООН не справляється з функцією миротворця та підлягає розпуску. Треба, щоб нова співдружність держав створила такі закони, які забезпечували б мирне співіснування всіх країн світу.

Всілякі спроби силового втручання одних держав у внутрішні справи інших мають бути припинені, а наслідком такого втручання має бути юридична та фінансова відповідальність. І все це під контролем нової ООН. Розбійникам не місце на Землі. На таких самих принципах має ґрунтуватися відповідальність за пропаганду війни у засобах масової інформації. Людські та фінансові ресурси слід спрямовувати на створення нових сучасних мирних технологій, поліпшення клімату, збереження природи, оздоровлення людей.

Історія Другої світової війни в розумінні Путіна є історією так званого «великого руського миру», хоча насправді до розв'язування цієї війни причетна Москва, про що свідчить договір між СРСР та Німеччиною від 1939 року, підписаний Молотовим і Ріббентропом. Обидві сторони намагались обіграти одна одну, проте Німеччина зробила це швидше.

Коли гітлерівські війська дійшли аж до Волги, Сталін відправив на фронт українця М. Хрущова, який серед розвалин житлових будинків підіймав дух бійців Червоної Армії. Водночас репресивна машина Сталіна тримала у в'язницях кращих конструкторів, науковців та промисловців. Так, 6 років у в'язниці провів Сергій Павлович Корольов — видатний український конструктор ракетної техніки. І тільки з часом С.П. Корольову дозволили займатися ракетною технікою. Наприкінці 1941 року з'явилася відома «Катюша». Пам'ятаю, як відступали німці зі східного фронту і казали: «Ваша армія застосувала страшну зброю: горять земля, вода та небо. Гітлер капут». Це були «Катюші». Застосування ракетної зброї

примусило 300-тисячну армію фельдмаршала Паулюса здатися у полон.

Перемога над фашизмом була б неможлива без відкриття другого фронту згідно з Ялтинською угодою за участю президента США Рузвельта, прем'єр-міністра Великобританії Черчилля та Сталіна. Проте замість подяки союзникам Путін зробив їх своїми ворогами, а Україну зруйнував. Перемогу у Другій світовій війні він присвоїв так званим «руським». Однак без застосування українських «Катюш» та розроблених у Харкові легендарних танків Т-34 на перемогу у Другій світовій війні можна було тільки сподіватися.

Путін виявився людиною ненависнішою за Гітлера. Приклеїв українцям ярлик «нациків», за кілька місяців зруйнував економіку і міста України, насаджуючи таким чином «руський мир», вбиваючи не тільки українців, а й росіян, що проживають в Україні. Історія світу не бачила нічого подібного. Це — сатана у людській подобі.

Уявляючи себе імператором, Путін часто посилається на Петра I, який буцімто був «збирачем земель руських». Петро I ніколи не був громадянином РФ і «збирав» чужі землі шляхом загарбницьких дій. На відміну від Путіна він вчив руського мужика ремеслу, будівництву кораблів тощо, а Путін навчає своїх підопічних рашистів вбивати людей, грабувати мирне населення, ґвалтувати жінок та малолітніх дівчаток, знищувати все, що попадається на шляху руських лоджерів.

Поки що заходи з припинення рашистського бандитизму малоефективні. Дивує невтручання у цю ситуацію великої держави Китаю та деяких інших держав світу. Вислів «моя хата з краю» в цьому випадку невиправданий. Цим питанням у книзі відведений окремий розділ.

Можна було б і завершити опис сатанинського портрету Путіна, але одна обставина примушує продовжити писати про нього. Це — продажність невизнаного президента Білорусі Лукашенка. По суті, підтримка Путіна Білоруссю — ніж у спину України, враховуючи близькість українсько-білоруських кордонів та насиченість території Білорусі рашистською військовою технікою.

Російські військові на Запорізькій АЕС. Associate. Press.

Терористичним слід вважати захоплення руськими сатаністами Запорізької атомної електростанції у складі шести атомних блоків. На все це спокійно дивиться міжнародна організація з атомної енергетики, яка фактично знаходиться у руках рашистів. У разі аварії наслідки будуть непередбачуваними настільки, наскільки витримають природа й люди Європи. Ця територія може стати непридатною для людського життя, перетворившись на радіоактивний попіл. Ядерна війна вже стукає у двері людського буття. І Путін, і Лукашенко, не соромлячись, заявляють про застосування ракет з ядерними зарядами.

Люди світу, будьте пильними!

УКРАЇНІ — НОВУ ЕКОНОМІЧНУ ПОЛІТИКУ

Обов'язковою умовою забезпечення економічної незалежності України в глобалізованому світі є сприяння розвитку національного виробництва. Тільки зростання вітчизняного виробництва спроможне забезпечити населення роботою, внутрішній ринок — товарами, а національний фінансовий ресурс — сферою продуктивного застосування. Занепад виробничої сфери та відсутність захисту вітчизняного товаровиробника, ставка на імпорт на шкоду власному виробництву обертаються значними втратами економічного потенціалу країни, вивезенням за кордон капіталів та людських ресурсів, непосильним борговим тягарем зовнішніх запозичень, нав'язуванням країні різних форм політичної та економічної залежності від «держав-благодійників», посиленням структурної розбалансованості та соціальних суперечностей, погіршенням умов відтворення суспільного продукту і робочої сили.

За роки незалежності Україна, яка мала одні з найкращих серед країн колишнього СРСР умови для входження в ринок і економічного піднесення, «досягла» значного спаду виробництва, що стало наслідком тиску глобальної економіки й відсутності власної економічної політики, яка б спиралася на національне виробництво, власний кадровий і матеріально-технічний потенціал. Через бездумне копіювання чужого досвіду Україна втратила частину національних переваг. Недооцінювання національного багатства та економічних можливостей обернулось залежністю від іноземних капіталів, хоча наша країна має достатньо власних ресурсів.

Економіка України була практично паралізованою, коли державу заповнив «дикий капіталізм» у вигляді масової тор-

гівлі закордонним непотребом, а валовий внутрішній продукт знизився більше ніж удвічі. Мільйони людей викинули з національного виробництва, країна перетворилася на суцільний базар, який дехто поспішив назвати ринком. Надзвичайно важливо було не допустити занепаду легкої, харчової, переробної та інших галузей промисловості, активно впроваджувати державну політику розширення внутрішнього споживчого ринку, на якому реалізувалися б товари широкого вжитку українського виробництва. Збільшення місткості внутрішнього споживчого ринку через підвищення платоспроможного попиту дало б достатній імпульс для прискореного зростання цих галузей¹.

Умови збереження економічної незалежності України потребували збільшення частки внутрішнього споживання в структурі ВВП до 70—75 відсотків, як це спостерігалось у розвинутих країнах світу. Масове виробництво і масове споживання українських товарів мало стати стратегічною лінією економічного розвитку України².

За даними Світового банку в 2020 році показник відкритості економіки (частка експорту товарів та послуг у ВВП) для України становив 39,1 %, у той час як для Великобританії — 27,9 %, Канади — 29,0 %, Китаю — 18,5 %, Індії — 18,7 %, США — 10,2 %³. За таких умов економічний розвиток України суттєво залежав від стану світової економічної кон'юнктури, динаміки та масштабів змін, які відбулися у світовому господарстві.

Наприклад, через істотне погіршення кон'юнктури світових ринків сталі і залізорудної сировини падіння в українській промисловості в значній мірі торкнулося тих галузей, які експортують сировину та напівфабрикати. Крім того, управління системою квотування при експорті не було про-

¹ Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрям досліджень. *Економіка України*. 2005. № 1. С. 40.

² Матвієнко П.В. Національному розвитку — власні сили: Коментар до Маніфесту ПНЕРУ. Київ: Наукова думка, 2004. С. 9.

³ Офіційний вебсайт Світового банку. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.EXP.GNFS.ZS>

зорим в Україні, що створювало широкі можливості для корупції у цій сфері.

Ефект зростання валових заощаджень заблокований тим, що їх основна частина сконцентрована в експортно-орієнтованому секторі економіки та на ринку спекулятивних державних боргів за ОВДП. За даними Міністерства фінансів загальна сума державного та гарантованого державою боргу України на 30 листопада 2021 року перевищила 94 млрд доларів США⁴, що суттєво гальмувало економічний розвиток. За цей величезний борг не одне покоління українців буде розраховуватись десятиліттями. Та й навряд чи колись Україна вилізе з боргового ярма за такої фінансової політики.

Фінансові ресурси є головною економічною зброєю держави, вони забезпечують її могутність і незалежність. Країни, які змогли створити власні фінансові ресурси, тепер знаходяться на вершині економічного розвитку, національного багатства та соціальної стабільності. Ті країни, які не мобілізували власні інвестиційні ресурси, залишаються на задвірках світової цивілізації.

Фінансові ресурси — унікальне творіння людської праці, їх неможливо видобути з землі чи повітря, це результат грошового виміру національного багатства країни, створеного її народом. Але вони, як і природні ресурси, можуть бути знищені недбалістю людей, їх можна вкрати, вивівши з економічних відносин. Без фінансових ресурсів розвиток країни неможливий. Виникає питання: куди щезло національне багатство України, яке у перші роки її незалежності оцінювалося щонайменше в 1,2 трлн доларів США, а відповідно і такі самі обсяги фінансових ресурсів?

Держава протягом усіх 30 років незалежності практично не приділяла уваги власним національним джерелам залучення інвестиційних ресурсів в економіку. Власні фінансові ресурси — це кров, яка рухає кисень до цілісного економічного механізму; якщо він перестає надходити, то вимирають

⁴ Офіційний вебсайт Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. <https://mof.gov.ua/uk/derzhavnij-borg-ta-garantovanij-derzhavju-borg>

підприємства, галузі, цілі міста і навіть регіони. Іноземні впливання — це вже допінг, до якого можна звикнути й стати залежним від нього. Нестача ресурсів призводить до натуралізації економіки, як у феодальні часи.

Державні чиновники досі вважають, що найпростішим способом фінансування економіки є державний бюджет. Через нього ручним способом перерозподіляються величезні кошти, які не забезпечують економічного розвитку, а спрямовуються на поточне проїдання.

Іншим джерелом мобілізації фінансових ресурсів чомусь вважаються іноземні запозичення. Проблема в тому, що закордонні гроші, як правило, не вирішують інвестиційних потреб країни та мають політичний підтекст. Якщо прослідкувати напрями використання цих коштів, виявляється, що вони були спрямовані на поточні потреби або йшли на сприяння збільшенню імпорту з тих самих країн Заходу чи на будівництво тютюнових та інших шкідливих виробництв. Ці позики доведеться повертати за рахунок бюджету, тобто народних грошей, або влазити у подальші борги.

У всіх розвинених країнах громадяни є головними інвесторами економіки через банківські установи. А в Україні наші співвітчизники не просто не розглядалися як інвестори, а постійно принижувалися, в тому числі фінансово. Мізерні зарплати, ще менші пенсії та стипендії, штучна втрата заощаджень, накопичених десятиліттями, жодного правового захисту від сумнозвісних трастів і ненадійних банків-одноденок та інші негативні чинники призвели до того, що населення України було штучно відсторонено від процесу мобілізації фінансових ресурсів у державі. Гроші зберігалися порізню — у валюті, золоті, скляних банках, але не йшли в банківську систему і відповідно не підживлювали економіку важливим фінансовим ресурсом.

Відомо, що за низьких доходів населення та невеликої місткості внутрішнього споживчого ринку розвиток виробництва і збільшення інвестицій в будь-якій формі будуть недоцільними. Як наслідок — технологічне відставання виробництва від світового рівня та подальше падіння конкурентоспроможності економіки. Протилежна тенденція має місце при зростанні доходів населення і збільшенні внутрішнього

споживання. Стимулювання росту доходів населення через розширення сукупного попиту створює необхідні передумови для економічного зростання, нарощування інвестицій та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Проте головний виклик для сучасної України — відновлення економіки після війни. Це складний і багатогранний процес, що супроводжується серйозними викликами на макро- та мікроекономічному рівні. Насамперед, країна стикається з макроекономічними дисбалансами, зокрема зростанням державного боргу, дефіцитом бюджету та інфляційним тиском. Війна руйнує економічну інфраструктуру, знищує промислові потужності, створює дефіцит капіталу та відлякує інвесторів, що ускладнює відновлення виробництва.

Ключовим викликом стає і ринок праці. Значна частина населення змушена була покинути країну, а ще частина — мобілізована, що призводить до дефіциту кваліфікованих кадрів у багатьох галузях. Додатково постає питання реінтеграції військових у цивільне життя та їх перекваліфікації. Водночас банківська система може залишатися нестабільною, що обмежує доступ бізнесу та громадян до фінансових ресурсів, необхідних для економічної активності.

Ще однією серйозною проблемою є корупція та слабкість інституцій, які можуть заважати ефективному використанню міжнародної допомоги та стримувати економічне зростання. Якщо не буде забезпечено прозорість і верховенство права, країна ризикує опинитися в ситуації, коли інвестиції не надходитимуть, а відбудова відбуватиметься повільно та неефективно.

Крім того, післявоєнна економіка часто характеризується деформацією ринкових механізмів через державне регулювання та адміністративні обмеження, запроваджені під час війни. Це може призвести до надмірної залежності від зовнішньої допомоги, що, у свою чергу, загрожує пасткою донорської залежності.

Не менш важливими є і геополітичні ризики. Якщо загроза нової агресії зберігатиметься, міжнародні компанії та інвестори не поспішатимуть вкладати кошти в економі-

ку країни. Також важливим чинником залишаються санкції та обмеження у міжнародній торгівлі, які можуть впливати на доступ до ринків та ресурсів.

Успішне подолання цих викликів потребує комплексного підходу. Державі необхідно здійснювати масштабні інвестиції у відбудову, залучати міжнародних донорів та створювати умови для припливу приватного капіталу. Важливим завданням буде реформування ринку праці, зокрема програми з перекваліфікації та стимулювання повернення фахівців. Необхідні також антикорупційні заходи, зміцнення інституцій та податкові стимули для бізнесу, щоб забезпечити швидке економічне відновлення.

Як подолати ці проблеми? В економічній теорії виділяють такі ключові механізми подолання наслідків війни:

- масштабні інвестиції у відновлення (за моделлю — «План Маршалла»);

- залучення міжнародних донорів та інвесторів через гарантії безпеки капіталу;

- реформи ринку праці для стимулювання зайнятості, перекваліфікації та повернення фахівців;

- антикорупційні та інституційні реформи для ефективного використання ресурсів;

- стимулювання приватного сектору через податкові пільги та спрощення умов ведення бізнесу.

Залежно від стратегії уряду Україна може або швидко відновитися (як Німеччина після Другої світової війни), або зіткнутися з «пасткою повільного зростання» (як деякі країни Близького Сходу після військових конфліктів).

Маючи значний науково-технічний потенціал, кваліфіковані наукові та інженерно-технічні кадри, високий рівень освіти і напрацювання в багатьох новітніх напрямках науково-інженерної думки, Україна понад 70 відсотків інвестицій вкладає у сировинні галузі, тоді як у розвинутих країнах інвестиції спрямовують у кінцеву продукцію. Перешкодою на шляху технологічної модернізації є значна частка матеріально та морально застарілих фондів. В умовах збиткової діяльності і низької рентабельності промислової сфери, значного податкового тиску та відсутності впродовж багатьох років дієвої підтримки реального виробництва підприємства

не здатні здійснити модернізацію та інноваційне оновлення основних фондів.

З метою зростання національного виробництва необхідно здійснити перехід до інноваційного розвитку української економіки. Це можливо на базі створення робочих місць у високотехнологічних галузях, стимулювання діяльності науковців, інженерів, забезпечення структурного маневру в бік підвищення частки галузей і виробництв з високим ступенем промислово-технологічної переробки, значною питомою вагою доданої вартості. Необхідно активно впроваджувати у виробництво такі технології, які б збільшили продуктивність використання ресурсів, зменшили витрати сировини та енергії на одиницю продукції.

Вимогам інноваційного розвитку має відповідати структура державного управління. Уряду треба здійснювати перетворення в економіці, маючи стратегію соціально-економічного розвитку мінімум на 5—10 років, чітко визначені орієнтири програми своєї діяльності на рік, цільові програми розвитку пріоритетних галузей економіки. Необхідно реконструювати на новій технологічній базі автомобільні та залізничні шляхи, системи зв'язку і транспорту, виробничі потужності наших підприємств. Доцільно перейти до негайної реконструкції житлового фонду замість непередбаченого зведення нових багатоповерхових будинків за рахунок дитячих садків, історичних пам'яток, жителів інших будинків, які втрачають сонячне світло у своїх оселях.

Держава має законодавчо підтримати вітчизняного товаровиробника, створити стабільні правові умови для його діяльності. Китай у такій ситуації ввів багаторічний перехідний період, обмежив доступ «акулам» світового капіталу до життєвоважливих сфер країни, які визначають її економічну незалежність. До таких сфер віднесено й фінанси. Вони, як і енергетика, є основою економічної безпеки держави. В українських умовах понад третина підприємств є збитковими, і вони разом із працівниками практично приречені на «вимирання», тому що іноземців цікавлять тільки високодохідні підприємства для отримання надприбутків. Відсутність системи контролю за ціноутворенням, коли рентабельність інколи

«зашкалює», створює умови для отримання надприбутків одними за рахунок інших.

Невиправданими були дії влади щодо необмеженого доступу в Україну іноземних банків. Дешевих кредитів позичальники не отримали, натомість відбулося поступове знищення внутрішнього інвестора, яким є населення. Національний товаровиробник на собі гостро відчуває всі економічні негаразди і втрачає конкурентоспроможність унаслідок зростання цін на паливно-енергетичні ресурси, підвищення тарифів на залізничні перевезення, коливання валютних курсів та особливо чиновницької бюрократії.

Україна, на жаль, давно вже втрачає трудові ресурси. Сьогодні серед заробітчан українці посідають п'яте місце після мексиканців, індусів, китайців та бангладешців. За приблизними оцінками в Росії та країнах Європейського Союзу до 2022 року працювало понад 5,5 млн українців, тобто 30 % економічно активного населення країни. Українці, які культурно близькі європейцям та мають доволі високий освітній рівень, найближчим часом можуть стати ще більш затребуваними в Європі.

Головним чинником, що спонукав наших співвітчизників виїжджати за кордон у передвоєнні роки, була різниця в оплаті праці. Якщо в Україні середня зарплата становила близько 250 євро, то в Росії — 500, у Польщі — 750, Чехії — 870, Німеччині — 2300 євро⁵. Не важко передбачити, що за таких умов українці все рідше будуть погоджуватись на низькооплачувану роботу, надаючи перевагу працевлаштуванню за кордоном.

За даними управління у справах біженців ООН станом на кінець травня 2023 року через війну Росії проти України понад 8 млн українців виїхали за кордон⁶. Це найбільша хвиля біженців у Європі за останні десятиліття. Що буде з цими

⁵ Падалка Л. Про тенденції та виклики ринку праці, резерви робочої сили і не тільки... [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://chg.dcz.gov.ua/anonspodiya/lidiya-padalka-pro-tendenciyi-ta-vyukyky-rynku-praci-rezervy-robochoyi-sily-i-ne-tilky>

⁶ Офіційна статистика ООН. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

людьми? Чи повернуться вони, чи ні? Чим довше триватиме війна, тим більшими будуть руйнування економіки України та інфраструктури, а водночас жінки і діти, які виїхали за кордон, швидше адаптуються до життя в європейських країнах. Близько 70 % жінок, які виїхали за кордон, мають вищу освіту. Така ситуація загрожує Україні втратою кваліфікованих кадрів.

У жодному словнику неможливо знайти поняття «економічний патріотизм». Складно його спостерігати й у нашому житті, проте воно вкрай необхідне українському суспільству. Розвиток виробництва, відродження українських підприємств, наявність робочих місць — це і є економічним патріотизмом. Його можуть сповідувати і чиновник шляхом створення всіх умов для розвитку національних інвесторів, товаровиробників, і керівник та робітник підприємства завдяки самовідданій праці. Без патріотизму в душі побудувати розвинене, справедливе суспільство неможливо.

Сьогодні, як ніколи, можна й необхідно розірвати кайдани чиновницької бюрократії, в які закували вітчизняних товаровиробників та інвесторів. На сучасному етапі на все потрібен дозвіл бюрократів різних рівнів: на землю, будівництво та ін. Погодження тривають роками, різко підвищують вартість інвестиційних проєктів, а часто-густо роблять їх взагалі збитковими. Не покращують ситуацію й непродумані тенденції, які стають способом закріплення інтересів владних чиновників. Необхідно впровадити чітку систему: якщо підприємство, інвестор, їхні проєкти спрямовані на посилення економічного й соціального потенціалу країни, її розвиток, то вони повинні мати «зелене світло» на всіх рівнях.

Потрібно забезпечити єдине ставлення держави як до малих, так і до великих підприємств. Потужні підприємства є базовою інфраструктурою будь-якої економіки і забезпечують зайнятість населення. Тисяча провідних українських підприємств із сотнею тисяч юридичних осіб забезпечують найбільшу частку бюджетних надходжень. Тому «малі» і «великі» підприємства мають розвиватися за єдиними правилами гри, в основі яких — єдиний 10-відсотковий податок на доходи замість існуючих десятків видів зборів і платежів, які об-

межують підвищення заробітної плати та вкладення в інноваційний розвиток підприємств.

У сфері енергоресурсів необхідно розраховувати на власні сили: розвідати нові запаси, поглибити рівень видобутку енергоресурсів та ступінь переробки нафти на бензин з 60 до 90 %, як у світі, запровадити нові енергозберігальні технології на підприємствах та в побутовій сфері, відновити шахти і забезпечити виробництво метану. Формула «українська незалежність плюс електрифікація всієї країни» повинна стати основою нової енергетичної програми розвитку власними силами.

Загострення внутрішніх та зовнішніх загроз у соціально-економічній сфері, спричинених війною в Україні, вимагає розроблення комплексної стратегії виходу економіки із системної кризи. З метою захисту економічної незалежності України необхідно впровадити нову економічну політику, що передбачає:

- формування та реалізацію єдиної державної промислової та підприємницької політики, спрямованої на розвиток вітчизняного товаровиробника та захист національного інвестора;
- забезпечення розширеного інноваційного відтворення національного виробництва на основі базового трикутника: держава — банки — виробництво;
- розвиток високотехнологічних галузей, у тому числі й за рахунок підвищення ролі науки в економічному зростанні;
- чітке визначення пріоритетних галузей економіки та сприяння інвестуванню коштів через провідні українські банки у розвиток виробництва;
- забезпечення пропорційного розвитку регіонів на основі спеціалізації і кооперації праці. В Україні не повинно бути економічно відсталих регіонів і «неперспективних» сіл;
- забезпечення обороноздатності держави найпередовішими видами озброєння, підвищення частки воєнних витрат до рівня забезпечення обороноздатності.

Романтизм початкового етапу незалежності минув, настав час будувати нову українську державу, нову економіку, створювати гідні умови для життя людей. Результати діяльності влади за роки незалежності України засвідчують, що

керівництву країни бракувало патріотизму, відчуття відповідальності та здатності згуртувати народ на ґрунті національної ідеї для забезпечення вільного і заможного життя кожного громадянина України. З романтичною вірою у «доброго дядечка», який нам допоможе побудувати процвітаючу державу, влада шукала підтримки за межами України, ризикуючи при цьому втратити незалежність і ставлячи під загрозу національну безпеку.

Настав час тверезо оцінити сьогоденну ситуацію. Можна зробити висновок: ми багато втратили від того, що були політично доброзичливою, щедрою країною. З нами чемно розмовляли, коли ми ще були ядерною державою, обіцяли золоті гори в обмін на роззброєння. Ми роззброїлися без реальних гарантій безпеки і, що найголовніше, майже задарма віддали Росії дорогу ядерну зброю. Після цього про нас забули — адже «обіцянка-цяцянка», а ми наївні, виявляється цього не знали.

Ми багато втратили від того, що наші «великі спеціалісти» слухали поради світових фінансових організацій. Бездумне виконання програми «шокової терапії» Міжнародного валютного фонду (МВФ) та Світового банку відкинуло Україну на десятки років назад. Справжнім лихом для економіки України обернувся курс монетаризму, який рекламували як панацею від інфляції. Після поради «зв'язати гроші», щоб не пускати їх в обіг, ми створили штучний грошовий голод, поширився бартер, коли люди працювали, а реалізувати продукцію не могли, адже не було грошей, які не виконували функцію платежу. Обмеження в обігу грошової маси спричинило постійну нестачу оборотних коштів у підприємств, дезорганізувало зв'язки між господарствами, посилило неплатежі, призвело до їхньої хронічної збитковості.

Ми також багато втратили від так званої приватизації, яка відбувалася за принципами комуністичного розподілу. Було створено приватизаційні папірці (ваучери), які потім розподілялися між усіма громадянами України безкоштовно, з обіцянками виплати дивідендів. Власне, дивіденди ніхто не отримав. Папірці за копійки скупили спритні ділки, наближені до владних кабінетів. Таким чином, величезна державна власність перейшла до інших господарів безкоштов-

но. Яскравим прикладом є В. Медведчук — агент Москви, кум фашиста Путіна.

Отже, приватизація не лише не забезпечила глибокого структурування відносин власності, як наприклад, у Польщі чи Угорщині, а призвела до знищення середнього класу, основи будь-якої ринкової системи, та величезного соціального розшарування суспільства на бідних і багатих. Світовий досвід свідчить, що країни, які намагалися одночасно здійснити приватизацію і лібералізацію, зазнали поразки. До таких країн можна зарахувати й Україну. Відсутність вільного доступу до приватизації без належної правової бази обмежила банківське кредитування підприємств.

Втратили ми й від того, що не мали і не маємо політичної єдності. Велика кількість політичних партій, інтереси яких найчастіше далекі від потреб і прагнень українського народу, роздирають наше суспільство. Це на користь темним силам, які ловлять свою політичну «золоту рибку в каламутній воді».

Головною умовою забезпечення національних інтересів є максимальна самодостатність економіки держави, опора на власні сили, наявність джерел саморозвитку, утримання Україною важелів управління власною політикою та економікою, культурою та освітою, наукою та технологіями, оскільки вакуум внутрішнього управління швидко заповняють «чужі» управлінці. Україна вже на власному досвіді переконалась, що покладатися на їхню добродичність не варто, бо це веде до втрати національних інтересів і економічного суверенітету держави. Багато приватизованих підприємств, що потрапили до рук зарубіжних компаній, диктують кабальні умови продажу нафти, газу та іншої стратегічної сировини, ставлячи Україну в залежність, а інколи — «на коліна». Політично тиснуть на нову українську владу, що зумовлює зростання цін, погіршення життєвого рівня населення.

Отже, зрозуміло, що розраховувати треба на власні сили, власний народ і власні ресурси! Якщо ми самі не спроможемося розбудувати свою економіку, відновити вітчизняне виробництво, то ніхто нам у цьому не допоможе! Тому майбутнє України потребує згуртування всього народу навколо ідеї розвитку української економіки власними силами.

Досвід розвинутих країн свідчить, що лише за умови покладання на власний народ, власні можливості, використавши при цьому найкращі світові досягнення, можна побудувати високорозвинене суспільство. Масове виробництво і масове споживання національних товарів, зрештою, є золотим правилом діалектичного розвитку будь-якої країни, зокрема й України. Тому такі гасла, як: «українське — найкраще», «купуємо — українське» тощо, повинні стати прописною істиною для кожного українця. Орієнтація на західних інвесторів себе не виправдала, за загальним обсягом прямих іноземних інвестицій Україна продовжувала посідати одне із найнижчих місць у Східній Європі. Лише розвиток економіки власними силами, підвищення статусу національного виробника, захист внутрішнього ринку та власного виробництва разом із підпорядкуванням грошово-фінансової й банківської системи інтересам власної економіки забезпечать необхідні умови стабільного економічного розвитку та зростання добробуту українців.

Україна має величезний сировинний та виробничий потенціал, розумний, працьовитий, освічений і талановитий народ, вигідне географічне положення в центрі Європи, унікальні чорноземи, достатню індустріально-виробничу і науково-технологічну базу, культурно-історичну самобутність. Вона виробляє ряд конкурентоспроможних на міжнародному ринку товарів і має чимало унікальних технологій та наукових розробок, реалізація яких може забезпечити резерв нових можливостей для власного і світового прогресу. Внаслідок запуску супутника Землі «Січ» Україна стала космічною державою. Літак «Мрія», який знищили російські фашисти у лютому 2022 року, та інші вироби заводу імені Антонова, електронні мікроскопи, кораблі, найпотужніші у світі преси, турбіни та дизельні двигуни, висококласні тепловози, автомобілі — все це є на виробничому конвеєрі України. Генна інженерія та біотехнології, монокристали і штучні алмази, дослідження в галузях надтвердих матеріалів і технології зварювання, зокрема космічного, фундаментальні дослідження в математиці, фізиці, біології та хімії свідчать про значний науково-технічний потенціал України, про те, що українці можуть будувати своє життя та змінювати його на краще.

Суперечності між можливостями, які має Україна для поступального розвитку, та реаліями сучасного незадовільного стану їхнього використання дають підстави зробити висновок, що державна економічна політика не відповідає національним інтересам України, бо не спирається на продуктивне використання національного багатства та капіталу й власних ресурсів.

Державна політика внутрішнього споживання повинна стати основою економічного прориву та забезпечення динамічного розвитку економіки. Політика внутрішнього споживання не означає ізоляцію від світового співтовариства, вона лише надає перевагу національним ресурсам економічного розвитку перед запозиченими.

Наприклад, Китай розвивав економіку, визначивши національні особливості: величезну чисельність робочої сили та її низьку вартість, обмеженість природних ресурсів, нерівномірний економічний розвиток регіонів тощо. Ця країна не вдавалася до бездумної приватизації, сповідуючи принципи повільних змін у відносинах власності, залишаючи за державою регульовальну роль в економіці. Відчувши непридатність для держави з понад мільярдним населенням західної моделі споживацького суспільства, що загрожує екологічною кризою, Китай розробляв нову, відповідно до національної специфіки країни, систему споживання та способу життя.

Особливу роль у новій економічній політиці мають відігравати захист внутрішнього ринку та фінансова підтримка державою пріоритетних галузей економіки. Так, повоєнний уряд Японії активно підтримував вітчизняні технологічні розробки, надавав пільгові кредити експортним галузям, формував необхідну транспортну інфраструктуру. Незважаючи на шалений тиск з боку МВФ, майже 12 років у цю країну не допускали імпорту товарів, які могли б підірвати вітчизняне автомобілебудування, електроніку тощо.

Відновлення в Україні державної інвестиційної підтримки високотехнологічних галузей (літакобудування, суднобудування тощо), належне їх фінансування уможливило б досить швидко опанувати модель інноваційного розвитку.

Важливим чинником економічного зростання є наявність відповідальної влади, спроможної задіяти потенціал нації на

користь суспільства. Значний успіх у подоланні «великої депресії» в США пов'язаний з ім'ям Ф. Рузвельта та його «новим курсом», відродження німецької економіки — із постаттю Л. Ерхарда та його концепцією соціальної ринкової економіки. Можна згадати й відомого теоретика та практика Дж.М. Кейнса, який розвинув теорію нашого співвітчизника М. Туган-Барановського в струнку концепцію можливості сприяння державою розвитку економіки власної країни. Наявність соціально відповідальної влади є запорукою консолідації патріотичних сил, дієвим чинником подолання песимізму і зневіри народу у власні сили.

Відсутність науково обґрунтованої програми реформ, «хитання» з одного боку в інший та наївна віра в те, що Захід нам допоможе, призвели до спотворення логіки і послідовності ринкових перетворень. Трансформаційні процеси в економіці розпочато з лібералізації та тотальної приватизації, які, навпаки, мають здійснюватися на заключних етапах програми переходу до ринку, коли вже достатньо розвинуті ринкові механізми. Приватизація — це передача державних підприємств і видів діяльності у повне або часткове приватне володіння чи контроль. Лібералізація — це зниження бар'єрів для входження до ринку чи його частини завдяки дозволу третім сторонам конкурувати з відомими виробниками товарів і послуг.

Політична ситуація в момент здобуття незалежності вимагала зважених, послідовних кроків, які передбачали б використання державних важелів для підготовки підприємств до ринкового існування, створення ринкових інститутів та правових норм тощо. Але замість послідовного наближення до стандартів більш ліберальної економіки із застосуванням методів захисту національних виробників Україна під диктовку МВФ та Світового банку пішла шляхом радикальної лібералізації економіки з вірою в те, що «ринку сам усе врегулює». Лібералізація в Україні почалася у 1991 році з відкриття кордонів та лібералізації цін. Через просту товарну інтервенцію або завезення демпінгового товару сумнівної якості Україна втратила внутрішній ринок. Лібералізація цін зумовила гіперінфляцію, яка у 1993 році досягла пікового показника 10 256 (!)%, і як наслідок — бартеризація економіки,

підвищення цін, різке падіння життєвого рівня, немислиме збагачення «нових українців». Якщо бізнесу не вигідно використовувати в реальній економіці товарно-грошові відносини, на поверхні залишаються бартерні відносини, а гроші йдуть у «тінь». Тіньовий сектор уже давно перевищив «безпечний» граничний показник у 15—20 % відносно ВВП, сягнувши 50 %, що робить малоефективними спроби держави щодо регулювання економіки, створює проблеми наповнення бюджету.

Корупція проросла в усі ланки державного організму. Корупція та вакханалія у податковій системі (лавиноподібне збільшення кількості податків, нарахувань на зарплату і відрахувань від доходу) вийшла на поверхню і практично була введена в ранг державної політики.

Радикальна та економічно необґрунтована лібералізація стала причиною деградаційних тенденцій в економіці. Одним з найбільш негативних наслідків є те, що ідеологія «лібералізації» поставила українську економіку в цілковиту залежність від іноземного капіталу. Під гаслом вирішення накопичених соціальних та економічних проблем держава активно здійснювала запозичення у міжнародних фінансових організацій — Міжнародного валютного фонду та Світового банку.

Політика держави у сфері запозичень спричинила стійку боргову кризу. Неефективність українських урядів, відсутність ринкових реформ сприяли тому, що зовнішні запозичення Україна здійснювала під занадто високі відсотки.

Українська економіка пройшла складний 30-річний шлях. Українському народові довелося пережити «всенародну» приватизацію, девальвацію і втрату заощаджень, інфляцію і масове безробіття, мізерну заробітну платню. Це роки економічного хаосу, а разом з тим і соціального занепаду, політичного розколу, зубожіння народу. Економіка, як і хліб, — усьому голова, тому будь-які експерименти над національною економікою — це експерименти над людьми, їхніми долями і сім'ями.

На жаль, наші горе-економісти, які перебували при владі, не розуміли або не хотіли розуміти величезне соціальне і політичне значення економіки, що є джерелом масового добробуту. Основною політекономічною помилкою державних

управлінців була відсутність стратегії побудови соціально-орієнтованої економіки в інтересах усіх громадян. Натомість країна перейшла на рейки «дикого капіталізму», при цьому багаті стають багатшими, а бідні — біднішими. Держава відсторонилася від регулювання економічними процесами. Державні структури мали зобов'язання вносити певні корективи на шляху демонтажу старої системи господарювання і впровадження ринкових методів регулювання економічними процесами.

Така сама нестабільність характеризує і динаміку інфляції, зумовленої змінами цін. Вона то зростає, то різко знижується, що ставить під сумнів достовірність відображення дійсності. Жодного року не було однакового рівня інфляції, а наприкінці 2019 року ми взагалі мали дефляцію, що, за світовими канонами, шкідливо для розвитку виробництва і товарно-грошових відносин.

Помірна інфляція сприяє економічному зростанню, тоді як, за словами Дж.М. Кейнса, на користь дефляції нічого сказати⁷.

Виникає питання щодо майбутнього економіки: чи знаходимося ми на гребні зростання і нас очікує нове падіння, чи вдасться забезпечити сталий розвиток? Аналогічні цикли розвитку товарного виробництва відзначені різними науковцями в різних країнах.

Рецепти послаблення циклічності виробництва розробив український вчений М. Туган-Барановський⁸ ще в 1914 році на основі посилення платоспроможного попиту і досягнення масового виробництва та масового споживання товарів. Основу цієї теорії становить наукове управління та регулювання грошовою масою і грошовим обігом, попитом і пропозицією на гроші з боку держави. Визначальну роль держави в регулюванні економіки визначили практично всі класики політекономії. Загалом державу в економіці можна порівняти з капітаном на кораблі: «Як найбільше очевидна роль ав-

⁷ Кейнс Дж.М. Избранные произведения. М.: Экономика, 1993. С. 172.

⁸ Туган-Барановський М.І. Паперові гроші та метал. Київ: КНЕУ, 2004. С. 200.

торитета — і до того ж авторитета найбільш владного — на судні у відкритому морі»⁹.

Держава повинна отримати авторитет у суспільстві, зайнявши активну позицію щодо регулювання економічних процесів в інтересах національних товаровиробників і споживачів — наших громадян. Тоді ми зможемо ефективно керувати циклічністю економічного розвитку, як це зробили західні країни, взявши на озброєння наукові розробки, зокрема, українських вчених.

Науково-технічний прогрес є підґрунтям суспільного розвитку будь-якої країни. Поштовхом і економічним важелем технологічного розвитку стали гроші та банківський кредит як інструменти інвестиційної діяльності. Вони дали можливість замінювати зношену техніку і відновлювати засоби виробництва на розширеній основі.

Розвиток національних економік провідних країн світу значно прискорився на основі інноваційних досягнень, коли в єдиний процес об'єднуються наука, технології, техніка, виробництво, економіка й управління для створення нових товарів та послуг. Це дає змогу забезпечувати економічне зростання за рахунок застосування знань і наукових інновацій. Лише 40 років тому такі країни, як Південна Корея, Китай чи Фінляндія, мали низький рівень індустріалізації, були недостатньо розвиненими з науково-технічної точки зору та експортували головним чином сировину й матеріали. У 60-ті роки експорт Фінляндії на 70 % складався з деревини та продуктів деревообробної промисловості, а в структурі експорту Ізраїлю майже 70 % припадало на сільськогосподарську продукцію. Нині понад 50% експорту кожної з цих країн становить наукоємна продукція¹⁰.

Загальносвітові тенденції розвитку інвестиційних процесів свідчать про їх вирішальне значення в прискоренні тем-

⁹ Маркс К., Энгельс Ф. Избранные произведения: В 3 т. М.: Политиздат, 1980. Т. 2. С. 408.

¹⁰ Соляник А.І., Приходько Т.І. Особливості структурних змін в економіці кінця XX століття. Економіка України: Стратегія і політика довгострокового розвитку. За ред. акад. НАН України Гейця В.М. Київ: Фенікс, 2003. С. 695.

пів економічного зростання і відновлення, в нарощуванні економічного потенціалу країн, у побудові цивілізованого суспільства. Інноваційна модель розвитку надійно підтверджує свою ефективність. Економічне зростання країн, що вибрали цю модель, все менше залежить від природних ресурсів та дешевизни робочої сили, а більшою мірою визначається розвитком інтелектуальної сфери, творчим впровадженням її досягнень у виробництво конкурентоспроможної на світових ринках продукції. У розвинених країнах до 90 % приросту валового внутрішнього продукту припадає на виробництво наукоємної продукції.

У 1991 році Україна займала гідне місце у світовому поділі праці, мала розвинуту промисловість та значний науковий потенціал. Так, у 1990 році в Україні було зосереджено 6,5 % світового наукового потенціалу за кількості населення близько 0,1% від світового¹¹. Україна могла б посісти належне місце серед перших країн, заробляючи на освітніх послугах та експорті технологій.

Однак унаслідок економічного спаду, помилок у соціально-економічній політиці, безконтрольної лібералізації цін і торгівлі, необґрунтованої політики зовнішніх запозичень, відсутності дієвого механізму інвестування відставання України за роки незалежності від світових лідерів техніко-економічного розвитку збільшилось.

За рівнем людського розвитку в світі¹² Україна перемістилась із 45-го місця (1993 рік) на 88-ме (2019 рік). У 2020 році Україна піднялася на 14 позицій та зайняла 74-те місце з показником 0,63, але це все одно нижче середнього рівня Європи та Центральної Азії. Щоб поліпшити ситуацію, країні потрібні були інвестиції в освіту, охорону здоров'я та соціальний захист населення.

¹¹ Федулова Л. Напрямки підвищення результативності наукової сфери в Україні. *Економіст*. 2005. № 5. С. 58.

¹² Індекс людського розвитку — це комплексний показник, який розраховується ООН кожного року для порівняння і вимірювання рівня та очікуваної тривалості життя, грамотності, освіченості у кожній країні світу.

Помилки в спрямуванні коштів у малоефективні, недостатньо обґрунтовані проекти призвели до припинення інвестиційних процесів і як наслідок — до зниження обсягів виробництва. У зв'язку зі складним фінансовим становищем економіки країни більшість засад і елементів економічного механізму реалізації інвестиційної політики не знайшли широкого практичного втілення (пільгові позики, субсидії, пряме фінансування та кредитування з бюджету, держзамовлення на інвестиційну продукцію, пільгове оподаткування інвесторів тощо). Це негативно вплинуло на стан інвестиційної діяльності. Обсяг інвестицій щодо ВВП знаходився на рівні 15—20 %, тоді як в розвинутих країнах 30—40 %.

За роки незалежності України кількість підприємств, які здійснювали інновації, не тільки не зросла, а навпаки зменшилась. У 2004 році промислові підприємства, які здійснювали інновації, в розвинутих країнах становили 60—70%, а в Україні тільки 12,3 %. Однак лише незначна їх частина призвела до створення інноваційної продукції, частка якої не перевищила 6 % загального обсягу промислової продукції. Основою української економіки залишалися морально і фізично застарілі технології. Ступінь зношення промислових основних фондів перетнув 60-відсоткову межу. Як наслідок — вітчизняна продукція втрачала конкурентоспроможність. Нормою стало технічне відставання виробництва. Понад 90 % продукції, що вироблялося промисловістю України, не мало сучасного рівня науково-технічного забезпечення. Україна потребувала кардинального оновлення технологій виробництва сталі та прокату. За технічним рівнем вона належала до однієї з найвідсталіших у світі (застаріле обладнання і технології, нехтування екологічною безпекою).

Необхідність термінового переходу до інноваційного типу зростання зумовлена тим, що екстенсивні чинники зростання (сприятлива кон'юнктура на світових ринках, можливість використати незадіяні виробничі потужності) майже повністю себе вичерпали. Підсумки останніх довоєнних років свідчать про певне зростання ВВП та обсягів промислового виробництва, досягнення макроекономічної стабільності. Проте не можна говорити про економічне зростання взагалі, не торкаючись проблем його якості, забезпечення прогресив-

них інноваційних змін. Стратегічним завданням для України мав стати перехід до нової моделі економічного розвитку — економічної системи, розвиток якої відбуватиметься під впливом цілеспрямованого стимулювання інноваційно-інвестиційної перебудови економіки¹³. Тоді ми досягнемо не короткострокового зростання, а постійного самостійного соціально-економічного розвитку.

Формально з боку держави приділялася особлива увага питанням формування інноваційної політики. На законодавчому рівні ухвалювалися закони щодо вдосконалення науково-технічної та інноваційної політики, здійснювалися державні цільові програми та програми інноваційного оновлення окремих галузей за рахунок бюджетних коштів. Однак зважаючи на реальні потреби підприємств, старіння основних фондів і витрати на амортизацію, зменшення інвестиційних можливостей бюджету, інвестиційний процес в Україні формувався дуже повільно¹⁴. Найважливіші позиції чинного законодавства не функціонували, що стримувало розвиток інвестиційних процесів. Існували окремі економічні політики міністерств, уряду, НБУ, а необхідно було сформувати єдину економічну політику в державі, спрямовану на інноваційний розвиток і стимулювання національних інвесторів. Потрібно було чітко визначитись з пріоритетами.

Поточний економічний момент вимагав нових підходів до організації інвестиційної діяльності в державі. Україні слід було переорієнтувати інвестиційну політику з розпродажу підприємств іноземним покупцям на використання власного інвестиційного ресурсу й розраховувати на внутрішні джерела інвестування¹⁵. Національний інвестор мав стати основою фінансового забезпечення науково-технічного прогресу в Україні.

¹³ Матвієнко В.П., Матвієнко П.В. Довгострокове кредитування інноваційних проектів. Утвердження інноваційної моделі розвитку економіки України: Матеріали наук.-практ. конф. Київ: НТУУ «КПІ», 2003. С. 150—159.

¹⁴ Матвієнко В.П., Матвієнко П.В. Промінвестбанк: стратегія відтворення. Київ: Наукова думка, 2002. С. 212.

¹⁵ Там само.

Головними чинниками, що визначають інвестиційну активність, є ефективна грошово-кредитна політика, оптимальна, добре капіталізована банківська система, раціональне управління грошовими потоками в інтересах розвитку національного виробництва і законодавчий захист національних інвесторів.

Особливо важливий напрямок удосконалення структурно-інноваційної перебудови — забезпечення інвестиційних потреб економіки через банки. Адже саме банківське інвестиційне кредитування є матеріальною основою розвитку економіки на базі високих технологій як головної ланки майбутнього економічного зростання. Про це я неодноразово наголошував у своїх працях.

Як свідчить світовий досвід, без банківського кредиту неможливий ані нормальний кругообіг капіталу, ані ефективне економічне зростання. Проте після припинення рефінансування банків під інвестиційні проекти у них практично не було дешевих довгострокових ресурсів. Вклади населення залишалися дорогими на тлі інфляційних очікувань, а терміни вкладів, як правило, не перевищували одного року. Пенсійна реформа не отримала логічного завершення, і кошти пенсіонерів не стали інвестиційним ресурсом. У зв'язку з цим стратегічним завданням державної ваги були збереження і примноження вкладів населення в надійних банках як головного інвестиційного ресурсу розвитку економіки.

Серед вагомих чинників, що негативно впливали на інвестиційну активність в Україні, слід зазначити нестабільність законодавства, яким практично не створено стимулів для національного інвестора, відсутність стимулювання з боку держави банківських установ для активізації інвестиційного кредитування. Загалом складалося враження, що ані урядові структури, ані банківська система не працювали у повній мірі на зростання економіки. З перших років побудови незалежної держави бізнесові ділки та зрадники зосередились на підриві національної банківської системи, яка є «кровоносною судиною» економіки.

Так, ще на початку 1990-х років був знищений могутній аграрний банк «Україна», внаслідок чого різко зменшилось

кредитування сільськогосподарського виробництва. Є відкрита інформація у пресі, що до банкрутства банку «Україна» й розкрадання коштів вкладників банку через офшорні компанії причетний В. Ющенко. Було порушено кримінальну справу, де досліджувалися дії Ющенка та інших керівників банку «Україна» у грудні 1991 року в рамках операції з конвертації 2 млрд радянських рублів у 25 млн доларів США. Згодом цю справу було дивним чином перекваліфіковано з тяжкого злочину на нетяжкий, а згодом, у зв'язку з обранням В. Ющенка Президентом, було закрито через закінчення терміну давності¹⁶.

З приходом В. Путіна до влади РФ розпочала безжальну та підступну боротьбу проти української економіки. Водночас українська держава не захищала власні банки, отже, почала поступово втрачати внутрішніх інвесторів економіки.

Укрсоцбанк, що забезпечував розвиток соціальної сфери, був не без допомоги російського капіталу проданий В. Хорошковському — бізнес-ділку, помічнику та раднику тодішнього прем'єр-міністра В. Пустовойтенка, а згодом перейшов до рук мільярдерів.

Коли в Україні до влади прийшли засланці з Донбасу на чолі з уркою Януковичем, свавілля в економічній сфері досягло апогею. Крадіжки та привласнення чужої власності стали нормою моралі тих, хто продавав державу агресивному сусіду — Російській Федерації.

У 2008 році ці зрадники організували фінансовий підрив Промінвестбанку, на якому трималась майже вся стратегічна промисловість країни. Національний банк України в порушення чинного законодавства не надав банку необхідні кошти у порядку рефінансування. Моє звернення до Президента України В. Ющенка з цього приводу залишилось без відповіді. Глава секретаріату В. Балого у зустрічі з Президентом мені відмовив.

Таким чином, за домовленістю з російськими чиновниками народний депутат від партії Януковича А. Ключов та керів-

¹⁶ Лещенко С. Історія, яка не стала «справою Ющенка». Українська правда. 21.01.2010. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/rus/articles/2010/01/21/4650769/>

ництво Нацбанку (В. Стельмах, А. Шаповалов), за мовчазної згоди Президента В. Ющенка передали Промінвестбанк у власність РФ.

Фінансова безпека такого великого системного банку, як Промінвестбанк, була на той час однією з найважливіших складових фінансової безпеки не лише банківської системи України, а й національної економіки загалом. Державні органи безпеки України, проігнорувавши російську загрозу, дозволили РФ протягом багатьох років здійснювати політичний та економічний тиск на стабільність фінансової системи України, стан національної валюти та економіки. За роки російського керівництва Промінвестбанк фактично було знищено, а багато провідних підприємств — позичальників банку — збанкрутіли.

Наприкінці 2016 році Приватбанк — найбільший на той час банк України, заснований І. Коломойським і Г. Боголюбовим, був визнаний неплатоспроможним і націоналізований. Цей банк використовував різноманітні схеми ухиляння від сплати податків до бюджету.

Як стверджувала ексглава НБУ В. Гонтарева, у ніч перед націоналізацією «Приватбанку» з його рахунків за шахрайськими схемами було виведено 16 млрд грн, у тому числі наближеним до керівництва особам передано 100 % корпоративного портфеля банку. Як наслідок загальний розмір «діри» в капіталі «Приватбанку» становив 148 млрд грн¹⁷. Згідно з даними НБУ аудит, проведений міжнародною компанією Kroll, виявив, що в «Приватбанку» 10 років здійснювали махінації, які завдали державі збитків мінімум в 5,5 млрд доларів США. Згідно із заявою НБУ Приватбанк мав «ознаки фінансової піраміди». Схема дуже проста. Топ-менеджмент Приватбанку «створював видимість реального банку». Для цього він «розробляв і впроваджував банківські продукти та послуги». «Співробітники банку називали цю схему «пилосо-

¹⁷ Справа Приватбанку: суд Лондона виніс рішення. Сьогодні. 17.03.2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://economics.segodnya.ua/ua/economics/enews/delo-privatbanka-sud-londona-vynes-reshenie-1123282.html>

сом», — заявили в НБУ. Клієнти вірили банку і розміщували в ньому свої гроші, після чого топ-менеджмент виводив їх шляхом видачі кредитів компаніям, пов'язаним з акціонерами. Ці гроші йшли на фінансування групи «Приват»¹⁸.

Отже, виникає необхідність посилення захисту національної банківської системи від подібних загроз як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Це є необхідною передумовою забезпечення стабільного функціонування банківського сектору та національної економіки.

У 2022 році внаслідок повномасштабного вторгнення Росії Україна зазнала широкомасштабних руйнувань. «Наслідки вторгнення відчуватимуться упродовж кількох поколінь, адже сім'ї було розділено й переміщено, порушено розвиток людського потенціалу, знищено культурну спадщину, а позитивна траєкторія розвитку економіки й рівня бідності змінилася на негативну», — йдеться у звіті, підготовленому у вересні 2022 року Світовим банком, Єврокомісією та українським урядом.

Згідно з прогнозами Світового банку бідність в Україні зросте у десять разів. Головними чинниками погіршення економічного та соціального стану є різке зростання цін на продовольство, а також переміщення мільйонів людей, які втратили свої домівки. Аналітики наголошують, що зростання рівня бідності буде ще більшим від прогнозованого, якщо уряди та інституції в усьому світі не зможуть надати Україні достатнього фінансування для поповнення бюджетного дефіциту, який невпинно зростає.

Після перемоги Україні потрібна буде економіка, яка зможе не лише пережити вторгнення Росії, а й забезпечити необхідні надходження до державного бюджету та підтримувати військову оборону. Отже, перед Україною постануть три головних завдання:

1. Оборона — забезпечення стійкості оборони та захисту країни, готовність до стримування збройної агресії.
2. Відбудова — відновлення зруйнованої інфраструктури, житла та виробництва після війни.

¹⁸ Руденко В. Kroll виявив витік з Приватбанку. Financial Club. 17.01.2018. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://finclub.net/ua/analytics/kroll-viyaviv-vitik-z-privatbanku.html>

3. Модернізація — мобілізаційні процеси переведення країни на наступний щабель розвитку.

Це стратегічний трикутник забезпечення майбутнього відновлення України, адже держава має створити рівні можливості розвитку для всіх українців, забезпечити сучасну освіту, якісну медицину, розвинену інфраструктуру та абсолютну безпеку для громадян. Президент України Володимир Зеленський виділив такі пріоритети у повоєнному відновленні країни: цифровізація, безпека та оборонний потенціал у поєднанні з доведеними до кінця судовою, антикорупційною й іншими реформами¹⁹.

Безумовно, Україні потрібний власний національний план модернізації економіки — великомасштабний, довгостроковий, структурно збалансований, із конкретними етапами реалізації. Розробити такий план для України допоможе досвід країн, які мали «повстати з попелу» війни і навіть увійти до підручників історії зі своїм економічним дивом.

Корисним для України може стати приклад Ізраїлю, який із 1952 року почав впроваджувати нову економічну політику. Вона полягала в значній лібералізації економіки, зокрема скасуванні розподільчої системи та державного регулювання цін. Також Ізраїль відмовився від емісії грошей на покриття витрат. Водночас країна запускала такі великі інфраструктурні проекти, як будівництво Національного ізраїльського водопроводу, енергетичних заводів і портів. Значні інвестиції йшли в аграрний сектор та легку промисловість.

З 1954 по 1964 рік ВВП Ізраїлю демонстрував зростання на рівні 10 % (трохи менше від темпів зростання економіки Японії), споживання на душу населення зросло на 221 %, країна практично досягла нульового безробіття. А головне — за цей період Ізраїль залучив інвестиції та зміг закласти основи своєї промисловості²⁰.

¹⁹ Як відбудувати економіку України після війни. Ukrainer. 10 травня 2022 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ukrainer.net/vidbudova/>

²⁰ Железняк Я. 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://>

Головна схожість України та Ізраїлю полягає в тому, що обидві країни мають дуже недружніх сусідів. Саме тому висока частка витрат на військову сферу неминуха. Сфера ВПК Ізраїлю стала головним роботодавцем, сама країна — лідером військової промисловості, а експорт озброєння — важливим джерелом надходжень до бюджету.

Модернізація в Україні має базуватися на консолідації суспільства навколо єдиної мети — ціннісно значущої, надихаючої з історичної точки зору для всього суспільства. Основними ознаками цієї форми модернізації є:

- консолідація українського суспільства;
- опора на власні сили, власні резерви, віра у власні сили;
- чітка стратегія участі країни у світовому розподілі праці.

Найпершим важливим кроком відновлення України має стати прискорений розвиток вітчизняного військово-промислового комплексу (ВПК). Йдеться не лише про закупівлю зброї, а й виробництво, у тому числі за рахунок трансферу військових технологій. Це уможливить максимально швидко налагодити виробництво у великому асортименті — від стрілецької зброї до засобів протиповітряної оборони. При цьому ВПК може стати драйвером розвитку для цивільних секторів економіки. Україні необхідні державні цільові оборонні програми розвитку озброєння за напрямками: ракетне озброєння, радарні системи, броньована техніка, боеприпаси, спецхімія тощо. Потребують прискорення темпи заміни в силах оборони застарілих зразків озброєння, військової та спеціальної техніки новими і модернізованими зразками, у тому числі з використанням військово-технічного співробітництва.

Необхідні масштабні інвестиції в розвиток військової інфраструктури, перш за все на сході та півдні країни. Мають бути створені умови для професійного зростання та соціального захисту військовослужбовців, що сприятиме досягненню високої мотивації у громадян до проходження військової служби та підвищить рівень і якість їх укомплектованості особовим складом.

На конференції в Лугано на початку липня 2022 року український уряд представив Національний план відновлення, що відображає основні напрями відновлення зруйнованої після війни економіки, чітко розділяє кожний напрям та комплекс ініціатив по ньому і містить супроводжувальні заходи, включно із законодавчими змінами. Загалом у плані відновлення 850 проєктів, на їхню реалізацію потрібно приблизно 750 млрд доларів²¹.

В аспекті макроекономічних припущень і прогнозів План відновлення виглядає занадто амбітним. Уряд передбачає, що річні темпи зростання реального ВВП будуть перевищувати 7 % протягом наступних десяти років, а номінальний ВВП наблизиться до позначки у 500 млрд доларів США у 2032 році. Однак за оцінками експертів таке різке підвищення номінального ВВП є малоімовірним, оскільки його «точка відліку» має становити близько 100 млрд доларів США у 2022 році²².

Беручи до уваги інтенсивність воєнних дій та високу залежність України від західної зброї, а також значні виклики для трансформації оборонної промисловості та модернізації Українських Збройних Сил у післявоєнний період, постійна допомога міжнародних партнерів вкрай важлива. Від початку повномасштабної війни Україна отримала 32,14 млрд доларів США від міжнародних партнерів.

За даними Міністерства фінансів України, від початку повномасштабного вторгнення Україна станом на початок грудня 2024 року отримала 105,9 млрд доларів США зовнішньої фінансової допомоги.

Найбільше коштів було отримано від Європейського Союзу (40,5 млрд доларів США), США (29,8 млрд доларів США) та від МВФ (11,4 млрд доларів США). Значні обсяги фінан-

²¹ Україна представила план відновлення країни. Слово і діло. 04.07.2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2022/07/04/novyna/suspilstvo/ukrayina-predstavyla-plan-vidnovlennya-krayiny-podrobyczy>

²² Богдан Т. План відновлення України: сильні та слабкі сторони. LB.ua. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/526637_plan_vidnovlennya_ukraini_silni.html

сування також надходили від Японії (6,6 млрд доларів США), Канади (5,4 млрд доларів США), Світового банку (5,3 млрд доларів США) та Великобританії (2,6 млрд доларів США). Загалом український бюджет фінансували 28 різних країн та організацій. В тому числі 32,4 млрд доларів США іноземних коштів надійшло з початку 2024 року (29,34% у вигляді безповоротних грантів та 70,7% — у формі кредитів, значна частина яких надана на пільгових умовах, що передбачають тривалий термін погашення та мінімальні відсоткові ставки).

У порівнянні з довоєнним періодом (на початок 2022 року) зовнішній державний борг зріс майже вдвічі (на \$ 53,85 млрд або на 94,14%), а резерви зросли на \$5,64 млрд (+18,23%). Сума державного та гарантованого державою боргу, наявного станом на 01.11.2024, більше, ніж в 3 рази перевищує обсяг затверджених планових доходів державного бюджету за 2024 рік та в 2,6 раза перевищує уточнений річний план доходів. Це свідчить про високе боргове навантаження, але тиск на бюджет дещо пом'якшується завдяки досить тривалому періоду, відведеному на погашення значної частки зовнішньої заборгованості.

На даний час Україна має дуже суттєве боргове навантаження. Для його зниження необхідно активно залучати грантові кошти, а також стратегічно домагатися отримати відшкодування коштом конфіскації активів держави-агресорки.

За даними Світового банку на 31 грудня 2023 року на повоєнне відновлення України потрібно мінімум 486 мільярдів доларів США. Відновлення післявоєнної України буде одним із наймасштабніших у Європі з часів Другої світової війни. Обсяги завдань з відновлення та можливості сучасних технологій формують унікальні виклики. Динаміка останніх місяців військових дій на фронті, зокрема відсутності суттєвого прогресу з боку ворога та активні дії військових сил України на всій лінії зіткнення, підтверджує основні гіпотези щодо характеристик післявоєнного функціонування України, в яких країна зберігає потужні державні та соціальні інститути, але має значне навантаження на державний бюджет та економіку в цілому.

Тому Україні як ніколи треба піклуватися про ефективне, відкрите та прозоре використання всіх доступних ресурсів,

які наявні у державі, доступні у приватного сектору та можуть бути надані міжнародними партнерами.

Найбільшим каналом торгівлі для України є морський шлях, який фактично заблокований Росією з початку повномасштабного вторгнення наприкінці лютого 2022 року. Лише 1 серпня 2022 року з порту Одеси вийшов перший торговельний корабель із українською сільськогосподарською продукцією. Наразі експортується тільки сільськогосподарська продукція, про відновлення обсягів її експорту говорити зарано.

Україна продовжує торговельну активність через країни ЄС, але пропускна здатність критично низька та обмежена переважно суходелом. Як наслідок, накопичується дефіцит торговельного балансу (імпорт дорівнює 80—90 % довоєнного, а експорт значно впав).

За 3 тижні після початку війни українська електромережа була успішно приєднана до електромережі ЄС. Але негативним чинником є відсутність власного виробництва нафтопродуктів.

Українські промислові гіганти, кожен з яких давав роботу десяткам тисяч людей, під час війни виявилися найуразливішими. Їх легше поцілити ракетами, авіабомбами та прицільними ударами. Маріупольський меткомбінат імені Ілліча, «Азовсталь», Авдіївський коксохімічний завод, Кременчуцький нафтопереробний завод, Київський завод «Антонов» — ці назви лунають у новинах разом із повідомленнями про руйнування внаслідок повітряної атаки рашистів.

Яка альтернатива? На думку Міністерства економіки України, альтернативою може бути структура економіки, де основний внесок у ВВП робить малий та середній бізнес. Таким шляхом ідуть Польща, Чехія, Великобританія, США. У бідних країнах внесок малого та середнього бізнесу у ВВП становить 18—20 % (30—35 % всіх зайнятих в економіці). А у заможних країнах цей показник становить понад 60 % ВВП та понад 70-75 % всіх зайнятих²³.

До війни обсяг експорту України становив 35 % ВВП. Проте український експорт має одну велику ваду — 75 %

²³ Свириденко Ю. Яку економіку ми будуємо? Українська правда. 08.07.2022. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/columns/2022/07/8/7357131/>

становить сировина. Отже, для низки більш розвинених країн Україна є сировинним придатком. Так, у 2020 році Україна та Канада експортували приблизно однаковий обсяг сільськогосподарської продукції — 74—75 млн тонн. Проте експорт з Канади коштував 55 млрд доларів США, а з України — лише 22 млрд доларів США, тобто в 2,5 раза менше.

Відновлення української економіки у довоєнному вигляді буде означати консервацію її аграрно-сировинного типу, що зробить Україну найбіднішою країною Європи. Тому нам треба змінювати, а не зберігати структуру економіки. Іншими словами, нам потрібен план переходу від аграрно-сировинної до технологічної економіки.

Перехід від експорту сировини до переробки доцільно здійснити у тих галузях, які дають найбільшу експортну виручку. В сільському господарстві та в металургії завдяки переробці можна досягнути її значного зростання. Слід розвинути промислову переробку та змінити частки: експортувати 75—80 % готових продуктів та послуг і лише 25—20 % сировини. У відновленні України мають бути задіяні українські компанії та виробники. Це дасть поштовх економіці, створить нові робочі місця, пожвавить підприємницьку активність.

Для економік з низьким рівнем накопичення основних засобів вирішальне значення мають капітал та темпи його нагромадження. Будь-якій країні для прискорення темпів зростання та розвитку необхідно підтримувати високий рівень доходів з метою підвищення рівня інвестицій й уникати значної залежності від іноземної допомоги. За будь-якого типу економічної системи країна не може сподіватися на досягнення економічного прогресу, якщо не виконується певний мінімум темпів нагромадження капіталу.

Традиційно є три джерела капітальних інвестицій: власні кошти національних підприємств, кредити та прямі іноземні інвестиції. Власні кошти і кредити переважно забезпечували ті капітальні вкладення, які Україна мала в минулому. Тому без прямих іноземних інвестицій виконати це завдання практично неможливо. Крім того, нам потрібні інвестиції вже зараз, не чекаючи завершення війни, але їх стримують військові та політичні ризики.

Стимулювання збільшення власних коштів підприємств доцільно здійснювати за рахунок запровадження таких податкових преференцій як інвестиційний податковий кредит, інвестиційна податкова пільга та інвестиційна податкова премія.

Розширення пропозиції інвестиційних ресурсів в економіці не повинно і не може відбуватись лише завдяки нарощуванню бюджетних витрат держави. Не менш важливо зорієнтувати на інвестиційні цілі банківське кредитування і збільшити пропозицію довгострокових кредитних коштів на прийнятних для бізнесу умовах. Вирішення цієї задачі слід пов'язувати, з одного боку, із спеціальним створенням для цих цілей українського банку розвитку, а з іншого — із збільшенням впливу Національного банку України на інвестиційні процеси. Щодо останнього, то доцільно запровадити цільове рефінансування комерційних банків та формування пропозиції «довгих» грошей з прив'язкою до завдань структурно-інноваційної модернізації промисловості.

Слід активізувати інвестиційну сферу, створити програму фінансування інноваційної сфери за рахунок інвестиційних кредитів НБУ. З цією метою необхідно збільшити монетизацію економіки та влити в економіку додаткові інвестиційно-емісійні кошти, розробивши широку програму реалізації високоефективних технологічних проєктів. Дехто зауваже, що через мультиплікатор зросте емісія грошей. Так, але вона буде контрольована, і за певний значний відрізок часу ці кошти можуть бути вилучені з грошового обігу.

Кредитний процес залежить від концентрації банківського капіталу. Розпорошення капіталу по безлічі комерційних банків призводить до деконцентрації кредитних ресурсів і практично унеможливлює реалізацію великих довгострокових інноваційних проєктів, які вимагають значних інвестицій. Створюється ситуація, коли економіку кредитують одні банки, а ресурси тримають інші. Як наслідок зростає ціна банківського кредиту, штучно зменшуються обсяги інвестиційного кредитування економіки. У той же час у світі активно відбуваються процеси концентрації капіталу. Кількість банків у США скоротилась із 15 до 10 тисяч, у Китаї ключовими є 4 великі банки. Проблема концентрації стосується не тільки банківського, а й промислового капіталу. Політика подріб-

нення підприємств через так звану їх реструктуризацію, недостатня увага до розвитку пріоритетних сфер призвели до того, що залишились поодинокі потужні виробництва, які визначають інфраструктуру нашої економіки і можуть забезпечувати науково-технічний прогрес в Україні.

Слід розширити функції НБУ завданнями забезпечення економічного зростання, інвестиційної активності та підтримання зайнятості, як це передбачено в багатьох розвинених країнах світу. Для створення механізмів грошової пропозиції, замкнених на інвестиційному кредитуванні реального сектору в цілому та його окремих пріоритетів, слід прив'язати умови доступу комерційних банків до рефінансування з боку НБУ із зобов'язаннями щодо використання кредитних ресурсів на фінансування інвестиційних проєктів суб'єктів. Це можна зробити як непрямыми, так і прямими способами формування пропозиції грошей НБУ. Серед непрямих способів можна застосувати, наприклад, рефінансування під заставу облігацій, векселів та інших зобов'язань платоспроможних підприємств. Серед прямих — участь у фінансуванні державних інвестиційних програм і проєктів, надання держгарантій, кредитування інститутів розвитку, в тому числі банку розвитку. Доцільно скористатись можливостями спрямування грошової емісії на державні інвестиційні потреби, як це робиться, наприклад, у США, Японії, частково в ЄС шляхом придбання центробанками державних довгострокових боргових зобов'язань і рефінансування під них комерційних банків. Емісію також доцільно використовувати для фінансування інститутів розвитку.

Найважливішим інструментом створення ефективної системи інвестиційного кредитування економіки є керування грошовими потоками в державі. Зараз обсяги руху коштів збільшуються. Але значна кількість банків створює нераціональні грошові потоки — ресурси відволікаються від інвестиційного кредитування економіки, а ціна банківського кредиту штучно завищується. Відсутність керування грошовими потоками в державі призводить до їх відтоку через окремі банки в «тінь» або офшорні зони. Держава має запровадити науково обґрунтовану систему керування грошовими потоками через банки, які активно кредитують економіку країни в інтересах самої економіки.

Реалізація державних інтересів розширення інвестиційних процесів і розвитку банківської системи можлива тільки шляхом захисту прав банків-кредиторів. Без реального захисту національних інвесторів інноваційні процеси не розгорнуться.

З метою збільшення інвестицій в інноваційну сферу доцільно впровадити такий комплекс заходів:

- створити нормативно-правову базу, що ґрунтуватиметься на принципах пріоритетності національних інвесторів і товаровиробників;
- запровадити систему керування грошовими потоками на державному рівні в інтересах виробництва;
- закласти передумови для концентрації наукового і виробничого потенціалів як основи науково-технічного прогресу;
- забезпечити державне стимулювання та захист інвестиційної діяльності, в тому числі й через створення спеціального режиму оподаткування банків, які беруть участь у кредитуванні інвестиційних проєктів державної ваги;
- запровадити механізм компенсації відсотків, які сплачуються підприємствами комерційним банкам за інвестиційними кредитами;
- надавати державні гарантії комерційним банкам, які здійснюють кредитування пріоритетних для країни інноваційних проєктів;
- переглянути амортизаційну політику в напрямі підвищення норм амортизації та введення амортизаційних премій насамперед для підприємств, наукових і конструкторських підрозділів переробної промисловості, що випускають високотехнологічну продукцію.

Важливою умовою структурної перебудови економіки є наявність фінансових джерел, механізмів їхньої мобілізації, система перерозподілу доданої вартості у міжгалузевому розрізі, збалансована державна політика у цій сфері. Щоб українська економіка запрацювала на повну потужність, доцільно здійснити такі заходи:

- покінчити з корупцією та організованою злочинністю, оскільки саме вони призводять до руйнівних для країни наслідків через розкрадання національного багатства;
- запровадити національну грошово-кредитну політику, яка б стимулювала мобілізацію грошей в Україні;

- зорієнтувати кредитну політику на виробничу сферу, без цього економіку не відновити;
- оскільки на шляху до інноваційного розвитку основним ресурсом стає інтелект, пріоритетним слід вважати відродження престижу розумової праці, належну державну підтримку та фінансування науки й освіти, справедливую оцінку праці людей.

Україна має надзвичайно великі можливості розвитку ринку високих технологій. Однак він залишається незадіяним через відсутність активного державного стимулювання. Україна ще знаходиться серед світових лідерів у дослідженні проблем в галузі фізики, математики, інформатики, хімії, фізіології, медицини, прикладних розробок у сфері лазерної та криогенної техніки, нових матеріалів, аерокосмічної техніки, окремих зразків озброєння і військової техніки, засобів зв'язку і телекомунікацій, програмних продуктів. До 2022 року Україна входила до вісімки держав, що мали науково-технічний потенціал для створення сучасної авіакосмічної техніки, і до десятки найбільших суднобудівних країн світу.

Звертаюсь до всіх громадян України з єдиним закликом — повірити у власні сили, в ідеологію захисту економічних інтересів України. Лише розраховуючи на власні сили, власні ресурси і потенціал, свій народ, ми створимо міцну, економічно й соціально розвинуту демократичну державу — Україну, якою буде пишатися кожен з нас!

Як підтвердження правильно обраного шляху розвитку доносяться до нас через віки слова Тараса Шевченка:

*У чужому краю
Не шукайте, не питаєте
Того, що немає
І на небі, а не тільки
На чужому полі.
В своїй хаті своя й правда,
І сила, і воля²⁴.*

²⁴ Шевченко Т.Г. І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм в Україні і не в Україні моє дружнєє посланіє. Шевченко Т.Г. Кобзар. Київ, 1969. С. 212.

СИЛА ПАТРІОТИЗМУ

*Кожен має істину збагнути —
Разом шлях верстати до мети.
Тільки патріотом мусиш бути,
Землю, як зіницю, берегти.*

*За щастя народу, за світлу долю
Кріпи патріотів ряди.
За чистеє небо, за хлібнеє поле
Боротися будем завжди¹*

Історія засвідчує, що послідовна боротьба за утвердження та зміцнення державності країни невіддільна від почуття патріотизму. Любов до Батьківщини надихає людей на подвиги й самопожертви в ім'я великої мети.

Роль і значення патріотизму зростають у часи міжнародних конфліктів або воєнних дій. Саме у ці бурхливі історичні етапи країна може здолати складні періоди своєї історії, насамперед завдяки неймовірному вибуху ентузіазму та патріотизму власного народу.

Історія України сповнена героїчних подвигів справжніх патріотів у боротьбі за волю та світле майбутнє держави. Прикладами можуть слугувати битва під Дорогочином (1238 р.), яка відбулася між військом галицько-волинського князя Данила Галицького і хрестоносцями Добжинського ордену та закінчилася перемогою русинів; Хотинська битва (1621 р.), перемога над військами Османської імперії; Перша та Друга світові війни; війна за незалежність України, яка почалась у 2014 році та свідками якої ми є. Із середовища сучасної української молоді вийшли герої, які мужністю, залізною стійкістю, самовідданою хоробрістю завоювали глибoku любов і визнання всього українського народу.

Патріотичне почуття громадянина є важливим емоційним аспектом національно-державного світогляду. Воно включає: почуття належності до своєї держави, повагу до історії сво-

¹ Володимир Матвієнко. Творить Україну. Київ: Наукова думка, 2017. С. 47.

го народу, до своєї культури, мови, любов до рідної природи. Найвищою формою патріотизму є почуття, що сягає рівня жертвовності, коли для блага Батьківщини людина готова терпіти муки і навіть йти на смерть.

Почуття патріотизму в жодному разі не можна змішувати з почуттям ворожості до інших народів. Один з найголовніших постулатів християнства: не роби іншому те, що ти не хочеш, щоб робили тобі. Тобто не руйнуй в інших, а створюй у себе. Тоді й інші будуть ставитися до тебе з повагою. В цьому полягає первинна основа почуття патріотизму.

Термін «патріотизм» походить від грецького слова «*patrios*» — батьківщина і «*patriotes*» — співвітчизник та означає любов до Батьківщини, відданість своєму народові, готовність підкорити особисті потреби потребам суспільства, здатність на подвиги заради своєї країни. Це комплексна характеристика особистості людини, її громадянсько-патріотичної позиції та ціннісних орієнтирів, що визначають відповідальність за долю Батьківщини.

Академічний тлумачний словник української мови трактує патріотизм як «любов до своєї батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви й подвиги»². В «Енциклопедії державного управління» наведено таке визначення: «патріотизм — морально-етичний та політичний принцип, сутність якого полягає в почутті любові до рідного краю, Батьківщини, своєї країни»³. А в «Енциклопедії політичної думки» зазначено: «Патріотизм — це любов до Батьківщини, яка включає в себе готовність стати на її захист та діяти в її інтересах. Патріотизм — це швидше почуття, аніж політична ідея, але таке почуття, яке може бути поставлено на службу різного роду переконанням, особливо під час війни»⁴.

² Патріотизм. Словник української мови: в 11 т. Ред. кол. І.К. Білодід (голова) [та ін.]; АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні. Київ: Наукова думка, 1975. Т. 6. С. 97.

³ Енциклопедія державного управління: у 8 т. Наук.-ред. колегія Ю.В. Ковбасюк (голова) [та ін.]; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Київ: НАДУ, 2011. Т. 3: Історія державного управління. Наук.-ред. колегія А.М. Михненко [та ін.]. 788 с. С. 535.

⁴ Енциклопедія політичної думки: пер. з англ. Київ: Дух і Літера, 2000. 472 с. С. 237.

Протягом всієї історії людства проблема патріотизму, ставлення до Батьківщини була та є предметом постійної уваги мислителів, громадських діячів, науковців, педагогів. Духовний потенціал патріотичної ідеї відображений у письмових та усних джерелах народів усіх країн світу.

Так, давньогрецький мислитель Платон у діалозі «Держава» оперував словосполученням «спільне благо», яке за суттю можна вважати еквівалентним сьогодинішньому розумінню поняття «патріотизм». За Платоном спільне благо є найвищою цінністю, найголовнішим принципом функціонування його ідеальної держави, воно зрозуміле та підтримується більшістю громадян. Громадянин опікується інтересами держави, держава опікується інтересами громадянина. Індивід поза межами держави не може повноцінно реалізувати себе, тільки спільними силами громадян держава спроможна протистояти викликам. Таку солідарність можна розглядати як відсутність суттєвих суперечностей усередині суспільства⁵.

Ще одним принципом, за яким, на думку Платона, балансуються інтереси держави та громадянина, є справедливість, що регулює думки та вчинки всіх мешканців держави та відносини між ними. Цей принцип консолідує громадян і допомагає подолати локальні розбіжності у вирішенні глобальних питань діяльності держави, тобто закони в такій державі ставлять за мету не добробут якогось прошарку населення, а благо всієї держави. Цим досягається довіра до органів влади, а виконання законів є обов'язком патріотично налаштованого громадянина⁶.

У працях філософа Давньої Греції Арістотеля, з одного боку, є раціональніші ноти в описі явища патріотизму, а з іншого — воно розглядається з позиції державних інтересів та тяжіє до поняття «громадянськість». Патріотизм громадян — це один зі складників, який гарантує добробут держави. За важливістю проявів суто воєнно-героїчний складник поступається більш широким громадянським проявам: виконанню цивільних обов'язків добропорядного громадянина в еконо-

⁵ Платон. Держава: пер. з давньогрец. Д. Коваль. Київ: Основи, 2000. 355 с.

⁶ Там само.

міці, політиці, мистецтві, науці та інших сферах суспільного життя, у тому числі у війсьній сфері, але без її домінанти. Виховання такого громадянина вважається однією з основних функцій держави⁷.

Згідно з німецьким філософом Гегелем патріотизм — це прагнення досягти загальних цілей та інтересів держави, які апріорі мають вищий пріоритет стосовно будь-яких особистих, групових та навіть суспільних інтересів. Держава як вища форма організації суспільства і вища цінність є головним об'єктом вищих почуттів і помислів особистості та суспільства, у тому числі патріотичних⁸.

Явища та ідеї патріотизму відображені й у пам'ятках давньоруської літератури. Так, у творі «Слово о полку Ігоревім» на тлі опису подій походу автор показує зміну світогляду князя Ігоря від свавільно-гнівних вчинків до розуміння об'єднавчої ролі держави. Автор описує приготування до походу, триденний бій, поразку і полон князя та причини цього. Зміна світогляду ілюструється наприкінці поеми, де після втечі з полону Ігор приходить до церкви Святої Богородиці Пирогощі — Державної Богоматері⁹.

У творі «Повчання Володимира Мономаха дітям» київський князь радить своїм дітям любити Батьківщину, захищати її від ворогів, трудитися, бути хоробрими, гуманними, чуйними до людей, поважати старших, жаліти дітей, сиріт, поважати жінок¹⁰.

Ідея патріотизму в усі часи посідала особливе місце не тільки у духовному житті суспільства, а й усіх найважливіших сферах його діяльності — в ідеології, політиці, економіці, культурі, історії, екології тощо. Отже, патріотизм — це явище соціально-історичне, в різні історичні епохи воно має конкретні прояви. Адже кожна людина, а тим більше соці-

⁷ Арістотель. Політика: пер. з давньогрец. О. Кислюк. Київ: Основи, 2000. 239 с.

⁸ Гегель Г. Философия права: пер. с нем. М., 1990. 524 с.

⁹ Слово о полку Игореве. 800 лет: сборник. М., 1986. 576 с.

¹⁰ Повчання Володимира Мономаха. Юрид. енцикл.: в 6 т. Ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. Київ: Укр. енцикл. ім. М.П. Бажана, 2002. Т. 4: Н—П. 720 с.

альна група, має свої специфічні інтереси, і цим визначається її розуміння патріотизму. Нерідко виникають спекуляції на цьому святому почутті. Образно про це написав великий український поет Іван Франко у вірші «Сідоглавному», викриваючи показний патріотизм окремих людей: «...твій патріотизм — празнична одежина, а мій — то труд важкий, гарячка невдержима»¹¹.

Патріотизм — це одна із якостей людського характеру. Він, подібно до любові, керує людською свідомістю, спонукаючи на великі та малі вчинки в ім'я Батьківщини. Патріотизм породжує впевненість у собі, волю до перемоги, віру в свою націю, свій народ. Патріот живе в єдності зі своїм народом, він живе своїм народом, адже життя народу стає його життям. До речі, слово «патріот» у його сучасному розумінні вперше з'явилося в часи Великої французької революції 1789—1793 рр. Тоді патріотами називали себе борці за народну справу, захисники республіки на противагу зрадникам з табору монархів.

На кожному історичному етапі розвитку суспільства зміст і спрямованість патріотизму визначаються, насамперед, духовним і моральним кліматом, історичною пам'яттю, культурним корінням, що живить суспільне життя багатьох поколінь, політикою держави, згуртованістю громадян навколо національної ідеї.

Значна частина населення України народилася і зростала в державі, якої вже не існує — в Радянському Союзі. Це зумовлює особливості політичної соціалізації старшого покоління, яке у свою чергу впливає на соціалізацію молоді. Серед політичної еліти України більшість так званих вихідців з СРСР, тобто більшість тих, хто в старі часи боровся з будь-якими проявами націоналізму.

У зрусіфікованих містах радянської України представників інтелігенції, які розмовляли українською мовою, підозрювали в тому, що вони є «буржуазними націоналістами». Українська мова інших груп населення (робітників, селян) сприймалась як прояв безкультур'я та «селянщини». Люди, що

¹¹ Франко І. Вибрані твори у трьох томах. Т. 1. Київ, 1973. С. 58.

розмовляли українською мовою, повинні були миритися до певної міри зі зневажливим ставленням до них.

Отже, не одне покоління українців було виховане в душі національного самозречення. В нас формували почуття національної меншовартості, комплексу неповноцінності, навіювали переконання в перевазі «старшого брата». Навмисне поширення російськомовної літературної та музично-пісенної продукції, висвітлення неправдивої історії, висміювання українського характеру і традицій формувало явище етноциду¹². Радянщина намагалася позбавити наш народ усіх ознак як духовної, так і культурної самостійності.

Закономірно, що за умов незалежної України почалося відродження багатограних традицій українського народу. Проте варто пам'ятати, що патріотичне почуття особистість набуває не лише шляхом біологічної спадковості, а неодмінно під впливом соціального середовища. Патріотизм покликаний дати новий імпульс духовному оздоровленню народу, формуванню в Україні громадянського суспільства, яке передбачає трансформацію громадянської свідомості, моральної, правової культури особистості, розквіту національної самосвідомості й ґрунтується на визнанні пріоритету прав людини.

Замислюючись над сучасною проблемою формування почуття патріотизму в Україні, варто пригадати мудрі настанови видатних українців.

«Справжній патріот, — писав Г. Ващенко, — любить Батьківщину в цілому і не відвертається від неї тому, що її нарід має деякі негативні риси або тому, що в минулому він робив ті чи інші помилки. Не стане, наприклад, справжній патріот відвертатись від своєї Батьківщини тому, що його нарід через певні історичні умови не піднісся на такий рівень культури, на якому стоять передові народи Європи.

Справжній патріот не обмежується пасивною любов'ю до свого краю і народу, до його сучасного й минулого, до його мови й культури. Для патріота дорога честь своєї Батьків-

¹² Ковальчук О.Є. Сучасний погляд на національно-патріотичне виховання. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://vvak.in.ua/attachments/article/251>

щини, він захищає її, і разом з тим своєю діяльністю і взагалі всією своєю поведінкою він намагається піднести цю честь»¹³.

Надзвичайно мудро та переконливо звертається до молоді В. Сухомлинський: «Батьківщина — твій дім, твоя колиска. У рідному домі не завжди все гаразд. Є в нас своє лихо й горе. Говорячи про них, пам'ятай: ти говориш про лихо і горе свого рідного дому. Щоб мати моральне право говорити про лихо і горе свого народу, щоб один раз сказати, треба десять разів зробити щось конкретне для зміцнення своєї Батьківщини»¹⁴.

Про сутність патріотизму глибоку думку висловив геній українського народу Іван Франко: «Мій патріотизм — це тяжке ярмо, вложене долею на мої плечі. Я можу здригатись, можу стиха проклинати долю, що вложила мені на плечі се ярмо, але скинути його не можу, іншої батьківщини шукати не можу, бо став би підлим перед власним сумлінням»¹⁵. Ці слова великого українця-патріота є надзвичайно актуальними для всіх громадян, хто по-справжньому любить і захищає Батьківщину.

Співвідношення патріотизму і націоналізму є однією з проблем, що викликає дискусії. Дехто вважає, що ці поняття ідентичні, що національна ідея є основою патріотизму, інші це заперечують. Очевидно, ідентичними ці поняття є тоді, коли сформувалася політична нація. Ідентифікація з політичною нацією одночасно є ідентифікацією з країною, любов до своєї нації і до своєї держави — одне і те саме, отже, націоналізм і патріотизм у цьому випадку є ідентичними поняттями¹⁶.

¹³ Ващенко Г. Виховання волі і характеру. Боффало. Мюнхен, 1957. С. 287, 288.

¹⁴ Сухомлинський В.О. Як виховувати справжню людину. Вибрані твори: в 5 т. Київ: Рад. школа, 1976. С. 176.

¹⁵ Франко І. Публіцистика. Вибрані статті. Київ: Наука, 1953. С. 114.

¹⁶ Кіндратець О. Особливості формування почуття патріотизму в Україні. *Політичний менеджмент*. 2011. № 3. С. 63.

За роки незалежності в Україні постійно зростає інтерес до проблем національної самоідентифікації. З'явилося безліч публікацій на цю тему, в яких у різних аспектах розглядається процес формування національної самосвідомості в контексті світового історико-культурного процесу. Як зазначають науковці, формування національної самосвідомості — складний довготривалий процес, наслідком якого є чітке самоусвідомлення причетності до нації, готовність чесно та сумлінно служити суспільству і Закону, захищати інтереси української держави та народу¹⁷.

Існують різні підходи до визначення поняття «національна свідомість». Так, І. Кресіна окреслює національну свідомість як складну модернізовану систему духовних феноменів та їх утворень, які сформувалися у процесі історичного розвитку нації, відображають основні засади її буття та розвитку. Національна свідомість як складна система, охоплює теоретичні, буденні, масові та елітні, власне національні та запозичені ідеї, настанови, устремління, культурні здобутки, що утворюють духовний унікум нації¹⁸.

Науковець А. Фрідріх зазначає, що національна свідомість — це складне соціально-психічне утворення особистості, що є самоусвідомленням причетності до нації, готовності сумлінно й творчо працювати на благо Вітчизни, зміцнювати єдність свого народу¹⁹.

Необхідною умовою національного відродження України є відмова від почуття меншовартості та національної неповноцінності, яке віками прищеплювалось нашими ворогами і

¹⁷ Ряшко О.В., Ряшко В.І. Формування національної самосвідомості як важливого чинника патріотизму у майбутніх працівників правоохоронних органів. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки: збірник наукових праць. 2015. № 824. С. 400.

¹⁸ Кресіна І. Національна свідомість: сутність, основні складові та рівні функціонування. *Нова політика*. 1998. № 3. С. 12—14.

¹⁹ Фрідріх А.В. Педагогічні умови формування національної самосвідомості студентів вищих педагогічних навчальних закладів: автореф. дис. ... канд.. педагог. наук: спец: «Теорія і методика виховання» 13.00.07. Інститут проблем виховання АПН України. Київ, 2006. 21 с.

призвело до втрати історичної пам'яті, національної гідності та гордості, що сьогодні загрожує не тільки нашій культурі, а й нашому майбутньому²⁰. У зв'язку з цим дієвим засобом відродження нації є формування в особистості почуття національної гідності, що допоможе позбутися почуття національної меншовартості. Науковці наголошують, що за відсутності національної самоідентифікації не може бути й мови про розвиток у людини національної самосвідомості, а отже, й національної гідності²¹.

Наведемо результати соціологічного опитування, виконаного авторитетним Центром Разумкова у 2016 р.²². Так, дві третини (67 %) респондентів вважали себе патріотами України, 10 % відповіли на це питання негативно, 10 % відповіли, що це залежить від ситуації, а 13 % вагалися з відповіддю. На наявність почуття патріотизму, любові до України вказали 76 % опитаних, 14 % констатують його відсутність. Мають почуття патріотизму більшість жителів усіх регіонів — від 59 % на Донбасі до 88 % на Заході країни, 80 % етнічних українців та 53 % етнічних росіян.

Згідно з думкою респондентів найбільшою мірою почуття патріотизму посилили героїзм і самовідданість українських військових, добровольців, волонтерів, виявлені в боротьбі проти російської агресії та сепаратистських рухів (на це вказав 71 % опитаних), російська агресія проти України, анексія Криму, військова підтримка сепаратистських формувань на Донбасі, що завдали значних людських та економічних втрат (55 %), Майдан (50 %), конфлікт на Донбасі та його наслідки (49 %).

²⁰ Калиновський Ю.Ю. Національна ідея як ціннісна детермінанта державотворчого процесу в Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. 2016. № 1 (28). Філософія. С. 99—100.

²¹ Кресіна І. Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси. Етнополітичний аналіз. Київ: Вища школа, 1998. С. 285.

²² Консолідація українського суспільства: Шляхи. Виклики. Перспективи. Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії 16 грудня 2016 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://razumkov.org.ua/up1oad/Identi-2016.pdf>

Натомість дії влади з реалізації реформ у 2014—2016 рр. у відносної більшості опитаних (42 %) послабили почуття патріотизму. Героїзм і самовідданість українських військових, добровольців, волонтерів, виявлені в боротьбі проти російської агресії та сепаратистських рухів, посилили почуття патріотизму в більшості жителів усіх регіонів (від 52 % жителів Сходу до 90 % жителів Західного регіону). Російська агресія проти України посилила почуття патріотизму у більшості жителів Західного та Центрального регіонів (відповідно, 76 % і 64 %), відносної більшості жителів Донбасу та Півдня (відповідно, 44 % і 39 %), тоді як серед жителів Сходу країни приблизно однакові частки становлять ті, у кого російська агресія посилила (31 %) і послабила (29 %) почуття патріотизму, а також не вплинула на це почуття (32 %).

Консолідації українського суспільства заважає низка негативних чинників, зокрема й те, що західні та південно-західні області України тривалий час розвивались у складі сусідніх держав. Так, Волинська, Рівненська, Львівська, Тернопільська та Івано-Франківська області досить тривалий період перебували у складі Польщі; Закарпатська область — у складі спочатку Австро-Угорщини, потім Чехословаччини; Чернівецька область (Північна Буковина) та Південна Бессарабія (сучасна південно-західна частина Одеської області) — у складі Румунії. Кримський півострів (теперішня Автономна Республіка Крим) увійшов до складу України, як відомо, у 1954 році.²³ Колишні метрополії сприяли переселенню на ці історичні українські землі значної частини власного населення, що не могло не вплинути негативно на процеси національної ідентифікації українців. Це зумовило різновекторний та нерівномірний рівень соціально-культурного розвитку різних частин українського народу.

Слід відзначити також ще одну особливість сучасного українського суспільства: в ньому є значна група людей, які здійснюють деструктивну політику проти консолідації наро-

²³ Краєвий О.Д., Краєвий Р.О. Проблеми на шляху консолідації українського суспільства на сучасному етапі та визначення підходів до їх подолання. Історико-політичні студії: зб. наук. праць. Київ: КНЕУ, 2014. № 2. С. 103.

ду України. Це ті, хто через історичні обставини «механічно» отримали українське громадянство у 1991 році і з різних причин вороже налаштовані щодо державності українського народу.

Це зумовило складнощі формування національної і громадянської ідентичності українців. Відтак частина населення східних та південних областей України, де ця асиміляція була найбільшою, ідентифікують себе як мешканці свого регіону і вважають, що їхній регіон має бути частиною Росії, що й зумовило поширення сепаратизму. Звичайно серед них також є проукраїнсько налаштовані громадяни, але громадянська ідентичність значної частини жителів цього краю була спотворена внаслідок інформаційної війни з боку російських окупантів²⁴.

Як зазначає В. Карлова, важливу роль у формуванні національної самосвідомості відіграють технологічні чинники, значущість яких особливо посилюється в умовах інформаційного суспільства та посилення глобалізаційних процесів²⁵. Це передусім різного роду інформаційні технології, спрямовані на зміну самої людини через зміну її свідомості шляхом зміщення орієнтирів і зміни її цінностей.

Інформаційні технології впроваджуються через засоби масової інформації (ЗМІ), інтернет тощо. ЗМІ формують готові для засвоєння ціннісно-сміслові моделі, змінюють аксіологічну картину соціуму, отже, справляють колосальний вплив на суспільну свідомість, створюючи як негативні стереотипи, так і навпаки, мінімізуючи їх.

З цього приводу відомий фахівець у галузі масових комунікацій В. Лизанчук зазначає: «людські спільноти творяться мережами інформаційних комунікацій, через які передається необхідна державно-політична, суспільно-економічна, ідеологічна, історична, етнічна та інша інформація. Національ-

²⁴ Найдъонов О.Г. Національна ідея як потужний фактор консолідації українського суспільства. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://lib.iitta.gov.ua>

²⁵ Карлова В.В. Основні фактори формування и розвитку національної самосвідомості. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10kvrns.pdf>

на мережа засобів масової комунікації — це один із «трьох китів», на якому базується державна самосвідомість поряд з національною інтелігенцією та національною політичною елітою»²⁶.

Однак інформаційні технології можуть не лише консолідувати суспільство, а й відігравати деструктивну роль, підбивати його соціально-психологічну стійкість шляхом маніпуляцій суспільною свідомістю, створення і просування у масову свідомість негативних ціннісних образів, чужих національній культурі ідеалів і цінностей.

Учені наголошують, що на психологічному рівні головною метою інформаційної агресії є зниження свідомості людини до стану загрози і відчуття страху. Такі агресивні інформаційні технології не один рік відпрацьовувалися російськими провладними структурами проти власного населення²⁷. Тому суспільство і держава повинні постійно дбати про нейтралізацію інформаційної агресії й мобілізувати ресурсний потенціал українських ЗМІ для зміцнення національної самосвідомості та духовної єдності народу.

Визначальною рисою патріотизму в Україні має бути його дієвість, спроможна перетворювати почуття в конкретні справи та вчинки на користь держави. Справжній патріот повинен мати активну життєву позицію, своїми справами та способом життя сприяти якісним змінам ситуації в країні на краще. Для формування такої свідомості особистості має бути сформована та реалізована цілісна система патріотичного виховання, в основу якої мають бути покладені історичні й культурні цінності, традиції та звичаї народу, значення яких зростає в умовах європейської інтеграції України.

Патріотичне виховання є важливим державним завданням, важливою складовою національної безпеки країни та має чітку цільову настанову — готувати молодь до захисту Батьківщини. Невід’ємною частиною патріотичного вихован-

²⁶ Лизанчук В. Феномен невмирущості нації. *Наук. зап. АН ВШ України*. 2004. Вип. 29. С. 74.

²⁷ Українське суспільство в умовах війни: виклики сьогодення та перспективи миротворення: матеріали Всеукр. наук. практ. конф. Маріуполь: ДонДУУ, 2017. 311 с. С. 287—288.

ня, а в часи воєнної загрози — пріоритетною, є військово-патріотичне виховання, зорієнтоване на формування у громадян готовності захищати, а якщо необхідно і віддати своє життя за Батьківщину. Крім того, військово-патріотичне виховання покликане забезпечити суспільну значущість й повагу до військової служби, сформувані бажання у молоді здобувати військові професії, психологічну і фізичну готовність до проходження військової служби.

У сучасному світі багато країн світу на законодавчому рівні регулюють питання, спрямовані на розвиток патріотизму та національної самосвідомості. Одним із законів про патріотизм став прийнятий в США «Акт патріота США 2001 року». Його головною метою було згуртування американських громадян для боротьби з тероризмом на основі ідеї єдності нації та виховання патріотичного ставлення до своїх громадянських обов'язків перед країною. Американський конгрес задовольнив прохання президента Джорджа Буша і зробив постійними більшість заходів, передбачених у так званому законі про патріотизм (акті), який розширює повноваження поліції і спецслужб у сфері боротьби з терором²⁸.

У Франції військово-патріотичне виховання у школі — це початкова військова підготовка, яка має давні традиції. У середній школі на військову підготовку відводиться близько 300 годин за рік. У коледжах і ліцеях, починаючи з 2001 року, з метою зміцнення зв'язку молоді з армією введено обов'язковий предмет — військове навчання. Його головна мета — вивчення принципів та організації національної оборони Франції.

У більшості країн-членів НАТО військово-патріотичне виховання є складовою частиною загальнодержавної системи позавійськової підготовки. Така система найбільш розвинена у Великобританії і включає в себе різноманітні кадетські організації (курсантські формування на базі учнів шкіл та середніх навчальних закладів): Морський кадетський корпус, кадетські формування сухопутних військ, Авіаційний ка-

²⁸ Івченко Ю.В. Сутність патріотизму: історія та сучасність. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Вип. 6. Т. 3. 2015. С. 151.

детський корпус, звичайні кадетські корпуси, а також три служби позавійськової підготовки офіцерів у цивільних вищих навчальних закладах відповідно до трьох видів збройних сил. Найбільш відомим є Об'єднаний кадетський корпус (Combined Cadet Force — CCF) — шкільна військово-спортивна молодіжна організація, яка існує за безпосередньої підтримки міністерства оборони і має сприяти зміцненню дисципліни у школі, допомагати учням розвивати відповідальність, самостійність, винахідливість, витривалість та наполегливість. Багато хто з офіцерів британського війська починали свою кар'єру саме в Об'єднаному кадетському корпусі²⁹.

В Японії в 2006 р. відбулося реформування освітянської політики і відповідно до закону про освіту в школах ввели уроки патріотизму, головна мета яких посилити почуття національної гордості, власної гідності та поваги до японських традицій.

Державна політика України у сфері національно-патріотичного виховання реалізується відповідно до положень Конституції України, Законів України «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про освіту», «Про правовий статус та вшанування пам'яті борців за незалежність України у XX ст.», «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки», «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939—1945 рр.», «Про присвоєння юридичним особам та об'єктам права власності імен (псевдонімів) фізичних осіб, ювілейних та святкових дат, назв і дат історичних подій», Постанови Верховної Ради України від 12.05.2015 р. № 373-VIII «Про вшанування героїв АТО та вдосконалення національно-патріотичного виховання дітей та молоді», Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016—2020 рр. (затверджена Указом Президента України від 13.10.2015 № 580/2015) тощо.

²⁹ Развитие личности в школах Великобритании. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.britishschools.ru/about/individual_development

З метою відновлення, збереження і популяризації в суспільстві здобутків Українського народу у боротьбі за свободу та незалежність, виховання у зростаючого покоління патріотизму, формування національної ідентичності, вшанування подвигу та героїзму захисників української державності Указом Президента України від 14.10.2014 р. № 806 встановлено День захисника України, що відзначається щорічно 14 жовтня. З липня 2023 року це свято перенесено на 1 жовтня з огляду на реформу церковного календаря.

Важливим документом у сфері патріотичного виховання молоді є Стратегія національно-патріотичного виховання, затверджена Указом Президента України від 18.05.2019 р. № 286/2019. Цей документ передбачає формування ціннісних орієнтирів і громадянської самосвідомості на прикладах героїчної боротьби українського народу за утвердження суверенітету власної держави, ідеалів свободи, соборності, успадкованих від княжої доби, українських козаків, Українських січових стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху. Стратегією передбачено, що національно-патріотичне виховання має здійснюватися на прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013—2014 роках, Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної операції та операції об'єднаних сил у Донецькій та Луганській областях, спротиву окупації та анексії Автономної Республіки Крим Російською Федерацією.

У національно-патріотичному вихованні важливо використати й виховний потенціал, пов'язаний із героїзмом українців, які боролися в арміях держав-учасників Антигітлерівської коаліції і в рухах опору нацистській Німеччині та її союзникам під час Другої світової війни 1939—1945 років, учасників міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки.

Важливим чинником національно-патріотичного виховання є шанобливе ставлення до пам'яті жертв комуністичного та інших тоталітарних режимів в Україні, зокрема жертв Голодомору, політичних репресій і депортацій.

Водночас важливою складовою національно-патріотичного виховання є поширення інформації про досягнення наших співвітчизників та їх внесок у скарбницю світової цивілізації, зокрема у сферах освіти, науки, культури, мистецтва, спорту, висвітлення внеску представників корінних народів і національних меншин України та громадян інших держав у боротьбу за державну незалежність і територіальну цілісність України, за процес її державотворення, за вітчизняну наукову, духовно-культурну спадщину.

Військово-патріотичне виховання дітей та молоді — це цілеспрямоване систематичне формування почуття патріотизму, духовної та психологічної готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку щодо захисту суверенітету, територіальної цілісності держави.

Вагому роль у пропагуванні ідеї патріотичного виховання як національного пріоритету України відіграє створена за ініціативи Героя України, маршала Козацтва МГО «Козацтво Запорозьке» Володимира Матвієнка громадська організація «Сила патріотизму» (ГО «СИПАТ»).

У 2015 році в Києві відкрито Виставку-музей творчості Героя України Володимира Матвієнка. Головною метою його створення є розкриття потенціалу обдарованої молоді України, донесення до широкого кола громадськості інформації про становлення незалежної України та життєвий шлях її видатних синів. Провідна мета діяльності музею — показати, що для людини немає нічого неможливого і, навіть народившись в маленькому селі в бідній сім'ї, можна досягнути значних висот, якщо маєш серце, наповнене любов'ю до Батьківщини, та бажання розвиватися і допомагати іншим.

У стінах музею працює студія «Сила патріотизму», де проводяться цікаві заходи, спрямовані на патріотичне виховання студентів і учнівської молоді. У студії є постійно діючі стенди, що відображають події збройної боротьби українського народу за територіальну цілісність нашої країни.

Серед постійних гостей музею-студії — солдати й офіцери Збройних сил України. Проводилися зустрічі студентів та учнів з учасниками бойових дій на Сході України та волонтерами, різноманітні дискусії, мета яких показати, що професіоналізм і чесне служіння своїй країні — невід'ємні складові

Зустріч Героя України Володимира Матвієнка з відвідувачами Музею-студії «Сила патріотизму». 2017 р.

успіху на всі часи. Кількість відвідувачів Музею-студії «Сила патріотизму» сягає понад 7000 тисяч осіб (без урахування періоду пандемії COVID-19). Відвідувачі залишали свої відгуки, ось деякі з них:

Шановний Володимире Павловичу!

Від усіх студентів Коледжу економіки та соціальної роботи Одеського національного університету імені І.І. Мечникова хочемо подякувати за можливість побувати у столиці нашої держави. Дякуємо за можливість відчувати сутність нашої України, за емоції, які ми відчували, слухаючи її історію. Ми дуже вдячні за таку незабутню поїздку і за той патріотизм, який ми відчували, слухаючи Вас.

Бажаємо Вам здоров'я та продовження Вашої роботи із вдосконалення нашої держави!

26.04.2017 р.

Володимире Павловичу!

Щиро Вам вдячні за цікаві розповіді, підняття патріотизму у військовослужбовців. Ваші розповіді і показане відео надихають нас робити надзвичайно важливі вчинки, бо відчувається Ваша щира підтримка, це саме те переконання для нас стати справжніми патріотами.

Ми завжди будемо згадувати про Вас, оскільки Ви надали нам досвід і відкрили очі на те, що справді відбувається в Україні. Дякуємо!

З повагою,

3-й батальйон охорони 101-ї ОБрО

31.05.2017 р.

Лише в братерстві та єдності є сила нації, народу, держави. Як колись наші пращури, так і ми сьогодні об'єднані бідом та війною. Як у 2014 році, так і сьогодні ми на шляху захисту держави та патріотичного виховання молоді та воїнів. Особисто від мене велика дяка за гарний матеріал, патріотичне ставлення та дії.

З нами сила та Бог!

Д.В. Великовойтенко, молодший лейтенант, командир взводу почесної варти окремого полку Президента України
14.06.2017 р.

Шановний Володимире Павловичу!

З великим задоволенням насолодилися перлинами Вашої творчості. Ваш приклад мотивує до успіху. Щиро дякуємо за цікаву екскурсію. Слава Україні!

Кадети 10-Б класу Ліцею-інтернату № 23 «Кадетський корпус»

15.11.2017 р.

Сьогодні у музеї Володимира Матвієнка ми дізналися про те, що нашу незалежність можна захищати не тільки гранатами та гострими словами! Але й своїм розумом!

Дякуємо за екскурсію!

7-А клас школи № 61 Шевченківського району м. Києва
15.03.2018 р.

24 лютого 2022 року світ змінився. Цей день перекреслив систему глобальної безпеки, яка існувала з часів Другої світової війни.

Проте моральна деградація росіян і витoki «рашизму» беруть свій початок ще з часів розпаду Радянського Союзу. Так, Президент РФ Б. Єльцин у 1992 році поставив перед ідеологічним апаратом завдання «сформулювати національну ідею Росії» впродовж одного року³⁰. Зайве нагадувати про те, що ця ідея досі не з'явилася навіть у вигляді концепції.

Досвід радянського патріотизму як основи формування сучасної російської нації активно використовувався сучасним російським політичним істеблішментом. Так, на засіданні Суспільної Ради Російської Федерації 11 лютого 2011 року, де на обговорення було винесено «питання міжнаціональної та міжконфесійної злагоди і розвитку національних культур», тодішній губернатор Санкт-Петербурга Валентина Тютіна виступила із законодавчою ініціативою щодо розробки федерального закону, який на її думку повинен сформулювати змістовні засади національно-державної ідеї сучасної Росії та закласти правові основи формування єдиної громадянської спільноти «росіяни».

Красива назва, проте намір злочинський. Адже справжньою метою влади є встановлення жорсткого контролю за процесом соціалізації в країні та формування чітко визначеного типу громадянина шляхом законодавчого закріплення «морального кодексу «слухняного» громадянина путінської Росії».

Сьогодні влада Російської Федерації все частіше використовує «сліпий патріотизм» власного народу для досягнення своїх цілей. Для цього свідомо створюється образ «ворога-українця», розпалюється міжнаціональна ворожнеча. Такий патріотизм «путінського зразку» споріднений з шовінізмом та расизмом, а підживлює його ксенофобія. Для посилення свого впливу на народ Путін використовує добре відомі радянські протиставлення «ми — вони» («ми» (росіяни) — хороші, «вони» (українці) — злі).

³⁰ Гула Р.В. Патріотизм в Україні: уроки минулого, сучасний стан, погляд у майбутнє. *Архіви України*. 2013. № 6. С. 39.

За словами колумніста видання «The Washington Post», лауреата Пулітцерівської премії Джорджа Вілла, вторгненням в Україну Путін прагнув показати, що Росія є могутньою державою, Україна — недодержава. Він наполягав на тому, що Україна — це лише географічне, а не державне утворення. Натомість він продемонстрував, що Росія, економіка якої значно менша за економіку Італії і менша за ВВП Техасу, є не лише матеріально, а й політично убогою країною, оскільки її авторитарна культура породжує застій, корупцію і прислужництво³¹.

У 2022 році Україна змінилася кардинально, вона вистояла, провалила російські плани, довела усьому цивілізованому світові, що ми — воістину дозріла нація, згуртована і мужня, з сильною волею до спротиву та перемоги, а не якесь там «failed state», неспроможна держава, як нас дехто називав і представляв.

Українська армія робить все для того, щоб зламати ворога. За перший тиждень війни — майже дев'ять тисяч убитих росіян. За один тиждень! Українські воїни виганяють ворога «Джавелінами», «Стугнами», гарматами, танками, літаками, гвинтокрилами. Усім, що стріляє.

Але українці б'ють ворога і без зброї. Вся країна щиро захоплювалася героїчними мирними мешканцями Конотопа, Бащанки, Енергодара, Мелітополя та інших міст та сіл України, які не пускали окупантів, перекиваючи дороги. Прості люди без страху виходили та ставали перед ворожою технікою.

Ми всі стали свідками того, як прості українські селяни голіруч беруть у полон пілотів збитих російських літаків, які падають на нашу землю, як українські фермери забирали своїми тракторами російську техніку в полях і віддавали її Збройним Силам України. Зокрема найновіші зразки, які Росія увесь час намагалася зберігати в секреті, а в Україні окупанти кидали їх та втікали...

³¹ Вілл Дж. Як вторгнення Росії в Україну змінило світ у 2022 році. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://texty.org.ua/fragments/108610/yak-vtorhnennya-rosiyi-v-ukrayinu-zminylo-svit-u-2022-roci/>

Окремий загін спеціального призначення «Азов», 12-та бригада Національної гвардії України, 36-та окрема бригада морської піхоти, прикордонники, поліцейські, добровольці, територіальна оборона Маріуполя — всі вони назавжди увійшли в історію завдяки своїй мужності, відданості та патріотизму. 82 дні українські герої утримували позиції на Азовсталі та перешкоджали наступу росіян. Вони не дозволили противнику перекинути угруповання чисельністю до 17 батальйонно-тактичних груп (близько 20 тис. військових) на інші напрямки. Азовці провалили план Путіна швидко захопити Запоріжжя, повністю загарбати Донецьку та Запорізьку області й оточити угруповання ООС.

Маріупольські захисники виграли цінний час для України, щоб створити оборонні рубежі, сформувати резерви, перегрупувати свої сили та отримати допомогу від партнерів.

Українці мріють повернути свої території. Так само, як ми повернули північні території, які були окуповані Росією, ми маємо повернути східні і південні території України. Ми мріємо повернути наших людей, які зараз у російському полоні. Це військовополонені, цивільні, депортовані дорослі та вкрадені діти. Ми мріємо перемогти! Мріємо про мир після нашої перемоги.

Президент України Володимир Зеленський, виступаючи на саміті G7 у Хіросімі 21 травня 2023 року, зазначив: «Щоб це сталося, має програти не лише агресор — має програти амбіція війни як така. І це те, що важливо для всіх у світі.

Росія розтоптала все, що є цивілізованого. Вона вже понад рік продовжує окупацію нашої найбільшої — найбільшої в Європі! — атомної електростанції. Росія — єдина держава-терорист у світі, яка стріляла з танків по будівлі атомної станції. Жодна країна не робила з атомної станції полігон для зберігання зброї й снарядів. Росія прикривається атомною станцією, щоб обстрілювати наші міста з реактивної артилерії. Якщо хтось у світі ще здатен ігнорувати інші воєнні злочини Росії, такий її злочин проти людства точно мусить спонукати до дій кожного.

Це кажемо ми, Україна, якій довелося пережити Чорнобильську радіаційну катастрофу 1986 року. Досі частина нашої землі є закритою зоною — зоною відчуження. Уявіть:

саме через цю зону російські війська вели свій наступ. Вони рилю окопи в тих лісах, де ще за радянських часів закопували забруднені радіацією матеріали.

Якщо залишити без наслідків такий рівень зла й дурості, який є у діях Росії, світ неминуче стане руїною. Це лише питання часу, коли інші злочинці на державних посадах захонуть аналогічні війни.

Якщо дозволити Росії залишити собі хоч клептик окупованої нею території, міжнародне право більше ніколи не діятиме»³².

27 квітня 2023 року на сесії Парламентської асамблеї Ради Європи у Страсбурзі ухвалено резолюцію, якою визнається, що депортація Росією українських дітей містить ознаки геноциду. І це перше визнання такого факту на рівні міжнародної організації, що об'єднує держави Європейського континенту. Це рішення суттєво допоможе глобальній роботі щодо притягнення Росії та її посадовців, включно з керівником держави-терориста, до відповідальності саме за геноцид, геноцидну політику проти України.

Депортація українських дітей — це один із цілком продуманих елементів намагання Росії стерти ідентичність нашого народу, знищити саму сутність українців. Це свідомий злочин геноциду, скоєний російськими посадовцями. Саме так це має кваліфікуватися і політично, і юридично.

Сила патріотизму — це духовне начало, яке передається українським народом із покоління в покоління разом з енергією предків, мотивує на великі звершення та об'єднує мільйони українців в єдину сильну державу. Важливу роль відіграє патріотична поезія, яка слугує підвищенню патріотичного духу української нації. Поетичні твори формують особистість, її естетичний смак, зберігають знання й пам'ять, без яких не може існувати жоден народ.

Великий український поет Тарас Шевченко у своїх творах не лише описує трагічне минуле України, а й нагадує су-

³² Кожен у світі має робити все, що можливо, щоб від воєн залишилися тільки тіні на камінні історії — звернення Президента України до народу Японії. Офіційний сайт Президента України Володимира Зеленського. 21.05.2023.

часникам і нащадкам про славу героїчну боротьбу українського народу за своє соціальне і національне визволення. Він наголошує на необхідності знати і пишатися своїм минулим, застерігаючи про трагедію втрати історичної пам'яті, адже народ, який не знає своєї історії, минулого — не має майбутнього.

*Свою Україну любіть,
Любіть її... Во время люте,
В останню тяжкую минуту
За неї Господа моліть.*

Ці слова великого Кобзаря є надзвичайно актуальними для нас. Вони закликають, особливо молоде покоління українців, знати, любити і пишатись своєю історією, і в цьому аспекті Тарас Шевченко освітлює нам шлях до формування національної свідомості і високих ідеалів патріотизму, готовності захищати Батьківщину.

Сьогодні патріотична поезія підтримує бойовий дух українських воїнів, які знаходяться на передовій, захищаючи свободу, незалежність та територіальну цілісність України:

*Україно-мати, долю бережи, —
Щоб не впали хлопці на твоїй межі.
Мамо-Україно, ми ж не цвіт-полин,
За твою свободу станем — як один!* ³³

Слава всім, хто в бою заради нашої держави, на бойових постах! Слава всім, хто тренує наших воїнів! Слава всім, хто лікує й реабілітує їх після поранень, хто відновлює нормальне життя після російських обстрілів і окупації. Хто повертає наших людей із російського полону. Ми дякуємо кожному й кожній у світі, хто допомагає Україні! Зараз це важливо. Ми високо це цінуємо.

Усі разом наближаємо вирок для держави-зла.

Ми наближаємо нашу перемогу. Так і буде!

Слава Україні!

Героям слава!

³³ Володимир Матвієнко. Твори України. Київ: Наукова думка, 2017. С. 49.

Володимир
Матвієнко.
2016 рік

Подружжя
Володимир та Галина
Матвієнки.
2017 рік

Папа Римський
Іоанн Павло II
вручає нагороду.
Ватикан, 1995 р.

Виступ
на Міжнародній
конференції
в Гарвардському
університеті.
США, 1991 р.

Урочиста
презентація пісенної
збірки Володимира
Матвієнка
«До України —
як до храму».
Київ, 2016 р.

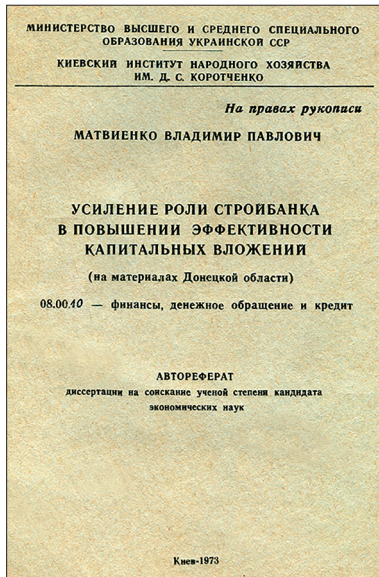
Творчий процес.
2016 р.

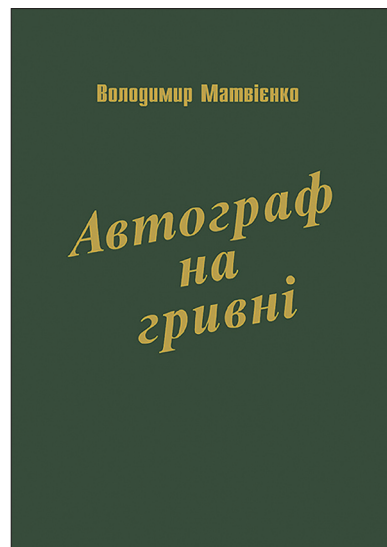
Українські бійці
на передовій
читають вірші
Володимира
Матвієнка

Зустріч
з бійцями Збройних
Сил України —
захисниками
української
незалежності

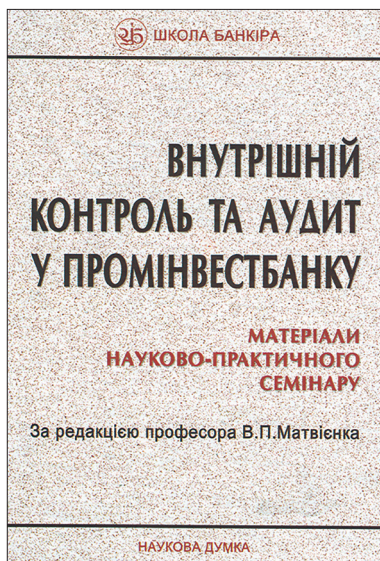
Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук та перша наукова монографія

У книгах «Держава і банки» та «Автограф на гривні» висвітлено період становлення банківської системи України

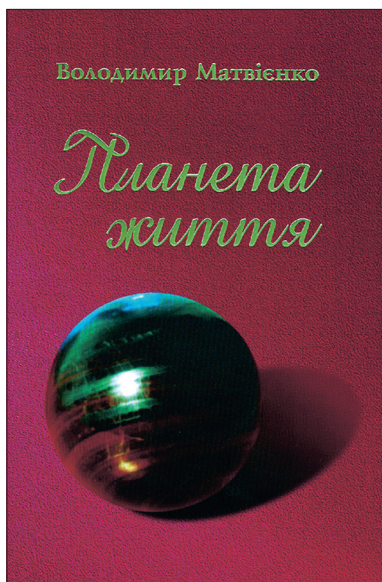
У книгах «Роздуми банкіра» та «Промінвестбанк: стратегія відтворення» розкрито інвестиційну роль Промінвестбанку у сучасній економіці

Книги «Ефективність управління банком» та «Внутрішній контроль та аудит у Промінвестбанку» за редакцією професора В.П. Матвієнка

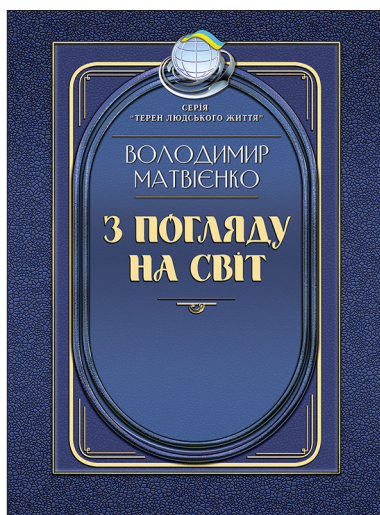
Філософські праці «Желаемое и действительное (правы ли классики)» та «Філософсько-економічні погляди»

Книги «Планета життя» та «Самотужки по життю» присвячені сучасним проблемам розвитку нашого суспільства

У книгах «Твій син, Україно» та «Терен життя» висвітлено перші кроки та формування економіки незалежної України

У брошурах «Ознаки епохи» та «З погляду на світ» автор описує сучасні події у житті України другого десятиліття ХХІ ст.

У виданнях «Без'ядерний меморандум» та «Московське загарбництво» В.П. Матвієнко розкриває суть мілітаристської та пропагандистської політики влади РФ

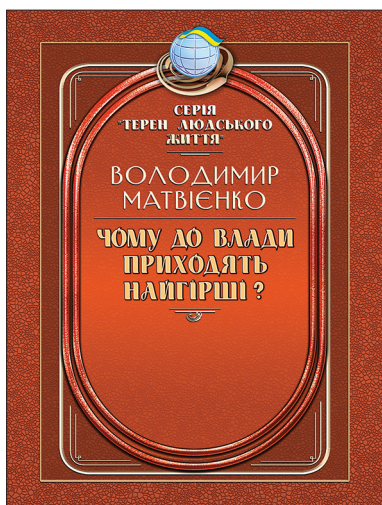
У брошурах «Терористична Московія» та «Землянам – живим і ненародженим» автор доводить, що Московія від початку створення до сьогодення була імперією зла, загарбництва та бандитизму

У виданнях «Імперія зла» та «Аморальність» автор закликає увесь вільний світ об'єднатися, припинити знищення українського населення та українських земель, унеможливити РФ розв'язати ядерну війну

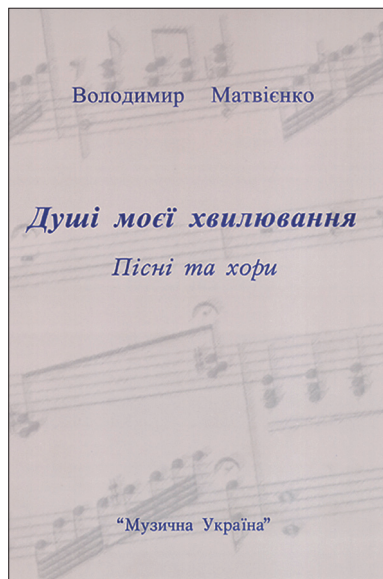
У брошурах «Прозрійте, люди!» та «Нездоланна Україна» автор акцентує увагу на подіях сучасної історії незалежної України: від Будапештського меморандуму до рашистської навали

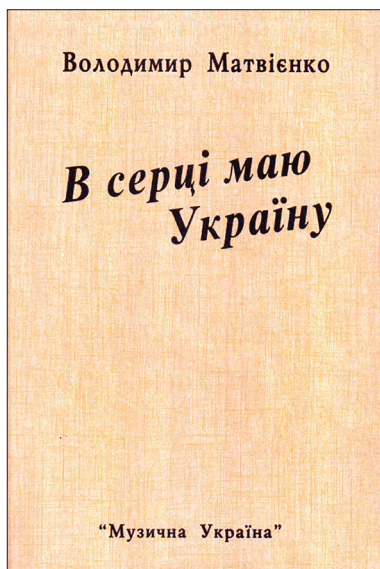
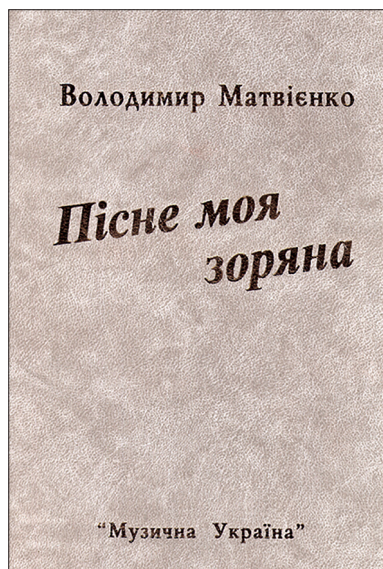
У брошурах «Чому до влади приходять найгірші?» та «Російський тероризм» автор стверджує, що коріння расизму криється у потужній системі тоталітаризму, який став спадкоємцем гітлерівського фашизму

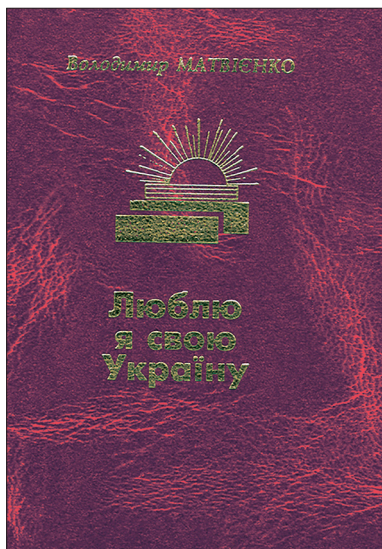
У виданні «Планетарна небезпека» автор намагається привернути увагу міжнародної спільноти до екологічних наслідків війни в Україні. У книзі «Бандитська Московія» об'єднано 12 брошур, написаних у період 2020—2024 рр. та присвячених актуальним проблемам України у контексті світової спільноти, а також героїчній боротьбі українського народу з расистською навалю

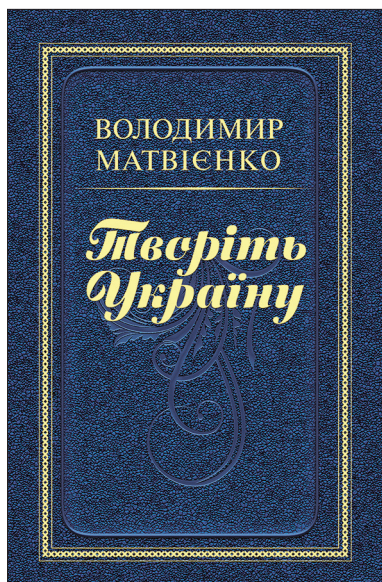
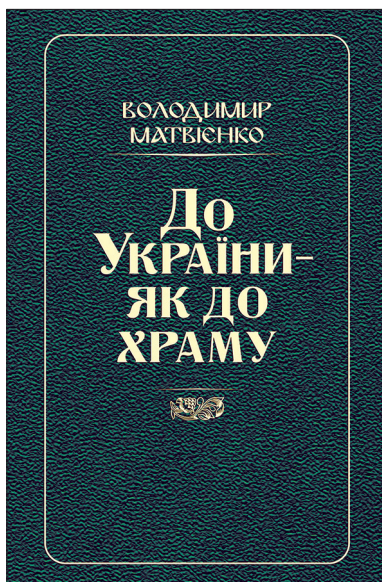
Пісенні видання «Душі моєї хвилювання» та «Оберіг пам'яті»

Збірники пісень «Пісне моя зоряна» та «В серці маю Україну»

Поетичні збірки «Люблю я свою Україну» та «На рідних роздолах»

Збірник пісень «До України – як до храму» та збірник поезій «Творить Україну»

ПОЕЗІЯ ПАТРІОТИКИ

ДОВІЧНА СЛАВА

*Чому Вкраїна гине в огні?
Хто клявся в вірності тобі,
Що захистить матінку свою
Від сатанінської Москви?*

*Та все даремно, все знищено дотла,
Бо не було дипломатії в керма,
А лиш згряя ворогів
З подачі США.*

*Невірні патріоти тебе нагою роздягли,
Залізли в душу і в пекло повели.
В твої руки й ноги цвяхи забивали,
Ти ж, як Ісус, довічно будеш на хресті.
Аж доки сил прибуде
Для подолання клятої орди.*

ТВОРІТЬ УКРАЇНУ!

*Ми з попелу щоразу поставали,
Мов промені у вранішній імлі.
Нас бурі у негоду колисали,
Та ми живучі соками Землі.*

*Ми — ті, хто творить Україну
В роботі, в творчості, в житті,
Хто в серці лиш одну єдину
Несе її на видноті,*

*Хто в кожній справі, в кожному слові
Себе на терен скрізь веде,
Працює чесно і на совість,
Гартує серце молоде!*

*Живем твоїм безсмертям, Україно,
Блакить несе́м у сяючих очах,
Щоб ти не всохла, рідна тополино,
Щоб корінь від спекоти не зачах.*

*Щоб ми до тебе, хато білостінна,
Щораз вертали́ся з важких доріг —
І в радощах ставали на коліна,
Цілюючи сльозою твій поріг.*

ДО УКРАЇНИ — ЯК ДО ХРАМУ

*Сльозу точу, але не плачу,
Я рідну Україну бачу,
Її народ, її багатство
Та ще людей високе братство.*

*Щоб серце людям дарувати,
В біді народ не забувати,
А разом з ним у згоді жити,
Я ж колосок — від роду житній.*

*Сльозу точу, але не плачу,
Як пісню, Україну бачу.
Щаслива мить, що зве на подвиг, —
То кожен крок мій, кожен подих.*

*Я родом з синіх гір Карпатських,
І пісня — це моє багатство.
Іду щодня у світлу браму —
До України — як до храму.*

ЛЮБЛЮ Я СВОЮ УКРАЇНУ

*Люблю я свою Україну,
Як матір, як неньку, люблю.
Ношу, мов під серцем калину,
Що квітне у ріднім краю.
А мати-журавка в зажурі —
Крізь вічні турботи й жалі*

*Навчала в ті роки похмурі
Робити добро на землі.*

*Приходжу знов і знову до родини, —
Я з нею сум і радість розділю...
Щодня іду на поклик до людини,
Як матір, Україну я люблю.*

*Я заповідь мамину знаю —
То совість моя у житті,
То голос із отчого краю,
І з ними я не в самоті.
Збираю зерно до зернини,
До сонця виношу з пільми.
На поміч спішу до людини,
Живу у братерстві з людьми.*

ПОВСТАНЬ, УКРАЇНО!

*Повстань, Україно! Розправ свої крила,
Єднаючи Захід і Схід!
Як воронів зграя, орди суне сила,
Щоб твій обірвати політ.
Як воронів зграя, орди суне сила,
Кривавий лишаючи слід!*

*Повстань, Україно, велика, єдина!
Повстань, Україно, повстань!
Щоб кат не поставив тебе на коліна,
Сім'єю єдиною стань!
Щоб кат не поставив тебе на коліна,
Одною родиною стань!*

*Повстань, Україно, щоб слава воскресла!
Щоб сивий могутній Дніпро
Нас всіх об'єднав, наче сніп перевесло,
В родину одну на добро.
Нас всіх об'єднав, наче сніп перевесло,
Всю Київську Русь на добро!*

ВЕЛИЧАВІ КАРПАТИ

*Величаві Карпати — України краса.
Полонини і небо вмиває роса.
Вільні гори — твердиня святої землі —
Посміхнулись від серця Європи мені.*

*Карпати, Карпати, Карпати,
Я ваша Вкраїна, я мати.
Карпати, Карпати, Карпати,
Судилось вам небо тримати.*

*Горді гори Карпати, неповторні щораз.
Та й на голос трембіти лечу я до вас.
І неначе навік душу вам віддаю,
Мов на зламах Карпатських, над світом стою.
Смерекові Карпати, заколисані сном.
України любов поїть душу вином.
Негаразди пройдуть, буде спокій і лад
Від кордону на Сході до сивих Карпат.*

В СЕРЦІ МАЮ УКРАЇНУ

*Я люблю тебе справіку, рідна Україно!
Наше поле і домівку, й під вікном калину.
Та бажаю тобі, мамо, і цвіту, і плоду,
Щоб співалося так само на славу народу.*

*Хто не любить Україну,
Той серця не має.
Хто не любить Україну,
Той душі не має.
А я маю Україну,
Бо душу я маю.
А я маю Україну,
Бо серце я маю.*

*Нагадаю знов і знову давні заповіти:
Щоб священну пісню-мову зберігали діти,
Щоб в роботі, як у пісні, тебе прославляли,
Та щоб наші козаченьки державу тримали.*

КНЯЗЮ ВОЛОДИМИРУ

*Великий княже, велику силу
Ти Україні дарував,
Щоби народ твій волелюбний
Тебе довічно шанував.
Великий княже, велику долю
Ти напрозорив крізь віки,
Щоб наша мати-Україна
Творила хліб свій залюбки.*

*Великий княже, високе небо
Підняв ти мужньо на плечах,
Щоб зазоріла Україна,
Як наша воля у віках.
Великий княже, велику силу
Ти Україні дарував,
Щоби народ твій волелюбний
Тебе довічно шанував.*

*Квітчається земля священна,
Прослались далі сонцевісні,
Щоб Україна суверенна
Мужніла у житті і в пісні.*

ЗА ТИХ, ХТО ТВОРИТЬ УКРАЇНУ

*За тих, хто творить Україну —
В роботі, в творчості, в житті,
Хто в серці лиш одну-єдину
Несе її на видноті.*

*Хто в кожній справі бізнесовій
Себе на терен скрізь веде:
Працює мудро і на совість,
Гартує серце молоде.*

*Не довіряючи підлоті,
Живе, як суджено, як є:
Себе знаходить у роботі
І людям щастя додає.*

СТОЛЬНИЙ ГРАД КИЇВ

*Місто величне —
Стольний град Київ.
Сяє в обличчя
Сонце надії.
Києве рідний,
Саде квітучий,
Здалеку видно
Київські кручі.*

*Золото сонця сяє в блакиті.
Пісня про Київ, наче молитва.
Краще у світі — київське небо.
Де б не бував я — лину до тебе.*

*Друзів стрічає
З повною честю.
Любий Хрещатик,
Храми Печерська,
Слово Тараса,
Дзвони Софії,
Ви є окраса
Гордої мрії.*

*Ти променистий
В будні і свята.
Лине над містом
Пісня крилата.
Ти — за свободу,
Ти — за родину,
Гордість народу,
Чесць України.*

ЯНИЧАРСТВО

*Мене питають, навіть часто:
Що найстрашніше для країни?
Відповідаю — яничарство,
Що десь приховане в людині.
Та яничари — то не людство,*

А зрада,
 підлість і падлюцтво.
 Ї найстрашніше для держави
 Його підступне, люте жало,
 Яке, на жаль, повсюди нині
 Стрічаєш в рідній Україні.

СОНЯЧНА ПІСНЯ

Заирнуло сонце у віконце —
 Привітало нас із днем новим.
 Ї від цього заспівало серце,
 І птахи щебечуть разом з ним.

Усміхаюсь людям-перехожим,
 Усміхаюсь квітам і птахам,
 Кожен день святковим бути може,
 З ним мої вітання, друзі, вам!

Бажаю вам щастя,
 Бажаю здоров'я,
 Щоб радістю повнилися ваші серця!
 Бажаю вам, друзі, щасливої долі,

Нехай процвіта Україна моя!
 Ї буде і щастя,
 Ї буде здоров'я,
 Ї радість наповнить всі наші серця!
 Ї знаю, що буде добрішою доля,
 Коли розквіта Україна моя!

МАКИ ЧЕРВОНІ

Маки червоні — вогонь на траві,
 Маки червоні — земля у вогні,
 Маки червоні наснилися мені,
 Маки червоні — наче спогад війни.

Маки, маки, маки, маки червоні,
 Ви — як символ тих літ

*І як спогадів повинь.
Поклонімось землі,
Що квітує під небом високим,
Ви — як пам'ять в солдатських руках
Через пройдені роки.*

*Маки червоні на волі ростуть,
Маки червоні в надії цвітуть,
Маки червоні — то рідний мій край,
Маки червоні завжди пам'ятай.*

МОНОЛОГ У ДОРОЗІ З ЧОРНОБИЛЯ

*Біда, як кажуть, за бідую.
О наша воле молода...
Де Прип'ять славилась водою,
Тепер чорнобильська біда.
Де важко людству і людині,
Хоч під ногами чуєм твердь.
Та розповзлась по Україні
Радіаційна тиха смерть.
Вона чигає і за мною,
Лягає тінню на чоло,
Де звіку понад Уж-рікою
Біліє і моє село.
Де червоніють краснотали,
Де чебреці війнуть з полів,
Там землю власну занедбали
Ті, хто душею обмілів.
Гіркої правди ніде діти —
Вона воскресне і з віків...
Біди чорнобильської діти
Ще проклянуть своїх батьків.
Чи вголос разом,
чи потроху,
Та меч прокляття прозвучить —
За нашу атомну Голгофу
І за останню смертну мить.
За всі гріхи, за всі спокути,*

За все, що знищено дотла...
 А так хотілось добрим бути —
 Таким — як мати привела.
 Тож повторити знову мушу,
 Гукнути словом до людей:
 Загляньте глибше
 в серце, в душу,
 Полуду скинувши з очей.
 Зверніться в помислах до Бога,
 Допоки чує небокрай,
 Що в пекло — не одна дорога,
 Тож на землі творімо рай.
 Земля лиш пам'ять нам
 поверне
 Про всіх полеглих і живих...
 Не заросте колючим терном
 Стежина в ринвах польових.
 І проведе мерщій до хати
 Чи в пізній, чи в ранковий час,
 Щоб тільки правди
 не приспати —
 Вона одна врятує нас.
 Вона — і мужність, і розрада,
 Вона, як совість, промовля.
 Душа і доля наша — Правда,
 А годувальниця — Земля.

МАРШ ПАТРІОТІВ УКРАЇНИ

Кожен має істину збагнути —
 Разом шлях верстати до мети.
 Тільки патріотом мусиш бути,
 Землю, як зіницю, берегти.

 В наступі, в борні — не в обороні
 Зло підступне обернути в прах,
 Промінь сонця взяти на долоні,
 Щоб душа цвіла і в небесах.

*Ми землі і сонця вірні діти,
І навчатись прагнемо щомить
Разом з Україною мужніти,
Совістю і серцем їй служить.*

*За щастя народу, за світлую долю
Кріпи патріотів ряди.
За чистеє небо, за хлібнеє поле
Боротися будем завжди.*

СИНИ УКРАЇНИ

*А кажуть, кордони прозорі
На рідних роздолах земних,
Над ними, над ними спалахують зорі,
Та сяйво холодне від них.*

*Воно крізь віки до людини
Щоночі летить з висоти...
Та будуть, та будуть сини України
Кордони завжди берегти.*

*Ми землю квітчаємо нашу,
Що здавна у ранах-рубцях,
Щоб звуки, щоб звуки козацького маршу
Солдати несли у серцях.*

СВІТИ, СВІТИ, МІСЯЧЕНЬКУ

*Світи, світи, місяченьку,
Козаку в дорозі.
Світи, світи, місяченьку,
Чумаку в обозі.
Світи волю, світи славу,
Здобуту в кайданах.
Світи, світи тверду волю
В чужинських навалах.*

Світи, світи, місяченьку,
До схід сонця рано,
Доки стане Україна
Здобувати славу.

Світи, світи, місяченьку,
Во славу народу.
Будем пити нашу долю,
Як священну воду.

Світи, світи, місяченьку,
Для нашого люду,
Щоб погані яничари
Не занесли блуду.

Світи, світи, місяченьку,
Нашій Україні,
Щоби злидні поховати
В глибокій могилі.

Щоби неньку-Україну
Зірки обсипали,
Щоби наші козаченьки
Державу тримали.

ЧОРНИЙ ВОРОН

Чорний ворон, чорний ворон
Над нами літає,
Крилом сизим, крилом сизим
Сонце застилає.
Україна, Україна
В тузі застогнала,
Своїх діток, своїх діток
Від зла захищала.

Наш Майдан Україні
Дав дорогу в кращий світ,
Силу дав, щоб довіку
Не вмирав козацький рід.
Віру дав захищати,

*Дав героям майбуття,
Щоб народ наш український
Йшов до гідного життя.*

*На Майдані, на Майдані
Люди повставали
І за волю — свою долю
Життя віддавали.
Чорний ворон, чорний ворон
Не буде літати.
Моя вільна Україна
Щастя буде мати!*

ЗРАДНИКИ

*Хай пам'ятають зрадники-іуди,
Що довели країну до війни.
Вони стріляють Україні в груди,
Вони на нашій ниві — бур'яни.*

*Вони — нікчеми, злодії, приبلуди
І небезпечні носії біди.
Країна зраду вибачать не буде
І не зупинить взятої ходи.*

*Ганьба запродавцям, ганьба іудам,
Людська зневага їм вічно буде!
Стає на захист козацька лава!
Вкраїні слава! Героям слава!*

*З любов'ю в серці, заступив собою,
Герої, щільно стиснувши ряди,
Щитом ставали першими до бою
Країну рятувати від біди.*

*Цьому немає роду-переводу,
Про них пісні лунають навкруги,
Їх вічна слава в пам'яті народу,
Про це повинні знати вороги.*

ПОВЕРТАЙТЕСЬ ЖИВИМИ З ВІЙНИ

*Повертайтесь живими з війни,
Матері й наречені чекають,
Наче квітку, надію плекають.
України найкращі сини,
Зажурились без вас ясени.*

*Ви здійснили присягу свою, —
Перед ворогом, перед ордою
Спільно волею стали твердою
У смертельнім нерівнім бою
За єдину могутню сім'ю!*

*Повертайтесь живими додому,
Не піддавшись сумлінню облуди,
Позабувши про біль і про втому,
Вас чекають врятовані люди.*

*Повертайтесь живими з війни
До щасливого, мирного дому,
України хоробрі сини,
Не віддавши звияги нікому.
Пам'ятай, невгомонний сусід!
Козаки — споконвічні герої!
Захищатимуть, навіть без зброї,
Рідну землю і древній свій рід!*

*Забирайся з ордою на схід!
Ми запалимо волі зорю
І збудуємо світла державу,
Де живеться щасливо по праву
І аграрію, і шахтарю...
Де не бути сатрапу-царю!*

ПРОВОДЖАЛИ МАТІР

*Проводжали матір в путь останню,
У журбі прощались назавжди.
Вже не зустрічати їй світання,
Не збирати восени плоди.*

*Мамо, сива горлице поліська,
Як ти натрудилась за життя!
Може, скаже дума українська,
Що тобі не буде забуття.*

*Добре слово в пам'яті озветься,
І тебе довіку не забудь.
Вірю, що з матусиного серця
Спомини до світу проростуть.*

*Ще не раз тебе згадають люди,
Оживе твій образ крізь літа,
Доки пам'ять між людьми пребуде,
А вона довічна і свята.*

УКРАЇНСЬКИЙ КОРОВАЙ

*Хліборобський коровай —
То щорічний урожай.
Хліборобські мозолі —
Хліб у домі на столі.*

*Каже татко, кажуть люди:
Буде хліб — то й пісня буде.
То ж довічний голос поля,
Бо співуча наша доля.*

*Хліборобська пісня враз
Долетить, мов птах, до нас —
Про багатий урожай,
Про щасливий рідний край.*

ДУХ АМЕРИКИ

Хтось там хоче в Україну
дух Америки внести,
Навіть статую Свободи
над Подолом вознести.
Що ж, веселі забаганки,
а турботи, як джмелі,
Розгулись і розповзлись
по Шевченковій землі.
Звісно, є в нас негаразди,
вистачає ще біди,
Та належать Україні
щедрі ниви і сади.
Роботящі маєм руки —
творим хліб, життя, красу,
Співчуваємо людині,
коли бачимо сльозу.
«Ще не вмерла Україна...» —
чуєм з голосу щодня,
Хоч сумують з того слова
і родина, і рідня.
Хтось лукаво усміхнеться,
а кого і злість бере,
Та повторимо всі разом:
— Ще не вмерла — і не вмере!
Буде жити Україна,
доки живі люди.
Не зламують її волі
чужинські заблуди!

ПІСЛЯМОВА

Історія Руси-України наповнена різними історичними подіями, зумовленими як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками впливу, рівнем свідомості людей, які творили цю історію.

Київська Русь займала територію від Чорного до Білого моря і від Волги до Дунаю. Вона була найбільш цивілізованою державою на той час, де процвітали культура, розвивалися писемність, монументальна архітектура, торгові та політичні зв'язки з іншими державами.

Тоді Росії не було. На північних болотах Київський князь Довгорукий заснував Москву. Звідки й пішла назва Московія, а через декілька століть московити привласнили собі назву, взятую з Київської Руси-України. Сталося це 300 років тому, 22 жовтня 1721 року, коли цар Петро I проголосив Московське царство «Российской империей», а московитів — «россиянами». Така зміна назви Московської держави кинула серйозний виклик ідентичності українського народу.

«Ми є народ, у якого вкрали назву» — так через пару століть означив ситуацію академік Михайло Грушевський. Доктор історичних наук Ярослав Дашкевич прокоментував подію розлогіше: «Московщина по суті загарбала назву Русь, яка своїм питомим змістом — етнічним, географічним, устроєвим — цілком відповідає сучасному термінові Україна... Це дало Московщині, хоча й підроблений, але все ж таки блиск культурної, цивілізованої держави з давньою історичною традицією, з візантійсько-київською церковною метрикою»¹.

¹ Як Московія стала Росією? До 300-ліття «викрадення» назви українського народу. Радіо свобода. [Електронний ресурс]. Ре-

Московити були дикими, відсталими, неосвіченими, вони наживалися тільки за рахунок інших народів, захоплюючи чужі землі. Ця бандитська звичка залишилася у них і дотепер. Межуючи з сучасною Україною, московити роками розповсюджували свою ідеологію насилля, бандитизму, аморального способу життя, крадійства тощо. Особливо чітко ці негативи проявились з приходом до влади більшовиків на чолі з В. Леніним та створенням Радянського Союзу.

Після розвалу СРСР Україна стала незалежною державою, проте московити продовжували впливати на українське населення через залишки більшовицьких угруповань так званої Компартії України в особі Петра Симоненка. Заборона Компартії в Україні мала би консолідувати суспільство, але так не сталося. Колишні комуністи захопили бізнесові структури та почали концентрувати у своїх руках капітал і таким чином впливати на суспільство у власних інтересах. Так у державному управлінні з'явилися нові господарі, чиї інтереси були тісно пов'язані з Московією. Почали розвиватися хабарництво та корупція. Боротьба з корупцією практично не велась. Армія олігархів зростала з кожним роком. Корупціонерами були пронизані всі сфери українського буття.

З вини зрадників-корупціонерів ми втратили Крим, Донецьку та Луганську області. Самороззброєння України було здійснене теж з вини посадових осіб, що керували державою. Треба було мати буйну голову, щоб здати ядерний потенціал країни вартістю понад 100 млрд доларів США найзапеклішому ворогу — РФ.

А тепер той, хто давав гарантію безпеки для України, практично знищив її економіку, соціальну сферу, провідні аграрні та промислові підприємства, тисячі невинних людей. Колабораціоністи усіх мастей живляться гнилою ідеологією руських рашистів і за 30 срібняків готові продати рідного батька.

Розпочнемо з верхніх щаблів державного устрою. Найбільш невдалим українським президентом був Віктор Ющенко, який за час свого президентства завдав шкоди Україні,

як кажуть в народі, більше ніж Адольф Гітлер. Його підігрування москвитам розпочалося з ліквідації агропромислового банку «Україна» та продажу іноземним структурам найпопулярніших українських банків — Промінвестбанку та Укрсоцбанку, які були кровоносними судинами національної економіки, за умови знекровлення яких господарський механізм відмирає.

Промінвестбанк сприяв розвитку промисловості і був найкращим банком України за оцінками міжнародних експертів. «Шкурний» інтерес до нього проявив секретар Ради безпеки України Андрій Клюєв, створивши за домовленістю з Віктором Ющенком та Володимиром Стельмахом платіжну блокаду, вчасно не забезпечивши банк грошовими коштами задля запобігання штучно створеному дефіциту ліквідності. За домовленістю з донецьким уркою Януковичем Ющенко відмовився прийняти керівництво банку з питання отримання кредиту рефінансування.

Так Промінвестбанк «потрапив» у москальські руки. Нові московські господарі розпродали майно банку та фактично довели його до банкрутства. Такими були дії тих, хто знаходився під впливом рашистів.

Аналогічно діяли зрадники в Криму, Донецькій та Луганській областях. Пам'ятаю, як площа Леніна в Донецьку була вщент заповнена сепаратистами-протестувальниками, які волали «Россия», «Русский мир», «Путин» та ін. А тепер цей «русский мир» систематичними бомбардуваннями вщент знищив усю економічну і соціальну сфери Донбасу. Воєнна сила застосовувалась проти всіх, незалежно від національності. Від російських ракетних ударів, снарядів та пуль вмирали і українці, і росіяни — всі, хто проживав на цій території.

Прочитавши книгу «Спогади банкіра. Від війни до війни», читач має задатися питанням, чому у вік цивілізації панує не розум, а ненависть до людини, до нації, до цілих держав з боку представників такого самого людства, що володіє смертоносною зброєю? Причина — бездуховність тих, хто керує долею людства. Після Другої світової війни, найкривавішої на той час, людство створило міжнародні структури з безпеки та використання ядерної енергії у мирних цілях. Відповідно до цього були прийняті необхідні міжнародні уго-

ди. Проте ані Організація Об'єднаних Націй (ООН), ані Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ) не виконують своїх обов'язків.

У квітні 2022 р. Президент України Володимир Зеленський розповів на Радбезі ООН про звірства РФ і закликав ООН примусити агресора до миру чи саморозпуститися.

«Ми маємо справу з державою, яка перетворює право вето в ООН на право смерті та підриває усю архітектуру глобальної безпеки, яка дозволяє злу бути безкарним і поширюватися світом, знищуючи все, що може працювати на мир і безпеку. Якщо це продовжиться, то фіналом буде те, що кожна з держав зможе розраховувати тільки на силу зброї, щоб гарантувати собі безпеку, а не на міжнародне право, не на міжнародні інституції. ООН можна буде тільки закрити»,— сказав Володимир Зеленський².

Віроломна широкомасштабна війна, яку веде Російська Федерація на території суверенної держави Україна, виявилася найжорстокішою за всю історію людства. РФ на чолі з рашистом Путіним намагається знищити народ України. Варвари ХХІ століття вбивають українців та їхніх дітей, руйнують мирні міста та села. Грабують дома, гвалтують жінок і дівчат.

РФ перетворилася на терориста, який не має меж свого дикого варварства. Бездуховні московити загрожують усьому людству, відверто погрожуючі ядерною зброєю. Ідеологія під назвою «православие» прямо закликає до застосування зброї заради інтересів Кремля. Головний батюшка рашистів Кирил прилюдно «освячує» військову зброю для її застосування проти українського народу. Сучасні московські священники сповідують неповагу до всього, що створено Богом. Вони слугують сатаністу Путіну.

Безбожність і злочинність кремлівських сатаністів досягла апогею. Захопивши найбільшу в Європі Запорізьку атомну електростанцію, де знаходяться шість атомних енергоблоків по 1 млн кВт кожний, вони розмістили в машинних залах склади зі зброєю. Щоб збагнути цю небезпеку, до-

² Радбез ООН треба переформатувати та усунути Росію, або розпустити — Зеленський. УНІАН. 5 квітня 2022 року.

статньо згадати вибух 4-го енергоблоку на Чорнобильській атомній електростанції. Наслідки Чорнобиля відомі всьому світу.

Потрібен міжнародний трибунал для притягнення Путіна до кримінальної відповідальності. Сучасний світ вже усвідомлює, що так звана воєнна операція РФ, яка спричинила колосальні руйнування українських міст та сіл, великі матеріальні втрати, по суті є початком Третьої світової війни. Людство знаходиться на межі свого знищення.

Сучасне міжнародне право не запобігає пропаганді насильства та погрозам застосування ядерної зброї. Економічні методи впливу на терористів по суті відсутні. Варварська війна, яку веде РФ на території України, не знає подібних прикладів в історії людства. Ненависть та жорстокість є сутністю путінської політики.

А чи були інші методи недопущення свавілля кремлівського тирана? На це важко дати відповідь. Бо нічого подібного світ ще не бачив. Навіть Гітлер не дотягує до путінської жорстокості.

Коли німці зайшли на територію СРСР, на полях вже були скошені зернові культури. Жито, пшеницю зв'язували у стопи, які складали у копи. І так вони стояли на колгоспних полях моєї Житомирщини. У ті часи комбайнів ще не було, і снопи потім обмолочували молотарками. Німці не спалювали скошені жито, пшеницю. На відміну від німців путінські солдати спалювали на корені дозрілу пшеницю тисячами гектарів на полях Херсонської, Запорізької, Миколаївської, Сумської та Харківської областей.

Після захоплення у 2014 році Криму Путін створив так званий донбаський анклав у складі Донецької та Луганської областей. Україні він запропонував перетворення цих областей на автономні республіки. Проте восьмирічні перемовини з цього питання не дали позитивного результату. У той час ніхто не міг збагнути, що ця «пропозиція» була приводом для військового вторгнення не тільки на Донбас, а й в Україну. І Путін здійснив задуману ним кровопролитну й руйнівну ескалацію.

Все почалося під гаслом «руського миру» для захисту буцімто зневолених в Україні «руських». Так звані «освободи-

тели» розв'язали кровопролиття, під час якого вбивали не тільки українців, а й усіх підряд. Донецький сепаратизм дуже дорого обійшовся людям, які проживали на території Донецької та Луганської областей. Бажаючи руського раю, вони попали у пекло. Тисячі людей, у тому числі маленькі діти, були насильно вивезені у депресивні регіони на території РФ, а саме на острів Діксон, на Сахалін, у Магадан, на Далекий Схід та Північний Кавказ, включаючи Чечню, Інгущетію та Дагестан. Більшість чоловіків примусово мобілізували у так звані армії ЛНР та ДНР. Замість щасливого життя в Україні ці люди обрали долю жебраків.

Майже 8 років точилась війна на Донбасі, яка потім переросла у війну на всій території України, про що детально описано у цій книзі. Чи можна було уникнути катастрофи в Україні? Однозначну відповідь дати неможливо, проте одна з причин воєнного вторгнення полягає в недооцінці дипломатичної роботи. Важелі дипломатії не були гнучкими.

Скажімо, десант рашистів окупував Крим у 2014 році внаслідок того, що в той період українська армія була погано озброєна, а деякі військові частини, розташовані у Криму, зрадили державу та перейшли на бік РФ. Таким чином рашисти отримали морську територію, яку згодом перетворили на воєнну базу. І українці, і кримські татари стали заручниками місцевих можновладців. Дипломатичні важелі повернення Криму до складу України виявилися недостатніми, а часом і помилковими. Не слід вважати виправданим перекриття Кримського каналу, що позбавило кримчан надійного джерела питної води. Замість цього треба було брати високу плату за використання цієї води. І для України була б вигода, і не виникло б вороже ставлення людей до української влади. Аналогічна ситуація й з поставкою електроенергії, коли були підірвані опори високовольтної лінії, яка веде до Криму. Думаю, дипломати тут не спрацювали.

Щось подібне ми спостерігали й на Донбасі. Президент Порошенко повів себе не як перша особа держави, а як бізнесмен, який має необмежені права. Хіба можна було вести війну з сепаратистами і паралельно займатись власним бізнесом на території рашистської держави? Пробачте мене за відвертість, але за 7—8 років не вирішити питання Донбасу

дипломатичним шляхом може лише людина без особистої відповідальності, або така, що знаходиться під чужим впливом. Результати бездіяльності Порошенка звалилися на нового Президента України Володимира Зеленського. Порошенко не забезпечив українську армію необхідною зброєю. І тепер московит-карлик Путін знищує все живе і матеріальне в Україні, перетворюючи міста у випалену вогнем пустелю. А міжнародні організації не мають впливу на московського «людоджера».

Українське керівництво відмовилось розглядати питання щодо особливого статусу Донбасу за мотиву, що це може вплинути на інші області й вони буцімто теж можуть вдатися до сепаратизму. Що ж то за влада, що не може навести лад у власному домі? Тим часом рашисти кували зброю для вторгнення в Україну. Світ досі на бачив подібних методів війни, коли ударами крилатих ракет знищуються мирні міста та села.

Геноцид українського народу подібний до злочинів сталінізму. Найстрашніше, що цього не розуміють громадяни РФ. Пропагандисти на чолі з Соловйовим, Скабеевою та Симоньян, а також причетні до них колабораціоністи з України одурманюють увесь світ брехнею та нацистськими закликами до війни.

У РФ не може бути майбутнього, оскільки вона є антилюдською країною. Це має знати весь світ.

*Але є, є божий суд
Наперсники розпусти.
Є грізний суд: він жде.
Він недосяжний дзвону
путінського злата...*

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. Спогади про радянщину	3
РОЗДІЛ 2. Батько української гривні	29
РОЗДІЛ 3. Еволюція падіння	51
РОЗДІЛ 4. Невігласи та колабораціоністи	77
РОЗДІЛ 5. Самороззброєння	89
РОЗДІЛ 6. Злочин резидента	121
РОЗДІЛ 7. Україні — нову економічну політику	151
РОЗДІЛ 8. Сила патріотизму	186
РОЗДІЛ 9. Поезія патріотики	209
ПІСЛЯМОВА	224

Науково-популярне видання

МАТВІЄНКО
ВОЛОДИМИР ПАВЛОВИЧ

СПОГАДИ БАНКІРА: ВІД ВІЙНИ ДО ВІЙНИ

Редактор АЛІА БЕЛЬДІЙ
Художнє оформлення ОКСАНИ ЦИКАЛО
Технічний редактор ТЕТЯНА БЕРЕЗЯК
Комп'ютерна верстка ТЕТЯНА ЦЕНЦЕУС

Підп. до друку 16.12.2024. Формат 60×90/16. Офс. друк.
Папір офс. № 1. Гарн. Pragmatica. Обл.-вид. арк. 16,8.
Ум. друк. арк. 16,5. Тираж 200 прим. Зам. №

ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”»
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А.
тел.: 073 101 22 33

Свідоцтво серія ДК № 7412 від 27.07.2021 р.

Друк та палітурні роботи ФОП О.О. Євенок
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А
тел.: 073 101 22 33, e-mail: bookovych@gmail.com

Свідоцтво серія ДК № 3544 від 05.08.2009 р.